

BAIA MARE

AN 9, NR. 4 (31)

DECEMBRIE 2008

FAMILIA

română

Alba Iulia, 1 Decembrie 1918
90 de ani de la Marea Unire

REVISTĂ PENTRU SOLIDARITATEA ROMÂNILOR DE PRETUTINDENI

ISSN 1454 - 8607

Din activitatea colaboratorilor noștri:
Așsa de Jos (Ucraina), Chișinău (Republica Moldova), Odessa (Ucraina)

FAMILIA ROMÂNĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE CULTURĂ ȘI CREDINȚĂ ROMÂNEASCĂ

Editori: Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare și Asociația Culturală „Familia română”

Director fondator:

Dr. Constantin MĂLINAȘ

Redactor șef:

Dr. Teodor ARDELEAN,

directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

COLEGIUL DE REDACȚIE

Hermina **Anghelescu** (Detroit, SUA) ♦ Vadim **Bacinski** (Odesa) ♦ Vasile **Barbu** (Uzdin, Serbia) ♦ Pamfil **Berceanu** ♦ Simona **Boc** (Avila, Spania) ♦ Ion M. **Botoș** (Apșa de Jos, Ucraina) ♦ Florica **Bud** ♦ Sanda **Ciorba** (Algarve, Portugalia) ♦ Eugen **Cojocaru** (Stuttgart, Germania) ♦ Flavia **Cosma** (Toronto, Canada) ♦ Cornel **Cotuțiu** ♦ Mihai **Cozma** (Budapesta, Ungaria) ♦ Nicolae **Felecan** ♦ Mirel **Giurgiu** (Frankenthal, Germania) ♦ Sălcuț **Horvat** ♦ Ion **Huzău** (Slatina, Ucraina) ♦ Victor **Iancu** ♦ Cătălina **Iliescu** (Alicante, Spania) ♦ Lidia **Kulikovski** (Chișinău) ♦ Dorina **Latiș** (Vancouver, Canada) ♦ Natalia **Lazăr** ♦ Adrian **Marchiș** ♦ Ștefan **Marinca** (Limerick, Irlanda) ♦ Angela **Muntean** (Chișinău) ♦ Mihai **Nae** (Viena) ♦ Ion **Negrei** (Chișinău) ♦ Nina **Negru** (Chișinău) ♦ Ada **Olos** (Montreal, Canada) ♦ Paul Daniel **Panțău** (Belgia) ♦ Mihai **Pătrașcu** ♦ Gheorghe **Pârja** ♦ Viorica **Pâtea** (Salamanca, Spania) ♦ Gheorghe **Pop** ♦ Mihai **Prepeliță** (Moscova, Rusia) ♦ Paul **Remetean** (Toulouse, Franța) ♦ George **Roca** (Sydney, Australia) ♦ Origen **Sabău** (Apateu, Ungaria) ♦ Lucia **Soreanu Șugariu** (Aachen, Germania) ♦ Pavel **Suian** (Geneva, Elveția) ♦ Vasile **Tărățeanu** (Cernăuți) ♦ Teresia B. **Tătaru** (Augsburg, Germania) ♦ Traian **Trifu-Căta** (Petrovasâla, Serbia) ♦ Erika **Vârșescu** (Israel).

PRIETENII ȘI SUSȚINĂTORII REVISTEI

Valeriu **Achim**, redactor șef al revistei „Pro Unione”, Baia Mare ♦ Gavril **Babiciu**, colonel(r), Baia Mare ♦ Ioan **Bâtea**, procuror magistrat(r), Baia Mare ♦ Pamfil **Bilțiu**, profesor etnolog, Baia Mare ♦ Ioan **Boroica**, muzeograf, Sighetu Marmăției ♦ Ion **Buzași**, prof. univ. dr., Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia ♦ Silvia **Caba-Ghivireac**, scriitoare, Herța, Ucraina ♦ Lucia **Davis**, ziarist, Auckland, Noua Zeelandă ♦ Corneliu **Florea**, redactor șef al revistei „Jurnal liber”, Canada ♦ Stelian **Gomboș**, consilier la Secretariatul de Stat pentru Culte, București ♦ Eugenia **Guzun**, ziarist, Radio București ♦ Vasile **Ilica**, Asociația „Pro Basarabia și Bucovina”, Oradea ♦ Vasile **Iuga** de Săliște, președintele Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca ♦ Lidia Elena **Kozma**, conf. univ. dr., Universitatea de Nord, Baia Mare ♦ Vasile **Malanețchi**, redactor șef al revistei „Atelier”, Chișinău, Republica Moldova ♦ Liviu **Marta**, muzeograf, Satu Mare ♦ Ioan **Miclău**, redactor șef al revistei „Iosif Vulcan”, Cringila, Australia ♦ Tiberiu **Moraru**, președintele Fundației „Morărița”, Oradea ♦ Ana **Olos**, prof. univ. dr., Universitatea de Nord, Baia Mare ♦ Liviu **Papuc**, redactor șef al publicației „Revista Română”, Iași ♦ Zinaida **Pinteac**, profesor, Frumușica Veche, Ucraina ♦ Vlad **Pohilă**, redactor șef al revistei BiblioPolis, Chișinău ♦ Iosif **Popa**, ziarist, Oradea ♦ Silvia **Scutaru**, profesor, Chișinău, Republica Moldova ♦ Viorel **Thira**, preot, Baia Mare ♦ Antoaneta **Turda**, bibliotecar, Baia Mare ♦ Viorica **Ursu**, muzeograf, Baia Mare ♦ Traian **Ursu**, muzeograf, Baia Mare ♦ Mugur **Voloș**, profesor, Baia Mare.

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

Redactor șef adjunct:	Ioana Dragotă
Secretar de redacție:	Ștefan Selek
Redactori:	Ana Grigor Simona Dumuța Laviniu Ardelean
Tehnoredactare:	Firuța Șomcutean
Culegere text:	Edit Stoichiță
Fotoreporter	Adrian Maghiar

ADRESA REDACȚIEI:

Mulțumirile noastre domnului Valer Blidar, președintele Consiliului de Administrație de la SC Astra Vagoane Călători, Arad, pentru contribuția financiară la apariția revistei „Familia română”.

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU”

(Pentru redacția revistei „Familia română”)

Bd. Independenței, 4B, 430123, Baia Mare

MARAMUREȘ - ROMÂNIA

Tel: +4 0262 275583, Fax: +4 0262 275899

Email: familiaromana@yahoo.com

Web: www.bibliotecamm.ro

Coperta 1: 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia. Foto: Samolilă Mârza, colorizare „Magazin istoric”, www.wikipedia.org, sursa originală: „Magazin istoric”, 11 noiembrie 1968. Coperta 4: Carte poștală dedicată Marii Uniri, autor necunoscut, www.wikipedia.org; Stema României Mari la 1921, www.cimec.ro

Tipărit la SC Proema SRL Baia Mare
Tel./fax: 0262-278280, email: proema@conseco.ro

Stimați cititori, vă aducem la cunoștință că în data de 3 iunie 2008 s-a organizat întâlnirea membrilor Adunării Constitutive a Asociației culturale „Familia română”, care are ca obiective editarea revistei cu același nume și întărirea legăturilor și a dialogului cu comunitățile românești din afara granițelor țării. Reproducem în continuare statutul asociației:

STATUTUL ASOCIAȚIEI CULTURALE „FAMILIA ROMÂNĂ”

CAPITOLUL I - DENUMIREA, SEDIUL, DURATA ASOCIAȚIEI

Art.1. Exercițându-și dreptul constituțional la libera asociere și în acord cu prevederile Ordonanței Guvernului nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 246/2005, persoanele fizice menționate ca membri asociații fondatori în Actul constitutiv și în prezentul statut, reunite în Adunarea Generală Constitutivă din data 3 iunie 2008, și-au exprimat în unanimitate voința de asociere, prin actul constitutiv, în scopul constituirii prezentei asociații.

Art.2. DENUMIREA ASOCIAȚIEI

Denumirea asociației este: ASOCIAȚIA CULTURALĂ „FAMILIA ROMÂNĂ”.

Art.3. ASOCIAȚIA CULTURALĂ „FAMILIA ROMÂNĂ” este persoană juridică română de drept privat, fără scop patrimonial și își desfășoară activitatea în conformitate cu legile române și cu prevederile prezentului statut.

Asociația este apolitică, nu aparține nici unui partid sau platforme politice.

Art.4. SEDIUL ASOCIAȚIEI

Sediul asociației este în localitatea Baia Mare, Bd. Independenței nr. 4B, cod poștal 430123, județul Maramureș, România.

Art.5. DURATA ASOCIAȚIEI

Asociația se înființează pe o durată nedeterminată.

CAPITOLUL II - PATRIMONIUL

Art.6. PATRIMONIUL ASOCIAȚIEI ȘI TAXA DE ÎNSCRIERE

Patrimoniul inițial al asociației este constituit în sumă de 900 lei (nouă sute lei).

Taxa de înscriere este în sumă de 100 lei pentru fiecare membru asociat.

CAPITOLUL III - SCOPURILE ȘI OBIECTIVUL ASOCIAȚIEI

Art.7. SCOPURILE ASOCIAȚIEI

Scopurile asociației sunt următoarele:

- a) sprijinirea proiectelor de colaborare transfrontalieră cu românii din afara granițelor, în domeniul cultural-artistic;
- b) reflectarea faptelor din viața literar-artistică și culturală a comunităților românești din afara granițelor;
- c) editarea revistei „Familia română”;
- d) găsirea unor modalități și soluții practice pentru integrarea în perimetrul culturii a contribuțiilor diferitelor personalități din țară și străinătate la promovarea valorilor culturale autentice;
- e) realizarea unor parteneriate cu firme din țară și străinătate pentru cultivarea raporturilor sinergice de tip economie – cultură;
- f) acordarea de premii și ajutoare în scopul sprijinirii activităților specifice;
- g) organizarea, în colaborare cu alte organizații sau instituții, a unor manifestări literar-artistice de amploare: co-

locvii, simpozioane, târguri de carte, excursii tematice, tabere de creație, concursuri literare și altele.

Art.8. Obiectivul asociației îl reprezintă promovarea intereselor și preocupărilor profesionale ale membrilor săi:

- a) să conducă, să execute și să asiste orice activitate de caritate, care corespunde scopurilor asociației;
- b) să exprime consimțământul pentru a împrumuta, ori strânge fonduri, donații pentru realizarea scopurilor asociației;
- c) să strângă bani, contribuții sau donații de la orice persoană fizică ori juridică din țară sau străinătate, prin subscripție sau orice alt mod, în vederea realizării scopurilor asociației;
- d) să investească banii și valorile asociației care nu sunt alocate pentru activități imediate ale asociației, dar ulterior pot fi utilizate pentru îndeplinirea scopurilor asociației în funcție de necesități;
- e) să cumpere, să închirieze ori să dobândească prin orice alt mod dreptul de proprietate, ori dezmembrămintele și privilegiile acestuia asupra diferitelor bunuri mobile sau imobile necesare îndeplinirii scopurilor asociației;
- f) să dispună, să înstrăineze și să pună sub gaj, respectiv ipotecă, oricare din bunurile mobile sau imobile ale asociației;
- g) să adune și să prelucreze date și informații din toate domeniile de activitate și să schimbe asemenea date și informații cu entități asemănătoare din țară sau străinătate;
- h) să promoveze, să ducă la îndeplinire și să asiste la studii, cercetări, investigații precum și să publice informațiile și rezultatele utile ale acestora;
- i) să organizeze conferințe cu reprezentanții organizațiilor voluntare, departamente guvernamentale, ori autorități și indivizi;
- j) să angajeze și să plătească persoane care să organizeze și să efectueze activitățile asociației și să ia măsurile necesare și rezonabile pentru plata asigurărilor sociale ale acestora.

Art.9. ASOCIAȚIA CULTURALĂ „FAMILIA ROMÂNĂ”, prin activitatea sa, încă de la data înființării, cooperează cu alte asociații și instituții interne și internaționale, în vederea atingerii scopurilor mai sus menționate.

Art.10. Toate operațiile de mai sus se vor face cu respectarea condițiilor prevăzute de lege.

Art.11. Asociația, prin toate activitățile pe care le va desfășura, în baza O.G. nr. 26/2000 și a prezentului statut, nu va face, împotriva nici unei persoane, discriminări de vârstă, sex, cetățenie, naționalitate, rasă sau religie.

CAPITOLUL IV - MEMBRII ASOCIAȚIEI, DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE MEMBRILOR

Art.12. Poate fi membru al asociației, pe lângă membrii fondatori, orice persoană care solicită această calitate și este de acord cu scopurile propuse și care întrunește următoarele cerințe:

- a) desfășoară o activitate care are conotații culturale sau are preocupări personale de acest fel;
- b) achită taxe de înscriere în cuantum egal cu cea pentru membrii fondatori.

Poate fi **membru de onoare** persoana care sprijină sub

orice formă activitatea asociației și care contribuie la consolidarea prestigiului său. Primirea membrilor se face pe baza unei cereri de adăiere care se supune aprobării Adunării generale.

Art.13. Drepturile membrilor asociației:

- a) să aleagă și să fie aleși în organele de conducere ale asociației;
- b) să inițieze cercetări și acțiuni ce corespund scopurilor și obiectivelor asociației;
- c) în conformitate cu scopurile asociației, să beneficieze de sprijinul acesteia.

Art.14. Obligațiile membrilor asociației:

- a) să informeze și să supună Consiliului director proiectul cercetărilor sau altor activități pe care doresc să le întreprindă în numele asociației;
- b) să dovedească solicitudine și promptitudine față de solicitările asociației.

CAPITOLUL V - PATRIMONIUL ASOCIAȚIEI

Art.15. Patrimoniul inițial:

Noi, asociații, am constituit un patrimoniu inițial compus din 900 lei (nouă sute lei).

Art.16. Pentru buna derulare a activității sale, asociația va uza de mijloace cum sunt:

- taxa de înscriere stabilită la suma de 100 lei;
- donații ale membrilor asociației;
- donații de bunuri materiale, de larg consum, obiecte personale sau de uz gospodăresc, mijloace fixe, terenuri pentru construcții în agricultură sau diverse alte amenajări imobile, diverse spații, diverse mijloace de transport și orice alte bunuri necesare și utile asociației, primite de la persoane fizice sau juridice române sau străine;
- mijloace proprii ale asociației obținute din activități desfășurate conform legii, având ca scop obținerea de fonduri pentru asociație;
- mijloace (din cele mai sus menționate) achiziționate, închiriate sau concesionate de la persoane fizice sau juridice române sau străine, precum și de la statul român;
- dobânzi și dividende rezultate din plasamentele financiare, în condițiile legii;
- dividendele de la societățile comerciale înființate de asociație;
- veniturile realizate din activități economice directe;
- resurse obținute de la bugetul de stat sau bugetele locale;
- alte venituri admise de lege.

Asociația poate înființa societăți comerciale. Dividendele obținute din activitatea acestor societăți, dacă nu se reinvestesc în aceleași societăți comerciale, se folosesc obligatoriu pentru realizarea scopurilor asociației.

Donațiile vor fi acceptate conform legii, numai dacă nu sunt grevate de condiții și sarcini care să afecteze autonomia asociației sau de natură imorală, contrare scopului și obiectivelor de activitate prevăzute în prezentul statut.

Art.17. Asociația va elibera chitanțe pentru toate donațiile și sponsorizările în numerar și va emite acte doveditoare pentru obținerea și intrarea în posesia celorlalte bunuri.

Art. 18. Finanțarea cheltuielilor de întreținere și funcționare ale asociației se asigură din taxa de înscriere și din donații în numerar.

Pentru buna derulare a activității sale, asociația va putea înființa instituții și oficii de interes obștească în diferite localități din țară și din străinătate.

CAPITOLUL VI - CONDUCEREA, ADMINISTRAREA ȘI CONTROLUL ASOCIAȚIEI

Art. 19. Organele de conducere, administrare și control ale asociației sunt:

- a) Adunarea generală;
- b) Consiliul director;
- c) Cenzorul.

Art. 20. Adunarea generală este organul de conducere, alcătuit din totalitatea asociaților:

Adunarea generală are următoarele atribuții:

- a) stabilește strategia și obiectivele generale ale asociației;
- b) aprobă bugetul de venituri și cheltuieli și bilanțul contabil;
- c) alege și revocă membrii Consiliului director;
- d) alege și revocă cenzorul;
- e) hotărăște înființarea de filiale;
- f) hotărăște modificarea actului constitutiv și al statului;
- g) hotărăște cu privire la dizolvarea și lichidarea asociației, precum și stabilirea destinației bunurilor rămase după lichidare;
- h) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege sau statut.

Art. 21. Consiliul director asigură puterea în executare a hotărârilor Adunării generale.

În exercitarea competențelor sale, consiliul director are următoarele atribuții:

- a) prezintă adunării generale raportul de activitate, pe perioada anterioară exercitării bugetului de venituri și cheltuieli, bilanțul contabil, proiectul bugetului de venituri și cheltuieli și proiectul programelor asociației;
- b) încheie acte juridice în numele și pe seama asociației;
- c) aprobă organigrama și politica de personal a asociației;
- d) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de statut sau stabilite de adunarea generală;

Consiliul director își poate elabora un regulament intern de funcționare.

Art. 22. Consiliul director are următoarea componență:

1. Președintele asociației – desemnat de Adunarea constitutivă în persoana lui Teodor ARDELEAN
2. Vicepreședintele asociației – desemnat de Adunarea constitutivă în persoana lui Ștefan SELEK
3. Secretarul asociației – Claudia POP
4. Membri: Ioana DRAGOTĂ, Simona DUMUȚA, Laviniu ARDELEAN, Ana GRIGOR, Fîruța ȘOMCUTEAN.

Art. 23. Controlul financiar intern al asociației este asigurat de un cenzor, desemnat în Adunarea constitutivă în persoana doamnei Meda GOGOTA. În realizarea competenței sale, cenzorul are următoarele atribuții:

- a) verifică modul în care este administrat patrimoniul asociației;
- b) întocmește rapoarte și le prezintă Adunării generale;
- c) poate participa la ședințele Consiliului director fără drept de vot;
- d) îndeplinește orice alte atribuții stabilite de Adunarea generală.

Art. 24. Asociația poate angaja personal cu contract de muncă sau colaboratori cu plata indemnizațiilor respective.

CAPITOLUL VII -ASOCIEREA

Art. 25. ASOCIAȚIA CULTURALĂ „FAMILIA RO-

MÂNĂ” se poate asocia în baza contractului de asociere cu alte persoane fizice sau juridice din țară sau străinătate, în vederea realizării de activități comune și colaborări conform scopurilor prevăzute în prezentul statut.

Asocierea și contractul de asociere se aprobă de către Consiliul director.

Asociația va putea deveni membru al altor organizații interne și internaționale de profil.

CAPITOLUL VIII - DIZOLVAREA ȘI LICHIDAREA ASOCIAȚIEI

Art. 26. Asociația se dizolvă:

a) de drept, prin:

- realizarea, sau după caz, imposibilitatea realizării scopurilor pentru care a fost constituită, dacă în termen de 3 luni de la constatarea unui astfel de fapt nu se produce schimbarea acestor scopuri;

- imposibilitatea constituirii Adunării generale sau a Consiliului director în conformitate cu statutul asociației, dacă această situație durează mai mult de 1 an;

- reducerea numărului de asociați sub limita fixată de lege.

b) prin hotărârea judecătorească, în următoarele situații:

- când realizarea scopului este urmărită, prin mijloace ilicite sau contrare ordinii publice;

- când asociația urmărește un alt scop decât cel pentru care s-a constituit;

- în cazul prevăzut la art. 14 din OG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații.

c) prin Hotărârea Adunării Generale.

În termen de 15 zile de la data ședinței de dizolvare, procesul-verbal, în formă autentică, se depune la judecătoria în a cărei circumscripție teritorială își are sediul pentru a fi înscris în Registrul asociațiilor și fundațiilor.

Art. 27. În cazul dizolvării asociației, bunurile rămase în urma lichidării nu se pot transmite către persoane fizice.

Aceste bunuri pot fi transmise către persoane juridice de drept privat sau de drept public cu scop identic sau asemănător, în conformitate cu dispozițiile art. 60 din O.G. nr. 26/2000

CAPITOLUL IX - DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII

Art. 28. Pentru a-și putea desfășura activitatea ca persoană juridică asociația are emblemă, parafă și legitimații de membru. De asemenea, cont în lei și poate avea și cont în valută.

Regulamentul de organizare și funcționare va stabili detalii de aplicare a prevederilor statutului.

Art.29. Acolo unde nu dispune prezentul Statut, se aplică prevederile O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații.

Prezentul Statut al Asociației culturale „Familia Română” a fost aprobat cu unanimitate de voturi în Adunarea constitutivă, azi 3 iunie 2008.

Pentru cei interesați să devină membri ai asociației reproducem, în continuare, Formularul de adeziune:

FORMULAR DE ADEZIUNE (PENTRU PERSOANE FIZICE)

Subsemnatul(a) _____ domiciliat(ă) în _____

născut(ă) în _____ la data de _____ având cetățenia _____
_____ legitimat(ă) prin B.I. / C.I. seria _____ numărul _____ emis(ă) de către _____
_____ la data de _____

CNP _____ declar prin prezenta că doresc să devin membru al Asociației culturale „Familia română”, conform Actului Constitutiv și al Statutului, și în condițiile legii.

Datele mele de contact sunt următoarele:

Adresă:..... Telefon:.....

Fax:..... E-mail:.....

Data

Semnătura

Pentru informații suplimentare și trimiterea adezuinilor ne puteți contacta la:

Telefon:0262-275583; Fax:0262-275899; Email: familiaromana@yahoo.com

Cotizația anuală stabilită în adunarea generală a ACFR este de 100 lei (respectiv 100 € sau 100 \$ pentru persoanele din străinătate). Ea poate fi depusă în contul: RO13BRDE250SV30956102500, deschis la BRD - Groupe Société Générale sau la sediul asociației.

Persoanele care doresc să sprijine financiar ACFR în desfășurarea acțiunilor sale, pot face donații în contul menționat mai sus.

Vă mulțumim!

ASOCIAȚIA CULTURALĂ „FAMILIA ROMÂNĂ”

RESTITUIRI

Marea Unire oglindită în presa vremii

Selecție făcută de **Simona DUMUȚA** și **Ștefan SELEK**

□ **Unitatea națională.** *Drapelul*, Lugoj, 20 noiembrie / 3 decembrie 1918.

În prezența delegaților tuturor provinciilor locuite de Români ai Basarabiei, Bucovinei și ai liberului Regat român a dispus Duminecă de sine liberă și independentă națiunea română din Ardeal, Banat și părțile ungurene, proclamând unirea politică într-un singur stat sub sceptrul dinastiei naționale, reprezentată astăzi prin Regele Ferdinand I.

Care condei va putea descrie emoțiile sfinte ale acestei zile mari istorice! Nu numai emoția celor ce au luat parte activă prin votul lor la acest act de întemeiere a unirii politice a Românilor, nu numai a celor multe zeci de mii care la Alba-Iulia au aclamat cu frenezie entuziastă votul pronunțat de delegați, ci și a multelor milioane din toate plaiurile și văile locuite de Români, către care se adresează ca o solie a Învierii cuvântul ce etern va rămâne legat de numele Alba-Iulia! E dorul de veacuri care astăzi se înfăptuiește. E dorul care a muncit atâtea suflete și a înflăcărat atâtea inimi în lupta grea ce-am dus-o până acum. E dorul scaldat în nespuse dureri și cumplite jertfe, din care se încheagă istoria noastră din ultimele veacuri. Câte lacrimi s-au vărsat, câte inimi s-au sfâșiat, câte lovituri și dureri am îndurat, până ce am ajuns pe pragul istoric a ne vedea înfăptuirea acestui dor. Am fost spărți și răsfiirați și nu odată considerați deja ca morți și exterminați. Năvala popoarelor ne-a îngropat și multe veacuri nicio creștătură n-a păstrat cronică lumii despre scânteia vieții noastre ascunsă sub spuză. Parcă cu Tabulele cerate am fost înghițiți și noi de pământ în Dacia de altădată. Abia reminiscențe lingvistice ne arată niște urme șterse din aceste veacuri de amorțeală și de absorbire în alte popoare ce s-au perindat prin aceste văi și plaiuri, ivindu-se ca să dispară precum au venit. A trebuit să urmeze cataclismul Europei centrale pe la mijlocul veacului al 13-lea prin invaziunea cu foc și sabie a tătarilor, ca de sub ruine să se ivească primele încheșări modeste politice ale Românilor în aceste părți: cnezatele și voievodatele românești.

Și a mai trebuit să treacă vreme, până ce din aceste mici începuturi de renaștere națională s-au încheșat primele forme de stat ale vieții românești: mai întâi Muntenia, apoi Moldova. Și iarăși veacuri au trebuit să treacă până ce a putut spiritul românesc să se emancipeze de sub influența ierarhiilor prepotente din împrejurime, dând duh românesc încheșărilor de stat românești. A trebuit să urmeze al doilea cataclism al Europei centrale, invaziunea cuceritoare a osmanilor pentru ca să zăbovească acele prepotențe, care ne amenințau șubreda viață cu totală nimicire.

Și iarăși veacuri de durere și de reacțiune până ce prin Biblia lui Șerban Vodă s-a pus la mijlocul veacului al 17-lea temelia unității limbii scrise de Români pretutindeni unde sunt acasă, însemnând această dată totodată și începutul unității culturale a tuturor Românilor. Și a trebuit să urmeze al treilea cataclism european, înfricoșatul război mondial provocat de nesațiul imperialismului german, ca în sfârșit să se înfăptuiască unitatea politică a Românilor pe toate acele văi și plaiuri unde cu 18 veacuri mai înainte au fost așezați și înglobați ca unitate prin coloniile Împăratului Traian. Optsprezece

veacuri! Abia un veac și jumătate de cultură înfloritoare română în Dacia lui Traian. Apoi înghițiți sub valurile migrațiunii popoarelor până ce ne-au aruncat iarăși la suprafață devastările Tătarilor și ne-au unit suflește cuceririle Turcilor ca să reînviem politicește pe urmele expansiunii barbare germane.

Nu este al doilea popor în bătrâna Europă a cărui istorie să se constituie din atâtea minuni. Astăzi se înfăptuiește cea mai mare din toate aceste minuni: unirea politică a tuturor Românilor.

Ție, zi măreață a istoriei, în care s-a înfăptuit această minune ne închinăm, înscriindu-te nu numai cu litere de aur pe paginile istoriei, ci și cu litere nepieritoare pe lespezile sufletelor noastre.

Am înviat! Suntem și vom fi. De aici înainte este depus prezentul și viitorul în mâinile noastre. Ne vom cârmui prin noi înșine și singuri vom decide destinele noastre. De noi, de vrednicia noastră va depinde viitorul nostru. Noi vom fi de aici înainte faurii norocului nostru și noi înșine va trebui să căutăm în viitor cauzele năcazurilor noastre. Nu vom mai avea cuvânt, să ne plângem contra unei soarte vitrege, pentru că soarta s-a împlinit, vraja fatală a îndelungatului trecut de robie trupească și sufletească s-a spart, ca pasărea Phönix din cenușa proprie se renaște libertatea, independența și unitatea națională a tuturor Românilor.

Nu soarta fatală, ci voința națională va decide de aici înainte destinele noastre. Idealismul nostru, hărnicia noastră, avântul nostru și disciplina noastră va da de aici înainte direcția voinței noastre naționale.

Ajunși la acest punct epocal al istoriei noastre, trebuie să ne dăm pe deplin seama de marea răspundere ce o avem față de noi înșine, față de urmașii noștri, față de neamurile cu noi conlocuitoare, față de națiunile din jurul nostru, față de toate popoarele lumii, cu care împreună avem să constituim acea familie a civilizațiunii, în care ne renaștem și din care avem să facem parte ca factor pe deplin echivalent.

N-avem numai să săltăm de bucurie și să admirăm ziua mare a renașterii, ci să ne dăm și seama de toate acele mari datorințe ce ne revin în urma acestei renașteri. De aici înainte faptele noastre vor grăi mai elocvent decât orice vorbă și nici nu se vor mai lăsa întunecate prin nici o vorbă, faptele noastre ne vor arăta lumii vrednicia sau nevrednicia noastră.

Faptele noastre vor avea să dovedească dacă a reușit din focul suferințelor seculare să se lămurească aurul curat al civilizației latine, care de la început ne-a destinat de santinelă a sa aici la porțile Orientului.

Să înțelegem acest moment și să ne încordăm toate energiile întinerite pentru a fi vrednici de ziua mare a Învierii.

□ **Triumful libertății** - din discursul rostit la Adunarea Națională din Alba-Iulia de dr. Iuliu Maniu. *Drapelul*, Lugoj, 29 noiembrie / 12 decembrie 1918.

Să ne înviorăm sufletul cu nădejdea, cu convingerea tare și sfântă că hotărând a face ceea ce justifică deopotrivă trecutul, dreptul, știința și necesitatea, deciziunea noastră o va

accepta și lumea cultă, care nu poate fi pentru menținerea barbariei, a întunericului și a retrogresiunii. (Vii și îndelungate aprobări).

Să nu trecem însă cu vederea, că în calea împlinirii idealului nostru nu dăm numai de prieteni, ci și de dușmani, care, mânați de interesul lor rău priceput, se vor sili cu siguranță să împiedice înfăptuirea hotărârii noastre. Nu-i iertat să lăsăm necombătută nici bănuiala celor neorientați, nici intriga dușmanilor noștri. Trebuie să constatăm clar și peste orice îndoială ce înțelegem noi sub dreptatea, care vrem să o înfăptuim și să lămurim cum pricepem noi libertatea și unitatea națiunii noastre.

Pentru înlăturarea oricăror îndoieli asupra intențiilor poporului românesc, am ținut de lipsă ca în proiectul de rezoluțiune, ce am prezentat, să precizăm principiile, care ne conduc, în fața căroră – sunt convins – toate intrigile dușmanului trebuie să amuțească. Am ținut să accentuăm aceste principii, care de altfel fiind totdeauna aproape de sufletul nostru sunt de sine înțelese și pentru a da o icoană întregă a crederii noastre politice. (Să auzim!).

Noi, Onorată Adunare Națională privim în înfăptuirea unității noastre naționale un triumf al libertății omenești. Noi nu voiam să devenim din oprimați oprimatori, din asupriți asupritori. Noi voim să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor.

Noi propunem decretarea unirii cu Regatul României a întregii Transilvanii, a întregului Banat și a întregului teritoriu locuit de Români ai Ungariei. Pe aceste teritorii locuiesc însă și alte neamuri, cu alte însușiri și cu alte tradiții. Noi nu voim să răpim limba nimănui, ci vrem ca fiecare om să aleagă liber limba și credința în care vrea să trăiască atât în viața lui privată cât și în legătură cu viața de stat. Noi nu vrem să verse nimenea lacrimile, pe care le-am vărsat noi atâtea veacuri și nu voim să sugem puterea nimănui, așa, cum a fost suptă a noastră veacuri de-a rândul. Noi ne încredem în trăinicia noastră și în vrednicia proprie și nu vrem să istovim forțele altora. (Aplauze lungi!).

Este adânc înrădăcinată în noi convingerea, că numai un regim cu adevărat democratic ne poate întări țara și înălța Neamul. Trebuie să avem conlucrarea organică a tuturor păturilor sociale și a tuturor cetățenilor în serviciul prosperării Statului Român. Un stat modern, îndeosebi în vremuri agitate, cum sunt cele de azi, pretinde mari sacrificii de la cetățenii săi. Aceste sacrificii le pot presta cetățenii numai atunci dacă sunt în putința de a-și dezvolta toate forțele lor; iar aceasta numai pe lângă o deplină libertate pot să o facă.

De aceea libertățile interne ale cetățenilor trebuie să crească în raport cu eforturile externe ale statului. Nu se poate spera, ca cetățeni fără drepturi și ținuți în întunecate sufletești în mizerie socială să devie stâlpi siguri ai unui stat modern. Deplină libertate și egala împărțire în puterea de stat a cetățenilor, este singura bază solidă a dezvoltării unui stat. (Aprobări).

Pătura socială cea mai puternică a Neamului Românesc este țaranul român agricultor. Toate aceste haine negre și frunți luminate, care le vedem aici, au ieșit din poporul nostru țaran. Nu este aici nici unul dintre noi, a cărui obârșie nu ar fi la plugul românesc, la pământul român, la brazda țaranului român, sfințită de suferințele nesfârșite, decât care numai credințele i-au fost mai mari. De aceea de gândirea Neamului Românesc a fost strâns legată străduința de a făuri o soartă mai bună țaranului român. O reformă agrară radicală care să dea pământ țaranului român și să posibileze concentrarea întregii sale forțe la o producțiune cât se poate de intensă, a fost

totdeauna o țintă bine precizată a luptelor politice românești. Această reformă agrară nu tinde la un comunism străin de sufletul țaranului român, nici la răpirea proprietății private, ci la o nivelare justă a raporturilor și a puterilor sociale.

Când cu bucurie constatăm că în țărâtimea noastră avem un factor social puternic și un izvor nesecat al forțelor naționale – trebuie cu durere să constatăm că avem marele neajuns de a dispune asupra unei industrii și comerț abia în dezvoltare. De aceea trebuie să ne silim din toate puterile să ne formăm o puternică industrie și un sănătos comerț, ca astfel nu numai să fim liberi, independenți și uniți, ci să fim prevăzuți cu toate cele de lipsă. Din munca noastră proprie, structura noastră socială trebuie în curând să fie corespunzătoare cerințelor unui stat modern. Pe lângă marele rău de a nu fi avut aceste clase sociale, am avut și micul bine de a nu fi expuși zguduirilor, luptelor sociale. Cumințenia pretinde însă ca să profităm pe de-a-ntregul de experiențele Apusului, plătite atât de scump.

Onorată Adunare Națională! Când decretăm unirea noastră cu Regatul Român, nu putem lăsa din vedere necesitatea unui timp de tranziție, în decursul căruia vor trebui să se concordeze diferențele și particularitățile diferitelor instituțiuni de drept.

Schimbări radicale nu se pot înfăptui în câteva zile. Mai ales nu schimbările proiectate în administrație și justiție. De aceea proiectul de rezoluțiune prezentat dv. prevede pentru acest scurt timp de tranziție o autonomie provizorie a ținuturilor acum unite cu Regatul Român, ceea ce însă nu conturbă faptul necondiționatei noastre alipiri către România.

Neamul Românesc la fondarea viitorului său și asigurarea existenței sale nu poate trece cu vederea raporturile internaționale cu celelalte neamuri. Dacă privim la urmările catastrofale ale tragediei omenești, ce se petrecuse în timpul recent, nu e cu putință să nu constatăm că acestea nu se pot înlătura decât înlăturând totodată și posibilitatea de a se repeta această tragedie.

Aceasta însă nu se va putea ajunge, decât numai punând stavilă egoismului neîndreptățit și puținței de a strivi fără nici un scrupul cel mai tare pe mai slab. În locul suveranității rigide aplicate, trebuie să se înfăptuiască o frățietate universală.

□ **Unitatea națională românească** (fragment).

La Transylvanie : Organ du Comité national des roumains de Transylvanie, du Banat et de Bucovine, Paris, 15 decembrie 1918.

Comitetul național de la Paris al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina și multe alte personalități române au trimis telegrama următoare:

Domnului Iuliu Maniu, Președintele guvernului român din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.

Românii de la Paris felicită Comitetul național al românilor din Transilvania, Banat, Crișana pentru modul chibzuit și conform cu principiile Președintelui Wilson, adoptate de lumea civilizată, în care a reușit să rezolve problema unității naționale a Românilor.

Obligând foștii stăpâni ai provinciilor românești să recunoască în fața lumii dreptul la libertate și independență sub un guvern național român, ați îndepărtat de la început orice echivoc, orice intrigă și tocmeală cu ocazia Congresului de pace. Deoarece vechile comitate care trebuie să aparțină României transcarpatice începând cu Torontalul, Timișul și sfârșind cu Maramureșul au fost hotărâte cu ocazia eliberării sale, deoarece nu mai este contestat dreptul popoarelor de a hotărî pentru ele însele, luând în considerare voința neclintită a Ro-

mânilor din fostul Imperiu Austro-Ungar de a realiza unitatea națională a tuturor Românilor care a fost exprimată în mod oficial de reprezentanții acestor provincii la guvernul regal român, în momentul în care a fost încheiat cu Antanta, tratatul din august 1916 și care tocmai a fost exprimat din nou în mod solemn de guvernul național român al Transilvaniei și Banatului; suntem siguri că acest Congres de pace va consacra România Mare în limitele fixate de dumneavoastră, cele ale tratatului din august 1916, care cuprinde și Basarabia, deja unită cu regatul României.

Și se va face dreptate!

În numele Comitetului de la Paris al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina

Vice-președinte D.N. Comșa

Secretar general T. Vuia

Urmate de numeroase semnături ale Românilor

- **O sută de mii de Români din Transilvania și din părțile românești din Ungaria reuniți la Alba Iulia în Adunarea Națională proclamă Unirea cu Regatul României. Caracterul Eliberării și al Unității românilor.** *La Roumanie : Organe hebdomadaire de l'Unité Nationale Roumaine*, Paris 19 decembrie 1918.

Ne-a surprins într-un mod foarte plăcut aflarea veștii că ofițeri francezi și aliați, alături de reprezentanți ai românilor din Regat, din Bucovina și Basarabia au participat la memorabila Adunare Națională de la Alba Iulia, unde o sută de mii de delegați ai poporului român din Transilvania și din părțile românești din Ungaria au aclamat separarea teritoriilor românești din Ungaria, unirea lor cu regatul României, un program profund democratic și crearea unui „Comitet de guvernare” care să aibă la origini o forță reală: cea a voinței naționale.

Nu ne este indiferent să știm în țările aliate, că poporul român din Transilvania și din părțile românești din Ungaria nu s-a eliberat numai de opresiunea națională și politică a statului maghiar dar a scuturat și jugul economic ai magnaților unguri, marii latifundiari.

Renumita idee de Stat maghiar a fost posibilă numai datorită faptului că, pe lângă jandarmul maghiar, judecător și închisori maghiare, au existat de asemenea și magnați maghiari, stăpânii feudali, care datorită puterii lor economice și-au putut exercita privilegiile politice și naționale care nu concepeau să tolereze viața celorlalte naționalități.

Cei 100.000 de delegați ai Românilor de peste munți, proclamând separarea de Ungaria, au adăugat la prestigiul

tratatelor dintre România și aliați pe lângă sacrificiile eroice ale armatelor române și forța unui veritabil plebiscit național.

Adunarea de la Alba Iulia este totuși departe de a fi o noutate, ea reprezintă mai degrabă urmarea unei tradiții constante la românii de peste munți. Pe tot parcursul istoriei luptelor contra opresiunii maghiare putem urmări un fir roșu, care este cel al voinței populare. În toate momentele dificile sau solemne ale vieții lor naționale românii de peste munți s-au interesat ei înșiși de soarta lor.

Suportând tirania opresorului, neavând peste munți un suveran sau un guvern al lor, ci dimpotrivă, ei au stabilit între proprii lor profesori, educatori și preoți și masa poporului român o încredere reciprocă care să dea o remarcabilă coeziune rezistenței lor contra opresorilor.

În timp ce în Regatul României masele populare, abandonând din ce în ce mai mult orice inițiativă în mâinile puterii executive, Parlamentul nefiind decât expresia acestora, deveneau o masă amorfă, dincolo de Carpați în schimb, inițiativele de reacție împotriva opresorilor se derulau constant de jos în sus. Nu trebuie deci să ne surprindă faptul că în momentul istoric al proclamării Unirii cu regatul României vom întâlni aceeași energie populară fășnind din străfundurile sufletului național.

În aceste momente, în care edificiul lumii vechi își schimbă bazele, acest caracter al Eliberării și al Unității românilor va conta mult în dezvoltarea noii Români – n-a fost doar o nedreptate, ci și o lipsă de tact din partea autorităților sârbe care au împiedicat cu forța venirea celor două sute de delegați români din județul Torontal (Banat) la Adunarea Națională de la Alba Iulia.

Eliberarea și Unirea românilor va avea influențe nu numai asupra celorlalte națiuni eliberate, dar și asupra românilor de peste munți.

Îi va ajuta și pe ei să scuture jugul puterii executive, să respingă amestecurile prefectilor și agenților administrativi în alegeri pentru a falsifica expresia voinței țării. Se va arăta posibilitatea emancipării de tirania familiilor și cluburilor politice și de a asigura liberul acces la Parlament și în afacerile externe ale elementelor noi aparținând elitei intelectuale a națiunii.

Nu este vorba numai de împlinirea celui mai mare vis național al Istoriei Românilor pe care îl salutăm în deciziile Adunării Naționale de la Alba Iulia, este vorba și de zorii emancipării politice și sociale ale națiunii române întregi pe care ochii noștri uimiți o întrevăd ca una din cele mai fericite promisiuni.

Unirea Bucovinei - articol omagial publicat în anii Dictatului de la Viena

- **La 25 de ani de la unirea Bucovinei** de Al. Procopovici. *Transilvania*, nov.-dec., 1943.

Bucovina românească a pășit dincoace de veacul al XIX cu o foarte vioaie mișcare economică cooperatistă, cu numeroase case de citire pe la sate, întinzând apoi o tot mai cuprinzătoare rețea de școli primare românești în comunele menite de stăpânirea austriacă deznaționalizării prin Ucraineni, inspirată și de profunda prefacere a învățământului din vechiul Regat, pe care Spiru Haret o săvârșea chiar atunci, iar sufletele intelectualilor se înviorau și-și sporeau avântul mai ales cu prilejul campaniilor teatrale organizate din inițiativa Societății pentru cultură de P. Liciu în tovărășia Aristizzei Romanescu și continuate de Belcot sau cu prilejul nume-

roaselor șezători literare ale Societății Scriitorilor Români, în frunte cu Delavrancea, M. Sadoveanu, Șt. O. Iosif, D. Anghel, Em. Gârleanu și alții, sau și cu alte ocazii de mari manifestații naționale ca excursia a sute și iar sute de intelectuali și țărani la expoziția din București 1906, sau jubileele societății studențești „Junimea” din 1907 și 1908, zborul din Cernăuți al lui Aurel Vlaicu din 1912. Meleagurile bucovinene se găseau cu toată încrederea în forțele neamului sub puternica influență a curentului sămănătorist și a școalei naționaliste a lui N. Iorga de la Vălenii de Munte. Noul curs se simțea mai ales printre oamenii școalei, în învățământul primar și secundar, iar în Universitatea din Cernăuți își făcuse intrarea încă de la 1906 Sextil Pușcariu, tovarăș de bucurii și alese gânduri, legate în

dorul unor vremi mai măndre pentru neamul lor, al lui Iosif, Anghel, Kimon-Loghi, Goga din anii lor de studii făcute în capitala Franței. Și tot atunci Universitatea și-a câpătat, mai ales prin stăruința și abilitatea lui Sextil Pușcariu, catedra de mult cerută de noi de Istoria Românilor, încredințată lui Iancu Nistor.

Cu această armătură sufletească a intrat Bucovina noastră în anul Domnului 1914, când la 28 Iulie Austro-Ungaria a declarat război Sârbiei, armătură care privită de aproape a fost aceeași ca a Românilor de pretutindeni.

Dar atunci și Românii bucovineni au început să fie băjenari. Băjenari pe fronturi vrăjmașe, prin lagăre de prizonieri, prin tabere de concentrare a celor evacuați cu forța pentru motive strategice sau a celor suspicionați de agenții siguranței și ai jandarmeriei austriece, băjenari până și la vetrele lor din care dispăruse siguranța zilei de mâine și pe care adesea trebuia să le mute din loc în loc, spre a scăpa de primejdii și de urmăritori. Pe tot întinsul Bucovinei românești s-a deschis dilema: plecăm sub steagul împăratului și rămânem ceilalți pe loc, sau trecem de pe acum frontiera în vechiul Regat; ce trebuie să facem și aici și acolo, ca să servim mai bine cauza românească? Neutralitatea României nu-și lămurise încă bine rostul ei.

La 27 August 1916 am declarat război Austro-Ungariei, iar pe front se găsea cu jertfa ei de sânge, alături de vechiul Regat, și Româniea întreagă de sub stăpâniri străine, din Transilvania, Basarabia și Bucovina. Învălmășeala războiului a luat apoi așa întorsătură, încât adesea nu mai știam unii de alții, lipsiți de orice comunicație între noi.

Iată două fapte care își aruncă lumina lor asupra situației acesteia. În 1917 Românii bucovineni au trimis prin generalul Manu, pe atunci colonel și ofițer de legătură între armata noastră și statul major rusesc din Cernăuți, un memoriu guvernului lui I. C. Brătianu, cerând ca să-și trimită un reprezentant în Bucovina și ca să li se dea puțința de a-și organiza mai cu temei jertfa lor de sânge și de avere în războiul întregirii noastre. Memoriul a rămas până astăzi fără de răspuns. Lucrul nu e de neînțeles, căci era în zilele când la Iași se puneau problema faimosului triumfi al morții.

Într-un manifest din 6 Octombrie 1918, adresat regelui Ferdinand, „Comitetul național al Românilor ardeleni și bucovineni aflători în Moldova și Basarabia și al corpului ofițeresc și de voluntari” îi declara pe cei rămași acasă cu conștiința „siluită și terorizată și deci în imposibilitatea de a se manifesta liberi.” Comitetul executiv al Românilor refugiați din Bucovina la Chișinău a și alcătuit un statut pentru trezirea celor de acasă de sub „siluire și teroare” și pentru mântuirea lor din „imposibilitatea de a se manifesta liberi”. Ba, statutul acesta a primit chiar și aprobarea Ministerului de Interne la 1 Noiembrie 1918, probabil în baza raportului vreunui director de cancelarie, adormit asupra dosarului, încât n-a avut cum afla tocmai la Iași că la Cernăuți Românii întruniți în Constituanta au hotărât încă la 27 Octombrie, deci cu patru zile înainte, Unirea Bucovinei. Basarabia își îndeplinise Unirea la 27 Martie; în Bucovina și Transilvania, steagul răzmeriții pregătit mai demult, a fost desfășurat la începutul lui Octombrie.

Dar chiar întâmplări ca cele cu comitetele refugiaților noștri de la Chișinău și statutul de la Iași sau cu memoriul de la Cernăuți, rămas fără de răspuns, dovedesc cât de uniți am fost în cugete și în simțiri. Chiar unde și când nu puteam comunica unii cu alții, am avut aceleași atitudini și ne-am călăuzit de aceleași principii în concepțiile noastre. Și în Basarabia, și în Bucovina și în Ardeal s-a pus problema unirii cu sau fără

condițiuni. Conducătorii Basarabiei ținând seama de împrejurările deosebite căruia trebuia să le facă față, au trecut Basarabia printr-un șir de etape: Basarabia s-a declarat la 2 Decembrie 1917 „republică democratică, federativă moldovenească”, s-a proclamat independentă la 6 Februarie 1918, și și-a proclamat Unirea cu România cu oarecare condițiuni, în 8 Aprilie (27 Martie st. v.) 1918, iar la 10 Decembrie (27 Noiembrie st. v.) 1918 a renunțat solemn la condițiunile ei inițiale. În Bucovina, unde Iancu Flondor a avut în privința aceasta toată priceperea pentru cărturarilor luminați care l-au chemat în fruntea lor, orice gând de condițiuni a fost respins cu hotărâre. În Transilvania cuminența politică a lui Iuliu Maniu a transformat „condițiunile” în principii pe care le impuneau experiența îndelungată și luptele de sub jugul apăsării maghiare. Nu putea fi vorba de un fel de „pace separată în corpul satului” – expresia este a lui Iuliu Maniu – iar Adunarea convocată la Alba-Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918 se putea considera, spunea de asemenea d-sa, „corporația legislativă numai într-un singur punct: al unirii.” O unire cu condițiuni în cele trei colțuri de țară n-ar mai fi însemnat un act de întregire desăvârșită, ce ne-ar fi creat cel mult o nație peticită de dragul unor uscături învechite, îngrijorate că vântul primăverii celei nouă să nu-i coboare din vârful de codru înverzit.

La 17 Octombrie 1918 a fost dat publicității manifestul împăratului de la Viena „Către popoarele Mele credincioase austriece”, făgăduind prefacea monarhiei într-un „stat federativ, în care fiecare popor să formeze o comunitate de stat proprie, în cuprinsul teritoriului său”, decretând însă totodată că „integritatea țărilor coroanei sfinte a Ungariei nu se stinge de loc” prin această orânduire nouă. La 22 Octombrie 1918, exact ziua în care la Cernăuți a apărut cel dintâi număr din „Glasul Bucovinei”, s-a ridicat în Reichstagul de la Viena deputatul bucovinean C. Isopescul-Grecul, spre a face observațiile următoare privitoare la prezumțiile ungurești care nici din manifestul împăratului n-au putut fi înlăturate: „Care va fi soarta conaționalilor de pe teritoriul ungar? Poate fi ceva adevărat pentru Austria, iar pentru Ungaria nu?... Și mai voiți ca pumnul de fier al politice mondiale... să nu lovească îngropând monarhia sub dărâmurile parlamentului din Budapesta? Vai, de trei ori vai vouă, tuturor conților și baronilor finanței ungare! Opriți acest joc fără de lege, căci sfidați pe Dumnezeu și justiția mondială!; iar alt bucovinean, deputatul socialist Gh. Grigorovici adăuga în aceeași ședință: „La tendința de a uni poporul român nu va renunța niciodată niciun Român. Unirea tuturor Românilor este un ideal și o țintă pe care Românii o vor râvni totdeauna, în orice timpuri și în orice împrejurări, indiferent de cum va fi constelația viitoare, indiferent de cum li se va desfășura soarta pe viitor.” Profetice cuvinte și pentru ziua de astăzi! Nici Ardelenii n-au uitat de Bucovina lor, de Bucovina tuturor Românilor. Luând cuvântul încă în ședința din 18 Octombrie 1918 a parlamentului din Budapesta, Al. Vaida Voievod a citit, îndeplinind mandatul primit de la Comitetul executiv al Românilor din Transilvania, în ședința ținută în 12 Octombrie 1918 la Oradea Mare, declarație prin care nu i se mai recunoștea parlamentului și guvernului maghiar îndreptățirea „să se considere ca reprezentanțe ale națiunii române”. Declarația redactată de Vasile Goldiș se termina cu fraza următoare: „Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere – după multe suferinți de veacuri – afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplină viață națională.” Comitetul executiv își rostea astfel un cuvânt hotărât și bărbătesc nu numai pentru Românii din Ungaria, ci pentru toți Românii din

Austro-Ungaria. Crainicii Bucovinei au pornit în același timp cu însărcinările date lor, ocolind baionetele jandarmului austriac și gărzile ucrainene și ungurești, la Chișinău și Iași, reședința de atunci a guvernului român, la Senatul național român transilvan din Cluj, la Consiliul național din Arad și apoi firește și la Adunarea de la Alba-Iulia. *Glasul Bucovinei* trecea munții în Ardeal în desagi unii țaran, iar laocolul silvic din Vatra-Dornei ofițerii întorși din lagărele lor din Rusia primeau arme lăsate acolo de armata austriacă.

În Bucovina și-a luat contele Etdorf, guvernatorul austriac, încă în Octombrie rolul pe care l-a avut Oszkár Iászi la Arad în Noiembrie 1918. Și contele Etdorf ne-a propus un provizorat până la încheierea definitivă a păcii. Un fel de condominiu româno-maghiar a fost în gândul lui Oszkár Iászi, un condominiu româno-ucrainean, firește altfel organizat, ne oferea Etdorf. Noi însă nu ne mai puteam târgui nici aici nici acolo cu guvernele din Budapesta și din Viena. Asemenea lucru nu ne îngăduia conștiința dreptului nostru de a ne vedea singuri de soarta noastră. Ar și fi fost foarte imprudent să dăm lumii impresia că noi înșine suntem încă șovăitori în măsura revendicărilor noastre și că nu suntem în stare să ne facem înșine stăpâni pe pământul nostru, eliberat în sfârșit.

Unirea Bucovinei și a Ardealului încă înainte de încheierea păcii au făcut cu puțință acțiunea noastră împotriva bolșevismului cotropitor nu numai dinspre Budapesta, ci și la hotarele de la răsărit și miază-noapte – răsărit. În câteva zile au fost aruncați peste Nistru și ordinea a fost restabilită. Generalul englez Greenly a fost trimis apoi, ca să se lămurească de cele întâmplate la fața locului. Iată cuvintele pe care ni le-a adresat apoi la 15 Mai 1919, cu prilejul unui popas în târgul Cosmeni din Nordul Bucovinei: „...Azi nu apărați cu piepturile bravilor ostași români cauza Dv. proprie, ci cauza Europei întregi contra primejdiei distrugătoare a bolșevismului. Apreciam toți sacrificiile ce faceți și privirile pline de nădejde ale Europei întregi sunt ale Dv. În numele aliaților, în special al țării mele, vă exprim admirațiunea și vă aduc mulțumiri pline de recunoștință.” Aproape în aceeași termenii a caracterizat I. C. Brătianu acțiunea noastră antibolșevică, când în ziua de 4 August 1919 a adus Consiliul Național la Sibiu vestea ocupării Budapestei și a Timișoarei, evacuate în sfârșit de Sârbi.

Rolul internațional pe care l-am avut ca pionieri ai ordinii și omeniei n-a fost pus încă îndeajuns în lumina sa adevărată. La intervenția noastră din Ungaria și la luptele noastre de pe Nistru se mai adaugă și alte fapte. La Praga Cehii au putut să-și proclame independența și să biruie împotrivirile pe care le întâmpinau doar sub scutul celor două regimente române aflătoare acolo, căci regimentele lor fuseseră trimise de cu bună vreme în altă parte. Când și în Viena a izbucnit revoluția, când regimentele austriace s-au risipit în dezordine, iar soldații lor și plebea bolșevizată au pornit la jaf și acte de vandalism, guvernul austriac i s-a adresat lui Iuliu Maniu să restabilească ordinea. Trupele române, îndeosebi regimentul 64 și miile de soldați români concentrați la Wiener Neustadt, spre a fi trimiși apoi acasă, și-au îndeplinit misiunea incredințată lor, iar steagul lor românesc a fost și în Viena flamură ordinii în fața căreia răscoala s-a potolit. Când Polonii, care de abia își înjghebau statul lor, s-au încăierat cu bolșevicii, ajungând la grea cumpănă, trupele române din Bucovina de sub comanda generalului I. Zadik au intrat, la sfârșitul lui Mai 1919, în Pocuția și au ocupat-o. Cu ajutorul nostru Polonia s-a

recules din amenințarea care îi zdruncina temelielele nouă. Când trupele noastre se pregăteau să părăsească Budapesta și ținuturile ungurești, generalul Soos, șeful statului major al lui Horthy, care protestase împotriva acestei ocupații, ne-a cerut totuși prin misiuni militare interaliate ca evacuarea să fie încetinită, pentru că de altfel revoluția roșie ar putea izbucni din nou.

Firul povestirii noastre ar putea să nu se oprească aici. Amintirile năvălesc asupra noastră și ne ademenesc să le ascultăm cu drag belșugul lor. Am străbătut însă căile întregirii noastre care nu-și au nici începutul și – inima noastră sângerează încă – și nu-și au nici sfârșitul în anul Domnului 1918. Am înțeles că hotărârile din Sfatul Țării de la Chișinău, din Constituanta de la Cernăuți și din Adunarea de la Alba Iulia se înnădesc în temeiurile, acțiunile și gândurile lor în așa fel, încât cel puțin pentru generațiile viitoare nu vor mai fi trei uniri deosebite, ci doară, ca trei bătălii ale aceluiași război, trei episoade ale aceleiași epopei mari a întregirii noastre. Am mai înțeles că nu convențiunile și tratatele internaționale a făcut România cu hotarele ei din 1918, ci că ele au confirmat numai ce noi înșine am făurit, spre paguba nimănui și spre folosul tuturor, din propriile noastre vrednicii.

Hotărârile constituantei bucovinene din 27 Octombrie au fost reînnoite în mai precise forme de rigoare în Congresul din 28 Noiembrie 1918. Dimitrie Onciul spunea într-una din lucrările sale despre Bucovina : „Nicăieri pe tot pământul românesc nu se află pe un spațiu atât de mic, atâta bogăție de istorie românească, atâta bogăție de amintiri scumpe ale trecutului nostru... Dacă Ardealul cu resturile sale arheologice din epoca romană, este țara clasică a trecutului roman în Dacia, Bucovina este țara clasică a trecutului românesc propriu zis.” Bucovina este mică, cu ai ei 10.000 km⁵ de abia a 30-a parte din tot cuprinsul hotarelor românești. Dar mai ales aici nu trebuie să uităm că ea este și poarta prin care la răscruci de vremuri Asia dă năvală în Ardeal. Pe acolo au trecut și drumurile Tătarilor, ale căror urme se pot vedea și astăzi încă.

Când după Constituanta din 27 octombrie Bucovenienii și-au trimis solia la Iași, ca să vestească Regelui Ferdinand hotărârile ei, mesajul redactat și citit de Sextil Pușcariu se încheia cu cuvintele: „Venim, Măria Ta, să vă aducem vești că în clipa când vechiul ținut al Sucevei și Cernăuților, cu obolul Câmpulungului și Coțmanului, au fost unite cu Țara mamă, sub lespede din Putna, Sfântul după o sută patruzeci și trei de ani de somn greu, turburat de visuri urâte, și-a aflat iar odihna...” Peste mormântul lui Ștefan cel Mare și Câmpia Turzii a lui Mihai Viteazul trec iar nori grei.

Iubiți studenți,

Cei din 1918 nu știm dacă ne-am făcut datoria toată, dar am făcut cu creșterea pe care ne-au dat-o părinții și bunicii, ascultând chemarea Neamului din adâncuri de trecut. Nu răzimați nici voi nădejdele țării dincolo de hotare, de unde poate să ne vină ajutor, dar și necaz mare. Nu s-a văzut copac a cărui tulpină să moară din alte rădăcini decât ale lui. Țara trebuie să respire prin plămâni ei proprii și să asculte bătăile propriei sale inimi. Orice ar aduce ziua de mâine, vrednicile voastre, țaria pe care o coborâți în inimile voastre și lumina pe care o adunați în mințile voastre sunt și nădejdea și siguranța noastră că neamul acesta va ieși, ca și în trecut, cu tot mai deplină vigoare din învălmășeala vremurilor și din însângerarea hotarelor.

Activitatea desfășurată de preotul Vasile Lucaciu în America în scopul realizării Marii Unități Naționale

Prof. Mircea BOTIȘ
Pr. stavrofor Radu BOTIȘ

Personalitate politică complexă a epocii sale, Dr. Vasile Lucaciu, s-a situat în prim-planul marilor evenimente sociale, politice și naționale, valorificând la maximum condițiile existente pentru cauza poporului român. A știut mai bine decât nimeni altul să conceapă soluții realiste, specifice de la caz la caz, pe care le-a integrat în ansamblul strategiei și tacticii generale, în vederea realizării obiectivelor propuse.

Preotul și omul politic au făcut casă bună întrucât, nu de multe ori a folosit biserică pentru a-și expune, cu propriile argumente, ideile mobilizatoare pentru pregătirea și înfăptuirea Marii Uniri.

Participant activ la realizarea și activarea Memorandumului (1892), alături de Ion Rațiu și George Pop de Băsești, la activarea spiritului politic a românilor transilvăneni în cadrul Conferinței de la Sibiu din anul 1905, Vasile Lucaciu va acționa ca nimeni altul pentru a sluji interesele neamului în perioada în care a fost pregătită Marea Unire.

Încă de la începutul primului război mondial, a militat în direcția intrării României în război alături de Antanta. Participă în calitate de președinte al „Ligii pentru unitatea politică a tuturor românilor” la diferite manifestații și activități politice. Din vara anului 1916 acționează și de la tribuna parlamentului României, având rolul, conform lui Octavian Goga, „de factor determinant al ideii care trebuia să aprindă flacăra războiului de dezrobire, dar salvând în același timp pe seama umanității și demnitatea românismului din Ardeal”.

Odată cu intrarea României în război alături de Antanta, la 14 august 1916, Vasile Lucaciu depune mari eforturi pentru organizarea celor 25.000 de transilvăneni refugiați în România, într-o unitate de voluntari ai armatei române, ca și a prizonierilor de război ardeleni, din Rusia, Italia, Serbia și Franța, înrolați inițial în armatele austro-ungare. Aducerea în România a acestor prizonieri se impunea din considerente superioare naționale. Fiind în Regat și, eventual făcând parte din armata română, s-ar cultiva în ei spiritul de solidaritate și li s-ar trezi conștiința de unitate și mândrie națională, atât de necesare generațiilor care vor să lupte sub stindard național. Este raportul unui grup de români refugiați din Ardeal, în frunte cu Vasile Lucaciu, Dr. Ioan Nistor, Octavian Tăslăuanu sau Onisifor Ghibu.

Inițiativa cuprinderii românilor transilvăneni și bucovineni în rândurile armatei române și lupta efectivă cu arma în mână pentru eliberarea românilor subjugăți, ca și extinderea acesteia asupra românilor din Rusia, au creat premisele pentru succesele din vara anului 1917 de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

În noile condiții istorice, constatând că propaganda noastră în străinătate este foarte slabă, guvernul român a decis să trimită în mai multe state aliate sau neutre (Franța, Rusia, S.U.A, Italia, Anglia, Elveția) misiuni politice, cu scopul de a face cunoscute revendicările noastre în Occident. Una din primele acțiuni în această direcție a reprezentat-o trimiterea de către guvernul român, în aprilie 1917, a unei Misiuni Patriotice Naționale neoficiale în S.U.A avându-l în frunte pe Vasile Lucaciu. Alegerea acestuia nu a fost întâmplătoare în contextul în care Lucaciu îi avea stabiliți acolo pe Constantin Lucaciu, fratele său, pe Epaminonda Lucaciu, fiul, și pe cumnatul său, Gheorghe Barbul.

Părintele Vasile Lucaciu

Vasile Lucaciu s-a bucurat de o largă audiență nu numai în rândul românilor din America ci și în al unor largi cercuri politice americane, reușind să prezinte cu mare succes dezideratele naționale ale poporului român, legitimitatea făuririi statului național unitar, liber și independent. Astfel, la întrunirile populare ce au avut loc la Cleveland - Ohio, Youngstown, Trenton, Boston, Baltimore, Chicago, a ieșit în evidență talentul de mare orator al părintelui Lucaciu, care a fascinat și entuziasmat întreaga sa asistență.

La 2 iulie 1917, delegația română a fost primită la Casa Alba, de către secretarul de stat Robert Lansing, unde Vasile Lucaciu, într-o alocuțiune plină de conținut a expus scopul patriotic al Misiunii condusă de el, ca și situația critică a statului român în acele împrejurări. „De la războiul prezent, România spera să realizeze unirea tuturor românilor, incluzând pe cei din Transilvania, Bucovina, Banat cu Țara Mamă, formând România Mare”. Salutând delegația română, în cuvântul său de răspuns, secretarul de stat a subliniat că „Statele Unite vor da tot sprijinul său eforturilor României de libertate și unitate națională” și că guvernul său privește cu simpatie scopul Misiunii.

Această primă întâlnire cu oficialitățile americane ca și vizitele delegației române la o seamă de personalități politice între care ministrul de război Netwon Baken sau la Legațiile Franței și Italiei, au avut ecou favorabil în rândul opiniei publice americane.

Cu deosebită satisfacție a fost primită Misiunea de către toți românii aflați în S.U.A., de către organizațiile culturale și filantropice, de presa românească de peste Ocean. Articolele salutau cu multă bucurie pe solii României, care aveau în frunte pe Vasile Lucaciu căci „vedem în el solul drag și mult așteptat al țării noastre, al căminului nostru din copilărie, pe solul iubit al năzuințelor noastre naționale”.

Una din principalele acțiuni inițiate de Vasile Lucaciu împreună cu ceilalți membri ai legației, în special cu Vasile

Stoica, a fost stabilirea de legături cu coloniile românești din New York, Chicago, Detroit, Cleveland, Philadelphia, Indianapolis, Trenton, Cincinnati, Buffalo ș. a. „Am vizitat aproape toate centrele locuite de români pe teritoriul S.U.A, și peste tot a domnit un mare entuziasm”, spunea părintele Lucaciu. Datorită activității depuse împreună cu fiul său, Epaminonda, Vasile Stoica, Paul Negulescu, Ioan Podea, Gavril Barbul, la 5 iulie 1918, au fost puse bazele „Ligii naționale române” care a cuprins pe toți românii din organizațiile culturale și filantropice, indiferent de credințe politice și religioase. Semnificația Ligii americane a fost subliniată chiar în comunicatul oficial al Casei Albe din 18 mai 1918: „Românii din toate părțile S.U.A s-au întrunit de curând și au format o organizație națională activând în folosul României Mari. Totul e supus ideii eliberării nu numai pentru cei din Transilvania, dar și pentru cei care au fost siliți să facă o pace așa de nenorocoasă în România”.

În vederea accentuării obiectivelor naționale, Vasile Lucaciu și Misiunea Patriotică Națională au dat publicității 2 manifeste, unul la 3/16 august 1917, intitulat „Către românii din America” și altul la 2/15 septembrie 1917, „Apel către iubii noștri compatrioți din glorioasa Republică a Statelor Unite”, documente de mare însemnătate națională pentru românii de peste Ocean, care puneau în evidență contribuția deosebită a marelui tribun al românilor. În primul manifest cheamă românii din S.U.A la unitate și solidaritate, iar în al doilea rând, arată consecințele dezastruoase ale războiului, chemând la o colaborare strânsă a românilor cu celelalte națiuni asuprite din cuprinsul imperiului dualist, pentru a instaura în lume „era dreptului, a libertății și a democrației”.

O contribuție valoroasă a adus Vasile Lucaciu în organizarea și desfășurarea unor mari mitinguri în principalele colonii românești, la care au luat parte numeroși români, dar și reprezentanți ai oficialităților și ai presei americane. În felul acesta, întrunirile căpătau un caracter mult mai larg, fiind abordată o gamă largă de probleme al căror conținut era axat pe ideea luptei pentru libertate și unitate națională a poporului român, să afirme hotărârea de luptă comună a românilor cu reprezentanții celorlalte popoare subjugate de marile imperii: sârbii, slovacii, cehii, polonezii. El aprecia cele 12 întruniri publice la care a participat că au fost adevărate „manifestațiuni naționale chiar așa cum poftesc interesele noastre naționale”.

Un ecou deosebit în rândurile opiniei publice americane l-a avut marea adunare de la Youngstown, din 2 septembrie 1917, care, potrivit revistei „Transilvania”, a fost „electrizată de vorbirea părintelui Lucaciu”. Moțiunea adoptată cu această ocazie exprima hotărârea celor prezenți de a susține cu toate forțele cauza războiului, până la unirea tuturor românilor „într-o Românie Mare”. Evidențiind însemnătatea întrunirii de la Detroit din 16 septembrie 1917 și cuvântarea foarte pertinentă a părintelui Lucaciu, ziarul „Free Press” scria că „Vasile Lucaciu, trimișii guvernului român, au fost asaltați de aplauzele și urările a 2.000 de români. Un succes deosebit a avut și întrunirea de la Cleveland, din 23 septembrie 1917, la care au luat parte peste 3.500 de oameni din oraș și din localitățile învecinate fiind primite, de asemenea, numeroase telegrame de adeziune din Trenton, Detroit, Philadelphia, Cincinnati etc. Din rândul comunității românilor americani au luat cuvântul Teofil Roșca, Vasile Stoica, Constantin Harjeu, care au subliniat apropiata colaborare între românii americani și cei de acasă. Întrunirea prezidată de Vasile Lucaciu, care a rostit un amplu discurs, a avut un impact foarte mare în contextul luptei pentru atingerea dezideratului național, subliniind că

toată istoria noastră „dovedește că aici a trăit și trăiește în patria sa, pe pământul său propriu, o națiune conștientă de originea sa, de drepturile sale, de individualitatea sa națională – națiunea română”. Tocmai de aceea „noi pretindem numai aceea ce este al nostru, după toată dreptatea dumnezeiască și omenească, noi pretindem libertate și democrație, pretindem înființarea României Mari, cu Bucovina, Ardealul și Banatul”. Telegrama adresată cu această ocazie președintelui american Woodrow Wilson, purtând semnătura lui Vasile Lucaciu, Dionisie Moldovan și Mihai Barza, sublinia faptul că, pacea în Europa numai atunci se va instaura, când „popoarele subjugate din Austro-Ungaria vor fi libere, constituindu-se în state naționale. Era o nouă mărturie a devotamentului lui Vasile Lucaciu pentru cauza celor mulți și subjugați.

La începutul anului 1918, o dată cu venirea lui Constantin Angelescu ca reprezentant al României la Washington, numărul manifestațiilor pro unioniste a crescut. Situația politică impunea urgentarea unor asemenea manifestări în condițiile în care propaganda austro-ungară crease în rândurile opiniei publice americane o imagine falsă asupra Imperiului Austro-Ungar, asupra vieții națiunilor asuprite, asupra României și a dreptului ei istoric la unitate națională. Faptul că România a fost silită să semneze armistițiul și apoi tratatul de la București cu Puterile Centrale din 24 aprilie/7 mai 1918, trebuia prezentat în adevărata sa lumină, exprima poziția clară a țării noastre în acele momente extrem de critice. De acum, toate manifestațiile naționale ale românilor au căpătat un caracter vehement, de contestare și protest împotriva înrobitorului tratat impus României. Spre exemplu, întrunirea de la Chicago din 17 februarie 1918, s-a bucurat de un deosebit succes, luând cuvântul profesor universitar Gideon Wels, Miss Harriet Wittum, Dr. Bernard Flexner, din partea autorităților americane, Vasile Lucaciu și Vasile Stoica, din partea Misiunii Patriotice Naționale și Dr. Constantin Angelescu. În cuvântul său, președintele Consiliului statului Illinois, Samuel Insull, a arătat că „Germania poate obliga România să semneze un tratat de pace, dar când războiul se va termina și când ziua judecării va veni, România va rupe acest tratat și în final va fi reconstruită”. Despre vizita delegației române scrie revista „Roumanie”, condusă de Paul Negulescu, care aprecia că peste tot pe unde treceau reprezentanții poporului român „răsunau uralele nesfârșite ale celor prezenți”. De altfel, Constantin Mezeu sublinia că „între cei care s-au distins în această direcție merită să-i menționăm mai ales pe frații Gogu și Paul Negulescu, care au scos la Chicago o revista numită «Romania» în englezește și românește și au înfiripat o asociație a membrilor coloniilor române în America, care au adunat și au trimis în țară ajutoare importante și au luat inițiativa înjghebarii unui corp de voluntari români”.

De o largă audiență în rândurile opiniei publice americane s-a bucurat și adunarea națională de la Indiana Harbour, din 18 februarie 1918, la care a luat parte un numeros public, ca și L. Mc. Cormick, primarul orașului Walter S. Bresater și alți demnitari locali. În cuvântul său, ca de obicei, înflăcărat, Vasile Lucaciu l-a salutat pe Dr. C. Angelescu, sosit în S.U.A, „venit ca frate la frate, să arate durerile și aspirațiile și toate nădejile care se ascund în inimile fiecărui român”, căci, spunea Lucaciu, „sărbătoarea de azi în fața marilor zile istorice și în fața marelui eveniment istoric care ne așteaptă, în interesul vieții noastre naționale și politice, va cântări mult în balanța datorințelor noastre”.

Deosebit de importantă a fost activitatea publicistică desfășurată cu ajutorul unor ziariști de bază, fiind difuzate

numeroase broșuri, hărți și grafice asupra ariei geografice, etnice și lingvistice a poporului român, a provinciilor sale aflate sub dominație austro-ungară: Banatul, Crișana, Maramureșul, Transilvania și Bucovina. Bun cunoscător al limbilor maghiară și germană, Vasile Lucaciu a demască caracterul propagandei deșănțate desfășurată de presă cu privire la interesele Puterilor Centrale care, prin cele mai josnice mijloace, denigrează lupta justă a popoarelor din monarhia dualistă, în scopul menținerii în continuare a imperiului dualist. Vasile Lucaciu a putut astfel corela și direcționa cu maximă eficiență propaganda românească, considerând ca absolut necesară întărirea legăturilor dintre reprezentanții românilor și ai celorlalte națiuni din imperiu, în vederea înlăturării aspirării, pentru dreptate și libertate națională.

O importanță deosebită pentru propaganda desfășurată în S.U.A a avut-o tipărirea broșurii „Misiunea Patriotică Națională Română în Statele Unite”, în mii de exemplare, în limba engleză. Lucrarea cuprindea principalele cuvântări rostite de Vasile Lucaciu cu ocazia diferitelor întruniri publice la care a participat în a doua jumătate a anului 1917, ca și moțiunile adoptate cu aceste prilejuri, precum și telegramele trimise factorilor guvernamentali români și americani, în care se exprima hotărârea românilor transilvăneni și bucovineni de unire cu România.

O acțiune oficială cu o largă audiență în rândurile opiniei publice mondiale s-a desfășurat la Youngstown - Ohio, cu ocazia Congresului Bisericii Ortodoxe la 28 februarie 1918, când, în fața unei audiențe de mii de români, s-a hotărât trecerea acesteia la mitropolia Bucureștilor ca semn de protest față de atitudinea mitropolitului Vasile Mangra, „până când Transilvania nu va fi unită cu România”. În zilele următoare, la 9 și 10 martie 1918, are loc în aceeași localitate un Congres românesc la a cărui pregătire, Vasile Lucaciu și-a adus o importantă contribuție, apreciind încă de la 22 februarie 1918 că „s-ar putea ca toate bisericile românești din S.U.A să se rupă de autoritățile superioare bisericesti din Austro-Ungaria și unindu-se laolaltă, să formeze aici o biserică română neatârnată până la încheierea păcii”. Congresul a exprimat hotărârea răspicată a celor peste 150.000 de participanți de unire necondiționată cu România. Ziarele românești ca și unele publicații americane au comentat elogios marea adunare de la Youngstown, apreciind pe bună dreptate că „a fost fără îndoială cea mai măreață manifestațiune a românilor din Statele Unite, la care „Vasile Lucaciu și-a adus o contribuție remarcabilă”, că „hotărârea de unire este un act atât de măreț, strălucit și hotărâtor în istoria neamului nostru că va face un puternic ecou în întreaga lume”.

O delegație românească s-a prezentat a doua zi la președintele american Woodrow Wilson căruia i-a înmănat documentul adoptat la congres, exprimându-și în același timp voința celor 200.000 de români americani, de unire a Transilvaniei cu România. La Chicago, Indiana și alte localități, mii de români au demonstrat cu steaguri românești și americane, cerând unirea Transilvaniei cu România.

La data de 5 iulie 1918, a avut loc la Washington un congres al tuturor organizațiilor românești din America luând ființă cu această ocazie „Liga Națională Română”, sub președinția lui Epaminonda Lucaciu, fiul lui Vasile Lucaciu, având în componența sa peste 150.000 de membrii. Această organizație a românilor, împreună cu altele similare ale cehilor, sârbilor, polonezilor și italienilor au constituit „Uniunea Medio Europeană”, îndreptate împotriva opresorului comun, imperiul austro-ungar.

Încheindu-și activitatea peste Ocean, Vasile Lucaciu a plecat la Paris, căci în acest loc se va concentra de acum înainte

activitatea politică mondială. Era evident atunci ca și astăzi pentru noi ca și în Franța, bătălia politică dusă de către români trebuie să îl aibă ca port-drapel pe neobositul Vasile Lucaciu. Aici au fost puse bazele, la 6 septembrie 1918, a „Consiliului Național Român”, în vederea coordonării luptei naționale a românilor, având în frunte pe Vasile Lucaciu și Dr. Ion Cantacuzino, mandat de mare onoare și răspundere patriotică. Noul organism politic menit a cuprinde și exprima interesele românilor din Franța, Italia, S.U.A și din alte locuri, a dat noi dimensiuni manifestărilor românești pe linia desăvârșirii statului național unitar.

În aceeași direcție națională a acționat în Italia și Elveția, luând parte și aici la multe manifestări politice.

După o activitate laborioasă care implica și contacte cu delegația română de la Conferința de Pace de la Paris, care a pus capăt primului război mondial, Vasile Lucaciu s-a reîntors în țară în toamna anului 1919, unde i s-a făcut o primire impresionantă. La Gherla, Dej, Satu Mare, Baia Mare, ca și la Șişești, peste tot, a fost întâmpinat cu multă căldură. La Satu Mare, la 13 octombrie 1919, cei prezenți i-au mulțumit lui Lucaciu pentru „munca neobosită și martirajul ce ați îndurat atunci când poporul român gemea sub jug străin”.

Deși istovit de drumuri, slăbit de boala de inimă ce se agrava din zi în zi, Vasile Lucaciu a participat pe măsura puterilor sale, la viața politică a țării, mai întâi la câteva ședințe ale Consiliului Dirigent (al cărui membru a fost), apoi în cadrul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din 3 noiembrie 1919. Pe baza unui program electoral minimal, Vasile Lucaciu a fost ales deputat în primul parlament al României Mari, făcând parte din secțiunea I a Camerei Deputaților, alături de mari oameni politici și de cultură: Vintilă Brătianu, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Gheorghe Cristescu, Ion Agârbiceanu, Grigore Iunian, Aurel Lazăr, etc.

Consecvent opiniilor sale de unitate desăvârșită a națiunii, Lucaciu a înțeles că în noile condiții istorice date de reîntregirea țării, se impunea mai mult ca oricând o activitate convergentă a tuturor forțelor la nivelul întregii țări, pentru consolidarea edificiului statal, pentru consistente reforme economice și politice, pentru dezvoltarea culturii naționale și întărirea suveranității României în conceptul popoarelor lumii.

Bibliografie:

- Adevărul*, an XXIX, nr. 10473, 8 mai 1916.
America (Cleveland), an XII, nr. 52, 1 iulie 1917, nr. 56, 15 iulie 1917, nr. 78, 31 august 1917, nr. 94, 20 septembrie 1917, nr. 98, 25 septembrie 1917, nr. 46, 2 martie 1918, nr. 54, 12 martie 1918, nr. 58, 16 martie 1918, nr. 107, 14 mai 1918, nr. 109, 16 mai 1918.
 Arh. M.A.E., Fond 71/1914-1915, dos. 302. Raport din 28 martie 1918.
 Bibl. Acad. R.S.R., Arhiva Angelescu I, mss. 17, p. 1-12, f. 8, mss. 18, p. 1-10, Arhiva Angelescu, XIX, Varia 9, Actul din 10 octombrie 1918.
Dimineța, an XII, nr. 4021, 15 mai 1915.
Free Press (Detroit), 18 septembrie 1917.
Libertatea, nr. 1, 2 august 1917, nr. 5, 30 august 1917.
The Official Bulletin, 18 mai 1918.
Transilvania (Youngstown), nr. 2, 29 august 1917, nr. 3, 5 septembrie 1917.
Tribuna, 28 iulie 1917.
Românul, 18, 24 și 30 august 1917.
Roumanie, an. I, nr. 8, martie 1918, p. 201-203.
 Vasile Stoica, *În America pentru cauza românească*, Tip. Universul, București 1926.

Maramureș - mândria și durerea noastră „Întregirea” Maramureșului

Teresia BOLCHIȘ-TĂTARU
scriitoare, Augsburg, Germania

Adevărat! Mândria, pentru valorile lui de oameni; mândria, pentru cultura sa spirituală și materială, pentru limba lui daco-romană păstrată acolo, jos, la bază în „talpa țării” până azi; pentru Istoria și frumsețea lui geografică, chiar și pentru sărăcia lui în ale roadelor pământului, nu prea potrivit, dar din care oamenii totuși au scos pâinea zilnică necesară traiului lor, în decursul mileniilor de existență a vieții pe aceste meleaguri și **durerea!** Da, durerea rămasă până azi nestinsă și nemângâiată, adusă de incapabilii, impotenții și incultii diriguitori de pe Dâmbovița a anului 1920, care, folosindu-se fals de versul eminescian: „*De la Nistru pâ'n la Tisa*”, au tăiat Maramureșul în două, pe Tisa, abandonând 2/3 din suprafața lui, donându-l, fără nici un motiv sau remușcare, străinilor.

Tisa, râu interior al Maramureșului, a devenit, din lipsa de cunoaștere a Istoriei acestui „colț de țară”, râu de graniță. Nu! Nu „colț de țară”, această metaforă dăunătoare, căci Maramureșul n'a fost niciodată în istoria și în valoarea lui daco-romană și română „un colț”, ci o inimă!

Colțul este un loc dezagreat în care, de neaerisit și uitat ce este, se adună în el toate relele și toți păianjenii, acoperindu-l cu ale lor, inclusiv cu delăsare și dispreț din partea oamenilor.

Metafora s'a împământenit în limbajul literar-atic-istoric, mai ales referitor la ținuturile mărginașe, de graniță deși, practic acestea nu sunt zone de dispreț, nu sunt colțuri, ci zone importante, căci ele realizează relația și viața țării cu vecinii, ceea ce, după vorba românului: un vecin bun face mai mult decât un frate îndepărtat, sau un vecin bun este o binecuvântare, unul rău, un blestem.

A fost asta așa privind Maramureșul? De când a existat, de dinainte de Decebal și Traian, culminând cu Dragoș și Bogdan, cu Baliță și Drag, Maramureșul a fost și a rămas un mare voievodat de-o parte și de alta a Tisei. Chiar dacă a stat peste șapte sute de ani sub stăpânire străină, în interior s'a condus singur după al său „*jus valachicum*”, cu cnejii și voievozii lui, a rămas românesc, cu limba lui latină vulgară și obiceiurile din strămoși, pe care încă și azi ne întrecem a le lauda în fel și chip, mai puțin a le apăra.

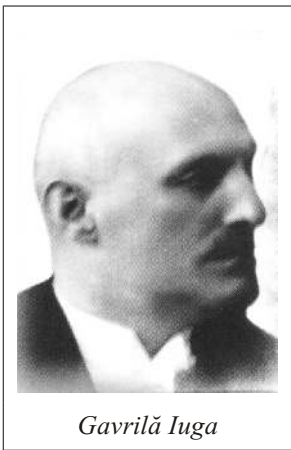
Dacă de la atestarea documentară latină din 1199 de către străini¹ (care prin aceasta ne-au făcut un serviciu) a teritoriului *Maramorisius* și de la 1385 când Maramureșul se

transformă în comitat feudal al Ungariei, acest teritoriu de 10.354 kmp rămâne neschimbat, iar Sighetul devine capitala întregului ținut încă din 1346. Marea Unire românească de la 1 Decembrie 1918, care a adus pentru români bucuria de-a avea o țară întregită, a lor, pentru moroșeni bucuria n'a durat decât doi ani și aceia destul de tulburi, din cauza multor dușmani. Tocmai această mare Unire pentru care moroșenii, intelectuali și țărani, și-au pus în joc viața, a devenit o sabie de durere cu tăiș mult prea ascuțit, a cărei lamă se simte și azi, după 90 de ani, dar din nou, durere, nu pentru toți și mai ales nu pentru cei ce s'ar cere să fie direct implicați în această durere, din nou, nepatrioții de pe Dâmbovița. Deci, dacă din 1385 Maramureșul a rămas nechimbat, el „trebuia” schimbat în 1920 sub stăpânire românească și adusă jalea asupra lui, de către ai lui! De către români.²

De neînțeles rămâne lipsa de cunoaștere a situației reale istorice și geografice a Maramureșului nu numai de către politicienii români de pe Dâmbovița de la 1918-20 ci și de intelectualii regăteni din deceniul trei, reliefată în hărțile României Mari editate de aceștia după Marea Unire, respectiv după Conferința de Pace de la Paris/Londra, 1920. Iată una din greșelile clasice, din această categorie, harta prezentată pe coperta revistei „Familia română”, Baia Mare, An 9.Nr.1(28) Aprilie 2008, cu explicația: **România Întregită sub domnia M.S. Regele Ferdinand I în cursul anului 1918**, în care apare cu adevărat, România întregită cu Cadrilaterul și Basarabia, cu granița de nord de la Soroca, Hotin, dar linia de graniță co-boară de la Vășcăuț pe Ceremuș și urcă spre Sighet pe Tisa, eliminând Maramureșul de pe dreapta râului. Dar la 1918 Maramureșul întreg era al României, deci aici greșeala hărții.

La 30 septembrie 1919 se retrage guvernul Văitoianu și se constituie guvernul Vaida, care numește pe lângă delegația română, ca expert pentru Maramureș, pe dr. Găvrilă Iuga (1880-1940). Fiu de țăran din Săliște, pe Iza, s'a format intelectual la școlile din Năsăud și la școlile vlădicului Samuil Vulcan și Mihai Pavel din Beiuș, a doua localitate din Transilvania după Blaj, unde ființa un Gimnaziu inferior și superior = Liceu în limba română, în timpul Austro-Ungariei. Episcopul de pie memorie, moroșanul Mihai Pavel (1827-1902)³ s'a străduit să mențină aceste școli în limba română, împotriva presiunilor de deznaționalizare ale legilor

- 1 Primul document scris despre Maramureș datează din 1199 și este o diplomă dată de regele Emmerich (1196-1204) al Ungariei prin care răsplătește cu moșie în comitatul Sopron, pe comitele Laurențiu, pentru serviciile credincioase, dar mai ales pentru ajutorul acordat cu prilejul unui accident petrecut la o vânătoare „*in Maramorisio tempore venationis*”. Adesea se crede că acest Emmerich ar fi fost fiul lui Ștefan cel Sfânt (997-1038) al Ungariei născut la 1007 și mort la 24 de ani încă neîmpliniți, rănit mortal la vânătoare de un porc mistreț infuriat, beatificat împreună cu tatăl său, în 1083. Regele Emmerich a fost fiul lui Béla al III-lea (1173-1196) și tatăl lui Béla al IV-lea (1235-1270).
- 2 *Vezi Istoria Maramureșului* de prof. Alexandru Filipașcu de Dolha și de Petrova, doctor în filozofie și teologie, Buc.1940 și ediția din 1997, Ed. Gutinul, Baia Mare și *Maramureș - mândria și durerea noastră*, vol.I și III, Ed. Gutinul, Baia Mare, 2001-2007).
- 3 Episcopul greco-catolic Mihai Pavel (1827-1902) a fost înmormântat în ctitoria sa de la 1895, biserica lui „Vlădica Pavel” din Slatina, de pe dreapta Tisei. La centenarul bisericii, în 1995 „în spirit ecumenic” greco-catolicii din Slatina și din spațiul de peste Tisa n'au avut voie să participe nici măcar să se apropie!

Gavrilă Iuga

Apponyi. Gavrilă Iuga și-a luat doctoratul în științe juridice la Budapesta, după care și-a deschis „cancelarie” (birou) de avocat la Vișeu de Sus. De numele lui se leagă o susținută activitate judecătorească de apărare a populației românești din Maramureș împotriva abuzurilor administrației austro-ungare și o activitate cu dăruire de erou în timpul primului război mondial (Vezi, scurtă biografie, *Maramureșul mândria...* vol. II, p. 226-227).

Dar actul care-l leagă pe dr. Gă-

vrilă Iuga de istoria ținutului său voievodal este activitatea sa de la Paris, în cadrul Conferinței de Pace din 1920. A întocmit mai multe memorii, documente și hărți, dovedind caracterul românesc al Maramureșului de peste Tisa, precum și drepturile incontestabile, pe care România de facto le și exercita. Memoriile sale și hărțile întocmite de el, pe baza documentelor, au convins Conferința de legitimitatea cererii românești. Maramureșul, atât cel de pe dreapta Tisei, din Carpații Păduroși până la Beschizi, cât și cel de pe stânga Tisei, trebuie să revină României, întrucât este una, populație românească străveche, dar... cu toate acestea a avut loc primul abandon al Maramureșului! Poate cineva înțelege durerea acestui om, Gavrilă Iuga, a lui Ion Bîlțiu Dăncuș, a preotului Simion Balea din Săpânța și a tuturor românilor cărora tocmai prin Unire li s'a produs rana cea mai adâncă, de cea mai mare durere, până azi fără mângâiere?! Dr. Gavrilă Iuga n'a mai suportat și actul Dictatului de la Viena, 30 august 1940. A trecut la cele veșnice în refugiul de la Vatra Dornei, la 4 septembrie 1940. Toți

urmași lui din Săliște și nu numai ei, ar fi obligați să lupte spre a i se ridica un monument în satul său natal și la Sighet, căci mare suflet al Maramureșului a fost și va rămâne peste veacuri.

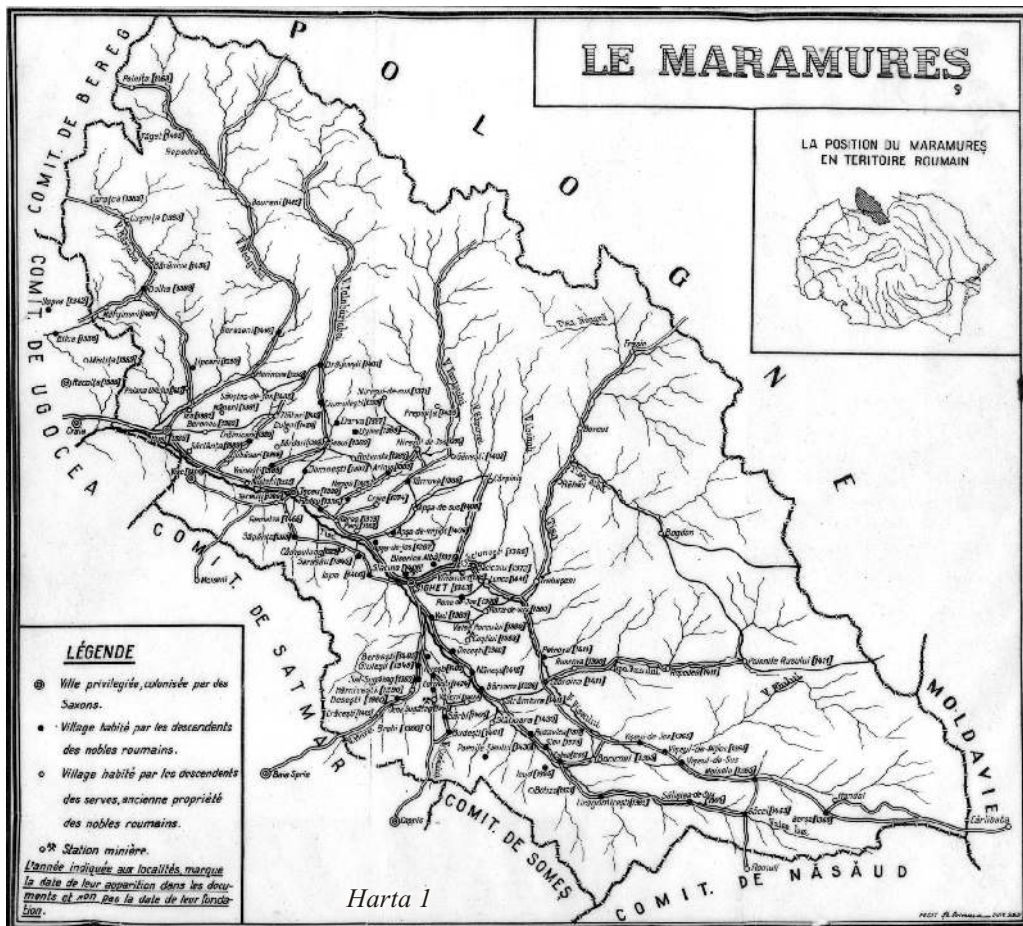
Iată adevărata „întregire” a României, după harta întocmită de dr. Gavrilă Iuga pentru Conferința de pace de la Paris/Londra, 1920. **Le Maramureș. La position du Maramureș en territoire Roumain.** (Harta 1)

Aceasta a fost adevărata „întregire” de la 1918! La acea dată s'a făcut întregirea atât cu Basarabia cât și cu Maramureșul și Bucovina, după cum prezintă harta ROMÂNIA MARE, din Arhiva Ion C. ROGOJANU, întocmită de G. Pop în 1919 și însoțită de date statistice. (Harta 2.)

Harta a fost reprodusă pe copertă de „Curierul Românesc”, fondator Ion Heliade Rădulescu, 1829, și reluat de „Fundatia Culturală Română”, Anul X, Nr.11-12 (142-143) nov.-dec.1998, cu adnotarea: *Prima hartă publică a României Mari, întocmită imediat după actul de la 1 Decembrie 1918 al unirii tuturor provinciilor românești. Harta a circulat sub forma unei duble cărți poștale (19/14 cm), având pe verso datele statistice privind suprafața, populația după naționalități și provincii, bogățiile solului și subsolului, apele, împărțirea administrativă, eparhiile bisericești etc.*

Nenorocirea este că după 1920, harta aceasta nu mai corespundea, trei sferturi din Maramureș fiind pierdut. Așa au apărut alte hărți, ca și cea amintită care a rămas în această configurație pe tot parcursul existenței României Mari, respectiv până în 1940-41, fără Maramureșul de pe dreapta Tisei, dar cu greșeala de notare, perpetuată până la capăt, după care aceasta a fost „întregirea” de la 1918 (greșit), harta arăta „întregirea” rămasă, după abandonul din iulie 1920. Deci harta corespundea, hotarelor românești, după 1920 și nici decum celor existente între 1918-1920, când cu adevărat s'a făcut întregirea, cu întreg Maramureșul. O vină au purtat-o și o

purtăm și noi moroșenii, prin pasivitatea noastră, mai ales noi cei de azi, care mult prea puțin ne mai interesăm de soarta fraților noștri de peste Tisa. Luptătorii de la 1918-20 au căzut într'o decepție și o tristețe totală din care nu și-au revenit până la moarte. Este explicabil, dar noi, urmașii lor? Pe partea dreaptă a Tisei, în Maramureșul cu adevărat „istoric” sunt „ucrainieni” pe care'i cheamă: Chindriș, Iuga, Mihalyi, Mihalca, Marina, Dunca, Coman, Năsui, Balea, Berinde, Hotico, Bud, Ciplea, Gorzo, Popșă, Bârsan, Ursu, Vișovan, Man, Mareș, Jurca, Grad, Marchiș, Coroian, Balc, Dragoș, Pop, Chira, Bota, Lupu etc. etc. scriși cu cirilicele slave-ucrainiene, nu ne spun nimic? Sunt aceștia ucrainieni - ruși, sau români deznaționalizați?

Abandonul MARAMUREȘULUI

Deci primul abandon a avut loc în 1920. Al doilea a avut loc în timpul comunismului și îl ducem și noi mai departe, iar al treilea a venit după revoluție!

La 3 decembrie 1950, printr'un act de slugărnicie fără seamăn față de Stalin a comuniștilor din România, sub Gheorghiu-Dej a avut loc o împărțire teritorial-administrativă a țării, în regiuni și raioane după model sovietic. Baia Mare, un orașel minier, cât un căuș, la poalele Gutâului, a devenit reședință de regiune, iar Satu-Mare, puternic centru industrial, dar și foarte burghez și de întotdeauna capitală de județ, a fost degradat la raion. La început regiunea s'a numit Baia Mare, apoi a fost schimbată în Maramureș și se întindea până dincolo de Carei, la granița cu Ungaria.

Până pe la mijlocul anilor '60, în limbajul oficial comunist se foloseau două noțiuni: „Maramureșul istoric”, și „Maramureșul geografic” fără însă a se fi specificat vreodată ce include o noțiune și ce, cealaltă. Tot pe la mijlocul anilor '60 se obișnuia, ca semn de „strînsă prietenie și colaborare frățescă” între R.S.R. (Republica Socialistă România) și U.R.S.S. (Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice), ca la manifestația de 23 August din Baia Mare, centru administrativ al regiunii, apoi după 1968 al județului Maramureș, să participe o delegație de partid și de stat sovietică din Ivano-Frankovsk, centru administrativ al regiunii Ucraina Subcarpatică, teritoriu limitrof Maramureșului, pe malul drept al Tisei.

La „cuvântările” (așa se numeau) rostite cu aceste ocazii de către eminențele comuniste românești, se vorbea, după protocol, despre relațiile strînse și străvechi de prietenie și colaborare economico-culturală între cele două regiuni de graniță, folosindu-se ambiguu, când noțiunea de Maramureș istoric, când cea de Maramureș geografic.

Nu este de conceput că oficialitățile comuniste românești din Baia Mare să fi folosit la vremea aceea, mai ales noțiunea de Maramureș istoric în semn de afront față de sovietici și asta din mai multe motive: întâi pentru că toți acești funcționari cu școală de partid au fost și au rămas incuți, cu tot titlul de dr. ce-l purtau unii, nu arare ori lucrările lor pentru titlu fiind făcute de „negri”. Doi, comuniștii sunt și au fost de întotdeauna lipsiți de adevăratul sentiment patriotic. Trei, în programul partidului comunist, adevărata istorie a poporului

român n'avea valoare și, ca atare, nu intra în planul lor să le facă sovieticilor, pe această temă, un afront. Dacă totuși au folosit dubla noțiune, de Maramureș istoric și geografic, aceasta s'a întâmplat fie dintr'o neînțelegere fie că un oarecare istoric de la Comitetul pentru Cultură și Artă (denumirea de la acea dată) căruia i s'a trasat sarcina de partid și de serviciu să întocmească „cuvântarea” pe care una din eminențele roșii județene urma să o citească la festivitate, a strecurat noțiunea știind ce spune! Un fapt este sigur: comuniștii români n'au acordat atâta greutate celor două noțiuni pe câtă le-au acordat sovieticii, deși ar fi fost obligați a o face mai mult decât aceștia.

După plecarea unei asemenea delegații „frățești” sovietice, oficialitățile române din Baia Mare s'au pomenit cu un imperativ în scrisoarea de protocol, în loc de mulțumirile de rigoare pentru ospitalitate. „În viitor nu se va mai folosi noțiunea de Maramureș istoric, decât doar cea de Maramureș geografic!” Conform acestei indicații a delegației de partid și de stat sovietică, din Ivano-Frankovsk, partea de Maramureș de pe malul stîng al Tisei, rămasă după 1920 la români, se va numi Maramureș geografic. Indicația sovietică a provocat o reacție de opoziție cu un efect dăunător pentru Adevăr. A apărut tendința de inversiune a noțiunilor, după care Maramureș istoric ar fi Maramureșul de pe partea stîngă a Tisei, iar cel geografic, partea de dincolo de Tisa. Aceasta, așa deoarece mulți din protipendada comunistă moroșană nu erau băștinași, nu cunoșteau lucrurile iar de documente nu se interesau chiar și dacă ei aveau acces la ele. Istoria comunistă distorsionată îl prezenta pe Bogdan plecat „cu o ceată de viteji de pe văile Izei și Vișăului, din Cuhea, de pe Iza, unde și-a avut și reședința,”¹ azi, Bodgan Vodă.

Este evident că numita monografie comunistă își trăgea informația din Filipașcu (ținut sub cheie la Arhivele Statului în toată perioada comunistă) capitolul „Descălecatul Moldovei în lumina documentelor maramureșene” p. 52 ediția, 1940, numai că această informație era prezentată filtrat după linia la zi, căci: „Cine poate verifica?”

Filipașcu arată că Bogdan n'a plecat doar „cu o ceată de viteji de pe văile Izei și Vișăului” ci cu grosul populației din 300 de sate din Bereg și Ung, populație probabil obligată să

1 Maramureș, Monografie, Județele Patriei, p.55, București, 1980

migreze din cauza condițiilor politico-economice create în aceste voievodate după 895-896. Voievodatele de Bereg și Ung se găseau la vest de voievodatul de Maramureș, dincolo de valea Bârjabei, deci Bogdan ca să ajungă din Bereg și Ung, pe Iza și Vișău a trebuit să străbată Maramureșul de partea dreaptă a Tisei, de la nord și nord-vest spre sud și sud-est. Se poate concepe că lui Bogdan nu i s'au alăturat viteji și de pe văile Bârjabei, Neagului, Talabârjabei, Tărasului, Cosăului (dincolo de Tisa) chiar de pe Tisa până să ajungă pe Vișău și Iza? Desigur că nu. Fie și luând în considerare că alte motive i-au îndemnat pe aceștia să i se alătore lui Bogdan decât cele ale locuitorilor din Bereg și Ung, îndemnurile puteau fi aceleași cu ale vitejilor de pe Iza și Vișău. În acest caz se poate accepta că ceata și oastea lui Bogdan era formată doar din „viteji de pe văile Izei și Vișăului?” Răspunsul vine de la sine. La aceasta se mai adaugă și faptul că Maramureșul întreg fiind un singur comitat, fenomenele politico-sociale îl atingeau în toate unghiurile. Așa stând lucrurile, nu greșim dacă concluzionăm că Maramureșul întreg a participat cu Bogdan la descălecarea. Avem deci dreptul să privim Maramureșul de pe dreapta Tisei de titlul de „istoric”?

Apoi noțiunile iarăși s'au încurcat. Tovarășii funcționari de partid și de stat ai județului Maramureș, de la Baia Mare se încurcau în noțiuni: „Am fost în Maramureș!” „Unde în Maramureș? Nu suntem în Maramureș la Baia Mare?!” „În Maramureșul geografic!” adică peste Gutâi, s'a folosit limbajul, un timp. Apoi, pentru că de Maramureș se leagă descălecatul Moldovei, „Maramureșul geografic” respectiv depresiunea sau Țara Maramureșului, de pe Iza și Mara, a devenit Maramureșul „istoric.” Pentru ca noii noțiuni să i se poată atribui credit, a fost necesară „doar o mică” corectură istorică și comuniștii nu s'au sfiit să o facă. „Nu se știe din ce localitate a plecat Dragoș. Știm că din Maramureș, dar nu știm de unde?!” Fals, pe toată linia, căci 1) se știe exact, pe bază de documente, că Dragoș la primul descălecat a plecat din Bedeu, localitate pe malul drept al Tisei, la confluența cu valea Tărasului și 2) deoarece localitatea este la ruși, respectiv la ucraineni, tovarășii români n'aveau voie să se atingă de domeniile sovietice, dar ce te faci când istoricii noștri, Miron Costin și Dimitrie Cantemir vorbesc de Dragoș din Maramureș? Tovarășii au găsit soluția: „transformăm” Maramureșul geografic, cel de pe Iza și Mara, în Maramureș istoric și cu asta am rezolvat și problema limbajului, „am fost în Maramureș istoric” deci nu poate fi vorba de Lăpuș, care și el este tot Maramureș (!) și nu ne-am atins nici de sovietici, ne-am păstrat istoria!!! Doar că: **trecând noțiunea de Maramureș istoric dincoace de Tisa** (pe malul stâng) **am purces la al doilea abandon al Maramureșului.**

Dureros este însă, că administrația și intelectualitatea noastră actuală, baimăreană participă la al doilea abandon, inconștient, folosind curent și oarecum cu mândrie: „Maramureșul istoric” pentru Țara Maramureșului de pe Mara și Iza, de pe malul stâng al Tisei. A reduce Maramureșul istoric doar la teritoriul actual al Maramureșului, rămas românesc după 1920, nu este oare un act de abandon egal cu cel săvârșit de iresponsabilul guvern Averescu în 1920? **Maramureșul istoric** este întreg Maramureșul și mai ales cel de peste Tisa. Că îl vom avea vreodată înapoi, Dumnezeu știe, dar că îl avem în istoria noastră este un fapt și un adevăr de care nu ne poate lipsi nimeni, doar în cazul în care din nou, noi, ireponsabili îl vom abandona! Noi trebuie să cunoaștem și să știm cine am fost și cine suntem altfel nu avem dreptul la existență! N'ar fi exclus, ca într'o Europă unită, caracterul românesc să reînvie nu nu-

mai în enclava celor câteva sate de pe Tisa rămase românești: Slatina, Apșa de Jos, Dăbrova în limba rusă, cel mai mare sat din Ucraina de azi, cu 15 mii de locuitori, Topcina și Strâmtura aparțin de raionul (județul) Teacev = Teceu, iar Biserica Albă și Apșa de Mijloc, aparțin raionului Rahov = Rahău, pe Tisa Albă și Neagră, spre izvoarele râului. Populația este majoritar românească (cca.98%), excepție face Slatina unde românii (peste 55%) trăiesc împreună cu maghiari și ucraineni. Toate satele au administrație locală, primari, directori, consilieri, școli și biserici în limba maternă. Oare nu este acesta *jus valachicum* al secolelor trecute? Fără corupție!!! Românii de aici se bucură de o prosperitate rar întâlnită, ceea ce duce uneori la conflicte sau nemulțumiri.

Al treilea abandon al Maramureșului l-a făcut tovarășul peședinte al României, domnul Emil Constantinescu, în 1997, când a semnat tratatul cu Ucraina. Dacă Averescu a fost un *rudissimus* în probleme de istorie națională, ca militar ar fi fost obligat să știe măcar puțină geografie, dar se vede că n'a știut, ce motivație poate avea însă președintele Constantinescu, cadru universitar și încă la catedra de geografie și fiul spiritual-politic al lui Coposu? Acesta, Coposu, și alți politicieni din categoria și generația lui n'ar fi semnat asemenea act pentru toată Europa și nici pentru intrarea în împărăția cerurilor, fără Maramureș, nu doar numai pentru intrarea în NATO.

„Țară” sau județ?

Dar dacă comunismul a avut ca scop nivelarea și ștergerea identității noastre naționale, ducând Maramureșul, ca județ, până în Sălaj pe Someș și Codru, oare noi cei de azi, cărora să zicem că ne-a căzut albeața de pe ochi impusă de comunism, nu avem menirea de-a „corecta”, de-a aduce la real, la valoarea noastră intrinsecă, istoria și tradiția noastră în spiritul unui patriotism sănătos și corect? Rămânem atât de vinovați și infideli propriei noastre ființe încât să admitem și să perpetuăm în continuare aberațiile comuniste? N'avem atâta demnitate încât să ne recunoaștem și respectăm valorile, tradiția și istoria? Să lăsăm la o parte lozincile false, de îmbătat la cap cu apă de ploaie, că într'o Europă Unită, patriotismul nu'și va mai avea loc! Cu toate unele curente încropite pe această linie, limba națională și patriotismul se vor accentua, starea de lucruri este deja pe teren.

Județul Maramureș, Ariniș sau Ulmeni, în Maramureș! Unde'i Arinișul și Ulmeniul, de pe Someș, de Țara Maramureșului? Sau Libotin, Maramureș când acesta ține de Lăpuș? Oare strămoșii noștri, întâi țăranii, apoi intelectualii, istorici, geografi, etnografi sau lingviști n'au știut ce fac atunci când au dat unor teritorii românești numele de „țări”?! Cu toții cei citați și alții s'au orientat după specificul fiecărui teritoriu notându-l: Țara Maramureșului, Țara Lăpușului, Țara Chioarului, Țara Oașului, Țara Loviștei, Țara Hațegului, Țara Oltului, Țara Bârsei etc. Codru, Sălaj, pe Someș, pe Mureș, pe Olt, pe Târnave etc. pentru că întâi aceste „țări” au un specific al lor care le face să fie „țări” în cadrul Țării, înainte de toate un specific geografic care a determinat istoria acelor locuri, în funcție de care s'a dezvoltat limba, apoi toată etnografia, începând cu portul, obiceiurile și până la construcția caselor, gospodăriilor a tuturor acareturilor, a bisericilor.

Poate nicăieri în țara românească n'a fost și nu este atât de vizibilă deosebirea între aceste „țări” ca în regiunea aceasta de nord a României, unde există una lângă alta patru asemenea țări bine delimitate: Țara Oașului, Țara Maramureșului, Țara Lăpușului și Țara Chioarului. Pe vremuri și încă nu prea îndepărtate, doar cu o jumătate de secol în urmă, când încă globalizarea în îmbrăcăminte nu se instalase, și „la țară”, la un

târg lunar sau săptămânal, la Sighet, Târgu Lăpuș, Negrești Oaș, sau la Baia Mare se puteau deosebi oamenii între ei după port: moroșenii de oșeni, de lăpușeni de chioreni sau alte zone. Încă se mai pot deosebi și azi, după ținuta moroșenilor mai ales, care și mai respectă portul ca ceva de valoare, a lor, definindu-i și folosindu-l nu numai pe scena căminului cultural sau la manifestațiile folclorice ori în zilele de sărbătoare când merg la biserică, ci și în zilele de lucru

Se mai poate deosebi încă și azi un localnic dintr'un sat chiorean, să zicem din Săcălășeni, de unul din Larga Lăpușului, de exemplu, după melodicitatea limbii, a accentelor și după lexic. „ș'api, m'am dusu-mă” (ș'apoi m'am dus) zice chioreanul sau tot după sudalma lui: „lasă-l în baiu cel rău!” sudalmă, la oșeni aproximativ de aceeași culoare, dar de încărcătură mai grea: „fărmi-te guta!” (să te sfarme guta = epilepsia). Nicăieri nu s'au păstrat mai bine nu doar numai rotacismele, în Oaș, Maramureș: *irimă, ir'mă, còrindă = colindă*, după care „tăt îmblă domnii” cât cuvintele limbii române ieșite din latina vulgară, ca în Oaș sau Maramureș: „tăt așe' dicirim!”, „tâte huc”, „păcurar”, „staul”, „stână”, nu saivan - turcism; nu sarmale - turcism, ci „varză”, sau „curechiu unplut”, nu musafiri/mosafiri - turcism, ci „ospătoi”, „oaspeți”, „ospătar” etc.

Facem mereu studii etnografice, folclorice dar prea puține studii de limbă, pe care ar trebui să le facă fiecare profesor și nu numai cel de limba română, din satul unde lucrează, pe care să le folosim practic, care să ajute cu adevărat națiunea la păstrarea valorilor tradiționale care o definesc.

Zicem Chelița, Maramureș. Este adevărat? Chelița este pe Someș cu specificul său, de luncă, de câmpie, fie chiar și de deal dar nu de munte, cer și pământ de Maramureș. Unde'i Someșul de Maramureș? Nu duce la o derută geografică pe cei din alte părți ale țării care nu cunosc regiunea? Nu ne duce pe noi toți la derută? Nu ne duce la uniformizarea valorilor, la degradarea lor, coborîndu-le pe o treaptă inferioară, ducând la ștergerea lor prin uniformizare? De ce continuăm chiar noi, azi, această practică comunistă împotriva noastră? Să punem degetul pe rană: de ce? Din lipsă de conștiință civică și patriotism sănătos. Am rămas cu atavismul comunist: „mie să'mi meargă bine!” în rest dăm din umeri. Județul Maramureș trebuia să rămână în cadrul limitelor lui geografice, a depresiei, a Țării Maramureșului, cu capitala la Sighet, căci acesta a fost unicul lui „uăraș” din „Cătu'i Maramurășu...!” Dacă ar exista puțină preocupare ar putea fi reînființat în cadrul limitelor sale geografice, cum a fost în timpul României Mari, în perioada interbelică, chiar și împotriva criticilor ce s'au adus atunci, că a rămas izolat neavând căi de acces corespunzătoare cu restul țării, acum le are, și cale ferată și autobuze, ceea ce n'a existat în timpul României Mari. Ce ne lipsește sunt eroii, sunt oamenii gata de muncă, dăruire și jertfă pentru Dumnezeu și Neam. Ne lipsește un Găvrilă Luga, un Ion Bîlțiu Dăncuș, un Ilie Lazăr, preoții cu crucea'n frunte, Ion Dunca-Joldea, primarii, Dumitru Pop Roibu, Găvrilă Mihali Ștrifundă, Toader Șețca.

„Maramurăș țară veche cu oameni fără pereche...” Primim o informație de ultimă oră din dosarele secu, din care rezultă că, un Institut de Învățământ Superior din București stătea sub „ocrotirea” și controlul unui înalt general de securitate, personal, ceea ce arată importanța pe care Institutul o avea pentru Stat, economia națională și relațiile externe.

Un cadru didactic al numitului Institut a căzut de pe trambulină în momentul în care un membru de gradul I al familiei lui a defectat în Occident, în anii '80. Azi, numitul

cadru didactic își vede dosarul în care citește că șapte înalți tovarăși cu trese albastre erau puși pe urmele lui zi și noapte. Îi ajunge sub ochi și raportul generalului „ocrotitor” în care citește: „Numitul cadru didactic al Institutului este unul dintre cei mai bine pregătiți iar în specialitatea lui stă pe locul I, cu toate acestea, nu este promovată nici măcar la nivel de conferențiar. Cadrul didactic XY nu este favorabil regimului nostru. Este născut pe meleagurile nordice, maramureșene ale țării noastre, de aceea nu va ceda. În consecință este mai bine a i se da un pașaport să părăsească țara decât să ne facă probleme.”

Iată că afirmația nu este doar o vorbă de cântec ci și convingere pentru cei de pe Dâmbovița, de ieri sau de azi!...

Să ne lăsăm satele noastre să fie sate, nu să le transformăm în orașe pe hârtie pentru ca primarul și alții să ia indemnizație mai mare iar sătenii să plătească impozit dublu și triplu. Să nu alergăm după vestul dezvoltat, să-l ajungem într'o noapte, căci ne călcăm pe picioare. Vestul avea sate-orașe, cu canalizare încă din Evul Mediu. Le avem și noi pe ale noastre după care aleargă occidentalii, să le vadă, să le savureze parful arhaic „înapoiat” unde se bea lapte direct de la vacă, fără să mai treacă prin fabrică și altele. Să nu mai facem „parchet rustic” din casele de lemn, expresie de străveche cultură moroșană, pe care o distrugem pentru un pumn de dolari. „Pentru că asta cer italienii!” Idioți! Și aceia tot atât de „culți” și flămânzi doar după bani, ca și moroșanul nostru, cap pătrat, care și ucide singur nația, istoria și turismul actual din care, condus „cu cap” cu adevărat că ies bani, tocmai din casele de lemn!

De ce nu putem lăsa Maramureșul să fie Maramureș, Lăpușul, Lăpuș, Chioarul Chioar, Codru, Codru, Sălajul, Sălaj și așa mai departe. Nu se poate, pentru că... n'avem oameni! „Nu se poate!” Desigur, când ceva „nu se poate” = „ce să îți bați capul când merge și așa?!” - motive se găsesc, nu cu carul ci cu vagonul!

Admitem, că din anumite considerente... „nu se mai poate,” dar nici în acest caz, situația nu ne absolvă de vina de-a degrada întâi Maramureșul, cu toate valorile sale materiale și spirituale, și odată cu asta și celelalte „țări” incluse în județ. Oare lăpușenii nu se simt înjosiți în mândria patriotismului lor local, când ei nu mai sunt Lăpuș, cu toate valorile lui, inclusiv naturale și de artă, ci altceva, ce nici ei nu mai știu ce sunt, sau poate că, comunismul a reușit să niveleze conștiințele în așa măsură încât nimeni nu se mai gândește la asta? Dureros, abandon pe toată linia, tocmai ce și-a dorit comunismul, iar noi, după aproape două decenii, tot îi mai facem jocul.

Oare cum ar fi să revenim la o spinare dreaptă, românească, națională, patriotică și corectă și să notăm în acte și pe corespondență: Cufoaia - Lăpuș, jud. Maramureș; Ocoliş - Chioar, jud. Maramureș; Tohat, Ulmeni, Ariniș, Chelița - pe Someș, sau chiar Sălaj, jud. Maramureș; nu sună tocmai comod, dar să facem să sune și comod și corect, să lăsăm să fie a Sălajului ce este a lui și Maramureșului la fel. Oare n'ar fi corect? Dar când comunismul a avut nevoie de propagandă comunistă, atunci am putut face regiuni și raioane și rapid ne-am pus cu botul pe labe ori am făcut sluj! Țara Maramureșului a avut chiar două: raionul Sighet și Vișău. Acum, în interesul nostru național-istoric, pentru că nu ne stă nimeni la spate, nu se poate, pentru că nu umple buzunarul „patrioților” care zice-se că ne conduc, de pe Dâmbovița coborînd pe toate râurile: „nu se poate!”

NOTĂ: La rugămintea expresă a autoarei, am respectat ortografia manuscrisului.

Sărbătorirea Unirii în dreapta Tisei

Conferința internațională „90 de ani de la Marea Unire”
Apșa de Jos (Ucraina), 22-23 noiembrie 2008

Ana MUNTEAN

Debutul manifestărilor dedicate împlinirii a 90 de ani de la Marea Unire a avut loc, în acest an, în afara teritoriului țării, la Apșa de Jos (Ucraina), așezare românească în proporție de peste 90%. Aici, activa organizație Uniunea Regională a Românilor din Transcarpatia „Dacia”, condusă de dr. Ioan M. Botoș, a organizat Conferința internațională „90 de ani de la Marea Unire”.

Cu emoții firești, am pornit spre Apșa de Jos, de bună dimineață, îngrijorați fiind de începutul de iarnă ce își făcea simțită prezența. Pe traseu, ghid bun și interlocutor fermecător ne-a fost domnul Adrian Marchiș, de la Radio România Actualități - realizator, împreună cu doamna Pușa Roth, a primei emisiuni „Ora românilor de pretutindeni”, difuzată în 12 martie 1998! Veritabil deschizător de drumuri, domnul Adrian Marchiș a pierdut șirul nenumăratelor vizite pe teritoriul ucrainean. Este deținătorul unui tezaur de amintiri pe care ni le împărtășește cu generozitate. Aflăm, în acest fel, de momentele impresionante din 22 decembrie 1989, când, aflând ce se petrece în România, maramureșenii noștri din dreapta Tisei s-au adunat pe malul apei strigând: „Români, suntem cu voi!”, fapt ce a stârnit o panică de nedescris pe malul românesc, unde exista temerea unei invazii sovietice.

Trecem podul istoric peste Tisa. De o parte și de alta a șoselei, pe părțile rezervate pietonilor, localnicii așteaptă să treacă fiecare pe malul celălalt. Nimic nu-i deosebește în atitudine sau ținută, diferite sunt doar pașapoartele pe care le au asupra lor.

Intrăm în Slatina, localitate cu 60% populație românească (apoi unguri, ucraineni, georgieni etc.) care, pentru prima dată în istoria sa, are primar român, domnul Gheorghe Uhalî, ales democratic în anul 2005. Depășim clădirea primăriei, unde sunt arborate drapelele Ucrainei și României, și facem un scurt popas la biserica ortodoxă din localitate, biserică de rit vechi, care cu o zi în urmă, la sărbătoarea hramului „Sfinții Arhangheli Mihai și Gavriil”, a fost neîncăpătoare pentru mulțimea de credincioși români veniți din toate localitățile învecinate să asiste la impresionanta slujbă, fiind prezent și PS Justin Sigheteanul, Arhiereu Vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului. Facem cunoștință cu părintele Dorin Bilețchi și cu mătușa Viorica, conducătoare timp de 35 de ani a corului pe patru voci a bisericii.

Oprim apoi în imensul „bazar”, cum i se spune aici pieței din Slatina. E zi de târg. Frigul mușcător nu a reușit să țină oamenii departe. O avalanșă de

produse și culori. După vorbele ce străbat aerul rece, pare că suntem în România, după denumirile de pe etichetele produselor, suntem în Ucraina. Se vede că Radio România Actualități este o prezență constantă în viața acestor oameni – Adrian Marchiș este pretutindeni recunoscut și salutat cu bucurie.

Ajungem în Apșa de Jos, unde suntem întâmpinați cu căldură de organizatori. În cinstea evenimentului a fost realizată o bogată expoziție de carte, fotografii și documente, dedicată marelui eveniment de la 1 Decembrie 1918. La loc de cinste sunt așezate fotografiile celor doi delegați din dreapta Tisei, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia: maramureșenii Ilieș Filip și Mihai Dan, precum și două citate, care, în context, se încarcă de noi semnificații: *Adu-ți aminte de zilele cele de demult, cugetă la anii neamurilor trecute! Întreabă pe tatăl tău și-ți va da de știre, întreabă pe bătrâni, și-ți vor spune (Deuteronom 32:7) și Slav aș fi fost, de nu eram latin, / latin aș fi, de n-aș fi fost și dac – / dar a ieșit așa : să fiu român, / și eu cu soarta asta mă împac ! (Geo Dumitrescu - Inscripție pe piatra de hotar).*

Au fost invitați să participe la manifestare reprezentanți ai oficialităților, ai unor prestigioase instituții culturale, ai mass-media, din România (județele Maramureș, Satu Mare, Bihor, Cluj) și din Ucraina, cunoscuți pentru implicarea lor în menținerea legăturilor între cele două maluri ale Tisei. Se rostesc impresionante cuvinte de salut, pornite din inima vorbitorilor. E o atmosferă de deplină frăție, de familie aflată în sărbătoare. Aflăm cu bucurie că în mijlocul nostru, ca invitați

de onoare, se găsesc reprezentanții românilor din Poroșcovo. Existența acestora a fost semnalată în revista noastră încă din anul 2001¹, dar, din păcate semnalarea a rămas fără ecoul cuvenit. Descoperiți și uitați sau necunoscuți, ei sunt acum redescoperiți. Pentru acești fii pierduți la poalele Munților Păduroși, se fac primele încercări de înglobare într-un program coerent: asistăm la nașterea Filialei Poroșcovo a Uniunii Regionale a Românilor din Transcarpatia „Dacia”, avându-l ca președinte pe Vasile Gorvat. E un început!

Domnul Ion M. Botoș, decernează diplome „pentru contribuția adusă la păstrarea idealului de unitate a românilor din Transcarpatia”. Sunt onorați cu acest calificativ atât oaspeți cât și localnici –, persoane oficiale, conducători de instituții, dar printre ei se găsesc și vrednici profesori sau învățători, activi sau pensionari, în școlile românești din zonă.

Participă cu comunicări și intervenții în cadrul conferinței: Mihai Dăncuș, directorul Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmației, Ioan Dorel Todea, director Radio Sighetu Marmației, Ioana Dragotă și Simona Dumuța de la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, Ion Huzău, devotatul și mult încercatul redactor șef al ziarului *Maramureșenii*, Vasile Dan, descendentul delegatului la Alba Iulia, Toma Istrate, Ilie Gherheș și Vasile Gorvat.

Masa îmbelșugată la care am fost poftiți după terminarea lucrărilor conferinței s-a desfășurat, ca toate celelalte activități, într-o atmosferă extraordinară, greu de surprins în

Prezidiul conferinței internaționale „90 de ani de la Marea Unire”: Vasile Gorvat, Ion M. Botoș, dr. Viorel Ciubotă, dr. Mihai Dăncuș

cuvinte, ca o adevărată masă de sărbătoare a unei familii risipite în multe locuri dar care, la ocazii mari, simte nevoia să se regăsească.

Ne-am întors acasă cu speranța că o Europă Unită, în care să fie cuprinsă și Ucraina, va realiza mai deplin unirea culturală a românilor. Ne-am întors acasă cu sufletul îmbogățit, știind că această zi ne va încălzi inima, cum spunea N. Steinhardt, în zilele friguroase ale vieții.

Ziua Națională a României sărbătorită la Viena de către Asociația „Cercul Cultural Româno-Austriac UNIREA”

Ioan GODJA, Viena, Austria

După cum bine este cunoscut, Asociația „Cercul Cultural Româno-Austriac UNIREA”, în fiecare an sărbătorește cu drag Ziua Națională a României. Ea a reușit și de aceasta dată să organizeze o petrecere pe cinste fiind la a V-a ediție. Fără sprijin financiar din partea autorităților române, iată că și în acest an a făcut în așa fel să serbeze această minunată zi și cei 90 de ani de la Marea Unire.

În data de 29.11.2008, ora 19:00, la restaurantul Kur-salon din localitatea Bad Vöslau, a început serbarea dedicată zilei de 1 Decembrie, care a ținut până la ora 1:30 după miezul nopții. Festivitatea a început cu un recital de muzică bisericască, colinde și piese prelucrate din folclorul maramureșean, susținut timp de 75 de minute de către corul parohiei greco-catolice din Sighetu Marmației, numit „Cristos Rege”, al cărui dirijor este prof. Rodica Iosefina Gheorghiu, născută Chindriș. După acest minunat recital a urmat o pauză de 15 minute în care publicul a fost încântat să felicite și să schimbe câteva cuvinte cu membrii corului. Membrii acestui cor, pe lângă profesionalismul de care dau dovadă, cântă din suflet

cântecele bisericești, colindele și multe cântece bine cunoscute din folclorul românesc, încât să ajungă la inima ascultătorilor. După această mică pauză, s-a vorbit despre Ziua Națională a României, despre cei 90 de ani de la Marea Unire.

Am invitat la microfon pe părintele parohiei greco-catolice din Sighetu Marmației, preot protopop Onisim Filip, pe d-na Ildico Schaffhauser, fost director la ICR Viena și consilier cultural al Ambasadei Române de la Viena, de această dată fiind prezentă ca reporter al TVR Cultural, pe d-na Valeria Ioniță, realizator de programe la RRI (Radio România Internațional) și pe Luc François numit „domnul Luc”, conducătorul grupului de la Vâlcea, pentru a prezenta fanfara, grupul folcloric de la Liceul de Artă din Râmnicul Vâlcea și colindătorii de la Voineasa. Probabil vi se pare amuzant faptul că vedeți acest nume Luc François și vă puneți întrebarea cine este această persoană.

Este de apreciat faptul că domnul Luc François este de origine belgiană, de aproximativ 2 ani fiind stabilit în România, și este directorul Căminului Cultural din comuna Frân-

1 Adrian Marchiș, *La valahii din Transcarpatia*, în *Familia română*, an 3, nr. 1 (8), martie 2001, p. 51.

cești, jud. Vâlcea și luptă pentru a promova cultura românească peste hotare. Merită felicitări și poate fi un exemplu pentru mulți români.

Amintind de Vâlcea, vreau să aduc mulțumiri domnului Luc, d-lui prof. Viorel Timofte, directorul Liceului de Artă și celor care au susținut financiar deplasarea acestui grup de 50 de persoane, fiind vorba de dl Ion Calea, președintele C.J. Vâlcea, d-na Ioana Gata, consilier, și d-l primar Mircea Gutau.

Fanfara a cântat imnul României, al Austriei și câteva cântece patriotice. Grupul folcloric a fost extraordinar, a distrat publicul cu cântecele din partea Olteniei și nu numai. De asemeni, colindătorii din Voineasa au fost apreciați pentru felul în care au interpretat colindele autentice și pentru costumele populare minunate pe care le aveau.

Delia Denise Godja, pe lângă cele două arii interpretate, „Cherubino” și „Heidenröslein”, acompaniată la pian de prof. Monica Chifor din Sighetu Marmației, iată că de această dată a îmbrăcat costumul de maramureșeancă și a intrat în scenă cu atât de mult curaj și devotament interpretând acel minunat cântec cunoscut de toți românii „Frați români din lumea-n treagă”. A continuat cu: „Așa-i românul când se-nveselește”, urmat de „Suntem români mereu”, în aplauzele publicului care era în picioare și cânta împreună cu ea.

Directorul Școlii Populare de Artă din Sighetu Marmației, prof. Ioan Ardelean Pruncu, a fost atât de încântat de felul cum a interpretat aceste cântece, încât a venit la ea și a felicitat-o spunând că se bucură de faptul că atunci când era în juriu la un concurs de folclor, i-a înmănat „Premiul Juriului”, acesta fiind prea mic pentru talentul ei mare și se bucură că astăzi poate să o felicite.

Fiind atât de încântată și de mulțumită de faptul că publicul îi este alături, i-a invitat pe toți la joc, interpretând multe cântece din repertoriul ei și al altor artiști. Îmi este puțin greu să aduc cuvinte de laudă chiar fetei mele, dar nici nu pot neglija faptul că ea este trup și suflet pentru cântecul românesc, cu toate că este născută în Austria.

După Delia Denise, a intrat în scenă Anuța Cernat, antrenând publicul la dans. Atmosfera a fost așa cum ne-am dorit să fie, noi cei care am organizat întâlnirea.

Uitasem să vă spun că și de această dată nu au lipsit minunatele bucate românești: cârnați, cartaboș, costiță afumată, cașcavalul, brânza telemea, slănină și alte bunătăți, împreună cu vinul de la Vâlcea și țuica din Maramureș, fiecare invitat putând să guste din bucatele pregătite cu mare drag pentru această ocazie. Bucatele au fost aduse din România, de cei din Sighetu Marmației și din Vâlcea, cărora le mulțumim pentru efort.

Așa am petrecut Ziua Națională a României, cu oameni minunați, cu muzică de calitate, țuică, vin și bucate gustoase și ne dorim ca bunul Dumnezeu să ne ajute, să ne de-a sănătate și să fim mereu buni și uniți.

În data de 30.11.2008, duminică, la ora 11:30, împreună cu corul parohiei din Sighet, am fost prezenți la Catedrala Sf. Ștefan din sectorul 1, Viena. La ora 12:00 a început liturghia, catedrala fiind plină de public vienez și turiști. La această liturghie a cântat corul „Cristos Rege”, îndrumat fiind de către preotul Iulian Hotico, care slujește la Viena. Monseniorul Mag. Franz Schlegl, care a ținut liturghia, ne-a uimit vorbind în limba română, mulțumind corului pentru prezență, vorbind despre România, despre perioada comunistă trăită în România, despre actualul Muzeu din Sighet, fostă pușcărie pe vremea comunistă. A fost prezentă și doamna Adriana Stănescu, însărcinată cu afaceri al României la Viena.

După liturghie, corul „Cristos Rege” a fost felicitat de Monseniorul Mag. Franz Schlegl pentru felul cum s-au prezentat în fața publicului. Ocazia oferită corului „Cristos Rege” a fost o onoare atât pentru noi cât și pentru România. Toate acestea au fost cu puțință prin sprijinul acordat din partea preotului mag. Vasile Luțai, de la parohia greco-catolică din Viena, căruia îi aducem mii de mulțumiri pentru ajutor și implicare.

El provine din Maramureș, este o persoană cu un caracter deosebit, de o modestie rară, iar cei ce îi calcă pragul bisericii și sunt prezenți la liturghiile domniei sale, cu siguranță ca își doresc să revină cât mai curând.

Corul „Cristos Rege” nu este pentru prima dată la un concert în străinătate. În iarna anului 2007, a avut oportunitatea susținerii unor concerte la Strassbourg și Marsilia, fiind invitați, pe lângă concerte, să participe la Liturghia solemnă de la Catedrala din Strassbourg, în ajunul ANULUI NOU, cu două partituri: KYRIE ELEISON, SANCTUS și AGNUS DEI (CVARTET VOCES).

Așadar dragi cititori, prin aceste cuvinte, am încercat să vă împărtășesc bucuria sufletească de român stabilit în apropiere de Viena, de 18 de ani, care nu am uitat niciodată de unde îmi sunt rădăcinile, mă mândresc cu concetățenii mei, cu cei care aduc mare onoare României. Încerc din răspuțeri să arat austrieilor partea pozitivă a țării de unde provin și acest lucru îl fac începând cu anul 2003, de când reprezintă această Asociație „Cercul Cultural UNIREA”.

Desigur, cei ce au putere financiară, cei ce sunt pe lângă Guvernul României, și aici mă refer la Departamentul Românilor de Pretutindeni, dacă mi-ar oferi puțin sprijin financiar aș putea face mai mult, dar așa fac doar ce se poate și, de multe ori, imposibilul.

Cred că și dumneavoastră vă bucurați văzând că se întâmplă lucruri frumoase în afara țării și că românii, oriunde s-ar afla, nu uită ca sunt români.

Doresc tuturor românilor de pretutindeni, Crăciun fericit, Sărbători frumoase și un „An Nou Fericit”, să fim mai buni, să fim uniți!

Dumnezeu să-i ocrotească pe români!

Naționalizarea învățământului în Basarabia în 1917

Ion NEGREI

Redactor-șef al Revistei de Istorie și Cultură „Cugetul”, Chișinău

La 27 februarie (12 martie) 1917, regimul absolutist din Rusia s-a prăbușit. Acest eveniment a schimbat din temelie orânduirea socială și politica națională din Imperiul Rus. Revoluția rusă a trezit la viața politică activă toate popoarele ce gemeau sub jugul crunt al țarismului. Pentru o scurtă perioadă de timp (februarie-octombrie 1917), fosta „pușcărie a popoarelor” (sintagma aparține poetului ucrainean Taras Șevcenko), a devenit una din cele mai democratice țări din lume.

Odată cu căderea autocrației s-a prăbușit și sistemul de învățământ practicat de regimul țarist, scopurile cărui erau ștergerea memoriei istorice, diluarea identității naționale a popoarelor neruse și asimilarea lor. După răsturnarea vechiului regim, moldovenii, alături de revendicările politice, economice, administrative, bisericesti etc., ridică cu deosebită intensitate și chestiunea școlii naționale. Moștenirea lăsată de țarism în domeniul învățământului era sumbră. Politica de deznaționalizare și rusificare promovată de țarism a determinat atitudinea ignorantă a băștinașilor față de școală, și ca urmare, în Basarabia, se înregistrează un nivel destul de scăzut al știutorilor de carte. După datele recensământului oficial rus din 1897, dintre toate etniile din Basarabia, cel mai scăzut grad de alfabetizare se înregistrează în rândurile populației băștinașe, în acest sens moldovenii fiind depășiți doar de țigani. În rândurile bărbaților, știutorii de carte alcătuiau 10,5%, iar printre femei – 1,7%. Academicianul Anatol Ciobanu, studiind acest subiect, avea să constate: „Nici un imperiu, după prăbușirea lui, n-a lăsat în urmă atâta întuneric și ruină ca cel rus. În Basarabia nu exista nici o școală... care să fi funcționat în limba maternă. Deci, nu puteau exista nici cadre didactice care să predea limba și literatura română, istoria neamului, geografia Patriei etc. Verbul matern nu putea fi auzit nici măcar în biserică... Peste 90% din populația autohtonă era analfabetă”. În spațiul dintre Prut și Nistru se atesta o lipsă totală a cărților românești; nu exista nici o bibliotecă, nici o librărie cu cărți românești, în întreaga provincie nu era o tipografie care ar fi putut tipări cărți cu alfabet latin. Aceasta era moștenirea lăsată de țarism după o administrare a Basarabiei timp de mai bine de o sută de ani.

După revoluția din februarie 1917, febra căutărilor unor noi rosturi sociale, naționale și politice a cuprins întreaga societate basarabeană. Din păcate, explozia socială produsă în inima Imperiului Rus a găsit nepregătite forțele politice din Basarabia. În noua conjunctură politică, fiecare pătură socială din fosta provincie a Imperiului Rus căuta să-și dobândească, în mod separat, drepturile și libertățile de care fusese privată pe parcursul a mai bine de un veac de umilință și asuprire socială și națională. Însă, treptat, pe măsura conturării programului politic al revoluției, în sânul societății basarabene s-a produs o regroupare a forțelor după criteriul național. Cucerirea libertăților naționale a devenit lozincă principală a mișcării politice a românilor basarabeni. În acest context, liderii mișcării naționale au pus problema învățământului cu deosebită intensitate. Era un lucru firesc, deoarece, după un veac de întuneric,

setea de carte în limba maternă era nemărginită. Nemții, grecii, bulgarii, evreii și reprezentanții altor minorități naționale își aveau școlile lor. Numai moldovenii nu aveau școală, cu toate că formau majoritatea populației Basarabiei. Or, cea mai gravă crimă a regimului țarist față de populația băștinașă din Basarabia a fost prohibirea prin intermediul întregului aparat de stat a culturii naționale și rusificarea aproape totală a populației dintre Prut și Nistru.

În aprilie 1917, într-o ședință a Adunării Zemstvei guberniale, a fost discutată situația învățământului din Basarabia. S-a constatat că „treaba învățământului obștesc merge foarte rău, deoarece cea mai mare parte din copii fiind moldoveni și învățătura fiind rusească, ei, după împlinirea școlii, degrabă uită totul”. În urma dezbaterilor, Zemstva gubernială a luat hotărârea de a cere de la ministerul învățământului ca predarea în școlile inferioare să se facă în „limba moldovenească”.

Fruntașii mișcării naționale din Basarabia, constituiți la începutul lunii aprilie 1917 în Partidul Național Moldovenesc, au elaborat și cerințele moldovenilor în materie de învățământ. Punctul 5 al programului Partidului Național Moldovenesc stipula: „În școlile de toate treptele, limba de predare să fie limba națională a poporului. Limba rusească se va învăța în școli ca obiect de învățământ (ca învățătură deosebită). În toate satele și orașele să se facă școli bune, cu mai mulți ani de învățătură, și toți copiii să fie îndatoriți a învăța la acele școli”.

La scurt timp după publicarea programului Partidului Național Moldovenesc, la Chișinău, în zilele de 10-13 aprilie, a fost convocat primul congres (general) al învățătorilor din Basarabia. Din cei cca. 800 de învățători moldoveni – câți erau în întreaga provincie la acel moment – la congres erau prezenți doar vreo 40-50. La acest congres al învățătorilor de toate naționalitățile din întreaga Basarabie s-a înregistrat o atmosferă destul de ostilă școlii naționale. Întrunirea a fost dominată de elementele șovine angajate în sistemul de învățământ din fosta gubernie rusească.

La congres, frunțașii politici basarabeni (Vladimir Herța, Pan Halippa, Ion Buzdugan și alții) au atacat rusificarea învățământului, pledând pentru naționalizarea școlii. Legitimitatea cerințelor moldovenilor era atât de evidentă încât străinii nu puteau invoca nici un argument care să le justifice împotrivirea. Cu toate acestea, un grup de învățători ruși și rusificați, în frunte cu Sîromeatnikov, șeful Departamentului învățământ primar din Basarabia, se opunea cu înverșunare cerințelor moldovenilor. Demnitarul rus a avut obrăznicia să declare în plină adunare că moldovenii sunt un neam de oameni proști și înapoiți, că ei n-au nici un fel de cultură și trăiesc ca samoiezii (un popor foarte înapoiat din adâncurile Siberiei), utilizând doar vreo sută de cuvinte în limbajul lor zilnic. Învățătorul Ion Buzdugan, delegat la congres, în replică, a adus în fața adunării o voluminoasă biblie scrisă în „limba moldovenească” și, arătând-o oponentilor săi, i-a somat să

numere câte cuvinte moldovenești conține această carte și dacă se mai poate susține că limba moldovenilor e săracă.

La congresul general al învățătorilor, moldovenii abia au reușit să obțină recunoașterea principiului naționalizării învățământului. Străinii, mai abili în ale politiciii, au reușit să strecoare în rezoluția congresului următoarea prevedere: „Predarea (în școli) trebuie să se facă în limba copiilor, însă, fiindcă învățătorii nu sunt pregătiți pentru aceasta, înfăptuirea acestei hotărâri se amână pe viitor”. Astfel, la congresul învățătorilor din aprilie 1917 a fost schițată doar o abordare de principiu a situației școlare, problema naționalizării învățământului rămânând în continuare doar o doleanță.

Cu toate acestea, ideile naționale pătrund din ce în ce mai mult în societatea basarabeană. După congresul învățătorilor au urmat congresul preoților (19-25 aprilie), congresul studenților (20 mai), congresul țăranilor (21-24 mai) etc. Dintre toate acestea, doar congresul din aprilie al învățătorilor a dezbătut cel mai puțin problemele de ordin național. Celelalte foruri au formulat o serie de revendicări de ordin național și s-au pronunțat pentru o largă autonomie a Basarabiei. De exemplu, clerul din Basarabia a cerut ca „limba moldovenilor, care alcătuiesc majoritatea populației, istoria Basarabiei și a poporului majoritar care o locuiește, literatura națională precum și cântecele moldovenești să se predea obligatoriu elevilor moldoveni”.

Eșecul înregistrat la congresul învățătorilor din aprilie 1917 nu a descurajat pe învățătorii moldoveni. Marea reușită a congresului a fost crearea, la sugestia lui Onisifor Ghibu, profesor ardelean cu o bogată experiență în domeniul învățământului, aflat în refugiu la Chișinău, a Asociației învățătorilor moldoveni. La prima ședință generală a Asociației, ținută la 17 aprilie, a fost întocmit un memoriu către Zemstva gubernială, prin care se cerea:

1. Convocarea tuturor învățătorilor moldoveni într-un congres al lor, care să decidă măsurile de naționalizare a școlii în localitățile moldovenești.
2. Organizarea cursurilor de vară pentru învățătorii moldoveni, cu durata de 7-8 săptămâni.
3. Editarea unei reviste pedagogice.

În aceeași zi, Comitetul de conducere al Zemstvei guberniale, compus în majoritate din moldoveni, a decis constituirea Comisiei școlare moldovenești (în frunte cu profesorul Ștefan Ciobanu), în sarcina căreia s-a pus organizarea învățământului din Basarabia pe baze noi.

Prin aceste măsuri organizatorice, școala din Basarabia intră într-o nouă etapă în evoluția sa. Comisia școlară moldovenească din cadrul Zemstvei guberniale a început să pregătească naționalizarea învățământului.

Constituirea (organizarea) noii școli era o sarcină greu de realizat pentru toate popoarele din imperiu, inclusiv pentru românii din Basarabia. Edificarea unui sistem de învățământ național dicta, în primul rând, respingerea modelului țarist de organizare a acestuia. Era nevoie de a crea totul din nou, de a pune bazele unui sistem de învățământ național și democratic, ținându-se cont de situația concretă și posibilitățile reale. Ținând cont de realitățile basarabene, Comisia școlară moldovenească a susținut convocarea unui congres al învățătorilor moldoveni.

La 1 mai 1917 are loc congresul învățătorilor din orașul și județul Chișinău. În ziua de 7 mai 1917, învățătorii din Bălți țin un congres similar cu cel de la Chișinău, întrunire la care fruntașii învățământului din oraș și județ pledează pentru naționalizarea școlii din Basarabia. Încă la 29 aprilie țăranii din

plasa Slobozia, județul Bălți, întruniți într-o adunare, cer stăpânirii să introducă limba moldovenească în toate școlile, bisericile, în administrație și armată. „Școala noastră trebuie să fie adevăratul izvor de lumină și știință în limba noastră părintească”, subliniau ei în hotărârea adoptată.

Manifestări de conștiință națională se constată pretutindeni în rândurile țăranimii basarabene. La adunările lor, țăranii din comuna Brânzeni, județul Orhei, plasele Lăpușna, Bujur și Hâncești din județul Lăpușna se pronunță pentru școală și biserică națională. Țăranii își exprimau dorința ca limba rusă să se predea în școli numai în ultimul an de învățământ, iar cărțile de școală să apară cu litere latine. Primul congres al țăranilor din Basarabia, convocat la 20 mai 1917, a susținut chestiunea naționalizării școlii.

Tot la 20 mai 1917, la Chișinău are loc primul congres al studenților moldoveni. Delegații consideră școala ca cel dintâi mijloc de regenerare a moldovenilor și cer naționalizarea școlii primare și crearea învățământului secundar moldovenesc cu aplicarea alfabetului latin.

Mișcarea națională și ideea naționalizării școlii au fost susținute și de către ofițerii și soldații moldoveni de la Odesa, Chișinău și de pe Frontul Român.

La 25 mai 1917, în Sala Eparhială din Chișinău, își începe lucrările primul congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia.

Comitetul organizatoric al congresului a decis ca, pe lângă învățătorii și preoții care predau religia în școală, la congres să participe și câte un delegat țăran din fiecare voloste, precum și reprezentanți ai studenților moldoveni de la universitățile din Rusia.

Programul congresului, alcătuit și tipărit în ajun, prevedea trei probleme ce urmau a fi discutate la întrunirea principală a învățătorilor moldoveni din Basarabia:

1. organizarea învățământului moldovenesc;
2. pregătirea și organizarea învățătorilor moldoveni;
3. învățătorii moldoveni și treaba politică (momentul politic). Propuneri și alte puncte întâmplătoare.

Paul Gore (reprezentantul Zemstvei guberniale), deschizând congresul învățătorilor moldoveni cu cuvintele „Vă salut, dragi români!”, a menționat că învățătorii moldoveni s-au întrunit la acest for „pentru a se sfătui cu privire la naționalizarea școlii”. În ședința de deschidere a congresului, mesaje de salut au rostit A.K. Schmidt, președintele comisiei culturale a Zemstvei guberniale, părintele Țaruș din județul Orhei, Pan Halippa, redactorul ziarului „Cuvânt moldovenesc” (din partea Partidului Național Moldovenesc), praporșicul (sublocotenentul) Cazacliu, căpitanul Simion Murafa, soldații Ion Păscăluță și Ion Codreanu, marinarii Vrânceanu și Gafencu și alții. Au binecuvântat congresul slujitorii altarului: părintele Alexei Mateevici, arhimandritul Gurie Grossu, preotul Teodor Bogos și alte fețe bisericești.

După alegerea organelor de lucru ale congresului, s-a trecut la realizarea programului propus. Raportul „Organizarea învățământului moldovenesc în școlile de toate treptele” a fost prezentat de către Ștefan Ciobanu, șeful Comisiei școlare moldovenești din cadrul Zemstvei guberniale, profesor la gimnaziul din Bolgrad, bun cunoscător al limbii, literaturii și istoriei neamului românesc. Raportorul a menționat că, dintre toate popoarele din Rusia, moldovenii au fost și sunt cei mai nedreptățiți. „Numai ei nu s-au folosit de dreptul acordat de prima dumă rusească despre predarea în limba maternă în școala primară de două clase. Revoluția din februarie a deschis acum calea către dobândirea drepturilor noastre pe tărâm șco-

lar. Congresul nostru trebuie să ceară naționalizarea întregului învățământ pentru moldoveni.” Raportul a fost ascultat „cu multă plăcere și în sufletele multora a stârnit o bucurie cum nu se mai poate spune”.

Consecințele politicii de deznaționalizare și rusificare s-au făcut simțite și la congresul învățătorilor moldoveni. În timpul dezbaterilor, pronunțându-se pe marginea propunerilor făcute de Ștefan Ciobanu, învățătorul Dumitriu stăruia: „să nu ne apucăm deodată cu naționalizarea întregului învățământ, ci deocamdată numai de clasa I și a II-a, apoi pe rând și de celelalte școli”. „Între timp, continua Dumitriu, noi vom chema norodul la sfat și-l vom întreba: cum vrea el să învețe: moldovenește sau rusește?” Din păcate, chiar unii învățători de origine moldovenească (dar bineînțeles rusificați) priveau limba moldovenilor drept nepotrivită pentru discursul public, inclusiv pentru utilizarea ei în învățământ. Un alt participant la congres, G. Buciușcan (bulgar de origine, după datele pe care ni le oferă Onisifor Ghibu) se arăta indignat de faptul că delegații sunt gata „să fărâme școala rusească de până acum” și își exprima îndoiala în ceea ce privește reușita naționalizării învățământului din Basarabia, din cauza sărăciei limbii („Noi n-avem limbă. Ne lipsesc cele mai multe cuvinte în limba moldovenească.”), și sfătuia ca ele să fie împrumutate din limba rusă („Să le luăm de la ruși, căci cu ei avem de a face.”). De altfel, și un țaran, delegat la congres, susținea că satul său l-a însărcinat să ceară „ca școala să fie mai departe în limba rusească”. Acesta a fost diapazonul discuțiilor la congresul învățătorilor moldoveni în problema organizării învățământului în Basarabia.

În cele din urmă, după largi dezbateri, punându-se la vot propunerile conținute în referatul prezentat de către Ștefan Ciobanu și cele înaintate de alți vorbitori, s-au votat următoarele rezoluții:

„1. De la 1 septembrie 1917, școlile din satele moldovenești sau în majoritate moldovenești se vor preface în școli moldovenești.

2. Limba rusă se va învăța în aceste școli ca obiect de învățământ obligator, începând de la anul al treilea, în 6 ceasuri pe săptămână.

3. În școlile cu 2 clase limba rusă se va învăța tot de la al treilea an, câte 6 ceasuri pe săptămână.

4. Să se deschidă școli moldovenești și la orașe.

5. Programele școlare să fie în conformitate cu programele rusești.

6. În Chișinău și în ținuturile unde moldovenii sunt în majoritate, să se deschidă încă la 1 septembrie 1917 câte un liceu de băieți și [câte] unul de fete.

7. Programele liceelor să fie potrivite cu cele ale liceelor rusești, iar limba rusă, istoria și literatura rusă să se predea după un program pe care-l va elabora o comisie anume.

8. La Universitatea din Odesa și la cea din Kiev să se deschidă câte o catedră de limbă, literatură și istorie moldovenească, până când se va înființa o universitate la Chișinău.”

După cum vedem, prin hotărârile adoptate la congres a fost declanșat procesul de naționalizare a școlii primare din mediul rural, de deschidere de școli moldovenești la orașe, unde exista o populație mixtă. Inițial, naționalizării era supusă doar prima treaptă a sistemului de învățământ – școlile primare. Dar se preconiza și crearea învățământului secundar (prin deschiderea liceelor moldovenești la Chișinău și în centrele de ținut) și a celui superior (prin înființarea de catedre de limbă, literatură și istorie la universitățile din Odesa și Kiev).

Conform hotărârilor congresului, limba rusă nu mai era

limbă de predare, ea căpăta statut de obiect de studiu și i se rezerva, săptămânal, un anumit număr de ore. Elaborarea programelor școlare pentru necesitățile învățământului moldovenească, în conformitate cu cele rusești, a fost determinată de faptul că, în mai 1917, forma de organizare politică a fostei gubernii era autonomia administrativă și culturală în cadrul statului federativ rus.

Astfel, congresul învățătorilor moldoveni a pus bazele conceptului de școală națională, școală de tip nou, democratică, ce se deosebea radical de școala țaristă, care a făcut ravagii în Basarabia.

Discuții aprinse, uneori contradictorii, a stârnit, la congres, problema veșmântului limbii de instruire. Unii delegați, în special oficialitățile ruse, acceptau naționalizarea învățământului doar în sensul introducerii instruirii în limba moldovenilor. În opinia lor, școala trebuia să devină moldovenească doar ca formă, păstrându-și conținutul rusesc. Instruirea urma să se facă prin traducerea manualelor rusești, utilizându-se, evident, alfabetul chirilic. Privit prin această optică, alfabetul rusesc și evident conținuturile rusești ale învățământului rămăneau în continuare drept mijloace de aspirare spirituală și de înstrăinare de cultura națională.

Viziunea fruntașilor moldoveni (Paul Gore, Pan Halippa, Ștefan Ciobanu, Ion Buzdugan etc.) era diametral opusă. Prin naționalizarea învățământului, ei urmăreau introducerea în școală a conținuturilor naționale și a spiritului național.

Adoptarea unei hotărâri în problema alfabetului s-a dovedit a fi destul de complicată. În ajunul congresului, în presa din Basarabia, cu preponderență în cea de expresie rusă, s-a dezlănțuit o adevărată campanie împotriva scrisului latin, lansându-se zvonul că, odată cu trecerea la scrierea cu alfabet latin, Basarabia se va alipi automat la România. Organizarea învățământului în limba maternă, în baza alfabetului latin, era calificată de oponenții fruntașilor moldoveni ca o tentativă camuflată de separatism.

După discuții aprinse și îndelungate (la dezbaterile acestui subiect au participat peste 27 de delegați), în ședința din 26 mai 1917, congresul a adoptat următoarea rezoluție: „În școala moldovenească se introduce alfabetul latin, care va fi întrebuițat atât în cărțile didactice, cât și în scris”. Profesorul Ion Buzdugan, care a prezentat în congres referatul în problema alfabetului, a apreciat importanța hotărârii respective astfel: „Prin alfabetul latin noi ne deschidem deodată porțile spre întreaga cultură românească, din care până acum nu ne-am împărțit aproape deloc”.

Așadar, congresul învățătorilor moldoveni din 25-28 mai 1917 a pus bazele școlii naționale în Basarabia, respingând modelul țarist de instruire a copiilor moldoveni, orientat spre deznaționalizarea și rusificarea populației băștinașe.

După congres a fost desfășurată o activitate intensă pentru traducerea în practică a hotărârilor adoptate, lucru extrem de dificil la acel moment, dar totodată realizabil, în condițiile „de svoboda” (de libertăți democratice), oferite de revoluția rusă din februarie 1917.

În iulie 1917, Pantelimon Halippa, împreună cu încă alți 15 delegați din partea Basarabiei, participă la Congresul țaranilor din întreaga Rusie, care și-a ținut lucrările la Petrograd. Peste ani, bătrânul militant al cauzei naționale avea să mărturisască: „În capitala Rusiei am luat contact cu guvernul Kerenski și am pus problema pregătirilor necesare pentru naționalizarea învățământului, pentru ca anul școlar 1917/1918 să-l facem în limba elevilor, nu în limba rusă, ca sub țar. Se cerea să ne pregătim manuale și cadre didactice, dar lucrul

acesta nu putea fi realizat în două-trei luni. Am cerut deci aprobarea guvernului, ca să colaborăm cu România pe frontul cultural cum colaborăm pe cel militar. Kerenski s-a opus, spunând că această chestiune se va putea rezolva numai în Constituanta Rusiei. Am încercat să-l lămuresc că noi, moldovenii, nu putem aștepta ca Adunarea Constituantă să ne dea școală moldovenească. Această școală trebuie să se facă de îndată, în 1917, cu puterile locale ale Moldovei noastre”.

O piedică serioasă în crearea sistemului de învățământ național era lipsa de cadre didactice calificate, nemaivorbind de programe, manuale și alte materiale didactice în limba română. Majoritatea învățătorilor moldoveni erau străini de cultura românească, nu cunoșteau alfabetul latin, aveau o conștiință națională deformată. Aceste „lacune” în pregătirea corpului didactic au fost înlăturate, desigur, parțial, la cursurile pentru învățători, organizate imediat după congres. În fața învățătorilor moldoveni au ținut prelegeri atât profesori basarabeni, cât și cei veniți din Bucovina, Ardeal și Vechiul Regat. Din Basarabia au participat: profesorul Iustin Frățiman (limba și literatura română, istoria românilor), profesorul Ștefan Ciobanu (limba și literatura română), profesorul Nicolae Popovschi (activitatea extrașcolară), preotul Mihail Berezovschi (muzică); la buna organizare a cursurilor au contribuit profesorii din Bucovina – George Tofan (limba română, istoria românilor, lecții practice), Liviu Marian (limba română), O. Țopa (limba română); din Ardeal – profesorul Onisifor Ghibu (metodică, limba română, istoria literaturii române, lecții practice); din Vechiul Regat – George Aslan (limba română) și alții.

La cursurile ținute la Chișinău, în perioada 17 iunie - 15 august 1917, învățătorii moldoveni au învățat să citească și să scrie utilizând alfabetul latin, au dobândit o primă cunoaștere a gramaticii române, au căpătat primele cunoștințe de literatura română, istoria românească, conștientizând descendența română a moldovenilor, și-au cultivat unele elemente de conștiință națională. Cele învățate i-au făcut pe învățători să înțeleagă că limba moldovenească și limba română sunt identice. Cursurile din vara anului 1917 nu au putut să cuprindă toți învățătorii din satele moldovenești. De aceea, Comisia școlară moldovenească a hotărât ținerea unei noi serii de cursuri, în lunile de toamnă, concomitent, în trei orașe: la Chișinău, cu 220 de cursanți, la Soroca, cu 100 de cursanți, la Bălți, cu 110 cursanți. Drept rezultat, în acest fel, către începutul anului de învățământ 1917-1918, urmau a fi pregătiți peste 850 de învățători.

Evident, cursurile respective, fiind de scurtă durată, nu au atins toate obiectivele preconizate, nu au rezolvat toate problemele, nu au putut substitui pregătirea temeinică a cadrelor didactice prin intermediul școlilor cu profil pedagogic, dar ele, totuși, au contribuit la trezirea conștiinței naționale la acei învățători moldoveni care, în toamna anului 1917, au fost chemați a pune bazele învățământului în limba maternă.

Naționalizarea învățământului era de neconceput fără elaborarea programelor de instruire, fără tipărirea manualelor în limba română, fără asigurarea școlii cu alte materiale didactice. În acest scop, în vara anului 1917, Zemstva gubernială a alocat 20.000 de ruble, sumă nesemnificativă, dacă luăm în considerare necesitățile generale ale învățământului național din Basarabia la acel moment.

În cadrul Comisiei școlare moldovenești de pe lângă Zemstva gubernială a fost creată o subcomisie specială, chemată să supravegheze tipărirea manualelor în grafie latină. Elaborarea materialelor didactice s-a dovedit a fi un lucru

anevoios, deoarece profesori cu experiență în acest domeniu aproape că lipseau cu desăvârșire. După cum am menționat mai sus, în Basarabia nu exista nicio tipografie care ar fi putut tipări cărți cu litere latine. Această problemă a fost rezolvată de Onisifor Ghibu și prietenii săi de la Iași, care, urgent, au trimis la Chișinău o tipografie cu caractere latine. În noiembrie 1917, în tipografia proaspăt instalată, au fost tipărite primele manuale românești apărute aici: *Abecedarul*, de arhimandritul Gurie Grossu, *Cartea de citire*, de Ștefan Ciobanu, *Legea lui Dumnezeu*, de preotul Nicolae Vlad, *Aritmetica practică*, de Constantin Popescu.

Un rol de seamă în naționalizarea învățământului din Basarabia l-a jucat revista pedagogică „Școala Moldovenească”, ce a început să apară în iunie 1917, fiind redactată de profesorul transilvănean Onisifor Ghibu. În paginile revistei au fost publicate procesele-verbale, dezbaterile și hotărârile congresului învățătorilor din aprilie 1917, congresului învățătorilor moldoveni din mai 1917, precum și alte documente de program, apeluri și recomandări metodice pentru învățătorii din învățământul primar din Basarabia. Pe lângă orientarea sa profesională, revista, prin publicarea unor opere din literatura română și a unor texte de lectură cu conținut istoric, încerca să le cultive învățătorilor, respectiv, elevilor din Basarabia sentimente naționale.

În încheiere tragem câteva concluzii:

1. În urma eforturilor depuse de fruntașii basarabeni, în toamna anului 1917, pentru prima oară, școala din Basarabia a început anul de studii (1917-1918) ca instituție națională.

2. Naționalizarea învățământului din Basarabia s-a produs în condițiile libertăților democratice oferite de revoluția rusă din februarie 1917. Primii pași pentru înființarea unui sistem de învățământ național s-au făcut în vara-toamna anului 1917, când provincia dintre Prut și Nistru era încă parte componentă a Rusiei democratice. În toamna anului 1917, în satele moldovenești și orașele cu populație mixtă au fost deschise primele școli cu predarea în limba moldovenească (română). Naționalizarea învățământului primar în Basarabia a fost opera învățătorilor, profesorilor, fruntașilor politici basarabeni, într-un cuvânt, a intelectualității române din Basarabia, așa slabă și firavă cum se prezenta ea la acel moment. După unirea Basarabiei cu România (27 martie 1918), procesul de naționalizare a învățământului s-a generalizat și s-a desăvârșit, cuprinzând și celelalte trepte (învățământul secundar și cel superior). După unire, începe procesul de integrare a învățământului din Basarabia în sistemul de învățământ al statului român.

3. Acțiunea de naționalizare a învățământului în Basarabia s-a înfăptuit cu sprijinul Zemstvei guberniale, instituție neguvernamentală, cu competență administrativă locală, caracteristică Imperiului Rus. După Unire, naționalizarea învățământului din Basarabia și integrarea lui în sistemul de învățământ românesc s-a aflat în grija statului român, deși cea mai mare parte a poverii financiare cădea asupra comunităților locale.

4. În opera de organizare a școlii naționale din Basarabia, în primăvara-toamna anului 1917, învățătorii și intelectualii locali au fost ajutați, îndrumați și susținuți de prizonierii transilvăneni și bucovineni, printre care erau mulți învățători cu o bogată experiență pedagogică, precum și de unii refugiați din Vechiul Regat.

5. Naționalizarea învățământului în Basarabia a fost o formulă de expresie a identității naționale a românilor basarabeni.

Acest act de o importanță majoră a schimbat radical nu numai viața școlii, ci și întreaga viață culturală și națională a românilor basarabeni. Învățământul organizat pe baze naționale (în primul rând, pe baza limbii, literaturii și istoriei naționale) a readus Basarabia în albia românismului.

Bibliografie

1. *Istoria Basarabiei din cele mai vechi timpuri până în 2003*. Ioan Scurtu (coordonator) și alții. București : Editura Fundației Culturale Române, 2004.

2. *Istoria învățământului și a gândirii pedagogice în Moldova*. Coordonator și redactor responsabil T.T. Cibotaru. Chișinău : Editura „Lumina”, 1991.

3. *Primul congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia (25-28 mai 1917)*. În *Cugetul : Revistă de Istorie și Cultură*, nr. 4, 1992, p. 46-57; nr. 1, 1993, p. 44-52.

4. Ghibu, Onisifor. *Pe baricadele vieții. În Basarabia revoluționară (1917-1918). Amintiri*. Ediție îngrijită, prefață, tabel cronologic, note, bibliografie și indice de nume de Octavian O. Ghibu. Chișinău : Editura „Universitas”, 1992.

5. Ghibu, Onisifor. *În văltoarea revoluției rusești*.

Însemnări „zilnice” ale unui ardelean, martor ocular - și mai mult decât atât - al revoluției rusești din anii 1917-1918, începând cu ziua de 12 martie și până în ziua de 6 august 1917. Ediție îngrijită, introducere și note de Octavian O. Ghibu. București : Editura Fundației Culturale Române, 1993.

6. Livezeanu, Irina. *Cultură și naționalism în România Mare. 1918-1930*. București : Editura „Humanitas”, 1998.

7. Mafteuță, Natalia. *Învățământul primar în Basarabia la etapa inițială de integrare în sistemul de învățământ românesc (1917-1924)*. În *Cugetul : Revistă de Istorie și Cultură*, nr. 1 (21), 2004, p. 19-26.

8. Negrei, Ion. *Introducerea alfabetului latin în Basarabia*. În *Cugetul : Revistă de Istorie și Cultură*, nr. 2 (26), 2005, p. 37-41.

9. Palade, Gheorghe. *Aspecte privind naționalizarea învățământului în Basarabia după Unirea de la 1918*. În *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe sociumanistice”*, vol. III. Chișinău, 2005, p. 11-18.

10. Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*, vol. I. Chișinău : Editura „Universitas”, 1993, p. 74.

ASTRA în Basarabia interbelică

Nina NEGRU,

Cercetător, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău

Cum a decurs vizita basarabească. *Transilvania*, an 56, nr.7-8, iulie-august 1925, p. 252-264

(Continuare din numărul precedent)

Dl V.Goldiș, președintele *Astrei*, spune: Am răspuns unei chemări ce ni s-a făcut din vara trecută, în Munții Apuseni, de către frații basarabeni, dornici de o civilizație omească. În fruntea Basarabiei, acolo, la adunarea noastră, era Î.P.S.S. Arhiepiscopul Gurie, care ne-a chemat în mijlocul dumneavoastră spre a ne înfrăți gândurile, a întări lanțul puternic, care trebuie să lege toate sufletele românești, spre un viitor glorios și fericit al poporului. Am salutat cu drag chemarea aceasta și am venit câțiva delegați ai comitetului *Asociațiunii*, în numele unei *idei*. Pe drum, trecând Prutul, care de acum să nu mai fie blestemat, am zărit o ridicătură pe vârful unui deal și, întrebând pe prietenul Pelivan, îmi spuse că acolo se află turnul lui Carastache. La 15-20 km de la Prut a trăit un român, legat de munca pământului, de gândul dulce al ogorului, dar lipsit de ceva mai scump, lipsit de dragostea fraților de dincolo de Prut. Și atunci și-a zidit un turn, unde se urca în fiecare sârbătoare, să se uite peste Prut, la cupola Catedralei din Iași, unde trăiau frații lui liberi. Mai clar nu pot să explic rostul venirii noastre aici: dorul acesta de frate al românului, după fratele său român. Nu vă aducem învățătură; multe inimi care bat în taină, care nu știu carte, au mai multă cultură, mai multă noblețe, decât membrii din academii. Oamenii cu suflet au puterea de a se jertfi pentru binele general. Ardealul și Basarabia să-și dea mâinile și să închege noul stat român. *Asociațiunea* are la temeiul ei ca obiectiv satul, țărănul, piatra aceea, pe care se ridică cupolele și palatele. Înaintașii noștri din Ardeal au simțit aceasta și acum 3 ani au dat ca obiectiv

Asociației îngrijirea țărănului român. Din solidaritatea conducătorilor *Asociației* să radieze lumina, care să pătrundă sufletul țărănimii românești. Am venit aici, spre a vă încuraja, să vă îmbinați gândurile, să lăsați la o parte toate certurile ce ar fi între dumneavoastră; în templul cel sfânt al culturii românești să nu vă despartă nimic; dacă o să vă înălțați gândurile în sferele idealului, se va închege aici, în Basarabia, *Asociațiunea culturală basarabească*, care să lupte pentru ridicarea morală a poporului român din această parte a țării.

Cer ajutorul lui Dumnezeu, izvorul tuturor bunătăților, ca să unească gândurile și să se înființeze acea asociațiune, de care este trebuință.

Dl Octavian Goga: După cum vă spunea președintele *Astrei*, am venit aici un mănunchi de ardeleni, însuflețiți de iubirea de neam. De câte ori ne adunăm frații simțim aripile trecutului fălfâind deasupra noastră. Trecutul ne învață că mult am suferit și cea mai crudă boală a lui a fost boala granițelor; fiecare stâlp de graniță a fost un piron în carnea neamului nostru. Peste granițe a fost însă frământarea aceluiași organism. Călătorul se simțea în orice colț la el acasă. Mocanul din Săcele trecea pe tot pământul românesc, ducând un sentiment de mândrie și de frățietate. Acest simțământ organic e cel care ne-a menținut unitatea neamului. Atunci când Prutul era granița, noi am simțit durerea dumneavoastră. La 1912 sufletul ardelean era plin de doliul durerii dumneavoastră (*Dl Goga citește versuri din 1912, în vremea când durerea Basarabiei era unită cu durerea Ardealului; Vorbeau azi noapte două ape*).

VORBEAU AZI NOAPTE DOUĂ APE

Venea un viitor să ne-ngroape
 Și grindina-mi bătea la geam,
 Vorbeau azi noapte două ape
 Și vorba lor o-nțelegeam.
 Își lumina necunoscutul
 Cu fulgere din deal în deal
 Și, chiotind prin neguri Prutul
 Vorbea cu Murășu-n Ardeal;

„În taina apelor afunde
 Un țintirim de veacuri port,
 Mi-e albul înspumatei unde
 Mai trist ca giulgiul unui mort...
 Din vreme-n vreme mă străbate
 Un lung îndepărtat fior,
 Și-ncheieturile trunchiate
 Atâta de cumplit mă dor...”

N-auzi, cum strigă Basarabii
 Blestemul zilelor ce vin,
 Cum sună-n buciurnă pârcălabii
 De la Soroca la Hotin?
 Eu simt cum matca mea tresare
 De-al amintirilor șuvoi,
 Arcașii lui Ștefan cel Mare
 Îmi cer azi moaștele-napoi”...

Așa tulburător de țară
 Vuia ne-nduplecatul glas
 Pân' fulgerele se curmară
 Și-o ploaie blândă a mai rămas.
 Atunci o-ntunecată noapte
 Pe creasta codrilor cădea,
 Și-n plânset lin urzit din șoapte
 Bătrânul Murăș răspundea:

„În valul meu de veacuri plânge
 Același vaier stins și mut,
 Mai multe lacrimi decât sânge
 Nisipul meu a cunoscut.
 Tu-ți plângi mărirea îngropată,
 Eu jalea veche, an de an,
 Tu ai avut părinți odată,
 Eu veci de veci am fost orfan”...

Așa vorbeai îndurerate,
 Sub cerul înnorat și crud,
 Bolnave râuri tulburate
 Și-acum durerea v-o aud...
 Nedumerirea mă supune,
 Când rostul patimii v-ascult,
 Căci inima nu-mi poate spune,
 Pe care să vă plâng mai mult....

Îndrăznesc să spun că acest simțământ ce se desprinde din aceste versuri, era simțământul Ardealului întreg: durerea

voastră era chinul cumplit al Ardealului. Cu doi ani mai târziu, când țarul Nicolae II, prin legăturile politice ale vremii, a venit la Constanța, sufletul nostru a tresărit din nou în acele clipe și dintr-un impuls de frățietate organică, a scris un articol: *Umbra Basarabiei*, în care spunea: Vine țarul, puneți muzicile să cânte, fâlfâii drapelele dar pretutindeni se arată umbra Basarabiei; o mână de prietenie nu se întinde peste cadavrul unui frate. A venit mai târziu catastrofa, când oasele ardelenilor și ale basarabenilor s-au încleștat; dar geniul neamului plutea deasupra tuturor și simțeam organic: așa s-a făcut umbră tuturor.

Și în acele zile noi am fost alături de dumneavoastră. Când era vorba ca Ardealul să fie sacrificat, atunci când Basarabia se elibera și se unea, singura noastră învingere aceasta era. Atunci am venit aici, dând micul și neînsemnatul nostru ajutor, pentru ridicarea Basarabiei. De atunci ați făcut o mare efort și un examen de energie, spre a îndruma poporul pe drumul bun al culturii românești. Ați săvârșit progres și n-aveți dreptul să fiți pesimiști. Trebuie să smulgeți orice rest de pasivitate moscovită. Orice preocupări de contemplațiune să le înlocuiți cu energia latină. Sunteți ca acele câmpii bogate ale Basarabiei, care n-au dat mai mult, nefiind puse în vigoare. Noi vă aducem năzuință spre cultură. Prindeți într-un mănunchi toate energiile, uniți-vă toate asociațiile culturale din Basarabia. În această muncă veți avea tot sprijinul nostru. Să trăiți!

Părintele Dr. Ioan Lupaș: Delegații *Asociațiunii* au fericirea de a veni în mijlocul dumneavoastră. I-a fost dat rolul de a arăta în puține cuvinte mersul activității de 6 decenii a *Asociațiunii*. Dl Halippa a arătat just că puterea de rezistență a neamului din Ardeal s-a împotrivit puterii Habsburgilor. Această rezistență nativă o socotim ca o moștenire a strămoșilor, în mijlocul cărora s-a dezvoltat și un spirit de emulație, pe teren cultural. Influența puternică a mișcării culturale protestante ne-a atins și pe noi. Ioan Piuar, fiul protopopului din Ardeal, la 1789 a făcut prima încercare de a se întemeia o societate culturală! La 1795 se pune temeiul unei noi societăți culturale, întemeiată pe studiul istoric. Încercările acestea n-au dat însă roade, nefiind îndeajuns sprijinite. La 1845 s-a întemeiat o altă societate culturală, a cărei acțiune să se întindă asupra întregului ținut românesc, dar s-a desfășurat la 1847. Mai norocos a fost marele mitropolit Andrei Șaguna, care la 10 mai 1860 a pus bazele *Asociațiunii*, - 171 de fruntași români s-au întrunit la Sibiu și au cerut Principelui Lichtenstein să aprobe întemeierea *Asociațiunii*. Într-o sală a Seminarului din Sibiu s-a întrunit comitetul cel dintâi, al cărui președinte a fost mitropolitul Andrei Șaguna, până la 1867. De atunci au urmat la președinție figurile cele mai reprezentative ale culturii ardeleni.

Asociațiunea nu și-ar fi ajuns scopul dacă n-ar fi avut tot ajutorul călduros al preoșimii ardeleni. Crearea despărțimintelor, care fac legăturile directe cu satele, a fost opera tot a protopopilor din Ardeal, care sunt strânși sufletește cu norodul. S-a creat o emulație nobilă între fruntașii satelor și acel intelectual român, care nu era înscris în *Asociațiune* era socotit un dezertor de la datoriile sale naționale. Au trebuit 30 de ani de stăruință necurmată, spre a pătrunde *Asociațiunea* în toate satele din Transilvania. Desigur meritul cel mare al susținerii culturii și în masele poporului din Ardeal revine bisericii, însă îndemnul conducătorilor *Asociațiunii* a trezit ecoul conștiinței naționale pretutindeni, ajutând satele să-și întrețină școlile. Cred că și în Basarabia se va realiza o asociațiune puternică, numai să fie perseverență din partea intelectualilor acestei provincii. Trebuie să urmărim ca în toate satele din Basarabia să fie răspândită, ca să nu mai existe neștiutori de carte. A doua epocă de expansiune a *Asociațiunii* începe odată cu președinția dlui Vasile Goldiș. În 1924 *Asociațiunea Aradană* s-a contopit cu *Asociațiunea* de la Sibiu, transformându-se într-un despărțământ al ei.

Asociațiunea susține un mare internat pentru fiicele sătenilor și intelectualilor noștri din Ardeal, un muzeu național etnografic, care e o mândrie a țării noastre întregi. A redactat *Enciclopedia Română* în 3 volume; a tipărit milioane de broșuri necesare culturii satelor noastre și în ceea ce privește bugetul *Asociațiunii* nădăjduim că intelectualii din toate ținuturile României vor contribui spre a nu mai recurge numai la ajutorul satului, în lupta noastră spre ridicarea culturală a națiunii. Aveam datoria să stăruim ca statul nostru să câștige personalitatea unui stat cultural prin munca și abnegația noastră.

De la vlădică la opincă, toți să lupte în munca și sentimentul datoriei și sacrificiului.

Încheie cu vorbele, pe care Andrei Bârseanu le spunea într-o adunare populară:

Mai tare decât ziduri de cetate

E dragostea ce-un neam întreg străbate.

Să se ridice valoarea culturală a Basarabiei, alături de celelalte ținuturi ale României întregite!

Dl Onisifor Ghibu: se simte fericit că soarta i-a hărăzit să revadă astăzi Basarabia tare, pe care a socotit-o patria sa, atunci când își pierduse țara. A venit în numele *Astrei*, dar e și membru al câtorva asociații basarabene și în această dublă calitate, va ieși din atmosfera oficială și sărbătorească a acestor clipe, permițându-și a face o propunere practică, spre a putea să pună în valoare multele energii ce există în Basarabia.

A avut legături prin scrisori cu Basarabia și din toate manifestările din urmă ale acestei provincii, a văzut răul de care suferă această provincie. Își amintește de clipele din trecut, când intelectuali din Ardeal își îndreptau gândurile spre Basarabia. La 1906, când a apărut *Basarabia* lui Gavriluță, la 1908, când s-a înfiripat tipografia eparhială și *Luminătorul*, la 1917 a avut prilejul să vadă cu ochii, ceea ce nu mai știa că există aici: a văzut pusă în valoare energia latentă a acestui popor basarabean, care pe lângă cea mai grozavă nebulie a revoluției rusești nu și-a pierdut capul; aici în Basarabia s-a ridicat steagul tricolor din primele clipe ale revoluției, atunci când în Rusia se ridica steagul roșu al bolșevismului. Aici, la Chișinău, s-a ridicat primul steag, pentru unirea tuturor românilor. Dacă aceasta e situația, cum e posibil să se audă atâtea strigăte de deznădejde din acest pământ al Basarabiei? Eu cred că nu e o contradicție.

La 1917 s-au unit toate forțele într-un mănunchi, aici, în Basarabia, poporul și-a dat însă toată puterea pentru binele său, conducătorii lui mai apoi s-au dezbinat și de aici vine toată durerea Basarabiei. Intelectualii români din Basarabia nu și-au dat mână cu mână în lupta întreprinsă: ridicarea norodului basarabean. Ardelenii au stat umăr la umăr, în toată acțiunea lor spre românism. Basarabia a fost mai puțin norocoasă. Nu s-a menținut, cu toate sacrificiile posibile, *unirea sufletească*. Societățile culturale nu prea au avut o viață îndelungată, așa cum

partidul național basarabean s-a stins înainte de vreme, deși lui i se datorește unirea Basarabiei. Aceeași stare sufletească necristalizată a contribuit ca asociațiile ce erau și înainte de unire să nu aibă viață deplină. Gazetele românești au dispărut. *Cuvântul Moldovenesc* al domnului Halippa a dispărut. Azi sunt numai câteva gazete. Azi Basarabia stă fără organizații culturale puternice. Unirea sufletească nu a mai fost menținută așa cum ar fi trebuit. *Astra* are cea mai veche activitate culturală, cea mai veche revistă. Datoria basarabenilor este ca, învățând din experiențele triste ale anilor din urmă, să-și dea seama că această stare de lucruri va trebui să înceteze. Toți intelectualii sunt datori să se alăture grosului intelectual, ce se va întemeia la Chișinău și care va răspândi raze calde și luminoase de-a lungul satelor și orașelor basarabene. Temelia vieții noastre e la sate, a spus dl Goldiș, dar și orașele nu trebuie neglijate, având multiple nevoi.

Toți intelectualii să se unească, să îmbrățișeze toate nevoile neamului.

Imagini din Chișinăul interbelic:

1. Catedrala Ortodoxă; 2. Casa Preoților; 3. Teatrul.
Sursa: http://www.kobasha.com/gallery/kishinev_old/

Astra n-a venit cu gândul de a-și face un lăcaș al ei alături de celelalte societăți culturale, a venit mai mult să vă dea asigurarea, că dacă veți întemeia o asemenea asociație, *Astra* vă va da tot sprijinul moral și chiar material în acțiunea ce veți întreprinde.

Aduceți în jurul *Asociației* ce veți înființa pe toți luptătorii pentru înfrățirea și luminarea maselor din Basarabia.

Î.P.S.S. *Gurie*: Aduce mulțumirile adânci ale basarabenilor, delegaților *Astrei*, care au venit spre a da îndemn și încurajare în activitatea culturală ce va începe în Basarabia.

DLI. Pelivan face următoarea propunere: Pentru conducerea acțiunii tuturor societăților existente și pentru înființarea unei puternice *Asociații basarabene*, rog a aproba un comitet provizoriu:

Î.P.S.S. arhiepiscop Gurie	I. Macavei
P.S.S. episcop Dionisie	Leon Boga
General V. Rudeanu	Maior Castano
Paul Halippa	Const. Popovici
I. Pelivan	Tr. Serghie Bejan
Șt. Ciobanu	I. Negrescu
Sergiu Niță	R. Ciofleac
Dr. G. Obreja-Iași	C. Lungu

Se primește cu unanimitate.

La ora 2 s-a dat o masă bogată la Î.P.S.S. arhiepiscopul Gurie, la care au fost de față, pe lângă mulți din cei amintiți mai sus, și dl general Panaitescu, dl deputat Iacobescu, dnii proprietari Cristi și Sinandino etc. Discursul prim l-a rostit Î.P.S.S. pentru M. Sa Regele, apoi președintele *Astrei*, dl Goldiș, pentru Basarabia și capul ei bisericesc, Î.P.S.S. arhiepiscopul Gurie. Protoerul Trofimov a golit paharul său pentru *Astra*; dl fost ministru Ion Pelivan pentru ardeleni, amintind cu multă plăcere de mitropolitul basarabean Gavriil Bănulescu-Bodoni, de origine din Ardeal, un cap bisericesc, care a făcut cinste ardelenilor; dl Vladimir Cristi tot pentru *Astra*; dl gen. Panaitescu pentru lărgirea orizonturilor, pentru răspândirea culturii; dl Dr. I. Lupaș pentru basarabeni, insistând ca poporul basarabean să fie chemat cât mai des la astfel de manifestații culturale ca cea de acum.

După masă a urmat o vizitare a *Muzeului regnicolar al Basarabiei*, unde oaspeții, conduși de șeful muzeului, au văzut în special secția bogată a științelor naturale și a geologiei.

Oaspeții au ținut să cerceteze și *Liceul de băieți nr. III*, unde s-a proclamat unirea cu Patria-mamă. Locul acesta istoric a impresionat mult pe ardeleni. Unii din ei contribuiseră cu întreg idealismul lor ca să ajungă populația română la actul acesta de unire.

Iată inscripția semnificativă din Liceul acesta:
(Emblema Moldovei.)

Actul „Unirii”

votat de Sfatul Țării, la 27 Martie, st. v. 1918

În numele poporului Basarabiei Sfatul Țării declară: Republica moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani, din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama Sa, România.

Trăiască unirea Basarabiei cu România, de-a pururi și totdeauna!

Președintele Sfatului Țării: Ion Inculeț

Vicepreședinte: Pan. Halippa.

Secretarul Sfatului Țării: I. Buzdugan.

După vizitarea sălii festive au trecut oaspeții în capelă, unde au cântat elevii liceului, apoi în muzeul de fizică și chimie. La ora 8 seara a oferit primăria, în restaurantul *Londra*, o cină. În numele primăriei a ținut o însuflețită vorbire dl primar Ion Georgescu, iar răspunsul *Astrei* l-a dat dl Dr. Ilie Beu.

În sala teatrului din Chișinău s-a ținut mai apoi *concertul* dnei *Veturia Dr. Ghibu*; a asistat lume multă și a aplaudat pe drept cuvânt prestațiunile cântăreței ardelenene. Oaspeții au trecut mai apoi în saloanele familiei Sergiu Niță, petrecând până după miezul nopții.

Luni, în 8 iunie, a doua zi de Rusalii, au vizitat oaspeții *Scoala normală de fete și Liceul de băieți nr. 2*, două instituții pedagogice model. Atât acestea, cât și *internatul* cu peste 700 elevi au făcut o excelentă impresie asupra vizitatorilor.

La ora 12 s-a început ședința festivă a *Societății istorice și arheologice, bisericești*, în palatul mitropolitan. Sala era arhiplină de public ales. Î.P.S.S. arhiep. Gurie a prezidat. În scurtul istoric al *Societății* a remarcat Î.P.S.S. că societatea s-a înființat în anul 1917 cu scopul de a studia toate monumentele Basarabiei, publicând mai pe urmă un istoric al lor. Președintele *Societății istorice și arheologice bisericești*, părintele mitrofor-econom Constantin Popoviciu, a trecut în revistă generală cele săvârșite de societate până acum. A salutat societatea președintele *Astrei*, dl Goldiș, mulțumind totodată pentru alegerea sa de membru onorar. Pentru decernarea aceleiași distincțiuni au mulțumit mai apoi în cuvinte simțite domnii: Dr. I. Lupaș, Dr. Onisifor Ghibu și Octavian Goga. Aplauze zgomotoase au răspuns fiecărui sărbătorit.

La ora 2 au fost ardelenii oaspeții societăților culturale din Basarabia (*Universitatea populară, Ateneul Românilor de la Nistru, Societatea istorică și arheologică bisericească, Casele Naționale*), la o masă comună, în Seminarul central. Aici au luat parte, pe lângă delegație, peste 100 persoane dintre românii din Chișinău. O masă la care a domnit o animație cum rar s-a mai văzut. Masa a fost prezidată de Î.P.S.S. arhiep. Gurie. Î.P.S.S. a vorbit ca întâiul, mulțumind ardelenilor pentru vizită și dorind succes pașilor ce se vor întreprinde de aici înainte. Oratorii ceilalți au fost dnii: O. Goga, P.S.S. episcopul Dionisie, prof. Negrescu, C. Popoviciu, gen. Rudeanu, Bulat, Ciofleac, Nuși Tulliu.

După masă s-au făcut vizitele de adio.

Marți, a 3-a zi de Rusalii, au întreprins excursioniștii o excursie la mănăstirea *Suruceni*, unde este stareț P.S.S. episcopul Dionisie. Mănăstirea și împrejurimile ei vor rămânea neuitate în memoria celor prezenți. Masa s-a luat la restaurant, în societatea inimosului și de toți iubitului basarabean I. Pelivan.

La orele 5:50 a fost plecarea. Între cei ce au petrecut la gară pe oaspeți am reținut numele dlor: general Rudeanu, Pelivan, Pan Hallipa, Const. Popescu, Dr. Obreja-Iași, Ionescu, Nuși Tulliu, Macovei, P. Gore, A. Cioban, apoi mulți alți domni, doamne și domnișoare.

Problematika limbii române literare în Revista *TRANSILVANIA*

Lupta pentru stabilirea și aplicarea unitară a ortografiei

- fragment din teza de doctorat *Limba română și cultivarea ei în preocupările ASTREI* -
(Continuare din numărul precedent)

dr. Teodor ARDELEAN

În **prima perioadă** a activității *ASTREI* (1861-1899), încă din zorii ființării, conducătorii ei de vază s-au pronunțat și au coalizat energiile membrilor ei spre salvarea și cultivarea limbii române, în condițiile vitrege cunoscute. Încă din primul an *Asociațiunea* își propusese să rezolve câteva dintre marile și urgentele chestiuni ale culturii românești de pe atunci și anume **chestiunea alfabetului latinesc**, care trebuia să înlocuiască, în sfârșit, pe cel chirilic, pentru a dovedi, pe de o parte națiunilor Europei latinitatea noastră, iar pe de altă parte pentru a deschide noi posibilități de afirmare culturală.

În acest context, de importanță majoră era **stabilirea ortografiei și a limbii literare**, prin elaborarea unui Dicționar al limbii române. „Societatea noastră, zicea Timotei Cipariu, la Adunarea Generală de la Brașov (1862), nu mai poate cuteza să se apuce de atare lucru, ci are chiar și datoria.”¹ Gavriil Munteanu constata, cu același prilej, că este vorba de stabilirea limbii „pe care o vorbesc mai bine de 10 milioane de români la *Ostul (Estul) Europei*” și propunea ca *Asociațiunea* să **înființeze imediat un număr de trei secțiuni științifice**, cum au toate Academiiile și anume una filologică, una istorică și una de științe fizice-naturale, impunându-i celei dintâi „să se apuce cât mai fără întârziere a concepe un Dicționar român, după analogia dicționarelor scrise și tipărite de Academiiile docte ale altor națiuni”².

Secțiunile, deci, trebuiau să fie organismele indispensabile pentru ducerea la îndeplinire a marilor probleme specifice. Dar, motivele trenării proiectului sunt, după părerea noastră, multiple. Ele sunt nu numai cele invocate de Comitetul Central al *ASTREI*, privitoare la resursele financiare insuficiente sau datorită dispersării membrilor și secțiunilor în marile centre culturale de atunci ale Transilvaniei – Blaj, Brașov, Sibiu –, greu de întrunit pentru a fi armonizată activitatea lor în secțiuni, datorită activităților lor legate de profesie.

Motivele invocate sunt, fără îndoială, în bună parte obiective. Dar **cauza principală** noi o vedem și o desprindem **din viziunea strategică a *ASTREI* asupra priorităților** ei general-culturale, implicite asupra viitoarelor ei secțiuni de specialitate, din acei ani de început. Aceste priorități strategice au fost determinate de cel puțin **doi factori esențiali. Pe de o parte, noul context** istoric, politic și social **de la 1867 din Transilvania**, prin crearea dualismului austro-ungar, în cadrul căruia aspirarea națională s-a intensificat, sporind constrângerile de toate felurile împotriva românilor și românismului, inclusiv sau mai ales împotriva culturii, a manifestărilor ei în limbă, realități **ce impuneau**, din partea portavocei românismului – *ASTRA* – **noi strategii** și tactici de contracarare.

La aceste cauze defavorabile din Transilvania se adaugă una favorabilă: Principatele Române, unite sub sceptrul domnitorului Alexandru Ioan-Cuza, se consolidau din zi în zi, iar Capitala comună – Bucureștiul – devenea pregnant centrul firesc al întregului românism, spre care aveau să graviteze și celelalte provincii românești. Astfel, în februarie 1866, ministrul român al Cultelor, C.A. Rosetti, înainta Consiliului de Miniștri un proiect de înființare a unei **Societăți Literare**, constituită din **membri din toate provinciile românești**, având în program câteva din problemele puse mai înainte de *ASTRA* ardeleană. Regulamentul proiectatei societăți releva în special faptul că „Gramatica și Dicționarul Limbii Române nu pot să fie ale cutărui dialect român, ci **Gramatica și Dicționarul LIMBEI ROMÂNE** (s. a.)”³.

Pe de altă parte, deci, prin înființarea în 1866 a Societății Literare de la București, cele mai importante probleme și priorități ale culturii naționale din acel timp au trecut din sfera de activitate a *ASTREI* sibiene, la București, unde aceiași intelectuali de vază ai neamului, din Transilvania și din Țară, s-au angajat să le rezolve.

Astfel, ca argument final, invocăm un scurt fragment din discursul lui Timotei Cipariu, rostit cu prilejul deschiderii Societății Literare de la București (1 august 1867, viitoarea Societate Academică): „*Până aci limba și naționalitatea ne-a fost încălcată. [...] Pentru eliberarea limbii naționale va îngriji mai ales această Societate Literară. Ea va îngriji ca limba română să scape de jugul despotismului sub care a gemut de secol. Ea va îngriji pentru conservarea unității limbei românești în toate provinciile românești. Ea va reda forma curat națională română, spre a figura cu toată demnitatea între și lângă surorile ei de origine latină*”⁴.

Organizarea Secțiunilor științifice-literare, cu toate eforturile depuse, a rămas doar proiect. Ideea secțiunilor a fost pe ordinea de zi a multor adunări generale ale *ASTREI*. La Adunarea Generală de la Blaj (1877) și la Adunarea Generală de la Beiuș (1898) s-a pus cu mai multă insistență problema înființării și creării cadrului necesar desfășurării activității lor, nu numai financiar, ci și organizatoric. După aproape 40 de ani de pregătire, mulțumită solitudinii intelectualilor din centrele culturale și școlare ale Ardealului (Brașov, Sibiu, Blaj) și spiritului organizatoric al lui Corneliu Diaconovici, secretar al *Asociațiunii*, prin **Hotărârea Adunării Generale, ținută la Băile Herculane (1900), cele trei secțiuni au devenit viabile**. Celor trei secțiuni li se adaugă alte două: școlară și economică, inaugurând prin aceasta o nouă epocă în istoria Societății

1 Adunarea Generală a *Asociațiunii transilvane, ținută în Brașov, la 28-30 iulie, 1862*, Sibiu, 1862, p. 125.

2 Idem, p. 71.

3 Onisifor Ghibu, *La un popas* (Jubileul de 25 de ani al Secțiilor

literare și științifice ale *ASTREI*), în *Transilvania*, nr. 7-8/1925, p. 227.

4 Idem, p. 227.

*ASTRA*¹, perioadă marcată de diversitate culturală în care polarizarea spre preocupările privind limba era evidentă.

Secțiunile funcționau pe baza unui **Regulament general**, în care era detaliată sfera de activitate a fiecăreia, modul de organizare, membrii, ședințele plenare și ședințele secțiunilor în parte. Scopul lor: „să sprijinească și să completeze activitatea celorlalte organe ale Asociațiunii și, ca organe de specialitate să dea ajutor Comitetului Central și Adunărilor Generale la realizarea problemelor Asociațiunii”. În anul 1930, numărul Secțiunilor ajunsese la zece.²

Merite deosebite pentru aceste realizări au câțiva membri ai *Asociațiunii*, în special **Virgil Onițiu** și **Andrei Bârseanu**, continuatori demni ai înaintașului lor G. Munteanu. Ei au pus din nou în circulație ideile de bază ale *ASTREI*, referitoare la puritatea limbii române și a cultivării ei. Numere de-a rândul, V. Onițiu și mai apoi Alexandru Bogdan, Iosif Blaga, Axente Baciú, Nicolae Drăganu au susținut în coloanele revistei *Transilvania* rubricile: *Să ne îndreptăm limba*,³ *Știință, literatură, artă*⁴, *Însemnări*⁵ etc., întreținând vie lupta pentru curățirea limbii și pentru reforma ortografiei. „Tot secțiilor se mai datoresc alte trei fapte: 1) Înființarea Bibliotecii populare a Asociațiunii, care a tipărit și răspândit aproximativ un milion și jumătate de exemplare de broșuri bune pentru cetitorii de la țară; 2) Organizarea de conferințe pentru intelectualii de la orașe și 3) Redactarea în condiții mai corespunzătoare a revistei *Transilvania*”⁶.

Din rândul membrilor secțiunilor s-au recrutat cei mai prolifici **colaboratori** ai organului de presă al *ASTREI*, *Transilvania*. Secțiunile, și implicit membrii lor, nu și-ar fi putut pune în valoare munca științifică și culturală dacă n-ar fi avut la îndemână paginile revistei, pentru că „ziarele nu aduc aproape nimic în această direcție, iar revistele azi sunt rare”⁷, aprecia, chiar în anul 1930, Ion Agârbiceanu. Printre **alte realizări** ale **Secțiunii literare** mai amintim: finalizarea *Enciclopediei Române* (3 vol.; 1899, 1900, 1904), la elaborarea căreia au fost antrenați peste 170 de specialiști (fără pretenții bănești!), sub coordonarea lui C. Diaconovici (lucrare neegalată la noi până azi); elaborarea și publicarea unor studii asupra dialectelor sud-dunărene ale limbii române; îndrumarea unor anchete lingvistice subdialectale, a studiilor privind istoria limbii; înființarea revistei literare *Țara noastră*, sub direcția lui Octavian Goga; preocuparea constantă pentru unificarea și purificarea limbii, statornicirea ortografiei fonetice, a normelor gramaticale și îmbogățirea lexicului limbii române, pregătirea unui *Dicționar portativ românesc*, a unui *Îndreptar de limbă* (poate *Îndreptar ortografic...* al limbii române); stimularea elaborării unor manuale școlare pentru limba română; organizarea cursurilor de alfabetizare; ajutor dat **Secțiunii istorice** în elaborarea unui *Dicționar toponomastic românesc*; ajutor **Secțiunii economice** în elaborarea, în limba română, a terminologiei financiare privitoare la bănci; elaborarea și adaptarea, în limba română, a terminologiei militare; organizarea celui de-al doilea *Congres al Filologilor Români*, la

Cluj (1926)⁸ [primul Congres al Filologilor Români – București, 1925; al treilea Congres – Cernăuți, 1927]; sprijin în adunarea vastului material în vederea elaborării, la București, a Atlasului Lingvistic Român, sub îndrumarea lui Sextil Pușcariu; întreținerea unor legături, evocarea, recenzarea lucrărilor unor lingviști străini de notorietate în plan european, preocupați de studiul limbii române, a dialectelor sud-dunărene, de frământările noastre interne pentru cultivarea limbii și introducerea sistemului fonetic în scriere; invitarea unora dintre ei în țară pentru a susține disertații și conferințe despre limba română (în limba română!), elogierea activității și primirea lor ca membri de onoare ai *ASTREI*. Dintre aceste nume de personalități amintim pe: Gustav Weigand, Alf Lombard, Jan Urban Jarnik și H.O. Jarnik, Wilhelm Meyer-Lübke, Mario Ruffini, A. Meillet (participant la Congresul Filologilor Români de la Cluj), Gaston Paris, Matteo G. Bartoli ș.a.

Intrând în al doilea deceniu de viață, Secțiunile marchează două momente însemnate: „*Mai întâi, ele rup barierele care limitau fiecare secțiune la 5 membri activi și 5 corespondenți și lasă nelimitat numărul acestora din urmă, pentru a putea grupa astfel, cât mai mulți intelectuali ardeleni în jurul Asociației, după specialități. În al doilea rând, numărul secțiilor sporește de la 5 la 8, adăugându-se secțiile medicală, de științe sociale și de tehnică-industrială (1912). Această nouă organizare a permis ca, în organizarea Secției școlare, în 1913, să se adune pentru întâia oară profesorii de la școlile celor două confesiuni, care de 50 de ani căutaseră zadarnic un teren comun de activitate, fără să-l fi putut găsi în alte cadre*”⁹. După primul război mondial, timp de 5 ani, activitatea Secțiunilor a fost minimă și sporadică.

Ea s-a revigorat în **1925** printr-o radicală reorganizare, prin **modificarea Regulamentului** și sporirea numărului de Secțiuni la 10, adăugându-li-se o **Secțiune artistică** și una **etnografică-geografică**, iar sediul lor a fost stabilit la Cluj, sporindu-și numărul de membri cu intelectuali ai instituțiilor de cultură – Universitatea, Academia de Agricultură și Comerț, Teatrul Național, Opera ș.a.; 40 de profesori universitari și alți 70 de intelectuali clujeni de diferite specialități au devenit membri corespondenți. La aceștia adăugăm alți 60 de membri activi și 130 de membri corespondenți din diferite orașe ale Transilvaniei. Secțiunile, implicit cea literară, dispuneau acum de o forță intelectuală de invidiat, capabilă să ridice activitatea lor la noi cote valorice. Inclusiv revista *Transilvania* se redactează în condiții superioare, fiecare secțiune delegându-și un reprezentant în noul **Comitet constator al Transilvaniei**, pentru abordarea sistematică și sporirea conținutului materialelor publicate. Acum *ASTRA* și *Transilvania* își sporesc numărul de membri ai Secțiunilor cu intelectuali din Basarabia. Delegația *ASTREI* a fost în zilele Rusaliilor (1925) la Chișinău, spre a lua contact direct cu reprezentanții culturii de acolo, în dorința unei colaborări. Urmarea: în fiecare secțiune s-au cooptat câte 2 membri activi și câte 5 corespondenți, din Basarabia; în total 70 de intelectuali de peste Prut.¹⁰

1 *Proces-verbal. Ședința I plenară de constituire a Secțiunilor științifice-literare ale Asociațiunii, din 14 octombrie 1900*, în *Transilvania*, Partea oficială, 1900, p. 196.

2 Ion Agârbiceanu, *Secțiunile literare-științifice ale Astrei*, în *Transilvania*, nr. 1-6/1930, p. 67.

3 *Să ne îndreptăm limba*, în *Transilvania*, nr. 1/1903, p. 4-5; nr. 3/1903, p. 107-111; nr. 5-6/1903, p. 205-207; nr. 2/1904, p. 49-51.

4 *Știință, literatură, artă*, în *Transilvania*, nr. 9/1896, p. 227-232; nr. 10/1896, p. 243-247; nr. 9-10/1897, p. 216; nr. 9/1899, p. 299-308; nr. 2-3/1900, p. 65; nr. 7/1900, p. 191-202, nr. 4/1901, p. 126-132.

5 *Însemnări. Etimologii*, în *Transilvania*, nr. 1-2/1910, p. 47-49; nr. 5/1910, p. 461-462; nr. 6/1912, p. 556, ș.a.

6 Onisifor Ghibu, op. cit., p. 231-232.

7 Ion Agârbiceanu, op. cit., p. 68.

8 Ol. Boitoș, *Congresul Filologilor Români la Cluj*, în *Transilvania*, nr. 4/1926, p. 205-209.

9 Onisifor Ghibu, op. cit., p. 232.

10 Idem, p. 234.

În făurirea limbii române un loc însemnat l-a ocupat și lupta pentru **impunerea** în scriere a **alfabetului latin**, în locul scrierii cu litere chirilice. *Transilvania* n-a ocolit fenomenul. Revista a publicat câteva articole în acest sens, evidențiind istoricul problemei, momentele și contribuțiile unor înaintași în domeniu, în contextul general al marii bătălii pentru adoptarea ortografiei noi, a trecerii de la scrierea pe baza principiului etimologic, la scrierea pe baza principiului fonetic.

Succint ne vom opri, mai întâi, la un interesant material apărut în *Transilvania*, semnat de către Nicolae Togan, care scoate la lumină câteva demersuri făcute în Transilvania, pentru trecerea la **alfabetul latin în scriere**, înainte cu peste 30 de ani ca acesta să se impună oficial. Astfel, N. Togan publică în *Transilvania*¹ o **circulară** („un circular”, n.a.) a **episcopului** Ioan Leményi de la Blaj, datată 1833, prin care **impune preoților** săi, prin ordin „ca pe viitor toate protocoalele și oficioasele corespondenții să ducă [redacteze, n.n.] cu literele cele vechi românești”. Ba, mai mult încă „spre acest scop îi demandă [cere, n. n.] guvernul să nu mai hirotonească preoți cari nu știu [știu, n.n.] cu aste litere batâr [măcar, n.n.] scrie”. Nicolae Togan consideră documentul citat drept o „primă lovitură oficială dată scrierii cu litere cirilice”². Ce a putut îndemna, la 1833, guvernul (străin românilor, dar acceptat forțat) „la lăudabila hotărâre să impună a se dezbrăca limba românească de haina-i străină și învechită, ce o purtase atâta timp, – este ușor de priceput; era greutatea ce le-o făcea slujbașilor stăpânirii cetirea scrisorilor [rapoartelor, n.n.] românești”³. Dar, susține autorul, **curentul pentru înlăturarea slovelor chirilice** din scrierea românească era puternic cu mult înainte de a se gândi guvernul țării la lovitura ce o aplică în 1833. Spre argumentare redă comentariile lui Nicolae Maniu (profesor-preot în Blaj), unul dintre cei cărora le este adresat „circularul”. N. Maniu, în lucrarea sa *Orthoepia latina, latino-valachica, hungarica, germanica et servo-valachica*, Cibinii, 1826, p. 25-26, scria: „Acum, unde mulți ani încoace începând Rumanii [românii = ortografia veche, fără diacritice, n.n.] noștri a se deștepta, au priceput cum că între cele mai mari cauze a scăderii noastre sunt și slovele Chirilieni; [...] literele Latinesci sunt ale noastre și numai prin acestea putem cultiva limba noastră după natura sa. La acestea mult ne îndeamnă Excelența Sa, Ioan Bobb, Episcop Unit al Ardealului, prin un „Lexicon Românesc” în anu trecutu ieșit de sub tiparu [e vorba despre *Lexiconul Românesc de la Buda*, 1825], în care limba noastră foarte neted numai cu litere Latinesci e scrisă”⁴. Apoi autorul citează fapta lui Samoil Vulcan, Episcop Românesc în Oradea, care în „Diecesul său toate lucrările, afară de Cărțile cele bisericesti; cu litere Latinesci se scriu”, la fel precum și cel mai mare între românii literatori e Reverendisimu Domn Petru Maior, în *Recensiile sale contra lui Kapitar* [lingvistul Kopitar, n.n.] scrie⁵. Nicolae Maniu însuși mărturisește că, „la Blaj, pe școlarii mei am început a-i

deștepta învățându-i, nefiind cărți, numai din auzit, cu Litere Latinesci a ceti, a scrie și a pricepe cauzele care ne îndeamnă a cuprinde aceste litere, [...] a face Ortoepie Românească și Ortografia asta, ca în lucrul acesta să putem avere [avea, n.n.] o înțelegere și o inimă toți”⁶.

Așadar, curentul pentru „delăturarea” [înlăturarea] slovelor chirilice din scrierea românească era puternic cu mult înainte de a se gândi guvernul țării la lovitura ce le-o aplică în 1833. În Clerul Unit erau o seamă de bărbați luminați, crescuți, școliți în Seminarele catolice ale Apusului, care deja, pe la începutul secolului al XIX-lea își scriau actele protocolare și corespondența „oficioasă” cu litere latine. Printre ei, N. Togan amintește pe Protopopul Unit al Sibiului, vicar al Hațegului – Chiril Țopa, pe care, începând cu anul 1800, „il găsim rupând-o cu slovele chirilieni”, citând un document în care „se consemnează cu Litere Latinești” – cum acesta judecă, împreună cu asesorii săi, pe un preot care oficiase o cununie, fără a respecta cele trei vestiri.⁷ Tot cu litere latine continuă să scrie urmașii protopopului Țopa: George Fejer și Nicolae Marin.

Curentul împotriva slovelor chirilice și impunerea alfabetului latin în scriere se potențează, cum bine se știe, prin Școala Ardeleană, iar episcopul Leményi va face și primul pas în tipărirea cărților bisericesti cu litere latine.⁸

Un alt moment important în acest demers, pe care-l prezintă *Transilvania*, este o „recensiune” nesemnată, asupra *Dicționarului lui A. de Cihac*⁹, în care apreciatul lingvist tratează legile de formare a limbilor romanice, ocupându-se, în mod deosebit, de limbile italiană, franceză, spaniolă.

Dicționarul marelui lingvist român A. de Cihac este apreciat ca o completare valoroasă a *Gramaticii limbilor romanice* a lui Friederich Diez (*Grammatik der romanischen Sprachen*) și a *Dicționarului etimologic* al acestuia (*Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*). A. De Cihac (fiu al septuagenarului dr. Cihac, un elvețian naturalizat în Moldova, unde trăiește mai bine de 30 de ani) este lăudat pentru că **Dicționarul** său **cuprinde** numai elementele latine, **cuvinte românești de origine latină**, care atestă latinitatea limbii române, aflate în uzul vorbitorilor români de-a lungul secolelor (de la împăratul roman Augustus) atât în Nordul, cât și în Sudul Dunării. Dicționarul e valoros și pentru **prefața** sa, în care **autorul dă câteva reguli ortografice pentru învățarea limbii române** și își exprimă poziția sa despre limbă: „Oricare națiune ce aspiră a lua parte activă la mișcarea intelectuale(ă) a națiunilor civilizate trebuie să se îngrijească mai înainte de toate ca să-și facă una limbă națională(ă); acesta este primul și cel mai împărtant semnu, atâtu de vietia sa, câtuși de vitalitatea sa”¹⁰.

Am subliniat și acest aspect al preocupărilor pentru limbă a publicației *Transilvania*, pentru a întregi, astfel, tabloul general al bogăției problematice concretizate și inserate în revistă, fără a epuiza subiectul.

1 Nic. Togan, *Documentele istorice. Ântâia lovitură oficială îndreptată împotriva literelor chirilice*, în *Transilvania*, nr. 5/1900, p. 118-121.

2 Idem, p. 118.

3 Ibidem.

4 Idem, p. 118-119.

5 Idem, p. 119.

6 Ibidem.

7 Ibidem.

8 Idem, p. 120.

9 A. de Cihac, *Dictionnaire d'etymologie daco-romane. Eléments latins comparés*, Frankfurt (Berlin, București, Cernăuți, Sibiu, Iași, Pesta, Viena).

10 A. de Cihac, *op. cit.*, *Prefață*, cf. *Bibliografie și scurtă recensiune*, în *Transilvania*, nr. 20/1872, p. 240.

Vasile Blidaru, un luptător din rezistența anticomunistă intrat în legendă

Ștefan BELLU

Vasile Blidaru de la a cărui trecere eroică în eternitate s-au împlinit în mai a.c. 50 de ani, constituie o personalitate marcantă a rezistenței românești împotriva sovietizării și comunizării țării, a „satanizării” neamului prin bolșevism. Este un caz oarecum aparte, prin faptul că a haiducit, în general, singur și nu a putut fi doborât și nici capturat decât mort, după 10 ani de hăituială permanentă. A fost „omul pădurii” despre care s-a vorbit cel mai mult în zona Codrului. De către unii cu respect și admirație, de către alții cu teamă și groază. S-au spus multe adevăruri despre Vasile Blidaru. A avut și mulți detractori. În jurul numelui său s-au creat și au circulat numeroase legende, devenind un personaj legendar, tocmai prin faptul că simpla pomenire a numelui său constituia, înainte de evenimentele din decembrie 1989 un delict ce putea duce la ani grei de închisoare.

Fără îndoială, Vasile Blidaru a reprezentat partea cea mai intransigentă a rezistenței anticomuniste din Maramureș. Modul său de a gândi și acționa a evoluat, în timp, de la refuzul deschis al regimului comunist la rezistența cu mâna pe armă, împinsă până la lichidarea fizică a adversarilor și până la sacrificiul de sine. A căzut în luptă, o luptă violentă cu următorii, în vinerea de Rusalii a anului 1958.

Vasile Blidaru s-a născut la 6 decembrie 1911 în satul Odești, comuna Băsești (pe atunci satul Odești aparținea de comuna Băița de sub Codru). Tatăl său a căzut pe front în primul război mondial. Mama sa a rămas văduvă și neajutorată. Pe Vasile Blidaru l-au crescut neamurile. Pe când avea 16 ani, în sat au venit niște meșteri dogari din comuna Socond (județul Satu Mare) care au executat butoaie și alte lucrări de lemnărie pentru săteni. Vasile Blidaru a lucrat cu ei, a deprins meșteșugul lor și, dovedind pricepere, îndemănare și abilitate a devenit, mai târziu, cel mai vestit meșter lemnar din părțile Codrului. Făcea butoaie fără cercuri, doagele fiind prinse în capsuri de lemn pe care le încerca în fel și chip pentru a le dovedi trăianicia: le dădea drumul în rostogolire din pod sau din vârf de deal. Făcea încuietori din lemn pe care nimeni nu le putea descuia, doar el cunoscându-le secretul. Și-a construit și o moară de vânt, în întregime din lemn, fără nici un cui de fier. O adevărată lucrare de artă, de sculptură în lemn, spun cei care au văzut-o.

Casa, acareturile și le-a ridicat singur. Și-a adus mama de la rudeni acasă. Avea patru hectare și jumătate de pământ pe care le muncea gospodărește. A făcut armata la București, la

pirotehnie, unde a învățat meșteșugul armelor. Era ținta de elită și vânător iscusit. Trăgea fără greș.

În 1938 s-a căsătorit cu Floare Neamț. Au avut împreună trei copii: Maria (n. 1940), Valer (n. 1945) și Gheorghe (n. 1947). Războiul nu l-a ocolit nici pe el. Este concentrat și trimis, în 1941, pe frontul de răsărit. Are noroc și scapă cu viață. După război, prin 1947, s-a angajat ca salariat la cooperativa sătească din Odești. În speranța democratizării țării și a ștergerii urmelor războiului a încercat și ceva politică, înscriindu-se în Frontul Plugarilor. Dar speranțele i-au fost înșelate.

După venirea comuniștilor la putere, conducerea cooperativei sătești intră pe mâinile acestora. Era un grup de afaceriști, în frunte cu unul, Vasile Gâț din Tămășești, puși pe căpătuială pe seama cooperativei. Cum în vremea aceea, de după război, era o mare lipsă de mărfuri, tot ce primeau pentru cooperativă împărțeau între ei, dădeau la neamuri și la cunoștințe sau vindeau cu suprapreț. Porumbul, bunăoară, în loc să ajungă la cei lipsiți, la văduve și la orfani, îl foloseau pentru furajarea cailor. Vasile Blidaru, om al dreptății nu

putea tolera așa ceva. De aici au început necazurile.

Pentru că a vrut corectitudine, Vasile Blidaru a fost înlăturat în mod jignitor: „măturăm gunoaietele!” Procedura de înlăturare a fost din acelea ticăloase. Vasile Gâț și ceilalți au depus denunț mincinos că, de Paști, Blidaru ar fi difuzat manifeste anticomuniste în cătunul Huta (comuna Băița de sub Codru). În urma denunțului, în noaptea de 15 august 1949 este arestat de trupele de securitate, fără să se fi știut vinovat cu ceva. Ca și mulți alții în acele vremuri, a fost luat pe sus, legat de mâini și târât în ghionturi spre mașina securității care aștepta la marginea satului. Pe drum, a reușit să-și desfacă legăturile și să evadeze de sub escortă. A fugit în munți și nimeni nu l-a mai putut prinde vreodată.

După cele întâmplate, lucrurile au devenit limpezi. De-o parte Vasile Blidaru, „banditul”, cum era denumit în limbajul următorilor, care îl somează în scris pe denunțatorul Vasile Gâț, gestionarul cooperativei, să-i trimită drept „soldă” mâncare și bani, așa cum primea în armată, pentru că din cauza lui și a celor de-o teapă cu el a ajuns să „patruleze” pădurile. De cealaltă parte – ei, delatorii și următorii – Miliția și Securitatea. La mijloc, familia fugarului, pentru care viața a devenit un calvar. Ceea ce l-a înverșunat mai mult și mai mult pe Vasile Blidaru au fost persecuțiile la care i-a fost supusă familia. Soția, Floare, a fost arestată în repetate rânduri și supusă

la chinuri pentru a-și denunța soțul. În 1949, spre toamnă, Floare Blidaru este ridicată în plină noapte și închisă la Zalău cu copii cu tot (Maria avea 10 ani, Valer 4 ani, iar Gheorghe un an și câteva luni). Altă dată, împreună cu Floare Blidaru sunt arestați și terorizați și frații ei (Petru și Ana Neamț), și bunica.

În timp ce soția era închisă, din ordinul și cu participarea președintelui Sfatului popular Băița de sub Codru, comună de care aparținea pe atunci satul Odești, lui Vasile Blidaru i-au fost demolate casa și acareturile, i-a fost prădat avutul din gospodărie: vaci, porci, găini, cereale, mobilierul, hainele, totul. I-au astupat fântâna cu pământ să nu aibă nici apă, pomii din livadă i-au lovit cu securea să se usuce. Au căutat pe toate căile să-l șteargă de pe fața pământului. Dar n-au reușit.

În pofida metodelor folosite de Miliție și Securitate (o rețea de urmărire bine organizată, concentrarea de forțe speciale în zonă, infiltrarea de agenți, formarea de grupuri false de partizani care să-l înșele), Vasile Blidaru nu a putut fi prins. El a rezistat datorită iscusinței, curajului său formidabil, dar și sprijinului ce i-a fost acordat de către oamenii din zonă. Din această pricină, mulți au avut de suferit, îndurând torturi și închisori.

Numele lui Vasile Blidaru este legat de rezistența anticomunistă care a avut loc în perioada 1948-1958 în spațiul geografic al actualului județ Maramureș. Figură legendară, a căzut în luptă ucis prin trădare, în 1958. Fiindcă așa cum aprecia cunoscutul luptător anticomunist Ion Gavrilă-Ogooreanu, conducătorul Organizației „Armata Națională Română” (1949-1955), de care nici Vasile Blidaru nu a fost străin, la Simpozionul „Memorial Sighet 1995”: „... Și dacă te poți bate cu o divizie, și știi să te păzești și să scapi, nu poți să te păzești de vânzătorul de lângă tine.”

Istoria a făcut ca moartea lui Vasile Blidaru să se transforme astăzi, când trăim vremurile pentru care el s-a jertfit, într-un capitol de istorie națională, fiind una din dovezile care arată lumii că în România au existat oameni care au spus „nu” terorii roșii, care au luptat pentru menținerea ființei noastre naționale și și-au adus tribut de jertfă cu nimic mai prejos decât alte popoare din familia noastră europeană.

În luna mai 2006, Primăria Băsești (primar: Ioan Călăuz) și Fundația Culturală „Gheorghe Pop de Băsești” au organizat la Odești și Băsești o suită de manifestări comemorative dedicate împlinirii a 48 de ani de la moartea lui Vasile Blidaru. Au participat oficialități ale județelor Satu Mare, Sălaj și Maramureș, reprezentanți ai foștilor deținuți politici, scriitori, jurnaliști, oameni de cultură și artă, un numeros public. De o primire cu totul aparte s-a bucurat simpozionul „Vasile Blidaru, luptător în rezistența anticomunistă”. Au fost evocate împrejurările în care a luat naștere mișcarea națională de rezistență împotriva sovietizării și comunizării României, particularitățile fenomenului în județul Maramureș, locul și rolul lui Vasile Blidaru în rezistența anticomunistă.

Cu această ocazie, drd. Teodora Mocanu din Zalău ne relatează că a terminat Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, secția Etnologie, în anul 2002, cu o lucrare despre folclorul din Zona Codrului. Mai spunea că pe Codru, oriunde s-a dus, peste tot a auzit același lucru: „Blidaru e de-aici”. Pornind de la aceste date și aprofundând cercetarea, și-a trecut masteratul în Antropologie la Universitatea din Perugia (Italia) cu lucrarea „Haiducii Pinteș și Blidaru în narațiunile și baladele populare din Zona Codrului”. În prezent, Teodora Mocanu este docto-

rand în Antropologie la aceeași universitate italiană, cu tema: „Vasile Blidaru. Obiect de patrimoniu.”

Un moment solemn în cadrul manifestărilor l-a constituit acordarea titlului de „Cetățean de Onoare al Comunei Băsești” domnului Valer Blidaru, fiul lui Vasile Blidaru, pentru contribuția adusă la ridicarea materială și spirituală a comunei.

Născut în satul Odești, comuna Băsești, Valer Blidaru a cunoscut în anii copilăriei toate umilințele la care au fost supuși membrii familiei Vasile Blidaru. Reușește, în cele din urmă, să ajungă la București, unde termină Liceul „Mihai Viteazul” și Institutul de Construcții, Facultatea de Geodezie. În 1993 urmează un curs de management în Statele Unite ale Americii. A redeschis activitatea de cercetare și proiectare în domeniul materialului rulant. În prezent, prosper om de afaceri în industria românească (transport feroviar, și nu numai). Conduce firme românești în țară și în străinătate. Este nu mai puțin cunoscut și pentru actele sale caritabile.

Blidaru Floare, soția luptătorului anticomunist

Monumentul din fața casei în care a locuit Blidaru

Fenomenul „strangulării presei” în Republica Moldova și conotațiile sale

Maria DIMINEȚ

Magistru în Jurnalism și Comunicare Publică, Chișinău

Apariția fenomenului „strangulării presei” în Republica Moldova

În 2001 partidul comunistilor declanșează ostentativ lupta împotriva presei independente. Obișnuită puțin cu libertatea de expresie și de acțiune, breasla jurnalistică nu cedează și se opune vehement constrângerilor din partea puterii. Într-un termen record, atitudinea ostilă față de jurnaliști este înregimentată în majoritatea instituțiilor de stat, iar funcționarii, odinioară amabili și deschiși spre comunicarea cu presa, devin reticenți și impertinenți. Informația de interes public este „sigilată”, iar funcționarii responsabili de furnizarea acesteia îmbracă togă de „instructori” de mass-media. Jurnaliștilor li se indică ce să scrie, cum să scrie și ce nu trebuie să scrie. Consternată, dar plină de entuziasm, presa pășește pe câmpul de bătălie, cu brațele goale, amenințând inamicul cu recursuri de tot felul, argumentând inegalitatea „atacului” în temeiul mai multor documente naționale și internaționale importante. Organizațiile neguvernamentale din domeniu difuzează un șir de declarații cu privire la intimidarea presei și solicită organizațiilor internaționale să ia atitudine. Între timp însă, jurnaliștii care au refuzat să se conformeze noilor reguli de joc instituite de către partidul de guvernământ sunt filafi, maltratați psihic și fizic. Obosiți de nedreptate, dezamăgiți de trădările din partea colegilor de breaslă și dispersați, mulți jurnaliști capitulează. În scurt timp presa se obișnuiește cu noile ocurențe de activitate impuse. Câteva dintre instituțiile mass-media își temperează spiritul de revoltă și critic, pentru a putea supraviețui intemperiilor politice, altele însă se prosternă, aducând ofrande celor care flagelează libertatea presei, libertatea de exprimare și drepturile fundamentale ale omului. Presa se resemnează și, din păcate, acest avatar este literalmente real.

„Fenomenul strangulării presei” ia naștere în etapa respectivă și e confirmat prin starea de apatie debordantă a reprezentanților mass-media. Atacurile direcționate împotriva jurnaliștilor devin un fenomen obișnuit, o părțică intrinsecă din cotidian, un eveniment ca oricare altul ce este tratat cu indiferență într-un ziar, ori într-un buletin de știri radio sau TV. Fenomenul „strangulării presei” este caracterizat printr-un șir de acțiuni deliberate, implementate de reprezentanți sau susținători ai partidului de guvernământ, menite să facă dificilă activitatea presei independente. Evident că, prin această abordare retrogradă se urmărește compromiterea și crearea tuturor condițiilor de sucombare a instituțiilor mass-media incomode puterii. Ceea ce însă nu se vede în aparență este impactul fenomenului respectiv asupra dezvoltării societății. Obstrucționarea libertății de exprimare a presei este un sub-

terfugiu politic, direcționat împotriva democrației, prin care un popor poate fi supus și manipulat cu ușurință. În contextul dat, presa incomodă, promotoare a adevărului, este unicul impediment care trebuie exterminat.

Încălcarea libertății presei și a pluralismul de opinii

Apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale se sprijină pe un regim politic cu adevărat democratic. O țară liberă și un regim democratic nu pot să existe în condițiile ignorării libertății de exprimare. Libertatea de exprimare este un pilon de bază pentru o societate democratică și reprezintă una dintre condițiile primordiale ale progresului ei. Protecția libertății de exprimare este o condiție esențială pentru garantarea unui regim politic democratic.¹

În contextul integrării în Uniunea Europeană, Republica Moldova a semnat mai multe documente internaționale (Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Carta pentru Libertatea mass-media, Planul de acțiuni Republica Moldova – UE) prin care a recunoscut că „libertatea mass-media, libera circulație a ideilor și informațiilor, fără intervenția autorităților publice” joacă un rol fundamental în dezvoltarea unei societăți libere, stabile și democratice (6). Astfel, Moldova se angajează să respecte valorile democrației, păcii, justiției și drepturilor fundamentale ale omului, și să acorde prioritate reglementărilor internaționale în detrimentul oricărei legi naționale, care contravine jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului.² Oficial, Guvernul Republicii Moldova și-a asumat responsabilitatea „de a apăra și promova libertatea de exprimare, de a crea un cadru legislativ propice dezvoltării mass-media, de a susține independența politică și economică a mijloacelor de informare în masă.” În realitate însă toate aceste condiții și promisiuni nu au fost materializate nici până în prezent. Mai mult decât atât, prevederile tratatelor ratificate sunt ignorate de către persoanele oficiale și publice. Se încearcă subminarea independenței presei, imixtiunea în activitatea editorială a acesteia, amenințarea instituțiilor media care prezintă un alt punct de vedere decât acel comod conducerii de guvernământ. Presa este tratată drept ustensilă pe care reprezentanții partidului de guvernământ o pot întrebuința pentru mediatizarea mesajelor propagandistice, pentru promovarea imaginii funcționarilor și demnitarilor, pentru camuflarea realității, pentru îndobitocirea societății. Atitudinea retrogradă față de presa independentă este exteriorizată ostentativ, din ce în ce mai des, prin diverse declarații antidemocratice și acuzații nejustificate. Libertatea presei și rolul ei în democratizarea societății sunt recunoscute doar la nivel

1 Monica Macovei. *Libertatea de exprimare. Ghid pentru punerea în aplicare a art. 10 al Convenției Europene pentru drepturile omului*, nr.2, Republica Moldova, 2003, p. 7.

2 Idem, p. 5.

declarativ. De facto, acest statut îi este torpilat deliberat, iar realitățile, opiniile sau judecățile de valoare mediatizate, care contravin ideologiei partidului comunist, sunt contestate cu vehemență. În conformitate cu prevederile paragrafului 2 al CEDO, amestecul autorităților naționale în exercitarea libertății de exprimare este acceptabil în cazul în care satisface trei condiții:

- restricția să fie prevăzută de lege (legea trebuie să fie accesibilă, clară și previzibilă; cetățenii trebuie să-și poată regla conduita în lumina unei legi clare și precise);

- ingerința urmărește scopul de a proteja: securitatea națională, integritatea teritorială, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea criminalității, protecția sănătății și a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, împiedicarea divulgării informațiilor secrete, garantarea autorității și imparțialității puterii judecătorești;

- verificarea dacă ingerința este necesară într-o societate democratică.

Ca ingerința să fie considerată legitimă, statul trebuie să aducă dovezi că toate aceste trei condiții au fost îndeplinite.¹

De exemplu, în consiliul municipal Chișinău și în Parlament, reprezentanții PCRM au acuzat de mai multe ori posturile municipale Antena C, Euro TV și ziarul *Timpul de dimineață* pentru faptul că aruncă „semințe de extremism și neonazism în societatea moldovenească”, că dau dovadă de „manifestări ale neofascismului camuflat” și încearcă a „justifica holocaustul și crimele de război”. În același context, a fost revendicată necesitatea ca deputații să ia atitudine față de aceste instituții media, iar directorii posturilor municipale Antena C și Euro TV, amenințați cu demisia în condițiile în care „vor mai pune pe post emisiuni care jignesc poporul rus și armata sovietică”.²

Dincolo de faptul că asemenea „debordări” furibunde periclitează libertatea de exprimare a presei și a pluralismul de opinii, ele mai sunt și anticonstituționale, deoarece au un caracter totalitar și promovează la nivel oficial, prin intermediul reprezentanților PCRM, ideologia partidului comunist (art. 5 Constituția Republicii Moldova). Constantin Tănase, directorul ziarului *Timpul de dimineață* spunea, într-un comentariu, că atacurile împotriva presei libere „fac parte dintr-o campanie de compromitere și lichidare a instituțiilor de presă independente, neînregistrate sub flamura roșie a partidului de guvernământ [...] a căror misiune este de a menține Moldova în hamurile roșii ale ideologiei rusești [...] Cum cineva încearcă să scape de aceste hamuri, este acuzat de extremism, xenofobie și fascism [...] Situația creată trebuie să alarmeze întreaga opinie publică democrată, pentru că nu doar presa este atacată, ci societatea care încearcă să gândească liber”.³

În conformitate cu art. 10 paragraful 1 al CEDO, „orice persoană are dreptul la libertatea de opinie, de a primi informații și idei, și de a comunica informații și idei”, iar această

libertate trebuie exercitată liber fără imixtiunea autorităților publice. Libertatea de exprimare garantată de art. 10 se aplică „nu numai informațiilor sau ideilor care sunt primite în mod favorabil, care sunt inofensive, dar și aceluia care jignesc, șochează sau deranjează; acestea sunt cerințele celui pluralism, acelei toleranțe, spirit de transparență fără de care nu există o societate democratică”, cerințe interpretate distorsionat de către PCRM.⁴ Limitarea libertății de opinie și de exprimare este incompatibilă cu natura unei societăți democratice. Statele nu trebuie să-și îndoctrineze cetățenii și nici să opereze distincții în funcție de opiniile împărtășite. Promovarea informațiilor unilaterale este un obstacol serios pentru exercitarea libertății de opinie.⁵

Limitarea accesului la informația de interes public

Libertatea de a primi informații se referă la dreptul mijloacelor de informare de a comunica publicului informații și idei, și la dreptul publicului de a fi informat corect asupra problemelor de interes public. Curtea Europeană acordă presei un statut aparte în ceea ce privește difuzarea mesajului politic și a altor chestiuni de interes public. Curtea argumentează: „libertatea presei oferă publicului posibilitatea de a afla și a-și forma opinii despre ideile și acțiunile conducătorilor politici, despre diferite probleme de interes public și, prin urmare, libertatea dezbaterii politice și publice este esența conceptului de societate democratică”.⁶ Curtea consideră o încălcare a art. 10 din Convenție, cazul în care jurnaliștilor li se interzice să utilizeze informațiile de interes public, sau sunt pedepsiți pentru că au făcut acest lucru.⁷ Autoritățile din Republica Moldova însă ignoră fie deliberat, fie din necunoaștere, aceste prevederi, atribuind nejustificat informațiilor publice un caracter secret, limitând ostentativ accesul jurnaliștilor la informație.⁸ Deși au trecut opt ani de la adoptarea Legii privind Accesul la Informație (LAI), timp în care mai multe ONG-uri au organizat mai multe seminarii și ateliere în scopul implementării eficiente a acesteia, schimbări pozitive nu au fost înregistrate. Informația de interes public continuă să fie secretizată, se exagerează în privința termenului limită de furnizare a informației publice, sau chiar se profită de durata acestuia (15 zile). Furnizorii de informație trec cu vederea că scadența de 15 zile trebuie să fie aplicată doar în condițiile în care căutarea informației, din anumite considerente, necesită mai mult timp.

Totodată, ca să nu fie învinuiți că limitează accesul presei la informație publică, autoritățile evită discuțiile cu jurnaliștii, încredințând această responsabilitate secretarelor, la rândul lor instruite să invoce diferite motive care să justifice absența șefilor.⁹ De remarcat că, o perioadă îndelungată, reprezentanților presei independente *Timpul de Dimineață*, *Moldavskie Vedomosti*, *Ziarul de gardă*, *Jurnal de Chișinău* nu li s-a permis să asiste la ședințele publice ale instituțiilor ofi-

1 Idem, p. 33, v. și *Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova*. nr. 1 -2, Chișinău, 2003, p. 29.

2 Constantin Tănase. *Comuniștii atacă presa liberă*. *Timpul de dimineață*, nr. 77.

3 Ibidem.

4 *Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova*, nr. 1 -2, Chișinău, 2003, p. 28.

5 Monica Macovei. *Libertatea de exprimare. Ghid pentru punerea în aplicare a art. 10 al Convenției Europene pentru drepturile omului*, nr.2, Republica Moldova, 2003, p. 9.

6 Ibidem, p. 13.

7 Donna Gomien. *Ghid al Convenției Europene a Drepturilor Omului*. Ed. a 3-a. Biroul de informare al Consiliului Europei în R. Moldova. Chișinău, 2006, p. 114.

8 Ina Prisăcaru. *Timpul de dimineață*, nr. 32 (307), p. 3.

9 Silvia Ursu. *Reunită la București, mass-media se pregătește pentru integrarea în Europa. Integrarea europeană, pas cu pas. Supliment lunar al cotidianului Timpul de dimineață*, nr. 9 (27), p. 6.

cială.¹ Cu și mai multă insolență sunt tratați reprezentanții presei locale independente de către persoanele oficiale, care întreprind vizite de lucru în centrele raionale, localitățile rurale. Presa independentă este ținută fie după ușă, sau pur și simplu, este gonită de la ședințe, invocându-se același motiv: problemele discutate nu sunt de interes public. Similar procedează și unele autorități locale: un președinte de raion, sau un primar poate să interzică dezinvolt jurnaliștilor să asiste la întruniri sau ședințe publice sau să fotografieze.² Un studiu publicat de Centrul de Investigatii Jurnalistice, în 2006, arată că „funcționarii mai multor instituții centrale și locale nu respectă prevederile LAI. Doar 50% dintre autoritățile și instituțiile publice contactate au răspuns la cererea de informații.”³ Dintre cele 95 de autorități publice contactate, 26 nu au dat curs cererii de furnizare a informațiilor, dintre care: „Parlamentul, Guvernul Republicii Moldova, Ministerele Educației, Ecologiei și Resurselor Naturale, Apărării, Inspectoratul Fiscal principal de Stat, Primăria municipiului Chișinău, Curtea Supremă de Justiție.”⁴ De precizat că Directiva UE privind accesul la informație prevede ca informația să fie cât mai deschisă, iar autoritățile publice nu trebuie să discrimineze pe cineva atunci când oferă o informație.⁵

Tactici de „strangulare” a presei independente a) presiuni psihice, acuzații:

Lupta direcționată împotriva presei independente a fost vizibilă imediat după alegerile prezidențiale din 2001, odată cu venirea partidului comunist la putere. Timp de patru ani, jurnaliștii incomozi au fost filiați, agresați fizic și psihic, iar presa independentă hărțuită prin instanțe de judecată. Odată însă cu formularea și promovarea, din ce în ce mai insistentă, a unui mesaj proeuropean, de către conducerea de guvernământ, dar și datorită protestului societății civile față de campania de intimidare a jurnaliștilor, presei independente i se oferă o perioadă de repaus. Nu însă pentru mult timp, pentru că, în a doua jumătate a anului 2005, este generat un nou val de atacuri împotriva presei independente, ce-i drept într-o manieră puțin mai elegantă - nu sunt filmați prin saune și nici nu sunt loviți cu ranga în cap, cum se întâmpla anterior. În schimb, sunt umiliți, brutalizați, intimidați și amenințați cu răfuiala fizică de către bodyguarzi, de către persoane care refuză să se legitimeze, de către polițiști, sau sunt reținuți și acuzați de luare de mită. Era firesc ca guvernarea să ia atitudine față de aceste acțiuni de intimidare, iar poliția să-i rețină și să-i pedepsească pe inițiatori. Din păcate, asta nu s-a întâmplat nici până în prezent.

b) presiuni economice

Presiunea economică reprezintă cea mai simplă și efi-

cientă modalitate de a „strangula” presa „rebelă”, „neîmblânzită” și „nesupusă”, care luptă cu vehemență pentru independență și libertate de exprimare:

- Obligarea agenților economici să plaseze publicitate doar în mijloacele de informare obediente puterii (*Moldova Suverană, Nezașivisaia Moldova, revista Moldova, Monitorul Oficial*), să subvenționeze propriile campanii propagandistice, să renunțe la contractele cu mass-media independentă. Cazuri de presiune asupra agenților economici și instituțiilor bugetare au fost înregistrate și în teritoriu, când administrațiile publice locale au dat directive oficiale sau neoficiale, solicitând să fie făcute abonamente, din banii publici, pentru ziarurile de stat, în detrimentul celor independente locale.⁶

- Acționarea în judecată a mass-media, pentru orice articol critic, pe motivul lezării onoarei și demnității, și revendicarea, în calitate de despăgubiri, a unor sume exorbitante.

Facultatea de a critica este inerentă unei societăți democratice. Statul, guvernul și oricare alt organ al puterii executive, legislative sau judecătorești poate face obiectul criticilor în media. Personalitățile politice și funcționarii pot fi supuși prin media unui control și unor critici publice, potențial virulente, asupra modului în care și-au exercitat atribuțiile. Acest lucru este necesar pentru a asigura transparența în ceea ce privește modul de îndeplinire a responsabilităților.⁷

Personalitățile politice și funcționarii trebuie să fie deschise pentru critica din partea MIM. Libertatea presei oferă posibilitatea persoanelor de a cunoaște și de a judeca ideile și atitudinile conducătorului. Limitele criticii acceptabile, în cazul unui politician sunt mult mai largi decât în cazul unei persoane care nu are statut de persoană oficială sau publică. Politicianul sau persoana publică este expus în mod inevitabil unui control atent al faptelor și gesturilor sale, atât din partea jurnaliștilor, cât și din partea cetățenilor. În contextul debaterilor politice sau a altor probleme de interes public, sancționarea unui jurnalist care a criticat o figură politică este o formă de cenzură.⁸ Mass-media trebuie să dezvolte informația, să o interpreteze, să o comenteze, să o critice și să o denunțe. Această dublă misiune de informare și comentare abilitază jurnaliștii de a critica oamenii politici, atât cei ai majorității, cât și cei ai opoziției.⁹

Conform Curții Europene pentru Drepturile Omului „libertatea de a critica este de datoria presei tipărite și audiovizuale: să comunice informații și idei politice și alte subiecte de interes public”.¹⁰ Art. 10 al Convenției apără dreptul jurnaliștilor de a comunica informații asupra problemelor de interes general atâta timp cât ei se exprimă cu bună credință, în baza faptelor exacte și furnizează informații fiabile și precise,

1 Pavel Păduraru. *Timpul de dimineață*, nr. 100 (375), 12 iunie 2006, p. 4.

2 Dumitru Lazur. *Ping-pong cu presa liberă*. *Ziarul de Gardă*, 13 aprilie 2006; *Ranga democrației*. *Timpul de dimineață*, 2 februarie 2006

3 Cornelia Cozonac. Iacob Guja. Petru Munteanu. *Monitorizarea accesului la informații în R. Moldova*. *Transparency International – Moldova*, 2004, p. 13.

4 Idem, p. 10.

5 Silvia Ursu. *Reunită la București, mass-media se pregătește pentru integrarea în Europa*. *Integrarea europeană, pas cu pas*. Supliment lunar al cotidianului *Timpul de dimineață*, nr. 9 (27), p. 6.

6 Raisa Lozinschi. *Statul sprijină presa „deetatizată”*. *Jurnal de Chișinău*, nr. 452; *Ziarul de Gardă*, 30 martie, 2006, p. 8 (despre intimidarea mediului de afaceri); Val Butnaru. *Îndrumar de lichidare a unui ziar independent*. *Jurnal de Chișinău*, 23 iunie 2006, p. 5.

7 Consiliul European. Comitetul de miniștri, *Declarația privind discursul politic în media*, 12 februarie, 2004.

8 Donna Gomien. *Ghid al Convenției Europene a Drepturilor Omului*. Ed. a 3-a. Biroul de informare al Consiliului European în R. Moldova. Chișinău, 2006.

9 *Buletinul Biroului de Informare al Consiliului European în Moldova*, nr. 1 -2, Chișinău, 2003, p. 50.

10 Monica Macovei. *Libertatea de exprimare*. *Ghid pentru punerea în aplicare a art. 10 al Convenției Europene pentru drepturile omului*, nr.2. Republica Moldova, 2003, p. 9.

respectând etica jurnalistică.¹ Ține de responsabilitatea presei să explice oamenilor de ce funcționarii, reprezentanții puterii „au acționat într-un fel sau altul”. Represiunea direcționată împotriva jurnaliștilor „confirmă că presa a avut, cel puțin parțial, dreptate”, atunci când a vorbit despre corupție și alte probleme de interes public.² Nici chiar zvonurile sau declarațiile făcute de un terț, în contextul dezbaterilor publice asupra problemelor de interes public, nu trebuie să deranjeze. Presa nu ar fi în stare să publice mai nimic dacă ar fi obligată să relateze doar fapte integral verificate. Respectiv, sancționarea unui jurnalist pentru că a ajutat la difuzarea unor declarații făcute de un terț obstrucționează în mod grav contribuția presei la dezbaterile privind chestiunile de interes public.³

A cere jurnaliștilor să nu reproducă citate sau declarații ale persoanelor terțe contravine rolului presei de a informa asupra faptelor, opiniilor și ideilor existente.⁴ Totodată, libertatea de exprimare permite comunicarea atât a faptelor (informațiilor), cât și a judecăților de valoare (ideilor). Opiniile sunt puncte de vedere și declarații personale asupra unui eveniment sau situații, respectiv adevărul în cazul judecăților de valoare e imposibil de demonstrat. Pe când, existența faptelor adevărate sau false, în baza cărora se formează o opinie, poate fi dovedită. Criticile, speculațiile, precum și opiniile exprimate asupra problemelor de interes public sunt protejate de art. 10 al Convenției. În contextul dat, Curtea a declarat că: „obligarea jurnalistului să dovedească adevărul în cazul judecăților de valoare afectează libertatea de opinie”.⁵

Lipsa interesului de dezvoltare a audiovizualului public autohton

Vladimir Philipov, ex-reprezentant special al Secretarului General al Consiliului Europei în Republica Moldova, a remarcat că transformarea Companiei Teleradio-Moldova din structură de stat în una publică și ajustarea legislației audiovizuale la standardele internaționale au fost realizate doar formal. Teleradio-Moldova e foarte departe de un post public independent.⁶ Audiovizualul și accesul la informație sunt chestiuni importante pentru Uniunea Europeană, respectiv implementarea noilor reglementări în acest domeniu este o chestiune obligatorie pentru statele care pledează pentru integrarea europeană.⁷

Televiziunea publică se confruntă cu probleme destul de mari: nu și-a dezvoltat încă o bază tehnică la nivelul exigențelor timpului; nu are echipament modern de iluminare și sonorizare, nu are nici un car performant de reportaj. În plus, politicile editoriale și conținutul programelor denotă că Televiziunea Moldovei nu a devenit încă o instituție audiovizuală publică autentică: temele sociale de importanță majoră, cum ar fi sărăcia, rata ridicată a șomajului, îngrijirea copiilor etc., sunt în mare parte nereflectate, în favoarea subiectelor care promovează activitatea și imaginea reprezentanților partidului de

guvernământ. Această realitate deconspiră existența cenzurii în cadrul Televiziunii și Radioului Public.

În locul creării condițiilor favorabile pentru dezvoltarea posturilor de radio și TV autohtone, cum ar fi fost firesc, s-au inventat diverse impedimente menite, de fapt, să sisteze activitatea lor. Era destul de evident, statul încerca să monopolizeze sfera radiodifuziunii (obiectiv pe care l-a atins), fenomen condamnat de CEDO, deoarece obstrucționează pluralismul de idei. „Monopolul statului asupra radiodifuziunii poate fi justificat numai în cazurile în care există o necesitate socială imperioasă”.

Situația este simptomatică și dubioasă pentru o țară care pledează pentru integrarea europeană. În condițiile unui cadru legal imperfect, precum și în lipsa interesului autorităților de a susține mass-media independentă, lupta pentru supraviețuire finalizează cu capitularea presei.

Acțiuni întreprinse în scopul perfecționării și ajustării legislației naționale la prevederile internaționale (2005 – 2006)

Sub pretextul ajustării legislației naționale la prevederile internaționale s-a încercat elaborarea unor proiecte de legi, care în loc să încurajeze, au scandalizat reprezentanții mass-media. Autorii și-au realizat manoperele, ca de obicei, clandestin, fără consultarea societății civile, „fabricând” poziții divergente în raport cu stipulările din tratatele internaționale ratificate.

1. Proiectul de lege privind Accesul la Informație, elaborat de către Ministerul Dezvoltării Informaționale:

- Limita accesul jurnaliștilor și a societății civile la informație;
- Secretiza informația publică, ignorând atât prevederi constituționale (art. 8 respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale, art. 34 dreptul la informație) cât și Legea privind secretul de stat, care stipulează clar categoriile de informații care nu trebuie difuzate;
- Justifica refuzul informației în cazul în care datele solicitate sunt plasate în sistemele informaționale de uz public;
- Jurnalistul era obligat să-și divulge sursele.

Conținutul proiectului de lege conținea un șir de teze condamnate de importante documente naționale și internaționale: Constituția Republicii Moldova, Carta pentru Libertatea mass-media, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, Declarația Universală a drepturilor Omului, Legea audiovizualului – art. 28/d, Legea presei, Legea privind Accesul la Informație, Recomandarea nr. R(2000)7 adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, Codul principiilor de etică profesională al jurnalistului din Republica Moldova.

2. Abordarea chestiunii privind stabilirea unui plafon al despăgubirilor pentru daune morale (art. 16, codul Civil)

- 1 *Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova*, nr. 1 -2, Chișinău, 2003, p. 30.
- 2 Sorina Ștefăruță. *Pentru Europa, libertatea presei nu este un detaliu. Integrarea europeană, pas cu pas*. Supliment lunar al cotidianului *Timpul de dimineață*, nr. 9 (27), p. 3.
- 3 Monica Macovei. *Libertatea de exprimare. Ghid pentru punerea în aplicare a art. 10 al Convenției Europene pentru drepturile omului*, nr.2. Republica Moldova, 2003, p. 10.
- 4 *Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova*, nr. 1 -2, Chișinău, 2003, p. 31.
- 5 Monica Macovei. *Libertatea de exprimare. Ghid pentru punerea în aplicare a art. 10 al Convenției Europene pentru drepturile omului*, nr.2. Republica Moldova, 2003, p. 10.
- 6 Sorina Ștefăruță. *Pentru Europa, libertatea presei nu este un detaliu. Integrarea europeană, pas cu pas*. Supliment lunar al cotidianului *Timpul de dimineață*, nr. 9 (27), p. 3.
- 7 Silvia Ursu. *Reunită la București, mass-media se pregătește pentru integrarea în Europa. Integrarea europeană, pas cu pas*. Supliment lunar al cotidianului *Timpul de dimineață*, nr. 9 (27), p. 6.

Potrivit practicilor internaționale (principiu promovat de către Curtea Europeană), chestiunile ce prezintă interes pentru întreaga societate sunt considerate mai importante decât răul provocat unor persoane particulare prin dezvăluirea unor informații. Daunele pricinuite acestora, în unele cazuri, trebuie acceptate ca un sacrificiu adus societății. Atunci când partea vătămată este o persoană oficială, scopurile nobile, veridicitatea informației constituie temeiuri pentru disculparea jurnalistului. Informația de interes public trebuie să prevaleze asupra celor de ordin personal. Pentru conducerea comunistă, se pare, asemenea idei democratice țin de domeniul fantasticului. Aderând la CEDO Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a modifica practica judiciară în conformitate cu interpretările date de Curtea Europeană. Din păcate, în legislația națională, nici până în prezent nu au fost operate remanierele necesare. În contextul carențelor legislative și a lipsei unui plafon rezonabil pentru potențiale pagube morale, presa incomodă este în permanență ținta atacurilor din partea persoanelor aflate în dezacord cu politica editorială a acesteia. În iulie 2004, în urma solicitărilor din partea mai multor organizații mass-media, președintele Vladimir Voronin a pomnit despre necesitatea modificării art. 16, din Codul civil. Problema însă a fost readusă în discuție un an mai târziu, deputații pledând pentru „elaborarea unor amendamente potrivit cărora cuantumul despăgubirilor pentru prejudiciile morale să fie stabilit de către instanța de judecată”.

3. Elaborarea și adoptarea Codului Audiovizualului

În contextul aspirațiilor de integrare europeană, Republica Moldova și-a atribuit responsabilitatea de a promova libertatea de expresie, independența și pluralismul mass-media. În momentul semnării Planului de acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană, conducerea de guvernământ și-a asumat sarcina de a elabora și implementa, în conivență cu societatea civilă, un cadru legal care să garanteze libertatea expresiei și a mass-media în conformitate cu standardele europene și a recomandărilor Consiliului Europei. Consiliul Europei a urgentat Republicii Moldova crearea tuturor ocurențelor necesare pentru funcționarea eficientă a audiovizualului autohton național și local; asigurarea transparenței CCA și a independenței financiare și editoriale a mass-media electronice. În consecință, Parlamentul Republicii Moldova și-a planificat, în Programul de Implementarea planului de acțiuni RM - UE, elaborarea și adoptarea până în semestrul I 2006 „a unui Cod de legi noi privind dezvoltarea și reglementarea sectorului audiovizual public și privat”. Grăbindu-se însă să ajusteze cadrul legal autohton la standardele internaționale relevante, Parlamentul comite două inadvertențe, care au bulversat societatea civilă și organizațiile internaționale responsabile de monitorizarea acestui proces:

I. Textul proiectului de Cod al Audiovizualului a fost elaborat clandestin, contrar principiilor democratice;

II. Documentul, în forma în care a fost elaborat, permite menținerea controlului politic asupra audiovizualului autohton.

I. Conform principiilor europene, reformele democratice nu pot fi realizate în lipsa unei colaborări deschise și transparente între putere și societatea civilă. Parlamentul Republicii Moldova a consimțit asta în *Concepția despre cooperarea dintre Parlament și societatea civilă (Monitorul Oficial nr. 5-8, 13.01.06)*, prin care și-a asumat responsabilitatea de a susține inițiativele civice și de a încuraja participarea publicului în procesul luării deciziilor (art. 1). Dacă în etapa de elaborare a Codului Audiovizualului se ținea cont

de prevederile documentului respectiv și a principiilor internaționale, Parlamentul urma să acționeze în următorul mod:

- să invite reprezentanții societății civile să coopereze;
- să revendice idei și sugestii, în special de la instituțiile care activează în domeniul mass-media;
- să aducă la cunoștința opiniei publice propunerile făcute, deciziile luate sau incertitudinile existente (art. 2).

Dincolo de faptul că textul proiectului a fost elaborat fără consultarea societății civile, autorii au ignorat recomandările făcute de Asociația Presei Electronice, Centrul Independent de Jurnalism și Comitetul pentru Libertatea Presei.

II. Reacția societății civile față de noile reforme în audiovizual deconspiră lipsa profesionalismului celor care au elaborat textul și, cel mai grav, o atitudine retrogradă față de tratatele internaționale semnate de Republica Moldova și o totală lipsă de transparență în activitatea Parlamentului. În urma analizei textului Codului Audiovizualului, de către Consiliul Europei, Organizația neguvernamentală internațională „Articolul 19”, OSCE și reprezentanți ai societății civile, s-a constatat că documentul conține reglementări ajustate incomplet sau eronat la legislația europeană, în special în ceea ce privește libertatea de exprimare, libertatea mass-media și pluralismul în mass-media. Obscurantismul față de democrație este cel mai evident în următorul context:

1. CCA rămâne sub controlul politic al Guvernului, deși ar trebui să fie o instituție autonomă și independentă. Faptul sugerează intenția alianței guvernamentale de a-și exercita influența și controlul inoportun asupra tuturor radiodifuziunilor, Internetului și, în special, asupra instituției publice a audiovizualului Compania Teleradio-Moldova;

2. Dreptul internațional recunoaște că pluralismul media revendică, atât promovarea radiodifuzorilor publici și privați, cât și a celor locali. În lipsa unor reglementări sau măcar, a unui mecanism clar de transformare a posturilor TV și radio locale, acestea vor fi obligate să-și sisteze activitatea. Ca urmare, comunitățile vor fi private de dreptul de a avea un mijloc de informare care să le coroboreze interesele.

3. Sunt vag prezentate prevederile care interzic difuzarea programelor care instigă la „ură pe criterii de rasă, religie, naționalitate și sexe”, „difuzarea informației echitabile, echilibrate și imparțiale”. Periculoasă este și stipularea conform căreia „libertatea editorială trebuie să apere ideea Statului Republica Moldova bazat pe drept, independent și democratic”. Aceste reglementări, în lipsa unor precizări și explicații suplimentare, pun în pericol libertatea de exprimare a mass-media electronice și periclitează promovarea pluralismului. Persoanele oficiale și publice pot interpreta astfel de noțiuni abstracte în detrimentul instituțiilor audiovizuale, pot să-și permită ingerințe în activitatea editorială și să amenințe instituțiile mass-media care prezintă un alt punct de vedere decât cel comod conducerii de guvernământ. De menționat că, chiar pe fundalul lipsei de reglementări exacte, reprezentanții PCR și-au permis să acuze posturile municipale Antena C și Euro TV și ziarul *Timpul de dimineață* pentru faptul că aruncă „semințe de extremism și neonazism în societatea moldovenească” și că „justifică holocaustul și crimele de război” și că pun pe post „emisiuni care jignesc poporul rus și armata sovietică”. Totodată, în timp ce Parlamentul adopta un Cod al Audiovizualului, menit să contribuie la dezvoltarea sectorului audiovizual, CCA refuza cu obstinație, fără temei juridic, să elibereze frecvențele de emisie solicitate de Radio Vocea Basarabiei și TV Euro-Nova.

Tolerarea la nivel oficial a acestor aserțiuni și ame-

nițări, și asta în condițiile în care Republica Moldova trebuie să opereze remanieri în domeniul audiovizualului, denotă că guvernarea este un complice și un aliat al celor care sfidează normele europene privind dreptul la libertatea presei și dreptul la exprimare.

Concluzii:

1. Conducerea Republicii Moldova trenează crearea unui cadru legal favorabil dezvoltării mass-media independente, în convență cu tratatele internaționale ratificate și a recomandărilor Consiliului Europei;

2. Autoritățile și persoanele publice limitează accesul jurnaliștilor la informația de interes public;

3. Reglementările internaționale privind libertatea presei, pluralismul de opinii, valorile democrației, păcii, justiției și drepturilor fundamentale ale omului sunt neglijate flagrant;

4. Presa incomodă este amenințată și hărțuită prin instanțele de judecată;

5. Sunt exercitate presiuni economice asupra presei incomode;

6. Partidul de guvernământ deține monopolul asupra audiovizualului public autohton;

7. Sunt create impedimente menite să facă dificilă și chiar să sisteze activitatea posturilor TV și radio locale incomode;

8. Presa tipărită și audiovizuală docilă partidului de guvernământ este folosită ca ustensilă pentru mediatizarea mesajelor propagandistice, pentru promovarea imaginii funcționarilor și demnitarilor, pentru camuflarea realității, pentru îndobitocirea societății;

9. Obstrucționarea libertății de exprimare a presei este un subterfugiu politic, direcționat împotriva democrației, prin care un popor poate fi supus și manipulat cu ușurință.

Cronicile sudului: mileniul trei Sudul Basarabiei (regiunea Odesa) - pământ uitat de oameni și de Dumnezeu...

(Continuare din numărul precedent)

Vadim BACINSCHI

Jurnalist, Odesa, Ucraina

5. Aventură și eșec

Luată în ansamblu, politica economică (implicit social-economică) a Ucrainei la Dunăre este, întâi de toate, o politică a aventurii și eșecului, cu consecințe ce se răsfrâng, în primul rând, asupra situației etnicilor români(moldoveni) din zonă. Aceștia din urmă fiind majoritari sau alcătuind o bună parte a populației locale. Exemplul cel mai elocvent, precum scriam mai înainte, este canalul (sau calea navigabilă) ucraineană de mare adâncime din Dunăre în Marea Neagră.

Subiectului cu canalul i-am consacrat o serie de sinteze, publicate în săptămânalul *Concordia* de la Cernăuți, ziar al minorității românești din Ucraina, începând cu numărul din 27 octombrie 2007. În deschidere, făceam următoarea constatare: „Pus în exploatare la 26 august 2004 (la ceremonia deschiderii participă președintele Leonid Kucima) canalul ucrainean de mare adâncime din Dunăre în Marea Neagră, prin brațul Bystroe, devine mai înalt decât o cale navigabilă. Pentru conducerea de la Kiev (dacă vorbim de ea) canalul a devenit un instrument convenabil în promovarea unei anumite politici pe multiple planuri.”

Să lăsăm la o parte relațiile cu România, adică tot ceea ce ține de planul extern și să ne referim la afacerile interne legate de canalul ucrainean. Ar fi de menționat în acest context, în primul rând, următoarele: toate lucrările legate de proiectarea, construcția și exploatarea căii navigabile au revenit întreprinderii de stat „Delta-Zoțman”, cu sediul în orașul Nikolaev (director V. Bezdolnyi). În 2004, această întreprindere face publică „Declarația cu privire la consecințele ecologice ale urcării căii navigabile Dunăre - Marea Neagră. Ea conține o

serie întreagă de detalii și specificări cu caracter tehnic, tehnologic, navigațional, ecologist etc., începând, cum e și firesc, cu argumentarea necesității căii navigabile prin Bystroe. Argumentul suprem rezidă în impulsivitatea dezvoltării economice și sociale a raioanelor din stânga Dunării ale regiunii Odesa. În „Declarație” se afirmă că noul canal va crea 4.230 locuri de muncă noi în porturile ucrainene de la Dunăre, pe căile ferate, în întreprinderile de transport, constructoare de nave ș.a. În 2007, directorul de la „Delta-Zoțman”, V. Bezdolnyi, scrie în periodicul *Delo*, editat la Kiev, despre 300.000 locuri de muncă.

În mod spectaculos diferă și cifrele veniturilor în buget de pe urma exploatarea canalului. În „Declarație” se vorbește despre 13,3 milioane de grivne. În 2007, presa de la Kiev scrie despre 20 milioane de dolari americani, anual. V. Bezdolnyi avea să afirme mai târziu că, în 2 luni ale anului 2007, canalul a dat un venit de 2 milioane de dolari.

Există încă multe alte detalii semnificative care se cer cunoscute, pentru a înțelege ce reprezintă de fapt calea navigabilă ucraineană din Dunăre în Marea Neagră. Să mai recurgem la un crâmpei din cele publicate în *Concordia* cernăuțeană.

6. Amănunte demne de atenție

„Calea navigabilă ucraineană din Dunăre în Marea Neagră se compune din câteva sectoare. Primul – de la Reni până la Vilko. El este cel mai lung: are 138,5 km. Sectorul al doilea durează de la Vilko – pe brațele Stambulului Vechi și Bystroe – până la ieșirea în mare. Al treilea sector îl constituie canalul propriu-zis, cu lungimea de 3,8 km. El este

săpat, de fapt, în mare și nicidecum în Dunăre (cum cred mulți), pentru a asigura navelor ieșirea din fluviu în mare.

Condițiile tehnice au prevăzut până acum și prevăd în continuare efectuarea unui complex de lucrări pe toate 3 secțiunile: adâncirea căii navigabile, construcția unor diguri, consolidarea malurilor. De menționat că asemenea lucrări sunt prevăzute și pe sectorul Reni – Vilkovo, despre care același V. Bezdolny scria că adâncimile naturale de aici permit liber navigația, fiind nu mai mici de 9 metri. Nu este chiar așa.

În „Declarația” citată mai sus se estimează, bunăoară, că pe sectorul dat, la kilometrul 72, se prevede consolidarea malului stâng pe 5.000 de metri pătrați (26.000 metri cubi, ca volum al lucrărilor). Pe această porțiune a căii navigabile, pentru a menține adâncimile necesare, se cere a scoate, anual, 800.000 metri cubi de nămoluri de pe suprafața de 1.100.000 metri pătrați.

În total, citim în „Declarație”, pe sectorul Reni - Vilkovo, pentru a atinge adâncimile proiectate, trebuiau scoase 4.258.900 metri cubi de depuneri de la fundul Dunării (1.954.000 metri pătrați).

Cu cât coborâm în jos pe Dunăre, cu atât volumul lucrărilor crește. Pe sectorul Vilkovo - Bystroe este vorba de construcția unui dig, acolo unde Stambulul Vechi se unește cu Bystroe și de consolidarea malului pe 600 de metri. Pe Bystroe, între kilometrul 6 și 8, pe trei sectoare supuse eroziunii, era prevăzută construcția a 13 instalații hidrotehnice și extragerea, anual, a 140.000 metri cubi de nămoluri.

Ca să nu mai vorbim de canalul din Dunăre în Marea Neagră. Situat în largul mării, este absolut clar că el va fi înmămolit într-un regim foarte operativ (să-i spunem așa) și e greu să-ți imaginezi ce diguri ar putea să-l salveze de vânturi și valuri, mai ales toamna și iarna.

Din cele expuse mai sus devine clar că, dacă vor fi îndeplinite toate condițiile tehnice prevăzute, întreținerea căii navigabile promite să fie foarte costisitoare. Institutul de cercetări științifice „роектгидрострой” estimează aceste cheltuieli la 4 milioane de dolari americani anual. Să nu uităm că încă n-a fost dusă la bun sfârșit construcția propriu-zisă a căii navigabile, pe tot parcursul ei. Să mai punem la socoteală faptul că prețurile la materialele de construcție și carburanți sunt mereu în creștere. În aceste condiții, afirmațiile că în numai patru ani, cheltuielile pentru construcție și exploatare se vor recupera sunt vădit exagerate. (*Concordia*, 25 ianuarie 2008).

7. Milioane din buget – pe apa Dunării

În luna august 2008 s-au împlinit 4 ani de la punerea în exploatare a căii navigabile ucrainene. În acest răstimp, conducerea de la Kiev, ministerul de profil n-au făcut nici o comunicare despre eficiența economică a canalului și de locurile de muncă nou-create pentru locuitorii raioanelor din stânga Dunării, despre care se vorbea inițial. Se știe, însă, precis că, în acest răstimp, Procuratura Generală a Ucrainei (în iunie 2005) și Serviciul Securității, împreună cu Direcția de Control și Revizie din regiunea Nikolaev (în aprilie 2008) au scos în vileag delapidări și încălcări financiare serioase în activitatea întreprinderii „Delta-Zoțman”. Toate legate de construcția și

exploatarea căii navigabile. Despre aceasta am informat presa scrisă și agențiile de știri din Odesa și Kiev. În iunie 2005, bunăoară, era vorba de 85 milioane de grivne - majorări la prețurile de achiziționare a materialelor și serviciilor pentru canal; peste 105 milioane - decontări nelegitime. Atunci Procuratura Generală a Ucrainei a intentat un proces penal împotriva lui V. Bezdolny, directorul de la „Delta-Zoțman”, care dădu bir cu fugiții.

Între timp, în Ucraina, guvernul „portocaliu” este înlocuit de cel condus de V. Ianukovici - liderul Partidului Regiunilor. „Regionalii” reanimă întreprinderea „Delta-Zoțman” și îl readuc la cârma acestuia pe Bezdolny, pentru ca, în aprilie 2008, alte controale, să descopere în activitatea întreprinderii furturi evaluate la suma de 25 milioane de grivne, dintre care 15 milioane - nemijlocit la construcția canalului.

Îți dai seama că declarațiile despre rolul salvator și revigorator al căii navigabile ucrainene pentru raioanele de la Dunăre, făcute până acum, au fost simple vorbe de ducă. Sutele de milioane de grivne investite din bugetul Ucrainei în canal s-au dus pe apa Dunării, fără ca să aducă foloase reale ținutului și, implicit, locuitorilor de aici. Sume frumoșele, după cum se vede, au nimerit în buzunare private. Nu este oare, aceasta o politică a aventurii? Sigur că este, dacă adunăm grămadă toată vâlva câtă s-a făcut în ultimii ani în jurul canalului ucrainean.

Tot ea este și politica eșecului, dacă plasăm istoria cu canalul în contextul problemelor majore cu care se confruntă în ultimii ani regiunea Odesa și, în special, raioanele ei din sudul Basarabiei. Probleme cu caracter general, care privesc toate etniile conlocuitoare în teritorii.

8. Unii mor, iar alții pleacă...

În ultimii doi ani, în Ucraina au fost efectuate o serie de investigații cu tema „Aprecierea rezultatelor social-economice și a potențialului Ucrainei” de către Ambasada Canadei la Kiev, în comun cu instituțiile din Canada. Despre acestea relate în aprilie Agenția de știri „Ukrinform”, citată de presa scrisă de la Odesa. În relatare se estima că investigațiile respec-

30 noiembrie 2006. În timpul ceremoniei de sfințire a locului pe care urma să fie înălțată biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel” din satul Hagi-Curda, raionul Ismail. Primul din dreapta – N. Popa, președintele Consiliului Mondial al Românilor, organizație care sponsorizează lucrările de construcție

tive sunt printre primele în Ucraina care s-au bazat pe metodologii analitice precise, neutre din punct de vedere politic.

Potrivit rezultatelor investigațiilor, în ce privește calitatea vieții, Ucrainei i-a revenit locul 57 din totalul de 63 de țări vizate, prin comparație. S-a mai specificat că nivelul natalității în Ucraina este unul dintre cele mai scăzute din întreaga lume.

Știrea de la *Ukrinform* a fost publicată în ziarul raional *Tatarbunarskii vestnik* din Tatarbunar (nr. 28, din 9 aprilie 2008), însoțită de unele date statistice privind situația demografică în 4 raioane sud-basrabene în perioada 2006-2007, oferite de Direcția Raională de Statistică Tatarbunar. Era vorba de nivelurile natalității și mortalității, precum și de numărul persoanelor stabilite cu traiul sau plecate din raioanele respective.

Dacă în 2007, în ansamblu pe regiunea Odesa la fiecare o mie de locuitori, s-au născut 11,2 persoane și au decedat 16,2, în sudul Basarabiei, mortalitatea depășește încă mai mult natalitatea. În raionul Chilia, spre exemplu, cei doi indicatori sunt de 12,2 și, respectiv, 19,2, iar în raionul Arciz – de 12,4 și 19,8. În satele raionului Arciz, în 2007, la o mie de locuitori, s-au născut 11,4 persoane și au murit 21,5, iar în cele din raionul Tatarbunar au murit câte 20 de persoane la mia de locuitori, născându-se doar 13,5.

În toate cele patru raioane, nominalizate în *Tatarbunarskii vestnik*, în 2007, calculat la o mie de locuitori, numărul celor care au plecat, schimbându-și locul de trai, prevalează asupra numărului de persoane stabilite cu traiul aici. În raionul Tatarbunar, bunăoară, raportul numeric este: 22,8 la 17,1.

Este binecunoscut faptul că, în 17 ani de independență, populația Ucrainei s-a redus de la 52 de milioane la 46 de milioane. Potrivit unor prognoze, către anul 2050 au să rămână doar 30 de milioane.

În perioada de timp 1989-2001, când au avut loc ultimele două recensăminte ale populației Ucrainei, în ansamblu pe țară, numărul conaționalilor noștri, identificați drept moldoveni, a scăzut de la 324,5 mii la 258,6 mii (cu aproape 66 de mii), iar în regiunea Odesa – cu 20,7 mii (de la 144,3 la 123,7 mii).

Numărul românilor, spune statistica oficială, a crescut în Ucraina, în intervalul dintre recensăminte, de la 134,8 la 150,9 mii.

În sudul Basarabiei, regresul numeric al moldovenilor are, firește explicații complexe. **Printre factorii determinanți, însă, pe unul dintre primele locuri trebuie plasată, desigur, asimilarea, adică deznaționalizarea populației românofone. Acest proces are loc, în primul rând, prin ruina premeditată a sistemului învățământului școlar în limba maternă și ucrainizarea procesului instructiv-educativ în școlile naționale, care încetează de a mai fi naționale.**

Înlocuirea în școlile de cultură generală a limbii de predare română cu cea ucraineană pune începutul unui șir întreg de imitații în felul de a fi, de a gândi și a se manifesta, ca personalitate, al individului. Concomitent, dispare cu desăvârșire necesitatea unor instituții de învățământ mediu special și superior în limba română. Chiar a unor cursuri (specializări) în limba română, de felul celor existente, din 1993, la Universitatea Umanistică de Stat din orașul Ismail.

9. Constatări făcute de Oficiul Reprezentantului pentru Drepturile omului în Parlamentul Ucrainei

În anul 2002, Oficiul Reprezentantului pentru Drep-

Doi din bărbații neamului pentru care Basarabia de Jos înseamnă mai mult decât un teritoriu istoric – Tudor Iordăchescu, din Hagi-Curda, raionul Ismail și Nicolae Moșu (cu feciorul Dănuț), din Borisăuca, raionul Tatarbunar, președinte al Asociației Național-Culturale „Valul lui Traian”

turile Omului (Ombudsmanului) în Rada Supremă a Ucrainei (Parlamentul) a efectuat monitorizarea respectării drepturilor omului în regiunea Odesa, printre minoritățile naționale. În cazul minoritarilor moldoveni (români), în obiectivul monitorizării a nimerit sistemul învățământului școlar cu limba de predare română. S-a constatat o reducere considerabilă a numărului acestor școli în raioanele de sud ale regiunii, de la 16 instituții, în 1991, când Ucraina devine independentă, la 9, în 2002. Aproape jumătate din școlile naționale (zise moldovenești, în perioada sovietică), în 17 ani de independență, sunt deznaționalizate și devin mixte. Pe lângă limba română, predarea în ele se face în limbile ucraineană și rusă, cu tendințe evidente spre ucrainizarea totală.

În raionul Reni, bunăoară, din 5 școli cu predarea integrală în limba română, 3 au devenit mixte. În raionul Ismail, din 4 școli, 2 au fost deznaționalizate, la fel ca și în raionul Chilia.

Monitorizarea a constatat că, în localitățile cu populație românofonă majoritară, în care funcționează școli medii generale cu limba de predare română, numărul elevilor ce studiază în limba maternă e în continuă descreștere. În anul de studii 2001-2002 el era de 3.803 persoane, iar în cel următor (2002-2003) – 3.752, cu 51 de copii mai puțin.

Nu avem nici un temei să nu dăm crezare monitorizării din 2002. Ea a fost efectuată nu de români, ci de ucraineni (oficiul Ombudsmanului din Parlamentul de la Kiev) și a stabilit o restrângere îngrijorătoare a dreptului minoritarilor moldoveni (români) din regiunea Odesa la învățământul în limba maternă, drept garant prin articolul 53 al Constituției Ucrainei și articolul 6 al Legii Ucrainei cu privire la Minoritățile naționale, adoptate încă în 1996 și, respectiv, 1992.

Ar fi cazul de menționat aici că, la ora actuală, în sudul Basarabiei, dintre etniile conlocuitoare acolo, moldovenii (românii) sunt singurii care au (mai au încă) școli naționale (sau măcar mixte). Nici bulgarii, nici găgăuzii nu le mai au demult. 12.000 de copii bulgari, bunăoară, învață în școli limba maternă ca obiect de studiu și sunt numai două școli în care, în clasele primare, predarea se face în limba bulgară.

(Va urma)

La românii din regiunea Odesa

Ion M. BOTOȘ

Președintele URRdT „Dacia”, Apșa de Jos, Ucraina

La invitația Comunității românești din regiunea Odesa și împuternicit de Uniunea Românilor „Comunitatea Românească din Ucraina”, președinte Dr. Ion Popescu, m-am îndreptat spre Odesa pentru a participa la prima parte a etapei a treia a monitorizării comune pentru respectarea drepturilor minorității naționale române din Ucraina, regiunea Odesa, pe perioada 19-24 mai 2008.

Înainte de a pleca, prietenii care cunosc zona Odesei m-au avertizat să nu plec, dar până la urmă m-am hotărât. Până la Muncacevo am mers cu autocarul, după care am cumpărat bilet la tren, cursa „Ujgorod-Odesa”, care sosește la ora 21⁵⁰. A doua zi dimineața, în 18 mai 2008, am ajuns la Odesa. Era ora 13²⁰, soare, cer senin. Având timp liber, am hotărât să fac o vizită la o brigadă de români din Apșa de Jos care lucrează de câțiva ani în Odesa, nu departe de gară. Ne-am întâlnit bucurându-ne toți împreună și, cum se cuvine la români, am sărbătorit întâlnirea până seara târziu.

Dimineața, în 19 mai 2008, m-am prezentat la Consutul General al românilor la Odesa – am fost primit de Consulul general, doamna Cerasela Nicolas, am adus la cunoștința Consulatului poziția comunității românești din Ucraina și totodată am prezentat mandatul și invitația primită din partea comunității românești din regiunea Odesa pentru a participa alături de Comisia mixtă româno-ucraineană de monitorizare a respectării drepturilor minorității naționale române din Ucraina – monitorizarea a început chiar în aceeași zi.

Dimineața am avut câteva întâlniri cu reprezentanții comunității românești – Vadim Bacinschi, Anatol Popescu ș.a.

După masă am plecat cu o mașină spre raionul Ismail. Am fost avertizat din timp că vom trece frontiera Moldovei – m-am gândit, că nu e posibil așa ceva, dar după câțiva zeci de kilometri ne-am apropiat de frontiera Moldovei. Practic nu a fost nici un control, doar am fost numărați de un grănicer, șoferul a primit un bilețel și am plecat mai departe pe traseu, câțiva kilometri. Acolo am fost așteptați de un alt grănicer, a luat bilețelul și noi din nou am fost pe teritoriul Ucrainei, plecând mai departe, spre Ismail.

Am ajuns după masă târziu; eu cu domnul Vadim Bacinschi ne-am cazat la un hotel de la periferie, delegația română la un hotel din centru, iar delegația ucraineană...

Pe traseul Odesa - Ismail nu am observat nici o „boabă” scrisă în limba română și cu atât mai puțin în limba „moldovenească”. Practic peste tot se vorbește în limba rusă, inscripțiile pe instituții, majoritatea, sunt tot în rusă.

A doua zi, pe data de 20 mai 2008, la Administrația raională a avut loc o întrunire cu participarea delegațiilor guvernamentale româno-ucrainene, a observatorilor internaționali și a reprezentanților comunității românești. „Bun venit” ne-a spus V. I. Lenin care se află instalat în fața Administrației raionale.

La administrație m-am întâlnit cu reprezentanții comunității românești din regiunea Odesa, Anatol Popescu, președinte al Asociației Național-culturale a Românilor din ra-

ionul Tatarbunar „Valul lui Traian”, Ștefan Pinteac, președintele filialei raionale Sărata a Alianței Creștin-Democratice a Românilor din Ucraina, Petru Șchiopu, președintele filialei regionale Odesa a Alianței Creștin-Democratice a Românilor din Ucraina și doamna Zinaida Pinteac.

Nu au fost prezenți reprezentanții Asociației „Noua Generație a Europei”, președinții Valentin Stroia și Igor Babaiian, ei fiind plecați în Europa - România. Au demonstrat cât de tare îi „frământă” problemele românilor din România, că cei din regiunea Odesa se vor descurca și singuri, că nici așa nu au „rămas” mulți. Socrul domnului Stroia este președintele Asociației Moldovenilor din Ucraina, filiala Ismail. Iar ginerele se plimbă prin România „botezându-i” pe toți „moldoveni”. Dar putem să amintim că statul român sprijină asociațiile românești din regiunea Odesa prin diferite proiecte, dar ar fi foarte bine dacă s-ar finanța asociațiile care muncesc pentru neamul nostru și aduc folos neamului cu atât mai mult în această regiune.

La începutul ședinței, reprezentanții comunității nu au fost invitați, mai mult chiar, stând la ușa sălii de ședințe, nu au fost aduse nici măcar scaune pentru cei care așteptau, reprezentanții administrației uitându-se cu ură de ce au venit și ei. Eu m-am uitat și am considerat că românii din regiunea Odesa sunt socotiți „oameni” de categoria a II-III-a. Totodată mă gândeam că și ei sunt cetățeni ai statului numit Ucraina, care tinde spre familia europeană, de aceea este firesc să ne întrebăm de ce sunt așa brutal încălcate drepturile românilor și de ce cu așa „ură” sunt priviți românii din regiunea Odesa. Dacă am compara situația cu Transcarpatia, atunci am putea afirma că noi de acum suntem în Europa iar ei, nu știu, poate în anii ‘50-‘60 ai secolului XX.

Au avut un cuvânt de spus și reprezentanții comunității românești, fiecare declarând că le sunt încălcate drepturile. Până la urmă am primit și eu cuvântul, iar în numele românilor din Ucraina a fost făcut un protest în legătură cu încălcarea drepturilor lor, practic inexistente. În urma discuțiilor am constatat că în regiunea Odesa mai ușor te poți declara „marțian”

Localitate, Raion	Număr locuitori	Moldoveni	Români
Ozerne Oziormoe, Raion Ismail	5.500	5.179	1
Utkonosivka, Raion Ismail	4.352	4.133	1
Novoselivka, Raion Sărata	3.001	2.806	-
Novosilske	3.228	3.062	3
Plavni, Raion Reni	1.913	1.834	1

Tabel 1

decât român. Alături de români, în sală au fost și reprezentanții „moldovenilor”, domnul Anatoli S. Fetescu, președintele Asociației Național-culturale a Moldovenilor din Ucraina și președintele filialei Ismail.

Nu am aflat de ce au fost prezenți, practic s-au discutat problemele românilor și nu ale moldovenilor, dar nu am auzit din partea dumnealor nimic, au tăcut tot timpul.

La Administrația raională Ismail am primit un pachet cu diferite documente și informații legate de monitorizare. După

ce au fost studiate, am constatat că am putea găsi mai mulți români prin Africa, decât în zona românească din regiunea Odesa, dar așa a fost începutul.

Situația populației românești în localitățile monitorizate a fost redată în Tabelele 1 și 2. Informațiile din cele două tabele au fost înaintate comisiei mixte de către Administrația de stat Ismail.

Din informațiile primite observăm că la 1 ianuarie 2001 în regiunea Odesa locuiau 2.491,6 mii, dintre cele 133 minorități care au fost

înregistrate cei mai mulți în regiune sunt ucraineni – 1.542.341 persoane (62,8%), ruși – 508.537 persoane (20,7%), bulgari – 150.683 persoane (6,1%), moldoveni – 123.751 persoane (5,0%), găgăuzi – 27.617 persoane (1,1%), evrei – 13.386 persoane (0,5%), belaruși – 12.767 persoane (0,15%).

Moldovenii: 90.690 persoane consideră limba maternă - limba moldovenească; 22.664 - limba rusă; 9.474 - limba ucraineană; 23 - limba română.

Românii: 304 persoane consideră limba maternă - limba română; 215 - limba rusă; 119 - limba ucraineană; 41 - limba moldovenească; 45 - alte limbi.

Conform recensământului din 1989, în regiune locuiau 685 români, iar moldoveni 144,5 mii (5,5%).

Astfel de informații au fost puse în fața noastră, iar după ce au fost cercetate am putea trage concluzia că, practic, în zona Odesei nu au „locuit” niciodată români dar... trecem la realitate.

După ce ne-am „hrănit” cu fel și fel de povești, am plecat pe teren să vedem sediul Asociației Național-Culturale a Românilor din regiunea Odesa „Basarabia”, președinte – Anatol Popescu, nu de mult primit de la Administrație. Ne-a mirat poarta de la intrare, ceea ce era înăuntru nici nu se poate

descrie, am spune că seamănă cu o piață, și acesta este adevărul...

În curte era și o cușcă de iepuri – pictată de amatori – primul ceckist rus, secera, ciocanul și steaua rusească, poate au fost lăsate toate ca zestre pentru ca din când în când să le amintească de frații lor ruși.

Conform programului, am plecat în localitatea Novoselivka (Satu Nou). Adminis-

trația locală s-a pregătit pentru primirea oaspeților cu un concert, dar pe noi ne-au interesat mai mult localitatea și oamenii, cu atât mai mult cu cât am fost liber și am avut ocazia să stau de vorbă cu oamenii, dar cred că au fost mai mulți de la instituțiile raionale și regionale care aveau „grijă” de românii din localitate.

Vizitând grădinița de copii am discutat puțin despre românii din Ucraina, despre viața lor, și au primit cu interes tot ce le povesteam și mai ales despre românii din Transcarpatia.

Raion	Naționalitate	Număr locuitori		
		Total	Oraș	Sat
Ismail	Moldoveni	15.083	195	14.888
	Români	34	1	33
Reni	Moldoveni	19.938	6.126	13.812
	Români	36	22	14
Sărata	Moldoveni	9.435	258	9.177
	Români	19	3	16

Tabel 2

Practic, ei nu cunosc zonele românești din Ucraina și le era foarte greu să înțeleagă ce le povesteam – dar le povesteam adevărul. În jurul meu erau vreo douăzeci de persoane care mă tot întrebau. La un moment dat s-a apropiat de mine un bărbat și m-a atenționat să nu le povestesc minciuni oamenilor. Am întrebat niște femei cine e persoana, iar ele mi-au spus că este un șef de raion. Dar vorbea o română curată. După toate cele ascultate, am tras concluzia că în zona românească din regiunea Odesa încă se păstrează sistemul comunist-sovietic. Oamenii practic nu au nicio informație despre ce se petrece în afara zonei, dacă salariile acolo sunt de câteva sute de grivne și aud că în alte părți ajung la câteva mii, pentru ei este fantastic, „șefii” tind să țină oamenii pe loc și totodată să nu piardă forța de muncă ieftină de pe urma căreia păstrează încă bine sistemul vechi.

Instituția era foarte bine amenajată iar la întoarcere am văzut un afiș în limba română „Regimul zilei în instituția preșcolară”.

După ce am vizitat primăria și biserica ce era închisă, am plecat la școală. Acolo era pregătită partea principală a manifestării, dar era foarte bine „pregătită”. La intrare era afișată inscripția cu denumirea în limba ucraineană, nici vorbă

de limba română. Am vizitat clasele, biblioteca, foarte săracă în carte românească, dar bogată în reviste și publicații în limba ucraineană și rusă. Am găsit și publicația „Luceafărul” unde, pe prima pagină, era publicat un articol antiromănesc, poate a fost găsit întâmplător sau poate așa s-a pregătit.

Era foarte greu să stai de vorbă deoarece, practic, fiecare profesor se uita la noi ca la „marțieni”. Se uitau cu spaimă că fiecare era urmărit de cineva, treceau pe lângă și auzeam „Ajutați-ne...”

Am întâlnit câteva doamne care cunoșteau zona noastră din Transcarpatia – chiar au fost la Apșa de Jos și au stat câteva zile, le-a plăcut foarte mult, le-au rămas amintiri frumoase despre cele văzute și, mai ales, duc dorul după cântecul maramureșean auzit aici, în dreapta Tisei – „Săracă inima mea...”

S-a simțit atâta căldură din partea oamenilor, care nu se poate compara cu „căldura” administrațiilor locale, raionale.

După vizita făcută prin școală putem să afirmăm că este o școală bine amenajată, dar încă este departe de o școală românească sau, la urma urmei, fie și „moldovenească”.

A fost pregătită sala pentru monitorizare. Nu bine ce ne-am așezat și am așteptat începutul, că totodată s-a și sfârșit – administrația raională, locală nu a fost interesată să înceapă monitorizarea, declarând că în localitate nu sunt români – sunt numai moldoveni, cu toate că mulți din sală așteptau să confirme că sunt români... Așa a fost sfârșitul, ne-am urcat toți în mașini și-am pornit spre hotel, fiind deja târziu după miezul nopții.

A doua zi, dar mai corect în aceeași zi, în program era localitatea Utkonosivka (Erdec – Burnu), raionul Ismail.

În aceeași seară au sosit „oaspeții” din centrul raional și au fost avertizați cei care au fost „cernuți” că se vor declara români să nu participe la monitorizare.

21.05.2008 Dimineață la ora 8⁴⁵ eram în drum spre localitatea Utkonosivka, satul era bine pregătit din toate punctele de vedere. Mi-a plăcut foarte mult localitatea – în primul rând la majoritatea caselor se vedea grădină, unde se cultivă legume. Oamenii sunt muncitori, străzile în majoritate asfaltate, casele amenajate frumos, oamenii din sat nu se deosebesc cu nimica de noi, cu atât mai mult cu cât și graiul ne este foarte apropiat.

Am vizitat instituțiile din localitate – școala, biserica, bibliotecile, casa de cultură unde a fost pregătită sala pentru ședința comisiei mixte.

Peste tot era o curățenie extraordinară, vopsit și văruit – acolo unde era planificată vizita conform programului.

La întoarcere în școală, unde inscripția era făcută în două limbi – ucraineană și română, se observa că nu era de o zi sau două, am fost primiți de directorul școlii – o doamnă care „juca” foarte frumos. Colectivul de profesori era pregătit, am vizitat câteva clase, peste tot se observa o teamă de a sta de vorbă cu noi, dar eu eram liber și am avut timp destul să schimb vorbe cu unii profesori, care ni se plâneau că sunt avertizați să nu spună că sunt români sau aparțin minorității române.

Toate pe rând, așa se zice la noi la români: oricât te-ai strădui să acunzi mătul în sac, până la urmă tot îi ies unghiile.

Am intrat într-o clasă, copiii erau de clasa IV-V, ne-au salutat frumos românește, am început a povesti despre noi, eu le-am povestit că sunt din Maramureșul istoric – Transcarpatia, atunci câțiva copii au strigat – noi avem prieteni acolo, iar eu i-am întrebat: pe cine? Pe Sebi Borca și alții, ne-am cunoscut la București la Festival.

I-am întrebat în ce limbă vorbim, au strigat – Română! Ne-am despărțit urându-ne voie bună și sănătate.

Pe coridoare am stat de vorbă cu încă două profesoare care afirmau că se fac diferite presiuni din partea administrației raionale ca nu cumva cineva să se declare român sau să declare că limba română este limba de bază în școală. Doamna directoare a afirmat de câteva ori că în școală limba de bază este moldovenească. Totul mergea ca în Kino, scenariul era bine pregătit, toate secțiile raionale erau informate foarte bine – fiecare avea rolul lui, dar...

La un moment dat s-a apropiat de școală o frumoasă doamnă, habar nu avea nimeni dintre noi cine e și ce caută la școală. După ce a ajuns lângă noi, cineva din comisie a salutat-o și a întrebat-o cu ce scop este acolo. Doamna ne-a salutat frumos și ne-a spus că este profesoară de istorie. Atunci am întrebat-o ce fel de școală este în localitate, iar doamna a răspuns, frumos, că e școală cu predare în limba română. Am mai întrebat-o de ce naționalitate e, iar ea a afirmat că este româncă. Atunci directoarea a țipat la ea, iar șefa secției de învățământ din raion a strigat la ea să intre în școală pentru că are ore. Mă gândeam atunci: cât de „deșteaptă” este șefa secției de învățământ din raion, pentru că știe despre fiecare învățător din raion cum are orele planificate, deși în raion sunt câteva sute de învățători.

Dar doamna le-a răspuns frumos că ea știe ce face, cu atât mai mult cu cât este profesoară de istorie și cunoaște istoria adevărată.

Au ieșit unghiile din sac, directoarea s-a albăstrit la față, dar așa-i viața, trebuie să plătești pentru tot.

Am vizitat biserica din sat până când „domnii” mai povesteau una alta. M-am plimbat puțin, am întâlnit un bătrân care se plimba și el. Ne-am salutat și am început să povestim, eram în curtea bisericii și ne uitam amândoi cum se repara acoperișul. L-am întrebat cine sunt meșterii care lucrează pe acoperiș, moșul îmi spuse – aceia sunt moldoveni. Cum adică moldoveni, am întrebat eu, atunci voi ce sunteți? Moșul îmi răspunde: noi suntem români, iar ei sunt moldoveni care au venit din Republica Moldova. Noi suntem români pentru că numele nostru se termină cu „anu” și este nume românesc.

M-am gândit cum de a scăpat moșul de instruirea „moldovenească”.

Ne-am apropiat de casa de cultură unde era planificată monitorizarea – casă mare și frumoasă, la ușa de la intrare în dreapta era inscripția БУДИНОК КУЛЬТУРИ” și în română CASA DE CULTURĂ – care a dispărut a doua zi, s-a observat că a fost scrisă în grabă la calculator.

Am observat că se adună multă lume din localitate, dar totodată și mulți milițieni, afară stăteau trei mașini și înăuntru doi erau în uniformă.

Reprezentanții comunității amintiți la început erau toți prezenți – Anatol Popescu, președintele Asociației Naționale culturale a Românilor din regiunea Odesa „Basarabia”, s-a pregătit ca la un proces de judecată, s-a documentat foarte bine cu atât mai mult cu cât de specialitate este jurist și totul se petrece în localitatea natală, acolo unde și „pereții” te ajută.

Stăteam printre oameni și aveau păreri diferite, unul striga cu adevărul de naștere că mama și tata au fost români, iar el se declară că este rus, m-am uitat la el și nu i-am putut răspunde cu atât mai mult că sunt și medic.

S-a început într-un stil sovietic. După primar a luat cuvântul fostul primar, un tipic comunist sovietic – credea că se află la o adunare din timpul sistemului, nu-și dădea seama că

totul s-a schimbat și de acuma nimeni nu duce spaimă de el și de „frații” lui, dar scenariul de data aceasta a fost cam prost.

Ca peste tot, ne amintim vorbele lui Mihail Reacin, diacul de la Așa de Jos, tatăl marelui diplomat Mihai Marina, care afirma că primari sunt aleși totdeauna niște oameni slabi.

Ne-am convins că așa era și primarul din localitatea UTCONOSOVCA.

Primarul a declarat că în localitate au fost doi români – unul a murit, iar altul s-a mutat cu traiul în România și gata – nu-s români, nu se petrece monitorizarea.

În sală oamenii au început să strige cu adevărurile în mână că sunt români, dar din când în când se plimbau milițienii printre rânduri și îi apăsau pe umeri când cineva se ridica în picioare.

Anatol Popescu a confirmat că din cei 21-22 de consilieri aflați aici în sală acuma, sunt trei care se declară români printre care și el este român și consilier.

Din cele auzite s-ar putea confirma că sunt câteva sute de români în localitate (administrația raională Ismail a dat informația că locuiește un singur român dar primarul spune că a murit).

Oamenii strigă: Noi suntem români! Iar primarul surd zice din nou că în localitate nu este nici un român.

S-a început și s-a și terminat repede, mai ușor să se declare „marțian” mă gândeam eu. Am stat de vorbă cu mulți oameni, au fost avertizați că dacă se vor declara români vor avea probleme, nu le vor da gaz, nu le vor repara drumurile, nu... nu... nu... chiar le va fi luat și aerul.

Ne-am despărțit, dar mi-a rămas o amintire frumoasă despre acei oameni, indiferent cum s-au declarat: români sau moldoveni.

La urmă aș pune câteva întrebări celor care se declară moldoveni.

1). Românii din regiunea Odesa se luptă pentru păstrarea identității, pentru păstrarea neamului, dar voi ce țel aveți?

Zeci de mii de moldoveni declară limba maternă –

limba rusă, practic moldovenii vorbesc mai mult în rusă, că le este rușine a vorbi româna, așa m-a lămurit odată la Chișinău – țărani vorbesc limba română, iar cei de la oraș vorbesc limba rusă.

Domnilor moldoveni, și noi, românii din Maramureș, ne-am putea declara maramureșeni dar în primul rând suntem români și facem parte din neamul românesc, limba română este limba maternă – limba mamei.

Diferența dintre români și cei care se declară moldoveni este foarte mare – românul totdeauna tinde să țină capul sus, moldovenii îl apleacă și tind să devină slugi.

N-am observat nimic legat de moldovenism în regiunea Odesa în afară de declarațiile că sunt moldoveni. Dacă te desparți de limba maternă poți să te declari de orice minoritate, că nu are nicio importanță.

La Satu Nou, în biblioteca școlară, am avut ocazia să răsfoiesc publicația „Luceafărul”, editată de domnul Fetescu. Am aflat că a fost publicată o parte din dicționarul ucrainean-român, apărut la Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, dar denumirea era schimbată – Dicționar ucrainean-moldovenesc, practic nu au fost schimbate nicio virgulă sau un cuvânt.

Nu se poate să faci parte din neamul românesc și totodată să fii dușmanul lui – moldovenii, maramureșenii, bihorenii sunt toți români, cu atât mai mult cu cât maramureșenii cu moldovenii au foarte multe în comun.

Noaptea târziu am ajuns la hotel la Ismail.

22.05.2008. După întreruperea monitorizării comune pentru respectarea drepturilor minorităților naționale române din regiunea Odesa am avut timp să cunosc mai de aproape locuri românești, să mă plimb pe malul numit „Brațul Chilia” unde, la o sută de metri, se vede România – atât de aproape și totodată atât de departe. O vezi la o sută de metri, dar să ajungi trebuie să parcurgi câteva sute de kilometri.

În privința reprezentanților Uniunii Europene care au participat la monitorizare – practic au trecut totul cu vederea, n-au observat nicio încălcare a drepturilor românilor din regiunea Odesa.

Basarabia de Jos: istorie și actualitate

Ana GRIGOR

Basarabia de Jos: istorie și actualitate este un vast proiect inițiat de Vadim Bacinschi, de restituire istorică a acestei zone românești cu o istorie atât de zbuțuită și puțin cunoscută. Demersul său este materializarea crezului său că avem datoria de a aduce la lumină trecutul acestor ținuturi care „avînd o istorie milenară (...), ani, chiar secole la rând, au fost lipsite de dreptul firesc de a beneficia de ea în toată plinătatea sa” deoarece „istoriografia sovietică oficială a smuls din această istorie pagini întregi, în care se vorbea nu despre slavi și nu (mai târziu) despre ruși”.

În cadrul acestei colecții au apărut două volume: **Pe Valul împăratului Traian și Clopotele de la Iași se aud la Catlabuga**.

Pe Valul Împăratului Traian

Prezența romană pe teritoriul Basarabiei s-a conservat prin vestigiile unui puternic sistem defensiv de fortificații liniare sub formă de valuri de pământ și întărituri din bușteni ascuțiți. Local ele sunt numite Valurile lui Traian și sunt o prelungire a unui imens sistem de fortificare a hotarelor Imperiului Roman, cunoscut în alte țări europene actuale drept „Valurile lui Adrian”. Pe teritoriul Moldovei sunt fragmentele a două asemenea valuri: „de jos” și „de sus”. Valul lui Traian „de jos” se consideră că a fost înălțat de romani pe o lungime de circa 126 km de la Prut (sat. Valul lui Isac, Moldova) până la lacul Sasâc (lângă Tatarbunar, Ucraina).

Cartea *Pe Valul împăratului Traian*, apărută la Cernăuți, în anul 2005, la Editura „Zoloti Lytavry”, în colecția *Basarabia de Jos: istorie și actualitate*, în care conceptul și selecția textelor aparține lui Vadim Bacinschi, reunește articole de publicistică având ca subiect Valul lui Traian.

În *Cuvânt înainte* autorul culegerii trage un semnal de alarmă privind dispariția monumentelor, inscripțiilor în limba română, de la Reni și Chilia, până la Tatarbunar și Sărata, care „să mărturisească despre aportul neamului nostru în istoria ținutului din stînga Dunării de Jos”.

Culegerea este structurată astfel: *Bădița Traian: 1950 de ani de la naștere, S-a sculat mai an..., Pe Valul împăratului Traian, Sistemul roman de apărare în Basarabia din primele secole ale erei noastre, Valul din Moldova de Jos, Vizita în satul Glubocoie, La noi atitudinea pozitivă față de valorile naționale românești n-a dispărut niciodată, Argument, Cronologie și În loc de postfață*.

Primele două studii sunt preluate din *Magazin istoric* (august 2001) și sunt dedicate vieții și activității militare ale împăratului Traian, de la a cărui naștere, în 2003, s-au împlinit 1950 de ani.

Următorul material - semnat de Vadim Bacinschi - este rezultatul expediției întreprinse în vara anului 2004 pe

Valul lui Traian inferior și oferă informații prețioase privind acest monument de istorie de importanță internațională din sudul Basarabiei, azi regiunea Odesa, Ucraina.

O incursiune în istoricul cercetărilor asupra valurilor de pământ realizează Valeriu Cojocaru prin „Sistemul roman de apărare în Basarabia din primele secole ale erei noastre”.

Arheologul Radu Vulpe este prezent în paginile culegerii prin amplul articol *Valul din Moldova de Jos*, consacrat acestei urme istorice, articol apărut în *Magazin istoric* (august 1995).

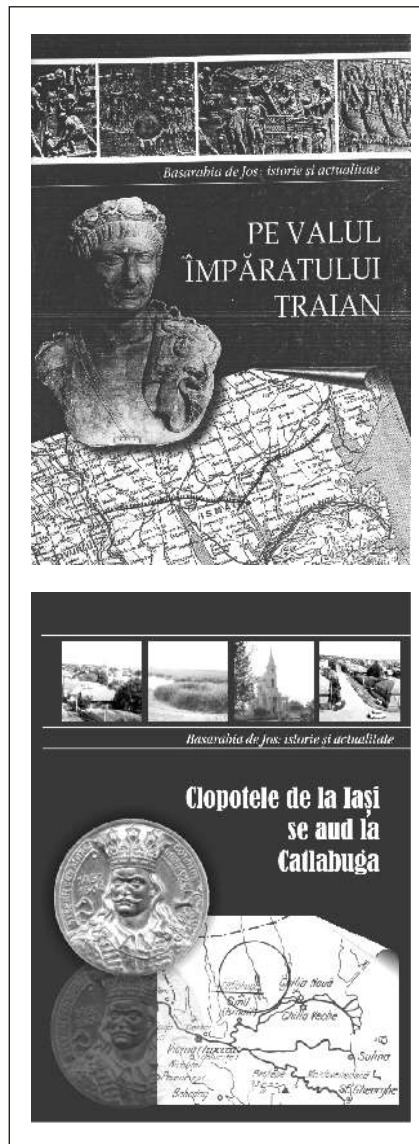
În *Vizita în satul Glubocoie*, preluat din lucrarea lui Constantin Mălinaș *Cu ASTRA în regiunea Odesa* (Oradea, 2000), este descris sistemul de învățământ, muzeul, dar și cimitirul de aici, prilej cu care se observă „discriminarea negativă la memoria și cultul morților din perioada când regiunea a aparținut României”.

Din cele câteva organizații publice ale românilor din regiunea Odesa, Asociația Național-Culturală *Valul lui Traian* din raionul Tatarbunar este singura care întreține relații de colaborare cu o organizație similară din România. În interviul intitulat „La noi atitudinea pozitivă față de valorile naționale românești n-a dispărut niciodată”, Nicolae Moșu, președintele asociației amintite, oferă corespondentului săptămânalului *Concordia*, ziar al minorității românești din Ucraina, informații privind realizările ei printre care și buna colaborare cu ASTRA, Despărțământul „Mihail Kogălniceanu” din Iași.

În finalul culegerii este prezentată cronologia vieții împăratului Traian, accentul punându-se pe cucerirea Daciei.

În *loc de postfață*, semnat de Bacinschi, pune în evidență rezultatul expediției din vara anului 2004 pe Valul lui Traian, concretizat într-un film video, care pune în circuitul informațional imaginea și tema istorică a valului lui Traian.

Lucrarea completează un însemnat gol în istoria milenară a pământurilor dintre Dunăre, Nistru și Marea Neagră constituind un valoros instrument în reconstituirea importantului rol al neamului nostru românesc în această zonă.

Clopotele de la Iași se aud la Catlabuga

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare și Asociația Culturală „Familia Română” au avut bucuria să se implice sprijinind apariția celui de-al doilea volum din colecția *Basarabia de Jos: istorie și actualitate, Clopotele de la Iași se aud la Catlabuga*, care a fost editat, în acest an, la Baia Mare. Lucrarea a apărut sub egida Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” în cadrul programului cultural „Parteneriat româno-român”, coordonat de dr. Teodor Ardelean.

Clopotele de la Iași se aud la Catlabuga este consacrată aniversării, în 2005, a 520 de ani de la bătălia lui Ștefan cel Mare cu turcii la lacul Catlabuga, din actualul raion Ismail, unde azi se află satul românesc Erdec-Burnu (Utconosovca).

Cronicarul Axente Uricarul scria că deasupra ușii bisericii Sf. Nicolae din Iași, construită de Ștefan în cinstea victoriei din 1485, ar exista o inscripție ce ne vorbește despre aceasta, așa că prin „clopotele de la Iași” se subînțeleg clopotele acestei biserici.

Într-o „precuvântare” intitulată *Despre titlul acestei cărți*, Vadim Bacinschi, cel care a realizat conceptul culegerii, selecția și îngrijirea textelor, precizează că a împrumutat titlul lucrării de la Anastasia Bouroș, autoarea unui eseu despre „lupta victorioasă a domnitorului Ștefan cel Mare cu turcii de pe malurile lacului copilăriei dumneaei”.

Culegerea este structurată astfel: *Letopisețul Țării Moldovei, Mihai Eminescu despre lupta de la Catlabuga, Basarabia, Clopotele de la Iași se aud la Catlabuga, Cetățile lui Ștefan cel Mare – puncte de rezistență și noduri comerciale, Lupta de la Catlabuga – moment dramatic în planurile lui Ștefan cel Mare de recucerire a Chiliei și Cetății Albe, Pe locurile unde Ștefan cel Mare „au topit” oastea turcească, Lacul Catlabug, De la Erdec-Burnu – la Utconosivca, Muzeul istorico-etnografic din Erdec-Burnu, Ansamblul Folcloric de Copii „Dor Basarabean”, Din microtoponimia Basarabiei de Jos, Unele considerente asupra hidronimului Catlabuga, A venit timpul să depunem noi, ca minoritari, eforturi pentru promovarea intereselor noastre în Ucraina, Post scriptum și Închinare.*

În deschiderea volumului Vadim Bacinschi reproduce un capitol succint din Letopisețul Țării Moldovei de Grigore Ureche, intitulat: *Războiul cându s-au bătut Ștefan Vodă cu Malcociu și cu turcii la Catlabuga*, din care aflăm următoarele: „Mai apoi, într-aceiași an, Ștefan vodă, dacă au scos vrăjmașii săi din țară și dacă au răcitu vremea și caii turcilor au slăbitu, au lovit pre Malcociu la Catlabuga, noiembrie 16, de au topit toată oastea turcească”. Pe aceeași pagină este prezentată bătălia victorioasă pe care Ștefan cel Mare a purtat-o, în 1486, împotriva oștilor ungurești conduse de Hroiote, la Șcheia pe Siret.

Marele Poet a fost preocupat de istoria neamului românesc și în *Basarabia*, remarcabil studiu istoric, a inclus și secvențe legate de evenimentele care au precedat bătălia de la Catlabuga, precum și de lupta propriu-zisă. În *Mihai Eminescu despre lupta de la Catlabuga*, autorul culegerii, surprins de interesul Poetului față de acest moment din istoria medievală a Moldovei, abordează contextul istoric în care Eminescu a publicat studiul său, respectiv Tratatul de la San-Stefano (1878), în urma căruia trei județe din sudul Basarabiei au intrat în componența Rusiei.

Mihai Eminescu a primit cu profundă revoltă știrbirea teritoriului țării prin preluarea sudului Basarabiei de către

Imperiul Țarist. „A rosti numele Basarabia e una cu a protesta contra dominației rusești. Numele Basarab și Basarabeni exista cu mult înaintea vremii în care acest pământ devenise românesc; acest nume singur este o istorie întregă”, precizează Poetul în studiul *Basarabia*, din care două capitole – *I. Numele și întinderea ei* și *III. Veacul al șaisprezecelea* sunt incluse în volumul *Clopotele de la Iași se aud la Catlabuga*.

Nu lipsește - după cum era și firesc - nici eseu istoric al Anastasiei Bouroș, cel care dă și titlul culegerii și care oferă prețioase informații despre lupta victorioasă a domnitorului Ștefan cel Mare cu turcii de pe malurile lacului copilăriei autoarei. Anastasia Bouroș insistă asupra calamităților care s-au abătut asupra satului de baștină, asupra Basarabiei de Jos în general, deplângând necazurile înfruntate de populația românească, distrugerea monumentelor istorice, dispariția numeroaselor tradiții din cauza uitării; există, însă, un lucru îmbucurător: „faptele vrednicilor strămoși și numele lui Ștefan cel Mare și Sfânt dăinuiesc în memoria noastră, oriunde nu ne-am afla și ce dureri n-am îndura”. Ea își încheie eseuul cu îndemnul: „Sunați, biserici creștine din Basarabia de Jos, și contopiți-vă dangătele cu cele de la Iași! Să le audă întreaga țară, toți acei, pentru libertatea cărora au luptat voinicește oștenii lui Ștefan”.

Cetățile lui Ștefan cel Mare - puncte de rezistență și noduri comerciale, studiu preluat din săptămânalul *Concordia*, scoate în evidență sistemul de fortificații al Moldovei feudale, căruia marele voievod i-a acordat o deosebită atenție căutând, prin acțiunile sale, să-l facă mai performant. Înțelegând necesitatea extinderii sistemului de fortificații, Ștefan cel Mare a dispus ridicarea a trei cetăți pe Nistru: Orhei, Soroca și Tighina; nu se pot ignora amplele lucrări de refacere a cetăților existente: Suceava, Neamț, Chilia și Cetatea Albă. „Cheia de boltă a apărării Moldovei a fost reprezentată de cetățile situate în sudul țării, la gurile Dunării și pe malul Mării Negre - Chilia și Cetatea Albă, cunoscute și sub denumirile de Maurocastrum și Akkerman”. În studiu sunt subliniate eforturile susținute ale domnitorului moldovean pentru a recupera Chilia, cetate cedată Ungariei de către Petru al II-lea, de asemenea sunt prezentate teoriile istorice eronate referitoare la apariția și dezvoltarea populației din zona gurilor Dunării, precum și a Cetății Albe. Aflăm în cuprinsul acestui material despre „distrugerea pisaniei și a stemei Cetății Albe, precum și a urmelor ce contrazic teoriile istorice eronate pe care le promovează autoritățile ucrainene”. Acestea „contribuie la desfășurarea în bune condiții a unei puternice campanii antiromânești pe plan intern și internațional, în legătură cu Cetatea Albă”.

În *Lupta de la Catlabuga – moment dramatic în planurile lui Ștefan cel Mare de recucerire a Chiliei și Cetății Albe* Vadim Bacinschi evidențiază împrejurările în care voievodul moldovean a luat decizia de a merge la Kolomyia să-i jure credință regelui polonez Kazimir. A făcut acest lucru „călcându-și pe inimă”, nutrinând speranța de a recuceri, cu ajutor militar polonez, cele două bastioane ale Moldovei: Chilia și Cetatea Albă. Deși i-a învins pe turci la Catlabuga, „Ștefan cel Mare cu oastea sa n-a îndrăznit să avanseze mai departe până la Chilia, pentru a încerca să pună stăpânire pe ea; [...] Chilia și Cetatea Albă, cu teritoriile ce formau circumscriptiile respective, rămân înstrăinate pentru totdeauna de Țara Moldovei”.

Nu lipsește din culegere nici descrierea călătoriei întreprinse „pe locurile unde Ștefan cel Mare «au topit» oastea turcească”, în finalul căreia apare și informația: „într-o zi de 16

noiembrie, pe malul Catlabugăi, nu departe de Utconosovca, a fost instalată o cruce nu prea mare, din lemn, în cinstea victoriei de la 1485”.

Lacul Catlabug este obiectul a două studii bine documentate, unul semnat de I. Lepși și altul, aparținând lui V. Bacinschi.

Anatol Popescu, președintele Asociației Naționale Culturale „Basarabia” a Românilor din regiunea Odesa, este prezent în culegere printr-o descriere a satului Utconosovca, situat pe malul drept al lacului Catlabuga, a muzeului istorico-etnografic, precum și a Ansamblului Folcloric de Copii „Dor Basarabean” din localitate. Satul „populat, în majoritate covârșitoare, de români s-a numit de-a lungul istoriei în limbile armatelor cotoptoare, care au invadat de nenumărate ori Basarabia”, iar locuitorii, deși vorbesc limba română, într-un grai care seamănă cu cel al românilor din Dobrogea de peste Dunăre, își zic moldoveni, rezultat al ideologiei comuniste din fosta U.R.S.S.

Un spațiu însemnat este dedicat microtoponimiei Basarabiei de Jos, în care Valeriu Cojocaru, director al Centrului Zonal Reni de Etnografie și Turism al Tineretului Școlar, ne familiarizează cu toponimia a 10 localități, printre care satul Erdec-Burnu (Utconosovca) și orașul Reni, în centrul căruia se

găsește Monumentul Eroilor din războaiele 1887-1889 și 1914-1919.

Conștientizând importanța solidarității românilor din teritoriile istorice înstrăinate, într-un interviu preluat din săptămânalul Concordia, Anatol Popescu relatează demersurile întreprinse pentru înființarea unui centru cultural pentru populația română din regiunea Odesa. El afirmă că „a venit timpul să depunem noi, ca minoritari, eforturi pentru promovarea intereselor noastre în Ucraina”.

Într-un „Post scriptum”, Vadim Bacinschi atenționează asupra atitudinii autorităților din raioanele sud-basarabene ale regiunii Odesa, dar și a românilor, față de prezentul și trecutul românilor sud-basarabeni; pentru funcționarii de aici „orice vizită a oricărei delegații de oameni de cultură din România se asociază cu pericolul «românizării» populației autohtone”.

Vadim Bacinschi, Eufrosina Cojocaru și Vera Balica-Boinegri, autori din sudul Basarabiei, semnează, într-o *Închinare* din finalul culegerii, versuri sugestive dedicate bătăliei victorioase de la Catlabuga.

Clopoțele de la Iași se aud la Catlabuga sugerează o punte temporal-spațială, între trecutul glorios, centrat pe faptele lui Ștefan cel Mare, și prezent, între Basarabia de Jos (Catlabuga) și Țara-Mamă (Iași).

O călătorie de suflet

Diana IONESCU

Prietenia este singura relație care a fost ferită de orice instituționalizare. Prin libertatea de a te jertfi altruist în ea, poți construi lucruri frumoase care să-ți bucure sufletul și să-ți aducă mulțumiri nebănuite.

O astfel de prietenie am legat cu o româncă din Tiraspol pe care am cunoscut-o cu prilejul unei conferințe internaționale la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”. Atracția a fost instantanee. Apoi am aflat cine este de fapt Raisa Pădureanu, directoarea adjunctă la Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din Tiraspol. Este una dintre profesoarele care, alături de elevii și părinții acestora, și-au apărat singura școală românească din oraș (un oraș la fel de mare ca Baia Mare), de la ocupația totală a ei de către forțele separatiste, în 2004.

Corespondând cu ea, primind-o în vizită două luni mai târziu, documentându-mă și pe internet, am aflat greutățile pe care le întâmpină elevii și profesorii aceluia liceu. Primul gând, legat și de profesia mea, a fost să-i ajut prin colectarea de cărți pentru a le dota mica bibliotecă. La apelul meu au răspuns cu entuziasm colegii profesori și elevii din liceul nostru. Am reușit să le trimitem la Chișinău cu ajutorul Ansamblului Folcloric „Transilvania”.

Dar nu era suficient. Foarte curând mi-am dat seama că limba folosită acolo este departe de limba română academică. Pentru stimularea în folosirea cât mai corectă a limbii române, dar și pentru cunoașterea oamenilor și obiectivelor culturale din Maramureș, am organizat o tabără de vară intitulată „Limba română peste graniță”, al cărei obiectiv principal a fost ca elevii și profesorii de la Liceul Teoretic „Lucian Blaga” să petreacă un număr de câteva zile alături de elevii și profesorii de la Colegiul Național „Vasile Lucaciu”. Activitățile din perioada taberei au avut menirea de a îmbina utilul cu des-tinderea. Vizitele la diverse biblioteci, la mănăstiri, excursiile

dar și atelierelor de lucru din Centrul de Documentare și Informare au urmărit familiarizarea cu sistemul nostru de învățământ, cu tradițiile maramureșene, cu istoria locală.

Mesajele primite de la elevii, după ce s-au întors acasă mi-au dat mulțumirea unei munci care a meritat.

În acest proiect nu am fost singură. Iar sentimentele și intențiile bune, ale mele, ale colegelor Rodica Horvat, Ileana Petrovan sau Sanda Mureșan și susținerea permanentă a doamnei directoare Delia Pop, nu ar fi dus la nici o finalitate. Era nevoie de bani. Destul de mulți, pentru ca proiectul să se

Oră de matematică la Liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol

desfășoare așa cum ne doream. La momentul potrivit, am primit vizita în școală a domnului avocat Cristian Niculescu Țăgârlaş, care ne-a ajutat să obținem banii de care aveam nevoie.

A trecut un an. Între timp, Raisa a devenit consilier local în Chișinău și, ca semn de mulțumire pentru zilele petrecute în Baia Mare, împreună cu tânărul lor primar, au invitat la Hramul Orașului Chișinău, și o delegație din Baia Mare, compusă din domnul primar Cristian Anghel, consilierul local Cristian Niculescu Țăgârlaş, doamna director Delia Pop și subsemnata.

Pentru mine a fost un vis pe care nu prea îl vedeam realizabil – să vizitez Chișinăul. Îmi doream de mulți ani acest lucru.

Am ajuns cu bine, în ziua de 13 octombrie 2008, și am fost întâmpinați cu multă căldură. Primarul Dorin Chirtoacă și-a dorit să ne simțim „ca într-o mică vacanță” și totul a fost organizat ca atare... Eu aveam o curiozitate: de ce am fost invitați la „Hramul Orașului” și nu la „Sărbătoarea Orașului”? Aveam să aflu cu multă satisfacție că moldovenii nu-și ascund credința, că, deși era o sărbătoare pentru toți locuitorii capitalei, s-a săvârșit o liturghie la care au participat oficialități locale (mai puțin comuniștii, care au încercat să saboteze sărbătoarea) împreună cu invitații, la Catedrala „Nașterea Maicii Domnului”, după ce participaserăm dis-de-dimineață la depunerea de flori la Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Pe

Depunerea de flori la statuia voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt

stradă auzeam un salut care mi-a plăcut foarte mult: „La mulți ani de hram!” Și, nu numai atât, oamenii chiar se bucurau de sărbătoare, aveau chipuri senine, prietenoase. Pe bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt au avut loc mai multe concerte de muzică populară și ușoară, erau desfășurate numeroase tarabe cu produse autohtone, cu mâncare foarte gustoasă. Era o atmosferă foarte civilizată, mai europeană decât în orașul nostru.

Personal am avut parte și de un episod mai puțin plăcut: la piață, un tânăr vânzător a refuzat să îmi vorbească și să mă servească spunând că nu sunt din Moldova... Asta, probabil, ca să-mi confirme cele auzite, că frații noștri nu au viața chiar lină pe acele meleaguri.

Ne-am prelungit șederea în Republica Moldova cu o zi pentru a putea vizita orașul Tiraspol, mai precis liceul românesc de acolo. A fost o mare surpriză pentru elevi și profesori. Emoțiile au fost mari și de o parte și de alta. Este vorba de o școală mică pe care o frecventează circa 300 de elevi începând din clasa I până la a XII-a. Clădirea mică, sărăcă-

cioasă, nu are firmă pentru că le-au distrus-o de curând. Clăsele sunt încăperi foarte mici, îngrijite prin truda dascălilor și a părinților. Liceul este tutelat de Ministerul Educației din Chișinău, care plătește salariile profesorilor și chirie pentru clădire. Însă dotările sunt extrem de slabe, nici manuale nu au suficiente. De mica bibliotecă cu trei rafturi, se ocupă o învățătoare. Dascălii și elevii lor se mai „mângâie” cu donații din partea oamenilor de bine din România. Te și minunezi ce forță îi ține pe acei oameni să-și păstreze școala. Am găsit și răspunsul: în fiecare sală de clasă este prezentă icoana Maicii Domnului pe lângă portretul lui Eminescu. Credința și speranța le aparțin. Nimeni nu le-o poate confisca.

La Hramul Orașului Chișinău, pe B-dul Ștefan cel Mare și Sfânt: Delia Pop, Raisa Pădureanu, Diana Ionescu

Intrarea în așa zisa republică transnistreană nu prevestea strângerea de inimă ce urma să o avem, deoarece nu am întâmpinat greutăți. A trebuit doar să completăm un formular în care specificăm, pe lângă date personale, locul deplasării și durata șederii acolo. Nici plimbarea prin oraș nu ne-ar fi determinat să credem că acolo e o altă lume. Totul părea normal: am servit o cafea pe o terasă, am umblat prin magazine, am făcut poze la obiective culturale și instituționale. Numai că toate inscripțiile sunt în limba rusă și aproape peste tot ți se răspunde tot în rusă. Nici moneda moldovenească nu este valabilă la ei, a trebuit să apelăm la o casă de schimb.

Pe drumul de întoarcere de la Tiraspol la Chișinău, un copilăș de vreo 4 anișori recita cu voce tare poezii în limba română și povestea cui voia să-l asculte că „s-a născut în limba rusă, dar el este român”. Incredibil ce balsam sufletesc mi-a dăruit acel micuț. Rușii și românii din autobuz îi zâmbeau și atât. Eu presupun că avea, ca și Raisa și copiii ei, un bunic și/sau un străbunic care-l învață despre Ștefan cel Mare și Sfânt și despre Eminescu, așa cum face „bunelul” Raisei care are peste 90 de ani.

Ne-am întors la Chișinău cu sentimente amestecate: bucuroși că ne-a ajutat Dumnezeu să ajungem pe acele meleaguri și să cunoaștem români care nu vor să uite ce sunt, triști că am lăsat în urma noastră lacrimi, dar și hotărâți să mai facem cât putem să-i ajutăm, să-i bucurăm. Căci nu-i suficient să oferi flori și discursuri. Din puținul nostru putem să contribuim să nu deznădăduiască, să le arătăm că nu sunt singuri chiar dacă sunt aruncați de istorie într-o lume prea puțin prietenoasă cu ei doar pentru că sunt români.

Ziua limbii române

„Revista Albina românească – cea mai veche publicație de limbă română care, în curând va împlini 180 de ani de la apariție – a lansat în anul 2007, ca temă de dezbatere pentru a opta ediție a Consfăturii Naționale a Intelectualilor de la Sate, ideea instituirii unei sărbători a limbii române, ca eveniment național de largă rezonanță sărbătorind ideea de emancipare a poporului român în diacronia ei, de la conștientizarea originilor latine ale vorbirii sale la strădania și entuziasmul construirii unui stat unitar al vorbitorilor de limbă română, până la alungarea comunismului tocmai în scopul ca adevărul și dreptatea să triumfe prin rostirea lor în limba română. O sărbătoare-simbol care, focalizând mereu asupra ideilor care au animat fiecare dintre aceste etape, să sublinieze evoluția aspirațiilor de emancipare națională încununată de un întreg an 1989, în care limba română a coagulat năzuințele vorbitorilor ei de oriunde prin exprimări de protest împotriva totalitarismului. Exprimări care au condus la marele act de voință națională din decembrie. După o perioadă de șase luni de discuții și dezbateri pe marginea acestui apel, în luna mai 2008 Albina românească l-a publicat în formă finală stabilind perioada 29 august pentru desfășurarea unor manifestări și sesiuni de comunicări care să întărească și să argumenteze această propunere.

Astfel reformulat, apelul a fost trimis tuturor organismelor guvernamentale și parlamentare și a constituit demersul nostru către instituțiile centrale interesate sau răspunzătoare de domeniu dar, în febra altor preocupări și interese ale vieții oficiale, nu a înregistrat răspunsuri semnificative pentru a se putea vorbi de vreo atenție din partea politicianilor pentru o asemenea propunere cu caracter cultural-național.

În schimb, s-au primit răspunsuri și declarații de adeziune entuziasmant încurajatoare din partea unui număr important de organizații guvernamentale, asociații culturale, biblioteci județene și comunale, redacții de reviste și a multor organizații ale comunităților românești din străinătate. Acestea li s-au adăugat însemnate personalități culturale și ale vieții publice din țară și din lume, scriitori, publiciști, oameni de artă, filologi, conducători de diverse instituții și organizații dintre care menționăm în mod deosebit *Asociația Comunelor din România* care a trimis apelul nostru tuturor primarilor comunelor din țară și ne-a propus mai multe întruniri județene pe această temă până la sfârșitul anului, revista *Agero* din Stuttgart a Asociației Româno-Germane care a răspândit apelul nostru la zeci de mii de cititori de limba română din toate colțurile lumii, *Institutul Internațional Jacques Maritain* și *Asociația belgiană Centre d'Action Sud-Est* legată de noi prin faptul că, în vremuri revoluate a susținut cunoscuta campanie Villages roumaines, popularizându-ne inițiativa în mediul academic și universitar european.”

Textul din care am preluat acest fragment a fost publicat în numărul 7 din 2008 al buletinului informativ *Carte și Arte* al portalului internet www.cartesiarte.ro

Asociația culturală „Familia română” și Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” s-au numărat și ele printre cei care au susținut ideea, organizând, cu această ocazie, o emoționantă întrunire, sub genericul inspiratelor cuvinte ale lui Nichita Stănescu: „Patria mea e limba română”.

Onorăm această sărbătoare cu câteva dintre cele mai frumoase versuri dedicate limbii române, versuri aparținând marelui nostru poet Grigore Vieru, care a sărbătorit cei peste cincizeci de ani de apariții editoriale cu o splendidă antologie de poezie, *Taina care mă apără* (Editura Princeps Edit, Iași), volum premiat în cadrul „Zilelor Poesis” - Satu Mare și declarată Cartea anului la Salonul Internațional de Carte din 2008.

ÎN LIMBA TA

*În aceeași limbă
Toată lumea plânge,
În aceeași limbă
Râde un pământ.
Ci doar în limba ta
Durerea poți s-o mângâi,
Iar bucuria
S-o preschimbi în cânt.*

*În limba ta
Ți-e dor de mama,
Și vinul e mai vin,
Și prânzul e mai prânz.
Și doar în limba ta
Poți râde singur,
Și doar în limba ta
Te poți opri din plâns.*

*Iar când nu poți
Nici plânge și nici râde,
Când nu poți mângâia
Și nici cânta,
Cu-al tău pământ,
Cu cerul tău în față,
Tu taci atuncea
Tot în limba ta.*

TĂMÂIE ȘI LICHENI

*A murit tămâia,
Duhoarea stă să crească.
Ne-a umplut ca râia
„Limba moldov'nească”*

*Mi-a pierit și somnul,
Pacea creștinească.
Mârâie spre Domnul,
„Limba moldov'nească”*

*O biată bătrână
N-are nici de pască.
Stă cu halca-n mână
„Limba moldov'nească”*

*Își crește frumosul
Limba românească,
Îi arată dosul
„Limba moldov'nească”*

*Gângavă, tot linge
Cizma muscălească.
Spre Evropi se-mpinge
„Limba moldov'nească”*

Palidă mi-e fața
Sub un cer ce cască,
Îmi mănâncă viața
„Limba moldov'nească”

Voi muri, se pare,
Pentru-a mea lumină...
„Mă va plânge, oare
Limba cea română?!”

SALVAȚI-VĂ PRIN LIMBĂ

(Lui Ion Hadârcă)

S-au otrăvit pe văi izvoare
Și mierea adunată-n floare.
S-a otrăvit barbar văzduhul
De ce s-a otrăvit și duhul,
De ce și graiul?!
Sculați-vă, sculați-vă, sculați-vă
Din somnul cel de moarte!
Salvați-vă, salvați-vă, salvați-vă
Prin limbă și prin carte!
S-a otrăvit privighetoarea
Și firul ploii și ninsoarea.
S-a otrăvit barbar văzduhul
De ce s-a otrăvit și duhul,
De ce și graiul?!
Sculați-vă, sculați-vă, sculați-vă
Din somnul cel de moarte!
Salvați-vă, salvați-vă, salvați-vă
Prin limbă și prin carte!
S-a otrăvit dulceața poamei
Și laptele din sânii mamei.
S-a otrăvit barbar văzduhul
De ce s-a otrăvit și duhul,
De ce și graiul?!
Sculați-vă, sculați-vă, sculați-vă
Din somnul cel de moarte!
Salvați-vă, salvați-vă, salvați-vă
Prin limbă și prin carte!

LIMBA ROMÂNĂ

(Anei și lui Alexandru Bantoș)

Din cauza durerii
Firescul dor al limbii
Îl preamăresc și-l cânt.
Și din aceeași pricină
Puterii Tale, Doamne,
Mă închin.
În fiecare zi,
În chiar lumina dimineții,
Se-arată steaua
Suferinței mele
Pe care numai
Ochii mamei o zăresc
Încoronați cu lacrimi.

LIMBA NOASTRĂ CEA ROMÂNĂ

Sărut vatra și-al ei nume
Care veșnic ne adună,
Vatra ce-a născut pe lume
Limba noastră cea română.
Cânt a Patriei fință
Și-a ei rodnică țărână
Ce-a născut în suferință
Limba noastră cea română.
Pre pământ străvechi și magic
Numai dânsa ni-i stăpână:
Limba neamului meu dacic,
Limba noastră cea română.

În al limbilor tezaur
Pururea o să rămână
Limba doinelor de aur,
Limba noastră cea română.

PENTRU EA

Pentru ea la Putna clopot bate
Pentru ea mi-i teamă de păcate,
Pentru ea e bolta mai albastră -
Pentru limba noastră.

Dumnezeu prima oară
Când a plâns printre astre,
El a plâns peste țară
Cu lacrima limbii noastre.

Pentru ea ninsori se cern din spații
Pentru ea puternici sunt Carpații
Pentru ea e caldă vatra poamei -
Pentru limba mamei.

Dumnezeu prima oară
Când a plâns printre astre,
El a plâns peste țară
Cu lacrima limbii noastre.

Pentru ea noi văruim pereții,
Pentru ea mai sunt răniți poeții,
Pentru ea cresc florile visării -
Pentru limba țării.

Dumnezeu prima oară
Când a plâns printre astre,
El a plâns peste țară
Cu lacrima limbii noastre.

EMINESCU

La zidirea Soarelui, se știe,
Cerule a muncit o veșnicie,
Noi, muncind întocmai, ne-am ales
cu,
Ne-am ales cu domnul Eminescu.
Domnul cel de pasăre măiastră,
Domnul cel de nemurirea noastră -
Eminescu.

Suntem în cuvânt și-n toate,
Floare de latinitate
Sub un cer cu stele sudice!
De avem sau nu dreptate,
De avem sau nu dreptate,
Eminescu să ne judece.

Mi-l fură, Doamne, adineauri
Pe înaltul domn cu tot cu lauri.
Mă uscam de dor, în piept cu
plânsul,
Nu știam că dor mi-era de dânsul,
Nu știam că doina mi-o furară
Cu străvechea și frumoasa Țară -
Eminescu.

Acum am și eu pe lume parte:
Pot îmbrățișa măiastra-ți carte,
Știu că frate-mi ești și-mi ești
părinte,
Acum nimeni nu mă poate minte.
Bine ai venit în casa noastră,
Neamule, tu, floare mea albastră -
Eminescu.

Suntem în cuvânt și-n toate
Floare de latinitate,
Sub un cer cu stele sudice!
De avem sau nu dreptate,
De avem sau nu dreptate,
Eminescu să ne judece!

O zi cu Grigore Vieru

Satu Mare, luni, 24 noiembrie 2008

Ioana DRAGOTĂ

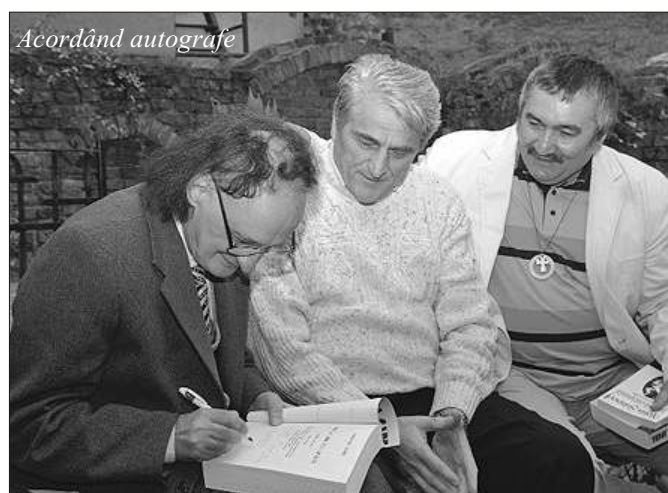
Ora 10.00. Eleganta sală a Casei „Poesis”. Au venit aici, din toate colțurile țării și de peste hotare (Republica Moldova, Serbia, Chile, Țara Galilor, Rusia, S.U.A.), scriitori, critici literari, editori, cadre universitare, oficialități, să participe la decernarea premiilor „Poesis”. Poetul George Vulturescu face prezentarea invitațiilor și rostește cuvintele de bun venit. Înșiruirea de nume mă face să simt că e un privilegiu să mă aflu aici.

În sală își face intrarea poetul Grigore Vieru, însoțit de doamna lui și de prieteni, captând toate privirile. Brusc, aerul primește consistența admirației, dragostei și respectului. Grigore Vieru e un simbol și o legendă vie. Făptura lui pare a fi alcătuită din abur, apariție ascetică și parcă imaterială, doar ochii pătrunzători ard mocnit, concentrând în ei toate energiile lăuntrice.

Se acordă premiile „Poesis”. Premiul „Opera Omnia” îi este oferit lui Grigore Vieru (anul acesta, prin apariția splendidei antologii *Taina care mă apără*, Editura Princeps Edit, Iași, 2008, sunt încununați peste cincizeci de ani de apariții editoriale).

Vin din cel mai tragic pământ românesc – Basarabia – și aparțin celei mai tragice generații de români basarabeni, căreia i s-a răpit biserica, limba română, istoria... – cuvintele lui Grigore Vieru intră în sămburele lăuntric al sufletului ascultătorilor. Ele au greutatea faptei și jertfei, a unei vieți contopite cu lupta continuă pentru limba română. Pentru că de numele lui se leagă primul poem dedicat lui Mihai Eminescu (*Legământ*, în revista *Nistru*, Chișinău, 1964), apariția primului abecedar românesc (*Abecedarul*, Spiridon Vangheli, Grigore Vieru și pictorul Igor Vieru, Chișinău, 1970), primul text poetic tipărit cu caractere latine (în *Literatura și Arta*, Chișinău, 1988), toate în Basarabia postbelică și prima carte ce a rupt tăcerea literară dintre cele două maluri ale Prutului (*Steaua de vineri : poeme*, apărută cu binecuvântarea lui Nichita Stănescu și Ioan Alexandru, Iași, 1978).

Știu că aici, la Satu Mare, trăiesc clipe de grație din istoria limbii și literaturii române: îl ascult pe Grigore Vieru vorbind despre lupta lui, despre idealurile lui.

Ora 16.00. Sala arhiplină a Teatrului de Nord. Lui Grigore Vieru i se va decerna titlul de Doctor Honoris Causa al Universității de Vest „Vasile Goldiș”.

Cei care vorbesc își aleg cu grijă superlativele, nu e ușor să vorbești despre o conștiință vie a neamului tău.

Dascăl al unei întregi națiuni – îl numește Aurel Ardelean, rectorul universității, în mesajul său. *O adevărată conștiință națională... poet al pătimirii noastre, mesianic ca Goga* – spune criticul Gheorghe Glodeanu. *Un simbol pentru istoria și conștiința română... mamă îi este și limba română* – spune scriitorul Nicolae Breban, adăugând că *Uniunea Scriitorilor din România face foarte puțin pentru frații din Basarabia și Bucovina*, dar poetul Grigore Vieru este unul din

La decernarea titlului de Doctor Honoris Causa

garanții faptului că Basarabia va fi românească. El a devenit un simbol și un model pentru ceea ce înseamnă românism și este cel mai mare poet român în viață – spune Daniel Corbu, directorul Editurii Princeps Edit din Iași. *Grigore Vieru este pe baricade ziua, în viața publică, amenințat și fugărit, el scrie luptând în numele mesajului și mesianismului limbii române, el este dintre poeții de linia întâi, în fața și în bătaia puștii* – adaugă poetul George Vulturescu.

Așteptate cu nesaț, ajung la noi și cuvintele lui Grigore Vieru care rememorează fragmente din copilăria lui, petrecută pe malul stâng al Prutului, cu gardul nefiresc de sârmă ghimpată al graniței trecând prin fundul grădinii, gard ce oprea oamenii și privirile, dar nu putea opri sunetul clopotelor bisericii de pe malul drept, în noaptea de Înviere, sunet în învăluirea căruia mama poetului sfințea ouăle și pasca de Paște. Și nu putea opri cântecele.

Seceram cu capul în pământ – își amintește – și nici nu îndrăzneau să ne uităm peste Prut cu grănicerul lângă noi. Femeile însă cântau și prin cântec li se răspundea de pe celălalt mal:

— *Fratele meu trăiește?*

— *Trăiește...*

Grigore Vieru îl evocă apoi pe Nichita Stănescu, în momente memorabile, ca toate momentele care îi poartă amprenta. Și, la urmă, ca domn și mântuitor al limbii române, pe Mihai Eminescu: *Poezia lui Eminescu a rămas pentru mine o hrană fundamentală. ... I-am cunoscut publicistica din care am aflat că sunt român.*

Referindu-se la momentul de față, Grigore Vieru afirmă: *Suntem datori, noi, cei din Basarabia, să facem și poezie politică. Și deși vremurile sunt în continuare complicate, sunt fericit că am apucat aceste vremuri. Mie mi s-au îndeplinit toate dorințele. Am dorit să ajung în țară și am ajuns, am dorit cărțile mele să ajungă în țară și au ajuns. Ar mai fi o dorință... Cred în revenirea Basarabiei la țară și poate chiar eu voi prinde acele timpuri.*

Trăiesc poate una dintre cele mai frumoase zile ale mele – a spus Grigore Vieru, luni, 24 octombrie 2008, la Satu Mare.

Și noi am fost martori binecuvântați.

De la Los Angeles la Satu Mare, pentru a fi alături de Grigore Vieru

Avem surpriza și plăcerea să-l cunoaștem, la Zilele Poesis, pe domnul Ion Anton, poet și publicist român, stabilit la Los Angeles. Dialogul se înfiripă ușor, interlocutorul nostru cunoaște și îndrăgește Maramureșul.

— Cum de vă aflați astăzi aici? De la Los Angeles la Satu Mare este, totuși, o cale lungă...

— *Întâmplarea, viața, a făcut să-l cunosc bine pe Grigore Vieru, să-l invit la Los Angeles, împreună cu un prieten de-al meu, să ne onoreze cu prezența trei luni de zile, să-l purtăm în comunitățile românești din Sacramento, San Diego, Las Vegas, New York și, bineînțeles, Los Angeles. Acest fapt l-a făcut pe Grigore să mă considere un frate, chiar așa îmi și spune, un frate – e și mică diferența de vârstă dintre noi, de vreo 6 ani numai.*

— Înțeleg că v-a invitat să veniți la acest eveniment din viața lui.

— *Absolut că da. Mai mult, am stabilit, am restabilit, să plecăm duminică la Trifești. De câte ori vin în țară, mă duc o săptămână în satul natal, care este leagănul de cultură al familiei Negruzeștilor, a lui Constantin Negruzzi, Iacob Negruzzi, Ella C. Negruzzi, prima femeie avocat din România...*

— În ce an a avut loc vizita lui Grigore Vieru în Statele Unite?

— *În 2002.*

— Dumneavoastră din ce an sunteți plecat din țară?

— *Din 1994, pentru că copiii mei învățaseră carte aici, în România, și nu puteau să se exprime la nivelul la care își însușiseră cunoștințele științifice: băiatul are titlul de doctor, este preot. S-a născut în Vișeu de Sus, Maramureș, de care mă leagă amintirile frumoase ale tinereții, acolo am găsit atunci un colectiv extraordinar, ce m-a primit ca fiu al Maramureșului, așa cum am venit eu, sărac – soția a venit stagiară și eu am însoțit-o, așa se obișnuia.*

Eu scriam și atunci poezie. Acum colaborez cu patru publicații românești din America. Una dintre ele, înființată de mine și de preotul paroh Constantin Alecse, se numește Viața creștină. Public și aici din scrierile mele de Paști, de Crăciun, pentru că sunt tată de preot și socru de preot, preoți ortodocși. Și atunci și ei scriu...

— Revista pe care o scoateți, ce periodicitate are?

— *A noastră este lunară, celelalte sunt săptămânale: Meridianul românesc, care se citește și în România, Clipa, unde sunt director tehnic, merge în 10-12 țări și Credința, o revistă pe care am lansat-o la Sacramento de vreo trei ani și are și o linie culturală.*

— Trăiți într-o comunitate românească puternică.

— *Sunt 1.000 de oameni în parohia în care suntem noi.*

— Înțeleg că biserica are un rol important în coagularea comunității românești de acolo.

— *Are un rol important. Credința străbate ca un fir roșu tot ceea ce scriu, iar credința se manifestă în biserică. Foarte mulți uită că noi în biserică am găsit taina botezului, acolo am primit taina mirungerii, care se primește în aceeași zi cu botezul, și de acolo plecăm pe calea veșniciei.*

— Există asociații puternice ale românilor?

— *Există. În Canada, la Hamilton, există Câmpul românesc la Sacramento... Chiar la 18 august am fost invitat special acolo, a fost o inaugurare a Camerei de comerț, a unui Centru cultural și a unei biserici a românilor. Comunitatea românească este în creștere, în fiecare an se adaugă noi membri.*

— Nepoții dumneavoastră vorbesc limba română?

— *Sigur că da. Eu, de asemeni, mai am un crez al meu pe care îl propag acolo. De fapt și de asta am început să scriu, ca să nu se piardă identitatea, să nu se înece elementul românesc în oceanul lumii. Și atunci țin foarte mult la vorbirea în limba mamei și le explic tuturor prin ceea ce scriu, prin poezie, că identitatea noastră există numai atât timp cât vorbim românește, cât credem românește. Nu spun să crezi în rit ortodox, fiecare e liber să aibă credința lui. Dar spun că cine n-are limbă, cultură, credință, tradiții și istorie, acela este pierdut.*

Petru Cârdu, scriitor român din Serbia, premiat la Zilele Culturale Poesis - Satu Mare

Simona DUMUȚA

Repere biografice • Poetul, eseistul și traducătorul Petru Cârdu s-a născut la 25 septembrie 1952, în localitatea Bariște, Serbia. Școala primară, mai exact primele patru clase, le-a absolvit în satul natal, iar studiile gimnaziale și liceul la Vârșeț. A urmat apoi cursurile Facultății de Litere de la Belgrad, unde a studiat literatură iugoslavă și universală, și pe cele ale Facultății de Litere din București, de istoria și teoria artei.

Debutază în literatură în anul 1968, la doar 16 ani, în ziarul *Libertatea* din Panciova. Doi ani mai târziu publică primul său volum de poezii intitulat *Menire în doi*. Au urmat apoi *Aducătorul ochiului* (1974), *Pronume / Zamenice* (ediție bilingvă româno-sârbă, 1981), *Căpșuna în capcană* (1988), *În biserica Troia* (1992), *Cerneala violetă* (1998), *Școala exilului* (1998) și *Complicitate* (2007).

Ca traducător și editor a făcut ca opera a numeroși scriitori români să se regăsească și în limba sârbă: I.L. Caragiale, Nichita Stănescu, Emil Cioran ș.a.

Un scriitor bilingv, un om prezent în două culturi, română și sârbă, Petru Cârdu, pe lângă multe alte preocupări este redactor-șef la revista *Kovine*, redactor la Radioteleviziunea din Novi Sad, coordonator al Teatrului Românesc din Voivodina, președinte al Comunei Literare de la Vârșeț, având totodată meritul de a fi inițiatorul Premiului European pentru Poezie KOV.

Despre scriitorul care se simte *acasă* și în cultura română ca și în cea sârbă, cu atât mai mult despre poezia sa, au scris printre alții Ștefan Augustin Doinaș, Ion Negoïtescu, Grete Tartler, Dan Cristea sau Bucur Demetrian. „*Limbaajul lui Petru Cârdu nu poate fi destins, plutind doar în spațiul ludic postmodernist, fascinat de coridoarele textului, la umbra memoriei culturale, a mimării gestului vagant sau ironic.*” (B. Demetrian în revista *Ramuri*, nr. 2/1993), ori „*ceea ce conservă Petru Cârdu din aventura suprarealistă ar fi o imagine dereglată a lumii, pusă în circulație de un spirit iconoclast, adversar teribil și teribilist al vechilor imagini faimoase ale lirismului*” (Dan Cristea, *Ramuri*, nr. 12/1998) și cu siguranță că, perfect familiarizat cu noile orientări lirice și cu toate curentele literare, „*având o extraordinară cunoaștere a avangardei poetice*”, Petru Cârdu este „*în pas cu modernitatea poeziei europene*” (Șt. A. Doinaș în prefața volumului *Școala exilului*) și mai ales „*poetul își pune adeseori în cumpănă, prin dedublare borgesiană, identitatea spre a-și verifica luciditatea, pe care și-o cultivă ca pe un dar prețios și strict personal, frizând astfel, nu fără o anumită cochetărie, vizionarismul liric*” (I. Negoïtescu, *Scriitori contemporani*), iar „*tehnica poetică*” specifică, spre exemplu, volumului *În biserica Troia*

Ioana Dragotă, redactor șef adj. al revistei „Familia română”, de vorbă cu poetul Petru Cârdu

„*este aceea a aglomerării, a inserției de simboluri insolite, de fotograme-pirat și de sentințe grav-ironice*”, (Ioan Nistor, *Poesis*, nr. 1/1994) și, mai concret, „*poetul este un vizionar printre cei cu privirea tulbură*” (Grete Tartler, *Melopoetica*).

A XVIII-a ediție a Zilelor Culturale Poesis a reunit la Satu Mare oameni de cultură din țară și străinătate. În cadrul manifestărilor organizate cu această ocazie, un moment deosebit de important a fost decernarea premiilor literare Poesis. Dintre numeroasele premii acordate, ne face plăcere să semnalăm și să subliniem: *Premiul „Opera Omnia”*, acordat lui **Grigore Vieru**, *Premiul pentru critică literară*, acordat lui **George Achim**, care în momentul de față este profesor la Viena, *Premiul pentru roman* acordat **Aurei Christi**. (Aura Christi, pe numele real Aurelia Potlog, este născută la Chișinău. A primit botezul literar de la Cezar Ivănescu. De remarcat că, deși Aura Christi este mult premiată pentru poezie, mai scrie și proză și încă foarte bine, dovadă fiind premiile obținute pentru roman). Ne bucurăm, de asemenea, să menționăm *Premiul pentru ediții îngrijite* care i-a revenit doamnei Viorica Nișcov, pentru volumul de publicistică *Articole burgheze* din Seria de autor N. Steinhardt scoasă de Editura Polirom, sub egida Mănăstirii Rohia. De altfel, a mai fost premiat și întregul colectiv redacțional. *Marele Premiu pentru poezie „Frontiera Poesis”* a fost decernat poetului **Petru Cârdu** din Serbia. Cu această ocazie, laureatul marelui premiu, a avut amabilitatea să ne împărtășească câteva dintre sentimentele și gândurile pe care le-a avut, pentru cititorii revistei „Familia română”:

Eu cred că premiul, sau premiile literare ar trebui să fie o îmbrățișare pentru un vers de pildă sau pentru o metaforă. A îmbrățișa o metaforă astăzi, în vremurile astea de restriște, mi se pare un gest pe care trebuie să-l facă fiecare om bine intenționat.

Atunci când poezia crește în grădinile sau în grădina unor cetățeni din Satu Mare, care sună cel puțin bizar: un oraș care se cheamă „sat”, așa cum spunea cineva la festivitatea asta de decernare a premiilor, „un sat cosmic,

planetar”, îmi plac satele planetare, îmi place faptul că la Satu Mare se descentralizează cultura poetică, că nu mai există centre și periferie, dimpotrivă, ele se pot conjuga foarte frumos și îmbrățișa la rândul lor, și numai așa fiecare dintre noi se poate bucura de toate frumusețile vieții.

Că trăiești la Satu Mare sau la Baia Mare sau la București sau la Cluj sau la Craiova, la Belgrad sau la Vârșeț sau la Paris sau la Londra, pentru mine e același lucru. Mereu spun același lucru: în îmbrățișarea, de pildă, a unei românce și în îmbrățișarea unei franțuzoaice, te poți simți la fel de bine și că totul depinde de intensitatea îmbrățișării... Dacă în rest totul se întâmplă la București sau la Satu Mare sau la Baia Mare, e bine, dar poate să se întâmple și la Londra și la Paris sau la Veneția. Deci eu sunt omul care desființează toate frontierele. Și această frontieră a poeziei, dimpotrivă, eu o văd în ghilimele „frontieră”, pentru că poezia e o împărăție fără frontiere și așa cum spunea un poet român, care acum demult a trecut Styxul, care are un destin tragic: „poezia e mai puternică decât toate împărățiile și imperiile”. Deci, cultivați în continuare poezia, acasă la dumneavoastră, în fiecare loc unde frumusețea își găsește odihna și respirația necesară sau acolo unde există oxigen.

Lumea e mult mai suportabilă atunci când știi ce înseamnă poezia. Ea totuși rămâne cred eu, această fecioară a literaturii. Pururea.

SE PARE CĂ ÎNCEPE SĂ EXISTE

El vine și este
așa de demult, așa din poveste,
din poveste de speranță
la două gene distanță.

Privirea lui este lăsată
dintr-o frunză golită
de verdele său.
Inima-i verde, descuiată.

El vine și coboară pe-o seară
sau prin amintire rară.
Dintr-o frunză cu marginile-n nori,
cu păduri de tei în răsăritul ierbii.

Îi arde-n flăcări ochiul
și vântu-n jocul lui.

REVIN LA VEDERE

Numai ce plecase în căutarea sa:
trei perechi de ochi și-a lăsat la marginea visului,
trei vorbe de crin în leagănul pasului.

Din vorbă-n frunză trece el,
iar noi ne trecem inima prin el,
de dincolo de tu în dincolo de eu.

Numai ce intră în noaptea dintâi
el își și-ntinde ochiul
de la vederea mea
la o vedere de stea.

Se vede, se tot vede:
el e cu ochiul meu, în privirea mea,
eu cu ochiul său în privirea mea.

Ba nu se vede.

(Poezii din volumul *Complicitate*, apărut la Editura Libertatea, Panciova, 2007.)

Petru Cârdu, Nicolae Prelipceanu, Gheorghe Glodeanu; Mircea Petean, Petru Cârdu, Ioana Dragotă
Fotografii de Gheorghe Pârja

Cu epigramele peste Prut

Viorica Găinariu, laureată a Festivalului Internațional de Epigramă „Donici, cuib de-nțelepciune”, Chișinău, Ediția a IV-a, 18 octombrie 2008

Adelina ULICI

Viorica Găinariu și-a câștigat un loc aparte în rândul epigamiștilor noștri. Dar nu numai prin epigramele, spontaneitatea și umorul ei, ci și prin vioiciunea și dinamismul prezenței și modul sufletist de a se implica în orice acțiune la care participă. Nu uită nicio dată să-și dedice succesele, nu puține la număr, colegilor ei de la cenaclul „Spinul” din Baia Mare, cenaclu căruia spune că îi datorează totul, pe care îl consideră o a doua familie și care își desfășoară ședințele bisăptămânale în Sala de cenaclu a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”. Tot epigramista noastră trimite în fiecare an felicitări, de ziua lor, epigamiștilor mai vârstnici, cuprinși în *Almanahul epigamiștilor români*, de unde ia data nașterii.

A debutat în anul 1995, la rubrica *Epigrama zilei* a cotidianului băimărean *Graiul Maramureșului* și colaborează cu numeroase publicații de profil. Prima prezență într-o antologie datează din anul 2000, fiind cuprinsă, până în prezent în nu mai puțin de 12 antologii (*Epigrama zilei cu 12 umoriști din Maramureș*, Baia Mare, 2000; *Antologia epigramei românești*, Ploiești și *Urmașii lui Cincinat*, Câmpina, 2004; *Ridendo*, București și *Săgeți ritmate*, Baia Mare, 2005; *Antologia epigramei românești*, *Armele lui Cupidon*, *Săgețile lui Cupidon*, București, *Parlez you România*, Cluj Napoca și *Pleduri*, Ploiești, *Onoare vs. Onorariu*, Cluj Napoca, 2008).

Activă, talentată și tenace cum este, a participat la toate concursurile și festivalurile care-i ies în cale.

— În 2002 am fost la primul meu festival, la „Zâmbete în prier”, la Vișeu, unde am primit și primul meu premiu, premiul III, cu pamfletul „Iată vin alegătorii”, pentru că nu fac numai epigramă, fac și pamflet, scriu sub formă umoristică și un pic de proză, dar epigrama mă reprezintă și mai ales spontaneitatea. Asta m-a salvat pe mine! La spontaneitate am luat cele mai multe premii.

— Deci din 2002 până în 2008 presupun că ați adunat o recoltă bogată...

— Da. Primul premiu principal a fost premiul III, la nivel național, la Buzău, în legătură cu Vasile Voiculescu. A trebuit să prezentăm o epigramă, puțini au abordat această temă, care să aibă umor dar, în același timp, să fie și în memoria acestui mare scriitor. Mai târziu am primit premiul I la concursul ad-hoc de epigrame de la Vișeu. Am participat la toate concursurile din țară. În urma acestor participări, totdeauna festivalul respectiv publică o carte. Sunt trecută în aproape toate cărțile.

— Care a fost prima participare la un festival în afara țării?

— La Chișinău, anul acesta, pe 18 octombrie, la Festivalul Internațional de Epigramă „Donici, cuib de-nțelepciune”, Ediția a IV-a.

— Și cum a fost?

— În primul rând, înainte de a pleca la Chișinău eu am

dat sfoară în țară. Am venit la dl Teodor Ardelean și l-am rugat: „Dați-mi o picătură de cultură maramureșeană, plec la Chișinău, să nu mă duc cu mâna goală!”. M-am dus la Graiul Maramureșului și dl Peter m-a îndemnat spre dl Pârja, dânsul a dat șase volume, trei de poeme personale și trei despre îngerul Nichita prin Maramureș. A fost extraordinar. Mai înainte cu ceva timp, m-am întâlnit cu d-na Angela Buciu, și i-am spus: „D-na Buciu, merg la Chișinău! Eu am o carte de-a dumneavoastră, Lada mea de zestre, eu îi zic Cântecele mele de suflet. Aș dori să-mi dați un autograf, că vreau s-o duc dincolo. Nu puteți să îmi mai dați câteva?”. Mi-a dat 10 volume. Am dus și o carte a domnului Iuga. Am primit și eu cărți de la românii de acolo.

— Câți membri a numărat delegația română?

— Din Maramureș am fost singura, și în jur de 20 de persoane din toată țara. Am primit o Diplomă de Excelență, cucerind locul I și III la concursul de epigrame ad-hoc, cu tema „Peștișorul de aur” al acestui Festivalul Internațional de Epigramă. Premiile ni s-au înmănat pe Aleea Clasicilor din Chișinău. Cu aceeași ocazie, mi-a fost înmănat și premiul I câștigat la concursul de Epigramă de la Iași, tot în 2008. Acest an a fost pentru mine anul festivalurilor: Chișinău, Bistrița, Buzău, Cluj-Napoca, Caransebeș, Iași.

— Vă rog frumos să-mi spuneți cu ce impresii ați venit de la Chișinău.

— Spiritul românesc a fost prezent peste tot. Ne-am simțit foarte bine, ca între-ai noștri. Am venit cu amintiri extraordinar de plăcute. Am avut onoarea să cunosc personalități ale epigramei din Republica Moldova. Apoi au fost în mijlocul nostru Acad. Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și Dorin Chirtoacă, primarul orașului Chișinău.

Am mai făcut și un transfer de teritoriu, pe cont propriu. Adică am dus puțin pământ din Baia Mare pe Aleea Clasicilor din Chișinău și am adus de acolo câteva pietricele.

— Ce planuri de viitor aveți?

— Ca plan de viitor aș dori să particip la toate concursurile, să reprezint atunci când voi fi invitată, cu cinste, atât pe maramureșeni cât și pe colegii mei. Nu este neapărat important un premiu, în momentul când te-ai dus acolo și cei din jur te apreciază, poți să-ți dai seama după intensitatea aplauzelor cu care ești primit dacă ai avut succes, dacă ai impresionat asistența.

— Ne spuneți epigrama cu care ați luat locul I la Chișinău?

— Desigur! La concursul de epigrame ad-hoc cu tema „Peștișorul de aur” am scris: De l-ar prinde ce ar face / Peștișorul cel de aur? / Moldovenii vor doar pace, / Iar românii vor tezaur.

„Noi vlahi, nu greci!”

Simona GABOR

În vara acestui an, am avut prilejul să merg, împreună cu familia și niște prieteni, în vizită în Grecia.

Avem plăcerea de a ne mângâia sufletele și privirea cu frumusețile bătrânei Elade, și de a căuta adevăruri despre *Legendele Olimpului*. Ne pregătim sufletește pentru întâlnirea cu zeii olimpicieni.

Pe muntele zeilor, la o înălțime de aproximativ 700 m, ne răcorim în *Scăldătoarea lui Zeus*. Dintr-o cascadă huroitoare curge între niște stânci o apă rece și limpede, formând o *scăldătoare*, unde pe vremuri se îmbăiau doar Zeus și alesele sale nimfe. În împrejurimi, la picioarele Olimpului, la o scurtă distanță de coastele Pieriei, se întinde orașul antic Dion, orașul sfânt al macedonenilor. Numele lui religios leagă orașul de cultul lui „Zeus Olimpianul”. Alegerea locului sanctuarului lui Zeus a fost hotărâtă prin semne divine: apă limpede de cristal, fășnind din nenumărate izvoare și arbori seculari, adesea loviți de trăsnete în timpul furtunilor de vară. Tradiția spune că regele Thesaliei, Defkalion, ar fi construit un altar al părintelui zeilor la Dion (Malathria), iar regii macedoneni l-au ales drept centru religios al Macedoniei, devenit faimos. Înflorirea orașului se datorează regelui Archelaos (414-399 î. Hr.) care l-a modernizat și a hotărât organizarea de jocuri atletice și dramatice, care să țină nouă zile, în onoarea lui Zeus Olimpianul și a celor nouă muze, denumite „In Dion Olympia”.

Regele Filip și fiul său Alexandru au reputat victorii glorioase la Dion. Alexandru cel Mare însuși, înainte de a porni în expediția spre est, l-a onorat pe Zeus cu sacrificii rituale și jocuri, iar după bătălia de la Granikos (334 î. Hr.) a așezat în templul lui Zeus un escadron de 25 de statui ecvestre din cupru, sculptate de Lisip. După cucerirea romană (cu două sute de ani î. Hr.), Dion a devenit o colonie, numită Julia Augusta Diensis cunoscând o a doua perioadă de prosperitate în sec. II î. Hr. În timpul perioadei paleocreștine, populația orașului s-a împușinat, iar după sec. V d. Hr., din cauza de-

zastrelor și a invaziilor barbare, locuitorii au părăsit orașul și s-au refugiat în zone mai sigure de la poalele Olimpului.

Locuitorii Dionului, ca și ai localităților învecinate, sunt în mare parte vlahi. Oficial ei sunt considerați, fără îndoială, greci, urmași ai soldaților din garnizoanele romane, stabilite ca să protejeze trecătorile strategice ale Munților Pind și care, mai apoi, s-au căsătorit cu femei locale. Descendenții lor au vorbit și încă vorbesc o limbă cu puternice influențe latine. Acest refuz al grecilor de recunoaștere a vlahilor ca naționalitate distinctă se explică și prin faptul că, „blachos” în limba greacă înseamnă „păstor”, și din acest fapt a rezultat o confuzie între vlahi și alți nomazi vorbitori de limbă greacă, neadmițând că vlahii s-au ridicat la poziții de bogăție ca mari negustori și meseriași. Vlahii, oriunde se găsesc ei, în Munții Pindului, la Dunăre sau în Carpații Nordici, vorbesc aceeași limbă, un idiom derivat din limba latină, deosebindu-se de toate populațiile din jur, care vorbesc limbi de origine slavă sau limba greacă. Fondul etnic, meso-dacic, a fost omogen; peste acest fond suprapunându-se romanitatea. În Grecia tră-

iesc acum cel mai mare număr de vlahi (aproximativ 30.000), cărora nu li se recunoaște statutul de naționalitate distinctă.

Din păcate, aici în Dion nu am vorbit cu vlahi. Cei pe care i-am întâlnit se pregăteau intens pentru *Festivalul de la Dion* și lucrau la aranjarea expoziției de mozaicuri, ce urma să se deschidă a doua zi, drept pentru care nu am reușit să obținem foarte multe informații privitoare la istoria lor, ca locuitori ai acestei zone.

Municipiul Dion primește mii de vizitatori, captivați de frumusețile naturale de la poalele Olimpului, de pe plaja Gritsa din apropiere, atrași de Festivalul olimpic și o suită de alte activități culturale și atletice.

În vecinătatea Dionului descoperim un mic sat: Karița. Conform tradiției, este locuit de *vlahii* care au trăit în Fteri, localitate în Munții Pieria, foști locuitori ai localității Milea, din Metsovo. Numele plantei Karitsa,

sau Karytsa, însemnând nuc, este o referire la locul unde au poposit pentru prima dată în zonă. Fteri aparține locuitorilor Kariței care merg acolo vara, mai ales în luna august, cu ocazia Festivalului religios de Sfânta Maria.

Vlahilor olimpieni li s-a dat, de către greci, porecla de „cuțovlahi” (Koutzovlachs), adică „vlahi șchiopi”. Mă bucur că am ajuns, după mulți ani, să-i văd și să mă lămuresc cu privire la porecla acestora. Niciunul dintre vlahii pe care i-am întâlnit în Karița nu era șchiop, și nici vreunul dintre strămoșii acestora (din povestirile gazdei noastre, Ruli). Nici ei nu știau de ce li se spune cuțovlahi. Suntem surprinși însă că toți bărbații mai în vârstă, ieșiți, după siestă (la ei odihna de după amiază), în jurul orei 17, în centrul satului, la taverne pentru o bere și câteva povești, purtau în mână fără a le fi absolut de ajutor, o cârjă, un *cârlig*. I-am întrebat de ce îl poartă dacă nu se sprijină în el? Ne-au lămurit: „Așa îmblăm noi bărbații, din veci! Cu cârlig”.

Cei cărora le-am fost oaspeți, Ruli și prietenii săi, ne-au întâmpinat cu un salut care ne-a curcit: „Voie bună!” Așa își urează de ani de zile: „voie bună!” Ni s-a părut extraordinară urarea, devenită ulterior salut. Am intrat în vorbă cu ei, am schimbat impresii diverse și rămânem surprinși cât de ușor reușim să ne înțelegem, fără a vorbi greaca, engleza, sau româna. Ne-au relatat cu mândrie, printre altele, lucruri dezvăluite nouă de istorie, venite ca o confirmare a ceea ce știam deja: „Noi vlahi. Frați cu voi. Voi vlahi. Nu români, vlahi! Voi din vlahi viniți. Ficiorii noștri (însemnând copiii, tinerii, nereferindu-se exclusiv la băieți) tot vlahi. Noi vorbim vlăhește!”

La masa noastră se apropie un alt cunoscut de-al lui Ruli, salutându-ne cu aceeași „Voie bună! eu șofer; am mârș în România, în București, Brașov de multe dați. Am șăzut noaptea la voi de multe dați. Voi șădeți la Ruli?” L-am lămurit că suntem cazați în Paralia Katerini și suntem doar în vizită acolo și ne bucurăm că i-am întâlnit, că suntem uimiți să constatăm cât de bine s-a conservat limba strămoșească, chiar dacă are inerentele influențe grecești. Povestim în continuare cu vlahii prietenoși și ospitalieri adunați la Taverna lui Ruli, ne fotografiem. Prietenul Florian, împreună cu Bogdan (jumătatea mea!) scot din portbagajul mașinii ceva special: o pălincă de Maramureș, tare ca focul, dăruind-o gazdei noastre. Credeam că Ruli va fi mirat de darul primit, însă, spre surprinderea noastră, ne-a demonstrat că nu e întâia oară când degustă licoarea noastră: „Oooooo, țuico românească!!! Bun țuico voastră!” O parte o savurează împreună cu amicii adunați la taverna sa, iar restul o pitește în casă. Primim și noi un *ouzo* (o băutură alcoolică grecească aromată, similară pălincii) făcut în casă, și niște vin tradițional grecesc

Termele romane din Dion (sus), Scăldătoarea lui Zeus (stânga)

Rețina Malamatina, iar mai apoi servim niște miel și niște pui la rotisor, „ochite” cum se rumeneau, atunci când am ales *Taverna La Ruli*. Gazda ne servește prompt și ireproșabil: „vinit mnielu, vinit puilu!” Mai aduce un rând de *ouzo*, unul de *Rețina Malamatina* și niște pepene verde, din partea casei; ne lasă să servim. Ne-o prezintă mai apoi pe soția sa și ne asigură, fără dubii, că nu-i grecoaică, ci tot *vlahă*! Pentru că eram la masă, i-am întrebat dacă au vreun fel tradițional de mâncare, ceva specific *vlăhesc*. Ne lămurește: *mnielu* pe care îl servisem și încă alte feluri pregătite tot din carne de oaie. Ne explică de ce: pentru că strămoșii lor au fost *tiobani*.

Bucuria acestor clipe petrecute alături de frații noștri, a fost amplificată categoric de frumusețea arhaică

a limbii pe care o vorbesc cu atâta mândrie și de conștiința de neam pe care o au: „Noi vlahi, nu greci!”

Timpul a trecut pe nesimțite, iar noi, cu părere de rău, a trebuit să ne luăm rămas bun de la frații noștri vlahi (nu înainte de a schimba adresele și de a smulge promisiunea unei reîntâlniri).

Am fost plăcut impresionați de tot ce am vizitat, de tot ce am întâlnit în patria zeilor! Marcante pentru descinderea noastră acolo a fost descoperirea ospitalierilor *vlahi* din Karița.

Realizăm că, „de demutul” și „prezentul”, „departele” și „aproapele” și-au pierdut din semnificație - pentru scurtul timp petrecut aici, alături de oamenii locului - pentru că iată, limba este cea care poate înlătura granițe, în spațiu și timp.

„Limba este singura avere comună a unui popor”.
(George Coșbuc)

Cu 80 de tablouri la capătul lumii¹

(Continuare din numărul precedent)

Ștefan SELEK

Episodul 4: Alma Ata

Călătoria cultural-itinerantă continuă prin stepă spre fosta capitală a Kazahstanului, Alma Ata, oraș care din punct de vedere cultural și educațional mai ridică pretenții de suveranitate. Aici se află cele mai multe muzee, săli de spectacole și expoziții. Cele 80 de tablouri pe care le purta echipa au fost expuse la Muzeul de Artă din Alma Ata, deschis în 1976 și care cuprinde colecții ce includ și lucrări provenite de la Muzeul „Ermitaj” din Sankt Petersburg și de la Galerile „Tretiakov” din Moscova.

La vernisaj a participat un public numeros și avizat în legătură cu tematica expoziției, cu modul de reprezentare artistică a lucrărilor și chiar cu tehnicile folosite de artiștii români expuși. Întâlnirile dintre artiștii români și studenții sau profesorii de la Academia Națională de Artă din Alma Ata au dat naștere unor discuții bine argumentate și pertinente. O surpriză din partea organizatorilor a fost interpretarea troparului „Hristos a înviat” de către studenți basarabeni de la Seminarul Teologic din Alma Ata. Orașul e unul cosmopolit, aici locuind alături de kazahi, comunități de ruși, uzbeki, ucraineni, kârgâzi, germani, japonezi, coreeni, români, fiecare având propria poveste despre cum au ajuns în stepă. Poveștile lor se leagă de prizonierat, deportări forțate sau migrația forței de muncă. Sunt recunoscute oficial peste o sută de naționalități în Kazahstan, fiecare având posibilitatea de a se exprima liber în spiritul tradiției sale.

Suprafața Kazahstanului reprezintă două treimi din suprafața Uniunii Europene, dar densitatea populației este de 6 loc./km² față de 115 loc./km² cât are Uniunea Europeană. Din multitudinea de confesiuni de pe teritoriul Kazahstanului, cel mai bine este reprezentată comunitatea musulmană. Libertatea religioasă a fost mult îngrădită în timpul Uniunii Sovietice, însă în prezent lucrurile se îndreaptă, devin normale, firești, fiecare fiind liber să-și urmeze religia. Un cimitir, fie el creștin sau musulman, evreiesc etc. reflectă modul în care orice religie cinstește și venerază memoria înaintașilor.

Episodul 5: Bișkek, capitala Kârgâzstanului

Denumirea localității, spune legenda, vine de la un băț de lemn cu care se amestecă în laptele de iapă, băutura ușor alcoolizată, specifică zonei. Locuitorii sunt în proporție de 70% kârgâzi, mulți dintre ei păstrând încă tradiții semi-nomade, urcând vara cu turme de oi, cai sau iaci pe pășunile montane înalte. „Kârgâz” înseamnă „40 de fete”, adică unificarea celor patruzeci de triburi nomade împotriva invaziei mongole, începând cu secolul XIII.

Expoziția de tablouri a fost găzduită de Muzeul Național de Artă al Kârgâzstanului și a fost primită cu mult interes de către localnici. La vernisaj s-a vorbit mult despre arta românească, dar și despre modul inedit în care s-a desfășurat această expediție. Există o societate de prietenie româno-kârgâz al cărei vicepreședinte este Alexandru Tiper, care ne-a mărturisit următoarele: „Primele cuvinte românești le-am auzit

de la bunica, apoi de la tata, pe când eram copil. Apoi am citit cărți, am văzut filme, am aflat despre cine suntem, de unde venim și de ce. Am aflat ce fel de popor sunt românii, ce obiceiuri au, ce cultură și limbă, ce istorie au trăit. Astfel s-a trezit memoria națională.”

Un brand în regiune este mobila românească aflată în Salonul mobilei din apropiere de centrul orașului. Turiștii care vin la Bișkek sunt atrași de produsele artizanale cu rădăcini în tradițiile nomade ale regiunii. Limba rusă e limba oficială alături de kârgâză, dar pentru majoritatea locuitorilor din capitală rusa este limba maternă.

Convorbire cu Daniel Daneș – Cluj

— Cum ai ajuns în Kârgâzstan?

— În urmă cu patru ani am primit o invitație pentru un post de director de vânzări și mi-a plăcut orașul, mi-au plăcut oamenii și după șase luni, m-am îmbarcat cu familia, cu cei trei prunci și am aterizat la Bișkek. Viața e diferită față de cea din România în sensul că aici timpul nu contează. Oamenii sunt primitivi, ospitalieri.

Episodul 6: Irkuțk

Călătoria între Novosibirsk și Irkuțk s-a făcut cu un tren faimos, expresul Baikal ce face legătura între capitala Rusiei și capitala Siberiei pe o cale ferată la fel de celebră, Transsiberianul. Ceea ce părea un lucru nemaipomenit pentru cei care întâmpinau echipa de artiști, pentru ei a devenit încet o obișnuință: despachetarea tablourilor, vernisajul expoziției, discursuri, împachetat și apoi din nou la drum.

Primele mențiuni istorice despre așezarea de pe malurile râului Irkutk datează din a doua jumătate a secolului XVI. Ulterior orașul cunoaște o dezvoltare economică rapidă și constantă, influențat de poziția sa geografică, învecinându-se cu Siberia, Mongolia și China. Pe parcursul a câtorva generații, din secolul al XVIII-lea, negustorii acestor meleaguri au reușit să impună o viață economică exemplară. Cu banii lor s-au construit și numeroase biserici, instituții publice și culturale. În secolul XIX localitatea Irkuțk era supranumită „Atena siberiană”, iar populația se considera, din punct de vedere al conduitei morale și al eleganței, pe primul loc în Rusia. Astăzi, în mod fericit, orașul și locuitorii lui se transformă, încercând să-și redescopere tradițiile.

Vernisajul expoziției de tablouri a avut loc la Muzeul de Istorie al orașului, în prezența unor oficialități din administrația locală și a unui public format din artiști plastici și studenți la Facultatea de arte plastice. Icoanele pe lemn și sticlă au stârnit un interes deosebit. Momentele următoare au surprins imagini de la Muzeul de etnografie al arhitecturii din lemn de la Talți, o împărăție a lemnului, dovadă vie a stilului de viață de pe acele meleaguri. S-a filmat apoi în interiorul unei școli parohiale vechi din Siberia, unde învățau copiii cu secole în urmă. La casa învățătorului se adunau să studieze alfabetul chirilic, aritmetică, botanică, geografie sau religie.

¹ Acest reportaj a fost difuzat pe TVR și TVR Internațional.

Părintele Dumitru Stăniloae – Teologul (1903-1993)

105 ani de la nașterea sa pământească și 15 ani de la nașterea sa în ceruri

Drd. Stelian GOMBOȘ

Iată că de două milenii încoace, adică de la întemeierea credinței creștine, suntem capabili să ne cinstim și să ne omagiem eroii istoriei sau martirii credinței, precum și personalitățile marcante, universale și naționale, care au amprentat istoria, veacurile și locurile cu activitatea, cu viața și cu învățăturile ori scrierile lor mult folositoare!... *Anul acesta - 2008 prăznuim împlinirea a 105 ani de la nașterea în viața cea pământească, vremelnică și, mai cu seamă, 15 ani de la nașterea în viața cea veșnică a Împărăției Cerurilor a celui mai mare teolog ortodox al secolului al XX-lea, mare cunoscător și mărturisitor al învățăturii scripturistice, patristice și dogmatice a Ortodoxiei cea mult slăvitoare – Părintele Profesor Dumitru Stăniloae*, după ce și-a purtat cu toată demnitatea și încrederea în Dumnezeu crucea vieții și a suferinței, de-a lungul timpului său, pe acest pământ! De aceea pentru noi, din anul 1993, această zi a nașterii sale celei veșnice, ne va duce întotdeauna cu gândul, mintea, cugetul și simțirea la „*Părintele Dumitru Teologul*”, fără a sugera prin aceasta în mod expres o tentativă de canonizare, căci acest lucru se va decide în timp, atunci când se vor înmănușia toate criteriile doveditoare ale sfințeniei vieții lui. *Însă, apelativul de „teologul” i se potrivește întru totul, deoarece a fost omul care, nu numai că a vorbit despre Dumnezeu, ci mai ales a vorbit cu El. Aceasta înseamnă că a intrat în comuniune cu El, trăind prin El și cu El. Și cum niciun canon nu stipulează cât timp trebuie să treacă pentru a canoniza pe cineva, ajungem la concluzia că trăirea Părintelui cu Domnul Iisus Hristos și în Hristos s-a consumat deja în această istorie.*

Teologia Părintelui Dumitru Stăniloae este o teologie filocalică. Este frumoasă prin însăși natura ei, dar conduce și la o înfrumusețare duhovnicească a celor ce se apleacă să o studieze. Oricine citește o scriere a Părintelui poate să-și dea foarte repede seama că are de-a face cu altceva, cu ceva care nu se mai găsește într-o asemenea consistență și intesitate, la alți teologi. Iar acest ceva este duhul Părinților Filocalici în care Părintele Stăniloae a scris și a trăit.

Părintele Dumitru Stăniloae – „*cel mai influent teolog al contemporaneității, [...] venerat de mulți ca un părinte spiritual*” – apare și astăzi ca un părinte spiritual ce ne aduce, prin opera sa, la comuniune și, deci, la comunitate. Este o realitate paradoxală să vezi cum teologii protestanți și romano-catolici împărtășesc aceleași idei cu teologii ortodocși, atunci când este vorba de teologia Părintelui Stăniloae. Și apare, în mod inevitabil, următoarea întrebare: Care este cauza acestei apropieri? Cred că este important să găsim răspunsul la această întrebare, deoarece în el se ascunde și misiunea ce ne revine nouă, teologilor de astăzi. Însă acest răspuns nu poate fi

dat printr-o prelegere, un studiu sau o carte, ci trebuie urmărit prin întreaga noastră activitate teologică ulterioară. De fapt, ceea ce căutăm noi nu este un simplu răspuns, ci reprezentă esența gândirii Părintelui Stăniloae care ne adună spre a ne hrăni cu darurile teologiei sale. *Chiar sfinția sa spunea, ca un testament lăsat teologilor de azi, că teologia sa își va împlini rostul numai în măsura în care va plămădi și cultiva, în mintea celor care o studiază, puterea iubirii spre dezvoltarea ideilor la care el a ajuns.*

Observăm că dragostea și iubirea ce au stat la baza studiului său și pe care le-a inserat cu prisosință în creația sa, ne cheamă să le cultivăm în viața noastră și a semenilor noștri, din întreaga lume. Din această perspectivă putem spune că opera Părintelui Stăniloae este izvorătoare de iubire și comuniune, iar *structura supremei iubiri și comuniuni este Sfânta Treime*. Din iubirea Sfintei Treimi revărsate peste lume sub forma darurilor creației și din iubirea jertfelnică a Mântuitorului nostru Iisus Hristos își extrage și își adună

Părintele Stăniloae forța scrisului său. El nu face teologie după modelul matematic, în care rezultatul apare în urma unei analize, ci teologia lui are la bază *modelul agapic*. *Părintele Stăniloae nu caută să ajungă prin analiza teologică la descoperirea lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, el dorește să descrie experiența iubirii și comuniunii cu Dumnezeu, pentru ca și alții să pătrundă pe drumul pe care el se află.* Credem că întreaga sa operă poate fi văzută ca un răspuns dat iubirii lui Dumnezeu. El se străduiește și chiar reușește ca, prin scrisul lui, să ne arate cât de mult ne iubește Dumnezeu și cât de mult trebuie să-l iubim și noi. De aceea, putem spune că teologia Părintelui Stăniloae se adresează nu numai minții, ci și inimii și voinței noastre. Aceasta face să ne dăm seama de ce atunci când citim o pagină din lucrările sale suntem transpuși într-o stare de liniște, meditație și reculegere.

Mai trebuie reținut faptul că opera Părintelui Stăniloae se remarcă prin *conținutul său autentic*. În acest sens, *teologia sa este una hristologică și hristocentrică*. Ea pleacă de la Iisus Hristos și prin intermediul lui Hristos duce tot la Hristos - Domnul și Mântuitorul. *De la Hristos Cel mărturisit în Sfânta Scriptură, prin Iisus Hristos propovăduit de Sfinții Părinți, Părintele Stăniloae ajunge la Hristos Cel cosmic și euharistic. Domnul Iisus Hristos este și rămâne Același, iar noi suntem împreună cu Sfinții Apostoli, cu martirii, mucenicii și cu Sfinții Părinți contemporani ai lui Hristos.*

Drept urmare, scrierile Părintelui Dumitru Stăniloae sunt impregnate de prezența Mântuitorului Iisus Hristos. Aici Domnul Hristos este prezent în măreția slavei Sale, dar și în smerenia Sa slujitoare. Nu este un Hristos conceptualizat, ci

Hristos Cel unic și adevărat, Dumnezeu – Om, prin care suntem trecuți de la moarte la viață. De aceea, și din acest punct de vedere, opera Părintelui Stăniloae trebuie considerată un punct de reper. *Ea nu ne lasă să orbecăm în căutarea mântuirii, ci ne reîntoarce la Iisus Hristos – Unicul Răscum-părător și Mântuitor.* Înălțarea la Cer, așa cum spune Părintele Dumitru în lucrarea sa „*Iisus Hristos sau Restaurarea omului*”, nu reprezintă o îndepărtare a lui Hristos de umanitatea istorică. Prin înălțare Iisus Hristos nu părăsește lumea, ci își transpune umanitatea asumată în planul atotprezenței duhovnicești, pnevmatice, pentru ca toți să ne putem uni cu El.

Încă un aspect foarte important ce nu trebuie omis este *puterea eliberatoare și înnoitoare pe care o reprezintă opera Părintelui Stăniloae în contextul actual.* Această operă înlătură toate atacurile pe care impersonalismul, dualismul, existențialismul, gnosticismul, evoluționismul, precum și celelalte concepții ale modernității le-au adus împotriva persoanei umane. Omul nu este lăsat să fie distrus de aceste concepții, ci este reus în adevărata sa demnitate. *Părintele Stăniloae accentuează foarte mult ideea de persoană și pe cea de comuniune interpersonală.* Sfânta Treime este Comuniune de persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, dar și omul este o persoană creată după chipul lui Dumnezeu și care tinde la asemănarea cu El. *Ca persoană, omul este menit să intre în comunicare și comuniune cu ceilalți semeni și cu Dumnezeu, fapt ce duce la nașterea unei comunități ziditoare și sfințitoare, adică mântuitoare.* Astfel, eliberat fiind de falsele concepții antropologice, *omului i se oferă perspectiva înnoirii și desăvârșirii prin Hristos și în Hristos.* Sub această formă, concepția antropologică a Părintelui Stăniloae constituie un izvor nesecat de idei care pot formula un răspuns consistent și substanțial înaintat provocărilor actuale.

Dragostea sa față de Adevărul - Hristos l-a făcut pe Părintele Dumitru Stăniloae să nu fie de acord cu concepțiile eronate ale vremii, ci să se ridice împotriva lor și să le demaște. Așa se face că el a avut mult de suferit de pe urma regimului comunist. *În acest fel, se poate spune că teologia sa este și jertfelnică dar și eshatologică.* De aici deducem că, privind eshatologic, teologul trebuie să se jertfească mereu pentru a putea lucra la transfigurarea lumii, așa cum a făcut Părintele Stăniloae.

Alte două elemente ale gândirii Părintelui Dumitru Stăniloae pe care le consider foarte importante sunt *darul și dorul.* Părintele se folosește foarte mult de aceste două noțiuni. *El arată că întreaga creație este un dar al lui Dumnezeu, cu tot ceea ce ea cuprinde, iar la rândul său, și omul este un dar ce cuprinde însă și dorul după Dumnezeu și nemurire.* Ca teologie a darului și a dorului, opera Părintelui Dumitru Stăniloae trebuie văzută atât ca o mulțumire, cu alte cuvinte ca o euharistie, pe care el personal o aduce lui Dumnezeu, cât și ca un dar pe care Dumnezeu îl face, prin noi, ortodocșii, lumii întregi. Depinde de fiecare cum îl chivernisește, cum îl valorifică și onorează acest dar.

În altă ordine de idei, am constatat că toți discipolii care s-au apropiat de opera Părintelui Dumitru Stăniloae, nu s-au înfruptat doar dintr-o comoară spirituală, ci au aflat pe cel ce a dăruit această comoară, ca pe un învățător și un părinte căruia i s-au atașat cu credință și cu dragoste. Apoi vedem cum opera marelui teolog nu se încheie când încetează să mai scrie, datorită plecării sale din viața cea vremelnică, eveniment petrecut cu cincisprezece ani în urmă, ci se continuă prin uceniciei săi. Prin urmare, Părintele Dumitru Stăniloae a reușit să adune sub aripa ocrotitoare a dragostei sale, cu competență și căldură inegalabilă, teologi nu numai din ortodoxie ci și din celelalte confesiuni creștine, *dobândind cu toții același glas și*

deci o cale unică spre Dumnezeu, prin cultivarea și valorificarea teologică a operei sale, la care, deci, nu au aflat decât miere curată și sfântă, strălucind autenticitatea adevărului mântuitor.

Recunoaștem cu toții adevărul și realitatea că Părintele Stăniloae avea un chip frumos și pașnic, asemeni crinului Bunei Vestiri. În fața lui senină și diafană întrezărea cu ușurință „*chipul nemuritor al lui Dumnezeu – Iubire*” iar din vorba lui filocalică simțea savoarea „*persoanei omului în veșnic dialog cu Dumnezeu*”. Gesturile lui calme și niciodată de prisos concordau cu gândirea lui sistematică, lipsită de orice ambiguitate. Scrisul său părea (și de fapt chiar este) un urcuș nemijlocit către înviere și prezență, cu certitudine, trăirea sa în Dumnezeu și cu Dumnezeu. *Din orice expresie a Părintelui, scrisă ori vorbită, se distingea profilul teologului și a filozofului creștin ortodox de netăgăduit.* A fost teologul care a mers la izvoarele dătătoare de binecuvântare și energie necreată, de unde s-a adăpat și a devenit el însuși izvorul, căci viața lui s-a desfășurat ca pe o scenă deschisă. *Tot ceea ce el a avut ca dar – talanții și talentul oferit lui de Dumnezeu – le-a arătat tuturor, făcând din acestea un bun comun, al tuturor. Opera sa teologică poate fi citită și este la îndemâna oricui, însă nu și interpretarea ei, fiindcă o experiență mistică și duhovnicească este necesară celui care încearcă să pătrundă și să înțeleagă teologia lui atât de variată și de profundă.*

S-a tot spus despre sfinția sa că este „*cel mai mare teolog ortodox al secolului XX*”. Și așa este! Părintele Dumitru Stăniloae este autorul unei teologii mărturisitoare și al unei teologii filocalice, unice. Asemeni marelui Sfânt Apostol Pavel, avea permanent conștiința prezenței proniatoare a lui Dumnezeu. De aceea, nu a scris o teologie teoretică, scolastică, ci o teologie trăită, experimentată în propria-i viață. *Lucrările sale sunt mai curând o convorbire cu Dumnezeu, decât o vorbire despre Dumnezeu.* Când citim din dogmatica sa, parcă îl simțim pe Dumnezeu care suferă datorită neputinței noastre de a iubi. *A fi cum el a fost, același pentru toți laolaltă și totodată diferit pentru fiecare în parte, această calitate nu a aparținut decât marilor părinți filocalici ce au realizat în chipul lor asemănarea cu Dumnezeu.* Pentru Părintele Dumitru Stăniloae fiecare om era unic și niciodată nu făcea o ierarhie a persoanelor care-i călcau pragul. În camera sa de lucru, asemenea unei chilii de călugăr, pășeau cu multă sfială, dar o pace își inunda întreaga ființă imediat ce intrai în spațiul acela sacru, venerabil, de imortalitate. În fața lui luminată, în ochii săi mereu întredeschiși, în vorba lui dulce dar fermă, găseai imediat chipul marelui teolog, ori a părintelui duhovnicesc ce exercita acea paternitate duhovnicească, asemenea marilor părinți ai Bisericii din trecut.

În încheiere voi spune doar că Părintele Stăniloae a trăit nouăzeci de ani, însă în toți acești ani, el s-a uitat pe sine și a făcut totul pentru alții, pentru Biserica pe care a slujit-o, pentru țara sa, pentru Ortodoxia românească și universală. *S-a mai spus și de către alții, o spun și eu, că a-l numi pe Părintele Stăniloae „părintele meu” sau „părintele tău”, ori „părintele spiritual al unui grup de teologi entuziaști”, ar fi o adevărată nedreptate. El este pentru todeauna „părintele nostru” – „Părintele Bisericii Universale”.*

Prin urmare, nădăjduiesc că vom ști, pe mai departe, să ne cinstim înaintașii așa cum se cuvine deși în aceste vremuri, prețuim mai mult pe alții de oriunde și de aiurea, căci ni se par a fi mai exotici, mai spectaculoși, mai senzaționali!... Și totuși, sunt convins de faptul că ce este nobil rămâne, iar ce este ieftin, apune!...

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

Veșnică să-i fie amintirea și pomenirea! Amin!

Reșezarea etapelor în Bibliografia retrospectivă a României

Conf. univ. dr. **Constantin MĂLINAȘ**

După celebra consfătuire bibliologică de la Călimănești, din 9-10 mai 1982, la care au luat parte cei mai de seamă cercetători din patrimoniul românesc mobil de tip carte și manuscris, a intrat mai mult în circulație conceptul de **bibliografie românească retrospectivă**, ca alternativă pentru conceptul de **bibliografie românească veche**, lansat încă prin **Planul Ioan Bianu din anul 1895** și pus în practică de către acesta, împreună cu **Nerva Hodoș și Dan Simonescu**, în cele patru volume monumentale ale lucrării, redactate și editate de către ei, până în anul 1944, sub auspiciile Academiei Române. Din păcate, disputa fundamental pozitivă de idei, de la Călimănești, nu a fost continuată și fructificată, cum ar fi fost util, nu s-a transformat în circulară de lucru, emisă de un editor, care să își asume lucrarea nouă, nu a generat criterii de cuprindere și metodă de lucru bibliografic, dimpotrivă, totul a rămas în doar cunoaștere orală, mai puțin în recunoaștere, pozițiile atunci exprimate într-un show unic prin amploarea pasiunilor și intensitatea argumentelor pro și contra, au rămas uitate, iar benzile de magnetofon, cu înregistrarea integrală a discuțiilor, făcute prin grija Doamnelor Monica Breazu și Rodica Bănățeanu, depuse la fostul Consiliu al Culturii și Educației Socialiste, nu se mai găsesc. În principal, atunci s-a ascultat de către noi toți, patrimoniști tineri și bătrâni, noi și vechi în ale domeniului, circa o sută de persoane din toată țara, referatul susținut de către **Angela Popescu Brediceni**, director general al Bibliotecii Centrale de Stat din București, cu titlul **Conceptul de bibliografie națională retrospectivă română în lumina cerințelor istoriei naționale**, în care cu multă îndrăzneală se propunea nu reeditarea amplificată și reordonată, renumerotată, a **Bibliografiei românești vechi**, ci înlocuirea ei cu o lucrare nouă, ca criterii, sferă de cuprindere și metodă de descriere, care să refacă totul sub titlul și conceptul nou, de **Bibliografia retrospectivă a României**, împărțită în câteva etape, de la cea veche, cu începere la 1508 și până la cea modernă (1831-1918), apoi la cea contemporană, oprită convențional la anul administrativ 1952. După lectura studiului au urmat discuții extrem de participative și aprinse, de circa șase ore, la care au expus argumente pro și contra liderii domeniului, profesorii **Dan Simonescu**, **Alexandru Duțu**, **Ion Rotaru**, **Ion C. Chițimia**, **George Mihăilă**, **Gabriel Ștrempel**, **Virgil Căndea**, **Octavian Șchiau**, **Dan Zamfirescu**, adică titanii, dar și alții, dintre cei tineri, fără a se putea ajunge la un consens, care s-a dovedit imposibil în acel moment. Dezbateră, însă, a fost exemplară prin academismul ei, prin construcția de argumente, prin dragostea față de cartea și bibliografia veche. A fost cea mai fascinantă dezbateră pe acest subiect, la care am asistat vreodată. De aceea, căutarea și regăsirea benzilor de magnetofon cu acele înregistrări ar fi necesară, pentru a fi ascultate din nou cu atenție, deoarece titanii s-au dus aproape toți, dar problema și dilemele ei au rămas!

Față de acel stadiu, domeniul însuși a evoluat, grație sesiunilor anuale ale cărții și manuscriselor de patrimoniu, care

s-au ținut cu consecvență în luna mai a fiecărui an, până în 1989, și au acumulat argumente de refacere a lucrării în întregul și părțile sale. Cred că timpul a dat tot mai mult dreptate punctului de vedere, susținut atunci de referent, deoarece după trei decenii, acum se poate vedea mult mai bine, că soluția de bibliografie națională retrospectivă este mai potrivită spiritului deschis european actual, decât conceptul, mai restrâns, dedus din planul Ioan Bianu, foarte bun la vremea lui, pentru care avem tot respectul și admirația cuvenite.

În intervenția mea de acum doresc să afirm opțiunea pentru viitorul mai sigur și mai util, de a se lucra metodic pe conceptul de bibliografie retrospectivă a României, dar totodată să aduc în atenție și nevoia, motivată, de a se vedea încă o dată, care sunt etapele cele mai realiste, în derularea istorică a producției și civilizației cărții pe teritoriul României, înțeles așa cum a fost acesta în extensia lui istorică maximă, punând în discuție două puncte ale fenomenului și ale conceptului, adică începutul lui, fixat tradițional la 1508, respectiv întâlnirea cu epoca modernă, care mi se pare pusă prea târziu la anul 1831. Prima obiecție este, însă, de principiu, este preliminară, și privește tratarea prea punctiformă a unui fenomen, acela al cărții, care este inflorescent și arborescent prin natura lui, format nu din puncte, ci din pânze, dar aici este de luptat cu tradiția, care operează cu entități de tipul înregistrării bibliografice, care au caracter dominant punctiform. Cred că și aici se cuvine să înlocuim civilizația punctului, prea restrictivă și ținând de o istoriografie depășită, cu civilizația arhitecturală, cu mai multe paradigme, cum a fost și civilizația scrisului și a cărții în România de-a lungul timpului. Ceea ce se poate face, în cazul prelucrării pe calculator a datelor, în formatul MARC, este ca să se dezvolte mult blocurile datelor și notelor de relație, care pun vedeta principală uniformă, prea punctuală, într-o sumedenie de legături și-i conferă astfel arhitectură, introduc în descriere caracterul cultural, artistic, social și tehnic, pe care cartea l-a avut în realitatea timpului ei.

Așadar, vorbind despre începutul tiparului la români, s-a operat inițial cu anul 1580 (**Vasile Popp**, Disertație, Sibiu, 1838), apoi cu anul 1507 (începând de la **Timoteiu Cipariu** și **Ioan Bianu**), trecând la anul 1508, când apare prima carte cunoscută atunci în România. Aceasta a fost **Liturghierul** slavon al călugărului Macarie, la Târgoviște, de la care sârbătorim acum cinci sute de ani, printr-o superbă ediție integrală, facsimilată, care reprezintă o performanță a editorilor și bibliologilor români, de mare acuratețe și valoare europeană. Totodată, de remarcat delicatețea și modestia autorilor reeditării, care au respectat așa de mult entitatea **Liturghierului**, încât au tipărit în volum separat studiile, cu care însoțesc restituirea lui, socotindu-l ca un monument de piatră, la care nu trebuie adăugat și pe care nu trebuie intervenit.

Recunoscând aceasta, ne punem totodată întrebarea, dacă nu se poate cumva motiva în mod plauzibil o dată mai veche, cu care să înceapă înregistrarea de carte tipărită, în ceea ce am dori să fie **Bibliografia retrospectivă a României, epoca veche**. Răspunsul nostru este afirmativ și vom schița

aici argumentul într-o formă scurtă, dar care privește o discuție lungă și neterminată. Pentru aceasta, ca suport, vom aduce din memoria timpului **Consfătuirea bibliografică internațională de la Varșovia**, din anul 1957, care a deliberat și a recomandat agențiilor bibliografice naționale, că înregistrarea bibliografică este repetabilă, prin urmare se poate folosi înregistrarea bibliografică plurală și paralelă a unei cărți în mai multe bibliografii naționale, dacă persoanele, mai multe, ce au concurat la producerea cărții, țin de mai multe culturi și popoare. Aceasta este o viziune structurală binevenită asupra cărții, ca produs cultural, social și tehnic al unei societăți, care are în vedere responsabilități multiple pentru producerea cărții: în primul rând responsabilitatea intelectuală primară, de autor al textului, care este fundamentală, și fără de care celelalte nu ar exista. Aceasta este întotdeauna principală, de generare a subiectului și de redactare a lui, apoi vin responsabilitățile secundare ale tuturor, celorlalți, care ilustrează, traduc, machetează, editează și tipăresc cartea. Prin aplicarea acestui principiu, de pildă, cărțile diaconului Coresi se pot înregistra simultan și paralel, în bibliografiile retrospective ale românilor, ungarilor și germanilor. Ceea ce unii au și făcut. Urmând aceleiași principiu, pe care alții deja îl folosesc cu succes, **Bibliografia retrospectivă a României – epoca veche** ar putea începe cu înregistrarea incunabilelor germane despre **Vlad Țepeș, poreclit Dracula (1431-1476)**, ce au dat subiect de lectură în Europa atunci și acum, sau a incunabilului slovac despre **Matei Corvin (1443-1490)**, pe criteriul apartenenței de subiect principal, ori a incunabilelor tipărite prin Europa de autori și tipografi din Transilvania și Banat, precum a fost predicatorul franciscan **Pelbartus de Timișoara (1435-1504)**. Tot aici se poate include acel celebru **Captivus Septemcastrensis**, pseudonim pentru Părintele Georgius, prins de turci în luptele din Ardeal, dus cu ei, de la care fuge, apoi scrie și tipărește odiseea sa în vest. Astfel, BRR ar putea începe pe la anul 1473, sau chiar 1462, în loc de anul 1508, adică ar ocupa un loc mai potrivit în istoria incunabilelor, care se încheie la anul 1500 și din care am fost excluși până acum, grație egoismului unor bibliografi și bibliografii dominante, cum sunt cele germană, italiană, olandeză și franceză. Acest egoism a început după disertația **De ortu et progressu artis typographiae**, Cologne 1639, de **Bernhard von Mallinckrodt**, care folosește pentru prima dată expresia **Prima typographicae incunabula**, introducând astfel un termen, ce se va răspândi rapid, cu înțelesul restrictiv, de tipăritură mobilă, realizată în leagănul tiparului de până la anul 1500. Urmează lucrarea **Incunabula typographiae sive catalogus librorum scriptorumque proximis ab inventione typographiae annis usque annum Christi MD inclusive in quavis lingua editorum**, de **Cornelius van Benghen**, tipărită la Amsterdam în anul 1688, cu care se pecetluiește problema. Marile cataloage ulterioare au păstrat și accentuat termenul, înregistrând aproximativ 29.000 de titluri de incunabile, din care trei sferturi au apărut în Germania, Italia, Olanda și Franța, ai căror bibliografi țin la această întâietate și nu lasă extensia limitelor cronologice ale conceptului tradițional de incunabil... Desigur, însă, că și acest limes al anului 1500 se poate discuta și a fost discutat, dacă este motivat, sau nu, deoarece nu reprezintă nimic în istoria producerii cărții tipărite cu litere mobile, din punct de vedere al desprinderii ei de modelul manuscriselor. La anul 1500 nu s-a întâmplat nimic semnificativ în arta și tehnica producerii cărții, care să motiveze, că ceva se încheie și începe altceva cu produsul numit carte tipărită. S-a propus astfel ca să funcționeze ca limită anul 1525, care înseamnă ceva în

progresul cărții ca obiect, sau să se declare o perioadă postincunabulară până la anul 1550, dar marii editori și producători de cataloage ale incunabilelor nu au acceptat modificarea.

Operând așadar cu conceptul în vigoare, la care adăugăm teoria înregistrărilor secundare repetabile și paralele, iată o posibilă listă, de incunabile, care ar putea să fie înregistrate paralel și în **Bibliografia retrospectivă a României – Epoca veche**:

Incunabile de subiect dominant românesc:

VLAD ȚEPEȘ, sub titlul **HYSTORIA DRACOLE WAYDA**, adică broșurele populare, ce se vindeau la târguri în Europa, cu ediții la Lubeck, 1485, Nurnberg, 1488, Bamberg, 1491, cu portretul frumos desenat al domnitorului român, alte două ediții acolo la 1494, 1499, apoi la Strassbourg în anul 1500. Pe o gravură săsească din anul 1462, îngropată în text tipărit, apare de asemenea portretul desenat al domnitorului.

MATEI CORVIN, sub titlul **CHRONICA HUNGARORUM**, tipărită la Buda, în 1473, de 67 file. Pe lângă subiectul general, de esență românească, cinci capitole din cronică rulează pe teritoriu românesc, astfel: **De pugna regis / Caroli Roberti de Anjou / contra Bazarab voyvodam vlachorum**, **De obedientia Alexandri voyvode transalpinii**, **De exercitu ad partes transalpinas**, **De recessu Bogdan voyvode in Molduam**, **De coronatione regis Matthiae** (pomenind la urmă campania de la 1467 în Moldova).

Autori:

Călugărul GEORGIUS (Frater Georgius, presbiter), născut la anul 1422 în satul Romos, lângă Sebeș, răpit de turci la asediul orașului din anul 1438, deci la numai 16 ani, trăiește la ei, apoi fuge, ajunge în vest, scrie și publică la Urach (Eichstadt) disertația **Tractatus de Ritu, Moribus, Conditionibus et Nequitia Turcorum**, în 1482. Descrie ceea ce a văzut și a cunoscut pe propria-i spinare, credințele, obiceiurile, viața și viclenia turcilor, inclusiv expediția sultanului Murad II în Transilvania. Moare la Roma, în anul 1502. Unii spun că prima dată și-a publicat lucrarea la Roma, în anul 1481, semnată cu pseudonimul **Captivus Septemcastrensis**.

Pelbartus Ladislaus, născut la Timișoara în anul 1430, scriitor franciscan, predicator celebru și erudit, cu teologia făcută la Cracovia între anii 1458-63.

Scrie mult, publică între 1483-1499 mai multe cărți de rugăciuni și interpretări biblice, reunite în opera sa finală, de patru volume, **Auream Sacrae Theologiae Rosarium**, Veneția, 1503-1508, astfel:

1483 **Sermones**, sine loco, apoi în 1486 la Nurnberg;

1487 **Expositio compendiosa et familiaris Sensum Litteralem et Mysticum, complectens Libri Psalmorum...**, la Strassbourg (Argentorati);

1489 **Pomerium sermonem de Tempore**, sine loco, din nou la Hagenau în 1498;

1496 **Stellarium Coronae Mariae Virginis**, la Basel, reluare la Strassbourg în 1498;

1499 **Pomerium sermonum de Sanctis**, Hagenau, din nou la 1500;

1499 **Pomerium Quadragesimalium (Quadragesimale triplex)**, Hagenau.

Editori:

În legătură cu incunabilele slavone, tipărite la **Cracovia** de **Schweipool Fiol** în anul 1491, s-a emis părerea că ar fi în legătură cu Mănăstirea Peri din Maramureșul istoric, respectiv că editarea lor, după manuscrise maramureșene, ar fi fost comandată și plătită de către boieri moldoveni, care ar deveni astfel editori comerciali ai acelor. De verificat, ce se

mai poate. Acestea au fost un **Octoih, Triod-Penticostar înflorit și Psaltirea** în limba slavonă. Reținem acum doar două opinii, ca punct de pornire în cercetare: Savantul rus **A. Sobolevski** spune că tipăriturile cracoviene s-au făcut după *texte de origine românească*, respectiv savantul **A. I. Iațâmirschi** afirmă că în secolele 15-16 stilul moldovenesc domina în manuscrisele rusești, deoarece acestea: *sunt pur și simplu copii după cele moldovenești*, iar vignetele, inițialele și chenarele desenate de călugării moldoveni se imită întocmai de călugării din scriptoriile mănăstirilor rusești.

Tipografi de pe pământ românesc, itineranți în vest până la anul 1500:

Toma Septemcastrensis de Civitate Hermanni, tipărește la Mantua în 1473 și apoi la Modena; **Bernard din Dacia** lucrează la Napoli; **Martin Burciensis de Setedino**, din Codlea, lucrează la Brunn; **Andrei Corbul** din Brașov lucrează la Veneția.

Conclusiv, principiul înregistrărilor bibliografice repetabile și paralele poate să permită luarea în descriere a tuturor contribuțiilor la producerea cărții, atât de autor vedetă principală uniformă, cât și de vedetă secundară, una, sau mai multe. Și astfel, vom putea să facem dreptate popoarelor mai mici, creatoare de meteoriți culturali în plan european, dar care fac și ei parte din bolta bibliografică a Europei și să înregistrăm corect un număr apreciabil de incunabule, care s-au generat și cu contribuție din spațiul nostru, a cărui multiculturalitate este foarte veche, este chiar genuină, este în chiar etnogeneză și se vede în teoria straturilor.

Despre un asemenea punct de vedere au mai fost glăsuri, care s-au ridicat cu argumentația potrivită, dintre care menționez în primul rând pe ale colegilor patrimoniști de la Galați, **Nedelcu Oprea**, **Ana Andreiescu**, dar mai ales **Dan Râpă Buiuciu**, însă fără ecoul dorit, deoarece spiritul tradiționalist, întemeiat pe purismul bibliografic, a fost mai puternic, cel puțin până acum. S-a încercat chiar desprinderea cărții latine de cea chirilică, despre care Doamna Ana Andreiescu concluzionează în cartea sa despre arta cărții: „*Pentru cartea tipărită cu caractere chirilice, cercetătorii din domeniul istoriei cărții și a tiparului sunt de acord că perioada de început (a incunabulelor) se prelungește până la anul 1525.*” (p. 11)

Al doilea aspect, pe care îl aduc în discuție privește perioada de încheiere a BRV, adică anul 1830 și care se poate discuta, dacă este, sau nu este suficient de motivat. Încă în consfăturile de la Iași, din 23-26 mai 1991, precum și la Ploiești, în 23 noiembrie 2003, am avansat părerea, că ar fi potrivit ca să se introducă în lucru o perioadă, numită **Bibliografia românească premodernă**, pentru producția editorială din România dintre anii 1688-1830, sau măcar pentru perioada 1780-1830. Criteriul nou, ce a stat și poate sta la temelia acestei periodizări, decurge din următoarele:

A). În primul rând, nu mai suntem obligați să considerăm că funcționează o singură periodizare a istoriei, precum ne cerea materialismul dialectic și istoric, cea decursă din evoluția politico-economică a societății, adică pentru toate domeniile românești istoria modernă începea la 1821 cu Revoluția lui Tudor Vladimirescu. E mult mai interesant și mai aproape de adevăr să considerăm că fiecare domeniu are plastica lui istorică și comportă o periodizare proprie a etapelor în care s-a exprimat, desigur cu conexiunile inerente la contextul societății.

B). Se poate socoti că un popor intră în epoca sa premodernă, atunci când are o traducere bună și completă a

Bibliei în limba sa! Dacă da, și noi suntem dintre cei care cred astfel, înseamnă că în plan cultural, și special în plan bibliografic, epoca premodernă la români începe cu **Biblia lui Șerban Cantacuzino**, de la Snagov, 1688, care este scrisă într-o limbă română frumoasă și flexibilă, putând reda mesajul de înțeles al textului biblic. Ceea ce nu este puțin.

C). Se poate socoti că un popor intră în epoca sa modernă, atunci când are prima gramatică tipărită a limbii sale! Dacă da, putem socoti că prin **Gramatica de la Viena, 1780**, a lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai începe epoca modernă, în civilizația cărții la români, căci despre aceasta facem vorbire. Criteriul este atractiv și serios, eu și alții credem în el și ar fi luminos ca să fie adoptat și practicat ca atare în reperiodizarea lucrării, ce s-ar putea numi **Bibliografia retrospectivă a României – Epoca premodernă 1688-1780**. Dacă am gândi și lucra astfel, atunci s-ar elimina și nepotrivirea cu practica europeană, regășibilă de pildă, în cazul unor cărți ale lui **Dimitrie Cantemir (1673-1723)**, care au fost traduse și tipărite în veacul al XVIII-lea la Berlin, Londra și Petersburg, fiind incluse în bibliografiile moderne ale țărilor respective, în timp ce la noi sunt clasate în perioada veche. Cine are dreptate ?

Cităm mai întâi, pentru pornire, punctul de vedere din tratatul de istorie a literaturii române, volumul întâi, București, 1970, unde se spune despre acest subiect: „**Fiind scrisă în latinește, Descrierea Moldovei nu face parte nemijlocit din literatura română, dar prin subiectele tratate... se leagă de istoria literaturii noastre.**” (p. 572) Uimitor punct de vedere, confuz, care acum cade cu totul în desuetudine, deoarece s-a scris mult și s-a lămurit deja, pentru cine vrea să perceapă, că istoria literaturii române poate să includă operele scrise în limba latină de autori români, precum **Elegia lui Gheorghe Șincai**, de la Oradea, 1804. Sau scrierile teologice, elaborate în secolul patru de către **Niceta din Remesiana**, între care **Te Deumul**. Toate fac parte din filologia și literatura română.

Dar să vedem despre ce cărți poate fi vorba în cazul lui **Dimitrie Cantemir (1673-1723)**. După refugiul în Rusia, în urma campaniei nereușite de la Stănilești pe Prut, iulie 1711,

Dimitrie Cantemir

de unde se spune că prințul român a scăpat de turci, fiind pitulat în careta imperială sub fustele țarinei Ecaterina a tuturor rușilor, domnitorul român devine membru al Academiei de la Berlin în anul 1714. La cererea Președintelui întemeietor **Gottfried Wilhelm Leibniz (1712)**, Cantemir scrie două lucrări, care sunt gata în 1716, semn că le avea de mai mult timp

în pregătire și că le avea în minte. Acestea sunt **Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae**, respectiv **Incrementa atque decrementa aulae othomanicae**. Ele sunt preluate de către comanditar, după care începe traducerea și tipărirea lor în câteva capitale din Europa. Apar astfel la Berlin, Londra, Paris, Hamburg și Petersburg, în anii 1734, 1736, 1743, 1745 și mai târziu, până la 1771. Ceea ce poate explica de ce numele lui Cantemir este gravat în forma **Demetrius Cantemir** pe peretele din *Templul Faimei*, aflat la Biblioteca „Sainte-Geneviève” din Paris. La toate, mai adăugăm și harta tipărită a Moldovei, desenată de Dimitrie Cantemir, descoperită odinioară de marele geograf **George Vâlsan** la Biblioteca Națională din Paris.

Dar, iată operele lui Dimitrie Cantemir, care pot intra în interesul subiectului nostru de azi:

OPERE ORIGINALE

Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul, Iași 1698;

Sacrosantae scientiae indepingibilis imago, 1700;

Ioannis Baptistae van Helmont Physicis universalis doctrina, 1700;

Tarifu ilmi musiki ala véghi maksus, 1700;

Compendiorum universae logices institutiones, 1701;

Istoria ieroglifică, 1703-1705;

Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae, 1714;

Monarchiarum physica examinatio, 1714;

Panegyricum iuvenis Principis Russiae et Moldaviae sept. aetatis Imperatori Petri, 1714;

Incrementa atque decrementa aulae othomanicae, 1716;

Vita Constantini Cantemyrii cognomento senis, Moldaviae Principis, 1716;

Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor, 1717-1718;

Hronicul vechimei a Româno-Moldo-Vlahilor, 1717;

Loca obscura in catechisi quae ab anonymo auctore slaveno idiomate edita, 1720;

Pismo kneaza Dimitria Kantemira k grafu Gavriilu Golovkinu, 1721-1722;

Collectanea orientalia. Principis Demetrii Cantemiri variae schaedea et excerpta e autographo descripta, 1722-1726;

De muro caucaseo, 1722;

Kniga sistima ili sostanie muhammedanskoi religii, Moskva 1722.

EDIȚII TIPĂRITE

De muro Caucaseo. Publicat de T. S. Bayer, în: *Commentarii Academiae Scientiarum Petropolitanae*, Vol. I., St. Petersburg 1726, 425-463;

The History of the Growth and Decay of the Ottoman Empire. Translated into English by N. Tindal, London, Vol. I-II, 1734/35;

Histoire de l'Empire Othoman, où se voyent les causes de son aggrandissement et de sa décadence, Paris 1743;

Istoria o žizni i delach Moldavskago gospodarea Constantina Cantemira. Prelucrare în limba latină și rusă de T. S. Bayer, Moskau 1783;

Istoričeskoe, geografičeskoe, političeskoe opisanie Moldavii s žizni sočinitelej, nemeckago prelopenia perevel Vasili Levšin, Moskau 1789 ;

Exceptum ex operibus latinis Demetrii Cantemiri, vayvodae Moldaviae, Imperii Romani et Russiae Principis, membri Academiae Berolinensis et Petropolitensis, qui regnavit anno 1710.

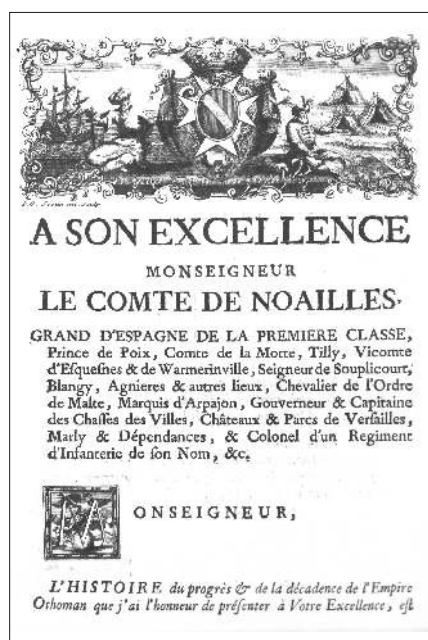
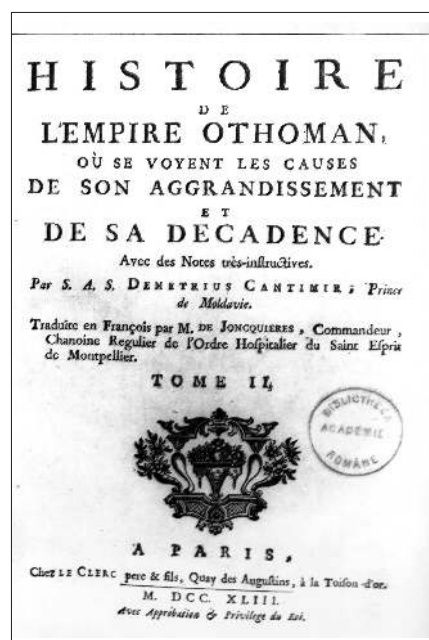
Copia dess Fürsten Demetrii Cantemirs in der Wallachei wider die Ottomanischer Pforte publicirten Manifests, 1711;

Geschichte des osmanischen Reichs nach seinem Anwachsen und Abnehmen, beschrieben von Demetrie Kantemir, ehemaligem Fürsten der Moldau, Hamburg 1745;

Beschreibung der Moldau, în: A. F. Büschung's Magazin für die neue Historie und Geographie. Hamburg, III (1769), 537-574 & IV (1770), 3-120;

Historisch-geographisch-und politische Beschreibung der Moldau, nebst dem Leben des Verfassers und einer Landcharte, Frankfurt und Leipzig 1771; **Wunderbare Fügungen der göttlichen Rache an der Familie der in der Wallachey berühmten Kantakuzenen, wie auch der Brankowanischen Familie**, în: H. L. C. Bachmeister, Russische Bibliothek zur Kenntniss des gegenwärtigen Russland, Riga, St. Petersburg, Leipzig, VIII, 1783, 147-184.

Vezi și Beschreibung der Moldau. Faksimiledruck der Originalausgabe von 1771. Nachwort von Constantin Măciucă, București 1973.

SURSĂ DE INFORMARE: Operele principelui Demetriu Cantemiru. Publicate de Academia Română, Vol. I-VIII, București 1883-1901; **Opere complete.** Ediție critică publicată sub îngrijirea lui Virgil Cândea, Vol. I-IX, București 1973-1987; Mariana Iova: **Dimitrie Cantemir, domnitor român și savant de renume mondială.** Bibliografie selectivă, București 1973; **Divanul de Dimitrie Cantemir:** bibliografie, Iași 1998.

Pentru lărgirea informației, a se vedea și: **Scrisoarea Moldovei,** Mănăstirea Neamț 1825; **Hronicul Romano-Moldo-Vlachilor.** Ediție îngrijită de G. Săulescu, Vol. I-II, Iași 1835; **Descrierea Moldovei,** Iași 1851; **Scrisoarea Moldovei.** Reeditare de T. Boldur-Lătescu, Iași 1868; **Din hronicul Romano-Moldo-Vlachilor,** București 1896; **Descrierea Moldovei.** Cu o notiță introductivă, note explicative, un portret și o hartă de Miron Nicolescu, București 1909; **Pismo kneza Dimitria Kantemira k grafe Gavriilu Golovkinu,** în: **Citenija imp. Obščestvo istorii i drevnostej rossijskich,** Moskau, Vol. CCXXX, 1909, 23-27; **Descrierea Moldovei.**

Tradus de Giorge Pascu, București 1923; **Vita Constantini Cantemyrii.** Text latin revăzut și traducere românească de Nicolae Iorga, București 1925; **Despre Coran.** După copia latinească acum mai întâi tălmăcit și tipărit în românește de I. Georgescu, în: **Analele Dobrogei** 7 (1927), 67-121; **Lupta dintre inorog și corb.** Prefață și note de Emil C. Grigoraș, București 1927; **Metafizica. Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago.** Traducere de N. Locusteanu, cu o prefață de Emil C. Grigoraș, București 1928.

Lista operelor lui Dimitrie Cantemir, care vine în plan cultural ca al patrulea om universal la români, după **Nicolae Olahus, Nicolae Milescu și Constantin Cantacuzino**, este atât de bogată, de academică și enciclopedică totodată, încât poate cu temei da nume și substanță europeană unei întregi perioade a bibliografiei retrospective a României, în care s-a depășit dominanta cărții de strană și altar, din veacurile precedente, pășindu-se decisiv către raționalismul și instituționalismul din veacul luminilor.

Introducerea unei diviziuni de bibliografie retrospectivă premodernă și modernă, cum am arătat, ar rezolva acest caz, foarte complex, precum și altele. Socotim acest rezumat doar ca o semnalară a problemei, care are acum din nou nevoie de o consfătuire, precum a fost cea de la Călimănești, din urmă cu aproape trei decenii, cu regruparea nouă a argumentelor pro și contra, dar și cu trecerea la metoda nouă de descriere, ISBD și MARC, atunci inoperante, trecerea la lucru, care stagnează după anul de grație divină 1989.

Încercând o schiță a marelui subiect, care este civilizația scrisului și cărții (manuscrise, sau tipărite) în România, pornesc de la prospectul publicat de către **Nicolae Bălcescu** în **Magazin istoric pentru Dacia**, tomul întâi, la anul 1845, pe nedrept uitat, trec prin planul și experiența **Ioan Bianu** (1895) și a celor, care l-au urmat, până în zilele noastre, ajungând la următoarea schemă de meditație: **Corpusul despre civilizația scrisului în România**, cu trei mari secțiuni, **Bibliografia manuscriselor** (care să includă începuturile scrisului antic pe piatră, pe lemn, pe textile, scrisul brodat, scrisul pe ouă, pe ce-

ramică, pe ciuperci, pe inele, pe orice suport, ajungând în Evul Mediu la scrisul pe pergament și hârtie), apoi **Corpusul însemnărilor de pe cărți vechi**, tratate diplomatic, ca documente cu formule caracteristice (a se vedea studiul **Biblioteconomie din însemnări pe cărți și manuscrise vechi**, în volumul **In honorem Gabriel Ștrempel**, București, 2006, p. 425-47), respectiv **Bibliografia retrospectivă a României**, cu etapele veche (1473-1688), premodernă (1688-1780), modernă (1780-1918), contemporană (1830-1952). Acesta este un proiect uriaș, care plutește de prea multă vreme între specialiști, pentru a fi ignorat în continuare. Marele lui avantaj este că nu produce o ruptură de lucru și poate prelua tot ce s-a descris bine până acum, adică asigură o continuitate bună de metodă și materie, la care poate adăuga, dacă principalele instituții de specialitate, în primul rând **Biblioteca Academiei Române**, ar fi dispuse să-i dea importanța cuvenită și să ne aducă în rând cu lumea, dându-ne de lucru pe un plan bine întocmit. Ar fi cel mai potrivit omagiu adus **Liturghierului**, la cinci sute de ani de la apariția fulgurantă din anul 1508.

Biografia este un gen literar care nu se bucură de atenția literatului român

Daniela SITAR-TĂUT

Alexandru Buican s-a născut în București, la 16 mai 1953, unde și-a făcut studiile primare și unde, ulterior, obține licența în științe juridice la Facultatea de Drept a Universității din București. În 1979 pleacă în Statele Unite ale Americii, stabilindu-se în orașul New York, unde mai locuiește și astăzi. Între anii 1988-1990 editează, tot la New York, revista de politică și cultură *Polemici*, de orientare net anticomunistă. Este eseist și dramaturg. A publicat dramele *Neînțelegerea* și *Încercarea* (*Polemici*, New York, 1987), precum și exegeza *Posteritatea lui Bacovia și Istoria... lui G. Călinescu*. A fost prezent în Baia Mare în cursul lunilor septembrie și octombrie ale acestui an. În cadrul proiectului „Biografii artistice de excepție”, ai cărui parteneri sunt Colegiul Național „Vasile Lucaciu”, Muzeul Județean de Artă „Centrul Artistic Baia Mare” și Inspectoratul Școlar Județean, a realizat o expunere a volumului *Brâncuși*. O biografie, secundată de o proiecție video cu fotografii din creația sculptorului, atât în fața elevilor, cât și a studenților de la arte plastice și artiștilor plastici băimăreni.

Daniela Sitar-Tăut: Ai editat, în urmă cu doi ani o voluminoasă biografie a lui Brâncuși care a avut un serios succes în țară. „Brâncușologii” cunoscuți se arată entuziasmați. De pildă, Dna Nina Stănculescu spune: „Nu am așteptat această carte incredibilă, însă acum, că a apărut, avem sentimentul că am tot așteptat-o, de la început și pentru totdeauna.” Iar Dl. Constantin Zărnescu afirmă despre ea că e: „O operă literar-artistică remarcabilă, asemănătoare aceloră închinată de romancierul și istoricul literar G. Călinescu vieții și operelor lui Creangă sau Eminescu... o operă importantă, recuperatoare, a unui talentat scriitor, prin care legendarul artist universal este adăugat la poporul său...., Cum ți-a venit această idee?

Alexandru Buican: Ideea unei biografii Brâncuși mi-a venit în februarie 2000, la București. Trăisem atâția ani în SUA și acolo văzusem interesul mare pentru Brâncuși, dar fusesem nesatisfăcut de informațiile biografice despre el. Crezusem că în România situația ar fi trebuit să fie mai bună, dar avusesem surpriza să văd că era chiar mai rea. Atunci, în acel februarie, am schițat o cronologie și am așteptat apoi să văd dacă într-o bibliotecă mare, cum e New York Public Library, pot găsi ceva materiale despre acest subiect. N-am pornit la lucru cu mari așteptări, am vrut doar să prospectez. Brâncuși trăise 52 de ani la Paris, iar eu căutam materiale în inima Manhattan-ului. Dar am mai spus și-n alte ocazii că NYPL are milioane de cărți, în toate limbile pământului și, în caz că nu deține unele anume, ți le procură, obligată prin regulamentul ei de funcționare, din alte biblioteci din lume. Și apoi – și asta e foarte important – am înțeles în scurt timp că „fenomenul Brâncuși” fusese de fapt un fenomen american și că în Franța, unde trăise fizic, fusese ignorat, ba chiar obstrucționat. Mai apoi, am înțeles că o biografie a lui Brâncuși nu se poate scrie în nicio altă parte decât în America. Asta, datorită voluminosului material memorialistic lăsat de acei scriitori și artiști americani cunoscuți azi sub numele de „expatriați”, de „generația pierdută” sau de

„americani la Paris” și care poartă semnăturile unor Ezra Pound, Ernest Hemingway, Scott Fitzgerald, E. E. Cummings, Key Boyle, Anaïs Nin, Alexander Calder, Jaques Lipchitz, Edward Steichen, Man Ray, Alfred Stiglitz, Sylvia Beach. Toți aceștia îi fuseseră lui Brâncuși prieteni, iar unii fuseseră chiar obișnuiți ai atelierului său din Impasse Ronsin. La aceștia trebuie să adaug și pe colecționarii săi principali, „patronii” săi, cum se spune: John Quinn și Walter Arensberg.

D. S.-T.: Deci te găseai la locul potrivit, la timpul potrivit. Care au fost etapele de elaborare a cărții? Prezintă-ne, te rog, șantierul redactării acesteia.

A. B.: Da, așa este. Eram unde trebuie. Mi-a apărut, atunci și acolo, clar că biografia lui Brâncuși, despre care Barbu Brezianu spunea că nu e încă posibilă, era totuși posibilă. Dar cerea muncă multă, însă asta e altă chestiune. Nu am făcut la început nici un scenariu epic, mi-am aranjat doar în mape materialul descoperit-vreo 65 de mape, corespunzătoare anilor activi ai vieții sculptorului. Această muncă a durat cam doi ani și ceva. Nu înseamnă că nu redactasem deloc text, dar făcusem doar mici „module” epice, pe baza informațiilor găsite, pe care apoi le plasasem în mapele corespunzătoare anului respectiv. Important era faptul că deja îl plasasem pe Brâncuși în timp. Apoi, când am aranjat materialul cronologic și când i-am dat o formă în calculator, am avut surpriza să constat că se născuse un volum de 384 pagini, pe care l-am tipărit pe un printer, căruia i-am făcut o copertă, pe care l-am dat la legat și pe care-l păstrez și acum. Aceasta poate fi considerată prima ciornă a cărții.

D. S.-T.: „Ciornă”?

A. B.: Da, eu îmi impusesem deja standardele biografiilor americane și acolo o carte de 384 de pagini e abia mai mult decât o ciornă când e vorba de o personalitate legendară ca „excentricul” Brâncuși.

D. S.-T.: Petru Poantă remarcă faptul ca volumul tău

nu este doar cartea despre Brâncuși, ci portretul unei epoci. Destine, picanterii, istorie, portrete, cultură, viață. Cum ai recompus atmosfera pariziană a acelei epoci?

A. B.: Abia acum însă începea greul. Îl situasem pe Brâncuși în timp, dar trebuia să-l situez și în spațiu. Nu voiam să scriu o carte monotonă despre un singur om, fie el și o figură fabuloasă ca Brâncuși. Și apoi, Brâncuși spunea că era „omul cu două sute de prieteni”. Cine erau acești prieteni? În ce relații se aflase cu ei în societate? Ei se numeau Amedeo Modigliani, Fernard Leger, Erik Satie, Guillaume Apollinaire, Aalvar Aalto, Samuel Beckett, Umberto Boccioni, Antoine Bourdelle, Georges Braque, Feodor Chaliapin, Henri Coandă, Pablo Picasso, Henri Matisse... Și mă opresc aici, altfel enumerarea ar deveni semn de prețiozitate. Dar se poate spune că nu a fost om important din Parisul literar și artistic (și nu numai) al primei jumătăți a secolului XX care să nu fi avut într-un fel sau altul o legătură cu Brâncuși. Stabilirea raporturilor în care Brâncuși a stat cu acești oameni era importantă, era esențială. Importantă era și evocarea atmosferei din acel Paris, asta însemnând evocarea unor localuri ca Le Dome, La Rotonde, Le Select, Le Boeuf sur le Toit, Closserie de Lilas sau La Cupole; evocarea galeriilor și expozițiilor pe care le-au organizat și care au făcut istoria artei moderne. Am citit deci zeci și zeci de biografii ale acestor oameni, și multe cărți de sinteză asupra curentelor artistice, asupra vieții sociale din Montmartre și Monparnasse. Procesul intentat de Brâncuși Statelor Unite, proces istoric, s-a cerut și el evocat și a fost nevoie de lecturi. Relațiile lui cu America au solicitat cunoașterea lumii marilor colecționari, a protipendadei new-york-eze sau din Philadelphia și Chicago. Dar însemnătatea subiectului, importanța extraordinară a lui Brâncuși, mi-au impus seriozitate și am continuat munca. Am mers chiar atât de departe încât mi-am făcut o arhivă fotografică pentru ca să am în fața ochilor lumea pe care încercam s-o evoc. Am colecționat astfel din cărți, reviste, din albume, din cataloage de expoziții și de pe Internet un număr de mai bine de 4.000 de fotografii legate de lumea aceasta. Când am vorbit editorului meu din Philadelphia, James T. McDonough, Jr., un om care a editat în viața lui cam zece milioane de cuvinte, a fost neîncredător. Făcuse și el o muncă asemănătoare, în trecut, în legătură cu orașul Viena și colecționase cam 2.000 de fotografii și documente. Atunci i-am trimis versiunea ilustrată a biografiei Brâncuși care cuprinde, numai ea, peste 800 de fotografii. Și m-a crezut!

D. S.-T.: *Mircea Petean, directorul editurii Limes din Cluj mi se plângea în vară că nu avem biografii. În America, mi-ai spus tu, biografia este, oarecum, specia-rege. Motivează această diferență de percepție a genului biografic.*

Alexandru Buican împreună cu realizatoarea interviului

Alexandru Buican vorbind despre Brâncuși elevilor de la Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Baia Mare

A. B.: Deși după deschiderea din 1989 au apărut câteva biografii – nici vorbă că mai multe decât în întreaga istorie culturală românească – biografia este un gen literar care nu se bucură de atenția literatului român. Și atunci când criticul, universitar de obicei, face cu greu o biografie de 220 de pagini ea este dedicată unui alt scriitor. Putem spune că ne găsim în situația în care cizmarul n-ar face cizme decât pentru cizmari, croitorii n-ar croi haine decât pentru alți croitori, iar zidarii n-ar zidi case decât pentru alți zidari. Dar, cu tot respectul pentru scriitori, acestora trebuie să le intre în cap că în cadrul activității unui popor mai există și alte categorii de inși care merită atenția noastră. Sunt și medici eminenti, sunt arhitecți, sunt politicieni, sunt șefi de stat, sunt sportivi și chiar criminali seriali care, toți, captează imaginația cititorilor. În America, de pildă, interesul pentru biografii este enorm. Și biografia e genul literar cel mai stimat. Este regina genurilor de non-ficțiune. Este sinteza prin excelență. În jurul unui destin poți evoca întreaga societate cu instituțiile ei, poți evoca alte personalități, poți aduce din nou la realitate fenomene sociale, politice, economice ale acelei epoci. O biografie se poate spune că este un punct de trecere obligatoriu prin care se perindă întreaga societate. Numai că genul biografic, pe lângă alte cerințe, presupune multă muncă. Asta e însă altă poveste...

D. S.-T.: *Ai vizitat în septembrie Muzeul Memorial din Sighet și mi-ai spus că nu te așteptai să găsești la noi o asemenea instituție. Detaliază, te rog, experiența.*

A. B.: Da, l-am vizitat și mă bucur că am avut această ocazie. Este un loc unde ar trebui să vină cât mai mulți oameni. Prea ușor am trecut noi, românii, peste acele decenii care se numesc de obicei „obsedante” dar care, s-a dovedit, nu obsedează pe prea mulți. După acea fantastică siluire a sufletului românesc, la Canal și în închisorile printre care se numără și cea de la Sighet, a urmat groaznică și odioasă disimulare la care s-au pretat românii în anii ‘70 și ‘80. După 1989 s-a trecut prea ușor peste acel fenomen de lașitate națională. Și nu e de mirare că România se prezintă azi așa cum se prezintă. Abdicarea morală se plătește. În fond, România de azi e construită și de mulți dintre cei care mințeau în deceniile 7 și 8. Un muzeu ca cel de la Sighet ar trebui construit în București, să le aducă aminte mereu, până la moarte, celor care au fost sau călăi sau victime, de ce s-a întâmplat atunci. Și să fie un manual de școală pentru tineri. Nu m-am putut abține să nu mă gândesc la faptul că acest lăcaș al memoriei românești este totuși o fostă închisoare și că s-ar spune că ea, memoria, e tot captivă într-un penitenciar.

„La Sydney inima-mi bate, scrie și gândește tot românește”

Dialoguri privilegiate: GEORGE ROCA

Maria-Diana POPESCU

Maria Diana Popescu: *Stimate domnule George Roca, îmi repugnă, nu mai sunt la modă, întrebările ce se deschid pe complementele circumstanțiale. Așadar, primul pas îl facem prin Saint-John Perse. El spunea „că nu există istorie mai adevărată decât cea individuală”. Istoria dumneavoastră ce „teritorii” a cucerit?*

George ROCA: Stimată doamnă, m-ați luat brusc de tot! Noroc cu „monsieurul Perse” pe care știam că îl cheamă de fapt Alexis Léger... nume care mă obligă să fiu și eu cât mai leger cu răspunsurile la acest interviu! Deci așa spunea acest domn, care pare-mi-se a luat un premiu Nobel pentru literatură prin anii '60, că... istoria individuală este cea mai adevărată? Depinde dacă individul este cinstit! De obicei întâlnim pe toate drumurile o mulțime de tromboniști, de falsificatori, de roleri istorici... Am să încerc să fiu totuși cât mai sincer. *Per se!* Depinde de cine mă va crede. „*Per se*” din latină, precum zic juriștii.

Teritorii? Doamne prin câte am trecut... și ce puține am cucerit! Dar am rămas totuși optimist. Să vă prezint doar itinerariu: născut la Huedin, un orașel mititel, în județul Cluj. Când te dai jos din tren spui precum faimosul conchistador spaniol Juan de Garay: „Oh, un qué Buenos Aires!”. Cred că cel mai pur aer din țară este la Huedin. Trage de la Muntele Vlădeasa. Acolo locuiau bunicii! Apoi după două luni de la naștere am plecat cu mama spre Oradea, unde de fapt aveam domiciliul stabil părinții mei. Nu, nu erau de viță nobilă, dar locuiau într-un palat! În Palatul Poștei din Oradea, de pe strada Iosef Atilla. Așa se numea atunci! Apoi s-a numit Porțile de Fier. Am crescut cam însingurat deoarece palatul avea niște porți ca de cetate.

De mic mi-a plăcut să scriu. Le spuneam câte o poezie funcționarilor din palat și ei îmi dăruiau câte un căpețel de creion. Atunci adunam creioane! Cred că la un moment dat am avut peste două sute de capetele de creion. Îmi plăcea mirosul lor, al lemnului, al vopselei... Ați mirosit vreodată vreun creion proaspăt ascuțit? Miroase bine! Cele mai simpatice erau creioanele chimice! Dacă le băgai în gură luai sută la sută bătăiță de la mămica! Apoi am început să scriu pe pereți, devenind astfel unul dintre primii *graffiti* ai României post-belice! După câteva curele la „unde dă mama crește” am început să scriu pe hârtie... Ce plăcere! Păcat că foaia se umplea prea repede de semne. În clasa întâi am avut o mare bucurie... Am primit în dar un caiet foarte gros. Foarte gros și cu pătrățele! Îl mai am și acum! L-am cărat cu mine și aici, la capătul lumii. În el mi-am scris crâmpoie de istorie personală, o poezie, un panseu, ba chiar și numele fetelor de care am fost îndrăgostit în adolescență. Secția umanistică a liceului m-a ajutat să apreciez literatura și limbile străine. Astfel am început să scriu poezii, schițe, povestiri, eseuri. Ba le mai și publicam câteodată. Apoi am trecut un pic pe la facultatea de filologie, unde am avut profesori de elită: un Pervain, un Drimba, un Pop

la folclor... M-au învățat multe! Păcat că eu n-am fost întotdeauna receptiv. Tinerețea *dear*, tinerețea!

Mergem mai departe! De la Oradea drumurile m-au dus la București unde am trăit vreo 16 ani. În primii ani „capitaliști” făceam naveta la Ploiești, unde eram actoraș la una dintre secțiile teatrului local. Apoi m-am mutat și cu serviciul pe malul Dâmboviței, *vis à vis* de „Casandra”, studioul Institutului de teatru, pe strada 30 Decembrie, fostă Carol și în prezent strada Franceză. Pe la sfârșitul anilor '70 m-am certat cu ăia roșii deoarece nu vroiam să mă fac frate cu seceera și ciocanul. Așa că mi-am aruncat buzduganu' cât mai departe la antipozi, făcând și eu saltul după el ca zmeul din poveste. Sunt aici, în Australia, la Sydney, de mai bine de un sfert de veac, dar să știți că inima-mi bate, scrie și gândește... tot românește.

M.D.P.: *O necesitate lăuntrică, un capriciu la modă, un fel de a vă îmbrăca festiv trăirile artistice sau cum definiți pasiunea pentru grafica de excepție pe care o realizați? Mărturisesc, pe mine m-a fascinat potretul meu răsturnat în licăriri de curcubeu.*

G.R.: Fotografia digitală m-a fascinat de la începuturile ei. Îmi place să mă joc cu pozele. Am făcut zeci de mii de fotografii și, culmea, nu prea m-am înduplecat să șterg din ele. Chiar dacă erau de calitate proastă, sau mai slăbuțe. „M-am jucat” cu pozele de multe ori, până când am scos ceva din ele care mi-a plăcut. Am aplicat și criteriile de selecție. Cu cele mai bune mi-am încântat privirea, m-am lăudat la prieteni, le-am expus prin casă, pe pereți, pe la simeze, pe internet și le-am făcut cunoscute. Să știți că pe net circulă multe fotografii de-ale mele făcute unor personalități, dar care fiind nesemnate sunt folosite de parcă ar aparține „domeniului public”. Sunt sfeterisite de diferite publicații! Nu mă supăr dacă nu îmi cer consimțământul pentru a le folosi decât atunci când sunt atașate la articole de scandal.

Dumneavoastră mi-ați trimis o poză „interesantă”, o poză unde, datorită pălăriei pe care o aveți pe cap, aveți o figură de amazoană. De sub pălărie... o figură frumoasă, mândră, curată și relaxată. Atașată la un articol, precum cel care l-ați trimis spre publicare revistei AGERO unde sunt redactor, ar fi părut un pic cam ciudată, poate chiar comică. De ce? Pentru că era o fotografie deosebită, o fotografie care reprezenta parcă o vedetă din serialul „Dallas”, nu imaginea unei scriitoare, sau jurnaliste din România postdecembristă. M-am tot gândit ce să fac cu ea pentru a o face mai neutră. Așa că am dublat-o prin răsturnare asemeni unei imagini în oglinda unui lac. Între cele două segmente nou create v-am scris numele. Și... mi-a plăcut. Atrăgea! Acum devenise o fotografie de artă, nu o imagine de *cowgirl*! Desigur am folosit și câteva efecte și schimbări de culoare pentru a o face mai interesantă. Imaginea ațâța astfel (cred!) curiozitatea celor care o vedeau și, inevitabil, îi atrăgea ca un magnet la citirea articolului.

M.D.P.: *Goethe spunea: „Iartă-mă, clipă, sunt fericit!”. Dacă omul, dacă dumneavoastră intrați în starea de grație, dacă treceți prin „grădinile” dumneavoastră ca prin grădinile raiului și nu vă oprește nimeni fructul oprit, puteți numi aceasta, „fericire”?*

G.R.: Von Goethe a spus multe chestii deștepte în aforismele domniei sale. Oamenii au nevoie atât de puțin pentru a fi fericiți. Chiar și o clipă este suficientă! Cât despre fructul oprit... consider că fiecare are „fructul” lui! Unii doresc să aibă unul mai mare, mai parfumat și mai zemos... Eu vreau esența... caut să văd ce-i înăuntrul lui! Nu mă interesează dacă e mititel și stafidit. Să fie gustos, să-mi încante unul dintre simțuri și să nu aibă viermi. Deci, îmi plac lucrurile simple și curate. Nu fug după „fericiri”! N-am fugit niciodată. Prefer să fac ce vreau și ce îmi place, să-mi ofer atât cât pot să-mi ofer... fără eforturi deosebite. Și totuși să fiu fericit! Caut să fiu! Omul își face singur fericirea. Depinde însă ce pretenții are. Dacă vrei o fericire mai mare și nu poți să ți-o realizezi atunci începi să suferi, să râvnești, să faci eforturi deosebite pentru a o avea... Fericirea dorită și neîmplinită aduce decepții! Deci, nu râvni la fructul cel mare din vârful pomului. Ia-ți fructul fericirii tale, acela pe care poți să îl atingi cu mâna proprie.

M.D.P.: *Să ne întoarcem, vă rog, la presa scrisă. Revista AGERO este deja un fenomen cultural internațional de înaltă ținută. A avut sorți de izbândă datorită efortului dumneavoastră și celui al colectivului redacțional?*

G.R.: Revista AGERO a devenit una dintre cele mai citite reviste de limbă română de pe internet. Am depășit deja cifra de zece mii de accesări pe zi. Asta înseamnă trei sute de mii pe lună și aproximativ trei milioane-plus pe an! Cum s-a ajuns la o asemenea performanță? Datorită partenerilor noștri, scriitorii-colaboratori, și calității materialelor prezentate! Lista de corespondenți se apropie de cinci sute, din care majoritatea sunt activi. Sunt săptămâni la rând când ne etalăm cu mai bine de douăzeci de articole noi. Tematicile diferite, atrag cititorii! Redacția e compusă din trei membri. Corvoadă ca la munca silnică. Satisfacții însă cu carul! Nu, nu materiale! Spirituale, sufletești... Cunoști lume nouă, oameni inteligenți, oameni de litere. Îți faci prieteni! Te bucuri de bucuria lor!

Personal, am editat până în prezent peste șapte sute de articole. Adică le-am selectat, corectat, formatat, „diacritizat”, înfrumusețat, prezentat estetic și grafic. Colegii mei la fel! Dar nici unul din noi nu ne plângem. De ce? Pentru că poți să faci pauză când dorești. Dar parcă nu-ți vine să abandonezi sau să stopezi misiunea de redactare, parcă te atrage din ce în ce mai

mult. Vrei să cunoști, să prezinți, să ajuți și să faci ceva util pentru semenii tăi. Pentru semenii tăi de aceeași limbă cu tine! Adică... cititori și producători români de literatură!

M.D.P.: *Poporul român nu a avut în vechime Cava-lerism, Renaștere, Iluminism, Enciclopedesim, nici Burghezie înstărită et caetera, foarte puțină viață cetățenească, foarte târziu Constituție și Parlament. Dar ne-am sincronizat, suntem un popor sănătos la spirit, România a dat de-a lungul vremii multe capete luminate. Suntem tot așa văzuți din afară sau altfel, domnule George Roca?*

G.R.: Ei, am avut noi câte puțin din fiecare element enumerat mai sus. Nu am putut face mai mult deoarece nu prea ne lăsau cei care ne subjugau. Birul pleca la Stambul, aurul Apusenilor pleca la Viena, inteligenția la Paris și mai târziu în America, uraniul și tezaurul la Moscova... Ba au mai cărat și romanii câteva zeci de căruțe cu aur la Roma. Și totuși a mai rămas în visterie! De câte ori am avut ocazia să ne debarasăm de paraziți și invadatori, ne-am adunat de pe jos și am renăscut precum pasărea Phoenix. Și culmea, mereu am rezistat măcelurilor, hoțiilor, invaziilor, calamităților și ne-am consolidat un perimetru național destul de vast.

Avem însă meteahna să fim mereu nemulțumiți, să ne plângem de milă. Mă întrebați cum suntem văzuți de afară! *Cui prodest? Cui bono?* La ce ajută? Ne dă cineva mai multă mâncare? Principalul este să fim noi mulțumiți și fericiți. Credeți că interesează pe cineva din afara țării dacă o ducem bine sau rău? Slogane, pentru foruri și congrese... pentru a se face comparații și pentru a se etala valorile altora. În rest totul e *business*! Doar trăim într-o lume unde este regină economia de piață. Dacă suntem buni cumpărători sau oferim mărfuri de care alții sunt interesați, atunci relațiile sunt bune, țara e lăudată și ambele partide sunt fericite. Dacă ni se (im)pune un „embargo” sau o cortină de fier, precum a fost cea comunistă, atunci tot ei ne critică, ne fac primitivi, amărăți, deoarece nu pot să câștige nimic de pe urma relațiilor cu noi!

Drepturile omului și mult trâmbițata democrație? Unii au voie să o încalce, alții nu! Țară mică, țară mare! Țară puternică militar, egal țară dominantă... Și apoi, pe cei puternici nu este permis să-i critici prea tare niciodată! Tot ăla micu’ e pus la index. De aceea e bine să îți găsești tovarăși și aliați! Și apropo, să știți că cei „din afară” nu ne văd așa de rău precum credem! Am mai spus, nu-l prea interesează pe omul de rând din afară ce se întâmplă în iubita noastră Românie. De fapt, mulți nici nu știu unde este situată această țară. Domniile lor sunt cam slăbuți la geografie. Atunci de ce să fie tari la economie politică, la istorie, sau la... „alte materii”? Ce credeți că noi suntem mai cu moț ca ei? Enumerați repede cinci orașe din Bulgaria! Și câte cinci din Ungaria, Ucraina sau Iugoslavia. Știți câți locuitori au aceste țări? Cum se numesc poeziile lor naționale? Știți câți elefanți are Guatemala? Nu? Atunci de ce vreți să știți cum suntem văzuți NOI de alții? De care alții? De politicieni? De afaceriști? Sau de șoferii de taxi din Bangladesh? Hagi-Haghi, vor striga unii. Comăneci-Comanici alții... sau Ceausesque-Ceucescu și Drachiula! Nu prea mulți vor exclama Eminescu, nici Decebal, și nici Ștefan cel Mare. Ei și? Principalul este că îi avem noi în suflet și inimă!

M.D.P.: *Încerc să agit un concept în curs de perimare: „Estetica, știința despre frumos și frumusețe” invadată globalizant de „știința violenței imagistice”. Ce e de făcut?*

G.R.: De ce ziceți perimare? Lumea se împarte în două. Cei cu gust pentru frumos și cei care nu-l au, dar ar vrea să se afirme cu orice preț, să iasă în relief. Frumosul se creează greu!

Urâtul mai ușor, deoarece nu are reguli! Ați observat vreodată un copil neîndemânatic care vrea să creeze ceva? Se chinuie bietul copilaș, insistă, plânge, se enervează, sau cere chiar ajutor pentru a crea ceva frumos. Dar nu îi este așa de ușor precum copilului talentat. Atunci se supără, se revoltă și încearcă să distrugă obiectul neputinței sale. Uneori devine violent! Dacă nu este supravegheat, lămurit, îndrumat și ajutat, caută să se exprime „artistic” în continuare cu aceeași neîndemânare și parcă cu mai multă violență. Vrea să atragă atenția cumva! Vrea să se exprime! Nu îl interesează prin ce mijloace. Deseori își găsește chiar și adepți admiratori. Atunci frustratul se autoconvinge că și el e în stare să producă ceva pentru a fi băgat în seamă! Și iată că s-a născut o artă așa-zisă violentă. Violentă pentru ochi, violentă pentru suflet, violentă pentru relații interumane. Și astfel estetica ajunge să fie secondată de o artă a urâtului, de o *moda horibilis*, de o comportare nemanierată... de o dorință de a ieși în relief, de a fi excentric, sau pur și simplu din prostie imitativă... că „așa fac și alții”. Totuși aceste mode trec repede. De ce? Deoarece supără ochiul, deranjează mintea, rănesc corpul fizic și aduc nemulțumiri sufletului. După o perioadă de coacere și de maturizare, mulți își taie pletele perioadei rebele, își acoperă tatuajele tinereții, își scot belciugele din nas și din buric, își însămânțează cheliile generalizate *à la mode*, caută să fie mai înțelegători cu estetica adevărată, cu arta frumosului, chiar dacă mai sunt ipocriți și mai mâzgălesc din când în când, dar din ce în ce mai rar, pereții latrinelor. Mă întrebați ce este de făcut? Educație, educație și comunicare! Integrare și reconciliere. O mână întinsă...

M.D.P.: „*Omul s-a născut liber, dar pretutindeni se află în lanțuri*”, spunea la vremea sa Jean Jaques Rousseau. Cum ați nuanța afirmația, raportînd-o la nevoile, la realitățile prezentului.

G.R.: Cât este puer omul este dependent! Deci nu este liber. Când ajunge la maturitate, orice om poate să se debaraseze de lanțuri. Trăim într-o epocă diferită de cea a lui Rousseau. Suntem mult mai liberi, sau putem să ne obținem libertatea mai ușor. Numai să vrem. Acum orice om sănatos la fizic și minte poate să fie independent dacă vrea. Dar unora le place să fie dependenți... fapt care este tot un fel de parazitism.

M.D.P.: Despre alte pasiuni subjugante sau înrobitoare de frumos, ce ne puteți spune?

G.R.: Îmi plac oamenii curați sufletește! Nu-mi plac naivii, prefer complicații. Cu naivii nu m-am înțeles niciodată. Mă trag la subsol! Îmi place modernismul până la limita bunului simț. Caut să înțeleg orice generație, orice individ, orice curent artistic. De la fiecare ai de învățat câte ceva. Îmi place o mâncare prezentată frumos, un parfum bun franțuzesc, o vorbă caldă, o glumă bună, o carte cărtărească sau cărturărească, o parteneră frumoasă, o casă curată și elegantă, o expoziție de artă clasică sau modernă, călătoriile... Da, da! Călătoriile în cât mai multe țări, să văd, să cunosc și alte culturi, să-mi fac noi prieteni... Apoi să-mi spal ochii cu panorama unui munte, sau cu întinderea nesfârșitei mări.

Îmi place să citesc. Citesc orice, citesc tot ce îmi cade în mână, și pe față și pe dos, și pe cant! Îmi place mobila veche - antică, bine făcută... îmi place *rococo* și *bauhaus* și *art nouveau*! Îmi place pictura pe pânză. Prefer pictura clasică, dar nu mă dau în lături să admir și un Edvard Munch, un Jasper Johns, Helen Frankenthaler, Yves Klein, un De Kooning, Fiona Rae, Nicolas De Staël, Carlo Carrà și chiar lucrările românului Romeo Niram. Mor după artistul foto-realist Ron Mueck, dar și după zbuțumata Frida Kahlo și muralistul ei soț, Diego Rivera! Îmi plac filmele muzicale deoarece mă relaxează, îmi place muzica clasică, dar nu Bach, apoi muzica latino (că doar români suntem!), îmi place un mambo, îmi place un tango, îmi plac piesele de teatru vorbite la o tonalitate medie (dar cu trăire, interpretare și intonație), nu ca cele românești din provincie unde actorii se remarcă urlând sau țipând cât mai tare. Și dacă nu pot să ating tot ce îmi place... încerc măcar să visez, să îmi visez dorințele. Personal mă mulțumesc cu puțin, dar totuși... nu fug de abundență.

M.D.P.: Și un răspuns pentru întrebarea lui Immanuel Kant. „Ce trebuie să sper”? Ce speră OMUL ca „animal rațional” cum îl numește Petre Țuțea? Ce speră distinsul George Roca de la viață?

G.R.: Ce sper? Sper să ajung ziua de mâine! Sper să fie pace, liniște, cât mai puține șocuri, să fie înțelegere, sănătate, tinerețe veșnică în suflet... Iubire între oameni! Ce sper de la viață? Am să vă răspund cu câteva versuri pe care le-am scris destul de recent: „O, Doamne,/ mai dă-mi măcar/ doar câțiva ani în dar!/ Dar dă-mi atâți câți se cuvine/ să-mi pot vedea nepoții mari,/ să pun un pas pe Lună,/ de care-mi este dor/ și unul col’ pe Marte/ și-apoi pot să... mor!”.

Schiță pentru un portret: Teresia Bolchiș-Tătaru

Antoaneta TURDA

Născută pe meleaguri hațegane, în vara anului 1935, scriitoarea germană de origine română, Teresia Bolchiș-Tătaru, este pentru peisajul românesc și în special pentru cel băimărean, nu doar o prezență obișnuită ci chiar necesară. Afirm aceasta, cred fără riscul de a greși sau a deranja spirite mai comode, amintindu-mi aproape toate lansările pline de vervă și patriotism ale cărților sale, a căror tematică cunoaște o largă sferă începând cu literatura propriu-zisă și continuând cu istoria și biologia, acest din urmă domeniu fiind de fapt una dintre marile sale pasiuni, care s-a oglindit mulți ani de zile în Baia Mare, unde a fost profesoară de biologie.

Plecată din România în anii '70 ai secolului trecut, s-a stabilit în Germania, la Augsburg, făcându-se repede cunoscută în mediul intelectual al țării de adopție unde este o veche membră a cercului cultural-artistic *Apoziția* din München dar și a *Asociației Botaniștilor* din Schwaben-Augsburg. Este, de asemenea, membră a *Liter-Art XXI* din SUA și UCIP de Press.

Stabilirea, pe vremea comunismului, într-o țară atât de civilizată și ordonată cum este Germania, țară în esența și mentalitatea ei profund diferită de România, probabil că a făcut-o, de-a lungul timpului, pe Teresia Bolchiș-Tătaru să observe, în cele mai mici detalii, aceste diferențe, bune sau mai puțin bune, să cunoască și mentalitatea românilor care, asemeni Domniei Sale, au luat drumul pribegiei din diverse motive, toate acestea ajutând-o poate mai mult, într-un anumit sens, să-și cunoască și să-și iubească mai mult țara natală, iubire mărturisită nu doar în cărți, ci și în bogata sa activitate ziaristică în care a luat mereu acele atitudini care, chiar dacă poate au deranjat pe moment din pricina unei poziții deseori foarte tranșantă, până la urmă au primit acordul opiniei publice. Amintesc aici, în acest sens doar câteva: articolul din revista *Pro Unione* nr. 3-4/2000: *A greșit Eminescu sau urmașii lui? De la Nistru pân' la Tisa...*, interviul acordat lui Marian Ilea în *Glasul Maramureșului*, din data de 15 septembrie 2001, intitulat: *După experiența unui sfert de secol de exil: Scriitoarea Teresia Bolchiș-Tătaru ne îndeamnă: Rea-duceți-l pe Dumnezeu în mijlocul nostru*, articolul din *Informația zilei* din data de 9 decembrie 2005, intitulat *Legi și reguli tovărășești* și cel mai recent publicat, în octombrie a.c., în cotidianul local *Graiul Maramureșului: Dincolo de un caz de hepatită*.

Lectura mai mult sau mai puțin comodă, dar care mereu ne pune în mișcare gândirea, stârnindu-ne, la un moment dat, o multitudine de întrebări, a articolelor sale, este, neîndoiește, de mare ajutor în receptarea cărților care se axează, în principiu, pe reflectarea realităților românești provocatoare de mari dileme și atitudini. Privită din acest unghi, ultima apariție editorială a Teresiei Bolchiș-Tătaru, lansată în 14 august 2008

la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare, **Restituiri**, carte apărută la Editura Criterion Publishing, condusă de cunoscutul publicist și poet Gabriel Stănescu, se cere a fi recepționată, în primul rând, ca o carte de atitudine care ne reamintește cuvintele pe care le-a rostit poetul Ion Burnar la lansarea celui de-al treilea volum din **Maramureș - Mândria și durerea noastră**, în decembrie 2007: „Cred că Teresia Bolchiș-Tătaru este singura scriitoare din diaspora pe care o

Ioan Burnar, Teresia Bolchiș-Tătaru, Vasile Leschian

interesează acest neam”. Așadar, chiar dacă nu e chiar singura, totuși, cu siguranță e una dintre puținele voci ale diasporei despre care se poate spune că are o obsesie clară: soarta unui popor ale cărui probleme esențiale nu au fost în stare să le rezolve, de-a lungul timpului, politicienii români.

A vorbi, în acest context ideatic, despre romanul-eseu al autoarei care, în afara ortografiei care respectă normele lui Sextil Pușcariu, poate fi considerat, prin modernitatea stilului, o veritabilă scriere a secolului XXI, înseamnă a-l percepe, în primul rând, ca pe un fragment al realității românești, cuprins între anii '50 până în 1989, care generează o atmosferă în care multitudinea de personaje obișnuite se omogenizează perfect cu marile personalități ale timpului. Receptarea romanului din prisma acestei omogenizări ne scoate la iveală o altă trăsătură specifică scrierilor Teresiei Bolchiș-Tătaru, cea a rememorării, efort pe care autoarea îl face și aici dând romanului acel aer ce îl poate degaja o galerie de portrete în care au un loc distinct câteva dintre personalitățile Băii Mari și ale județului Maramureș. Recunoaștem aici portretul generalului Gheorghe Petrescu, cunoscut nu doar pentru patriotismul său, dar și pentru talentul literar, mărturie fiind în acest sens o parte a poeziilor sale incluse în volum, al fiilor săi, dintre care unul este stabilit în Germania și al uneia dintre nurorile sale. Interesante sunt și paginile despre doi preoți greco-catolici: părintele Grigore Balea, care a fost și profesor de matematică în Sighetu Marmăției, și părintele băimărean Gheorghe Marian, cel care în perioada comunistă, aproape și-a transformat casa

în biserică, înfruntând teama care ne-a paralizat pe mulți dintre noi, despre regretatul profesor de limba și literatura română, Vasile Doniga și despre un personaj contemporan ce dă un plus de culoare acestei așezări: inginerul electronist cunoscut în urbe sub numele Mitruț din Rus. Alături de aceste „umbre” a căror suflare parcă încă o mai auzim, avem bucuria de a descoperi, mai mult sau mai puțin în treacăt, nume cum ar fi cel al lui Ion Șugariu, poetul mort pe front în primul război mondial, după ce își făcuse un renume pe tărâm literar, al episcopului greco-catolic Alexandru Rusu, pe care autoarea îl surprinde într-unul dintre momentele cele mai importante ale orașului, cel al redeschiderii, în 1944, al Liceului „Gheorghe Șincai”, al folcloristului Mihai Pop, al moroșencei care ajunge la Curtea regală sau al botanistului care a înființat Grădina botanică din Cluj-Napoca: Alexandru Borza, nume care a rămas în amintirea contemporanilor săi nu doar ca un mare intelectual, ci mai ales ca un om cu o mare demnitate morală.

Periplul printre personaje și personalități dezvăluie ochiului atent și nume ale diasporei române prezentate, mai mult sau mai puțin voalat, dintre care amintesc pe cel al artistului plastic Mihai Olos sau pe medicul scriitor Victor Coroianu, evocarea lor fiind de fapt un prilej de a dezbate, la un moment dat, condiția emigrantului român în perioada în care România sta amorțită sub regimul comunist.

Evocarea atâtor nume sonore alături de personajele cărții, printre care Omul albastru, face notă aparte întrucât el e simbolul unei epoci, personaj pe care Teresia Bolchiș-Tătaru îl scoate în evidență și prin limbaj, îl obligă pe cititor să peregrineze în mai multe locuri care au totuși un punct central de sosire și plecare: orașul Baia Mare care se bucură de toată atenția autoarei. Ea descrie locuri dragi oricărui localnic al acestor ținuturi, cum ar fi vechile biserici romano-catolice sau Valea Roșie cu pitoreștile sale case aparținând minerilor, case care au inspirat pictorii Școlii băimărene de pictură, deși erau de fapt doar „case mărunte... vopsite în albastrul tare al caselor

de munte, acoperite cu șindrilă, cu buza aceea de acoperiș spre stradă, ca o jumătate de pălărie ce parcă politicoș își saluta vizitatorul.”

Dezvăluind rând pe rând „enigmele” orașului, cartea amestecă, asemenea personajelor și personalităților trecute, fapte și întâmplări urâte din regimul comunist cum ar fi interminabilele cozi la alimentele pentru care până la urmă oamenii duceau o adevărată luptă nu doar fizică, ci și morală, cu cele de mare bucurie cum ar fi, bunăoară, zvonul că actualul Arhiepiscop Major greco-catolic Lucian Mureșan urma să conducă biserica clandestină sau atmosfera mocnită din preajma revoluției din Decembrie 1989 dar și perioada tulbure care a urmat.

Amalgamul de impresii, senzații și indivizi pe care este construit acest roman având totuși ca personaje centrale doar cuplul Pia și Andrei, ei fiind de fapt liantul a tot ceea ce se întâmplă și se povestește în narațiune, este deseori luminat de multe detalii ce, ținând de biologie, pun în valoare zestrea naturală a României și în special a Maramureșului. Aflăm, în acest context, despre castelul din Carpați care l-a inspirat pe Jules Verne, despre caprele negre, care au fost vâdate fără milă sub comunism, despre diverse rarități ale florei, toate împreună: peisaje, vegetație sau animale, dând farmecul aparte al acestei țări pe care, de ce să n-o recunoaștem, Teresia Bolchiș-Tătaru o iubește din depărtare, poate mai mult decât mulți dintre noi, cei rămași aici.

Lectura cărții, dincolo de ortografia despre care am amintit dar care până la urmă poate fi interpretată ca o amprentă a propriului stil, așa cum a afirmat la lansare, prof. univ. dr. Gheorghe Glodeanu, și dincolo de multitudinea de informații oferite, este una antrenantă și fără a provoca greutate în receptare, ea fiind de fapt un prim pas în a descifra un mesaj foarte clar și anume că întotdeauna ar trebui să învățăm din trecut ceea ce ne-ar putea fi de folos pentru viitor, mesaj la care se pare că omenirea, în ansamblul ei, e mereu nepăsătoare.

Oameni de cultură băimăreni la lansarea volumului Restituiri

(e)migrație fără exil¹

Călin-Andrei MIHĂILESCU

Profesor, Universitatea Western Ontario, Canada

Rezumat: Sedentară, tradiția filosofică europeană exilează exilul. Cum condiția contemporană este, cel puțin pentru europeni, definită de migrație ori emigrație, deci post-exilică, decurge că prezentul e filosofic. Discuția care ne va purta prin labirinturile acestui sofism îi are ca actori principali pe emigrantul care pleacă din est către vest și pe migratorul pentru care elasticul estului e prea puternic pentru a-l lăsa să emigreze. De așteptat: considerații istorice, sociologice și filosofice prezentate într-un stil migrator.

„Cum alții nu pot ști, sînt; ci nasc și la Moldova oameni, dar – lesne de-nțelesne de-nțeles – pleacă”. Ce s-a schimbat în deceniul de cînd am scris rîndul ăsta este că mult mai mulți români pleacă de acasă, și mult mai mulți se întorc. Că o migrație fără precedent recent are loc și are timp să se întîmple. A apărut, cum prea bine știți, unii, poate, chiar pe pielea personală, a apărut un fenomen nou prin masivitatea sa: căpșunarii. Numerele lor ajung la milioane de capete de migrant și miliarde de euro trimise acasă, ceea ce reprezintă o forță financiară și electorală de neignorat.

Iată trei știri recente care accentuează aspecte diferite ale acestei stări:

Actorul și regizorul spaniol Carlos Iglesias a filmat în Coslada un documentar despre imigrarea românească în Spania, transmite Romanian Global News. Filmul, care se pregătește atât în țara noastră cât și în România, va combina personaje reale de imigranți români cu scene din filmul *Un franco, 14 pesetas*. Mai exact, acest film este condus de însuși Carlos Iglesias, retrăind experiența dulce-amară a spaniolilor care s-au văzut obligați să emigreze în Europa între anii 50-60. Premiul la diferite festivaluri, cineastul a participat cu filmul *Un Franco, 14 pesetas* la Festivalul de Film European din București, în mai 2007. Directorul, respectiv protagonistul, a afirmat următoarele: în București, filmul a avut succes și s-a înțeles perfect deoarece a avut mult de-a face cu experiența de viață a emigranților, de modul cum trăiesc în prezent, de aceea când Guvernul român ne-a propus să facem un documentar despre emigranții români în Spania, mi-a plăcut foarte mult ideea.

Obiectivul pe care l-a avut Carlos Iglesias este acela de a realiza un paralelism între ceea ce s-a întîmplat în cazul spaniolilor în perioada menționată și ceea ce se întîmplă în prezent cu emigranții români. Istoriile lor, peripețiile lor, succesele și eșecurile lor, decepțiile lor, stabilind un joc de sensibilități „nu de sentimentalism”, care a echilibrat, oferind o povestire orientată și adaptată la realitatea românească din Spania.

„Există mai multe lucruri ce ne unesc decât ce ne separă; suntem națiuni foarte similare, cu climă, tradiții și gusturi asemănătoare”, a precizat cineastul completând că „românul învață limba noastră cu ușurință și se integrează repede cu spaniolii; ca dovadă sunt multitudinea de perechi spaniole-românești formate”. (Romanian Global News, on-line, 8 octombrie 2008)

A doua știre, provenind din aceeași sursă:

*Călin-Andrei MIHĂILESCU
la conferința susținută în fața
publicului baimărean*

Relația dintre Italia și România „este un caz unic în Europa. Este o situație în care două popoare se intersectează”, a spus Stefano Ronaldo, profesor de politici publice în comunicare la universitatea IULM din Milano, în discuțiile de la masa rotundă „Valori comune. Perspective convergente”, care a avut loc marți, la Roma, în cadrul campaniei „Piazza di Romania”. Scopul mesei rotunde, organizate de Ministerul Afacerilor Externe, în colaborare cu Ministerul pentru Intreprinderi Mici și Mijlocii, Comerț, Turism și Profesii Liberale, a fost acela de a găsi soluții și modalități pentru construcția unei imagini reale, pozitive, a comunității române din Italia.

În fine, a treia știre, în care ni se spune că Președintele României, extatic dincolo de dorința de a-și crea capital politic, și-a încheiat, acum ca la două luni, discursul susținut în fața a aproape o mie de români, prezenți la liturghia de inaugurare a episcopiei ortodoxe române de la Roma, spunîndu-le românilor din Italia că banii pe care îi trimite ei în țară sprijină economia românească și că, în lipsa lor, Guvernul ar fi fost obligat să se împrumute. Băsescu le-a declarat acestor fii nerisipitori că, fără forța de muncă necesară, în cîțiva ani România nu-și va putea continua dezvoltarea, de aceea țara va avea atunci mai mare nevoie de ei acasă, decît de banii pe care îi trimite. „România are nevoie de voi acasă în perioada următoare, așa cum acum are nevoie de banii voștri în băncile din România. Prezența dumneavoastră în țară va fi mai importantă decît banii pe care îi aduceți. Ca să concluzionez, în cel de-al doilea mandat al meu, vă aștept acasă!”.

(<http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/Politica/102738/Basescu-catre-capsunari-Va-astept-acasa-in-cel-de-al-doilea-mandat-al-meu-.html>).

Deși viața fiecărui soldat american era estimată la 15 mii de dolari în timpul celui de-al doilea război mondial, sigur că România nu a avut niciodată un președinte mai bun, mai onest, mai popular și mai haios decît Traian Băsescu. Sigur că nu știu cine a spus asta. Dar și mai sigur e că sîntem o nație mai

1 În reproducerea acestui material a fost respectată ortografia autorului.

mult dramatică decât autocritică și ne jucăm pe scene fantasmatică sau publice dramele deceniului, ale anilor care trec, ale anului acesta care nu mai trece, ale ceasului care nu mai aduce nici ce anul nu putuse, în fine, ale momentului exploziei unui scandal, a unei anxietăți, urmate de fandacșie, de depresie de moment, ori de o teorie a conspirației planetare durută pe o mai lungă durată. Obsesia politicianismului la români merită nu mai mult decât această propoziție. Ce merită, însă, cred, și chiar cred, mai mult, e să ne uităm la disponibilitatea românească, la felurile în care românii se dedublează, parcă natural. Emigrați, ei devin români-și-francezi, români-și-canadieni: pe scurt, români-și-încă ceva. N-am văzut unul care să fie român-sau-american, ori român-sau-luxemburghez. Dar am văzut, că în țară, că-n diaspora, am văzut români dubli, sau români; adică români-și-români.

Ci cine-o fi acest român ? Că e „schizo”, că e „para”, românul arde ca focul. Prin kitsch sângeros, românul e o abreviere „schizo” a identității cu cratimă: el nu e român-și-neamț, ori român-și-evreu, ci este român-și-român. El își ține oglinda în față și-o întreabă: „Oglindă-oglinjoară, cine-i mai român în țară ?” Și oglinda, adică cealaltă jumătate a lui, îi răspunde drăgăstos: tuu! Și iarăși este românul o abreviere „para”: el e român pentru că vrea să-i distrugă pe toți cei care nu îi recunosc ficțiunea filo-română: aceea a spectacolului de a fi român dincolo de orice oglindă – în diminețile aburite ale Bucovinei, pe malul mării ultimului dor ori în viermuiala demografică a celor n milioane de născuți prin decesul avorturilor în epoca de aur. Românii sunt dubli chiar dacă se cred cetățeni ai Republicii Auto-Române Profunde.

Există identități elastice. Neamțul e neamț și-n șanț. Românul e elastic; șanțurile lui merg bete prin sate, dar pot merge mai drept – ca la Mărășești-Mărăști-Oituz-1917 – decât ar fi gândit-o vicleanul Euclid. Tunelurile lui nu se întâlnesc întodeauna și de aceea lumina de la capătul lor se confundă ades cu întunericul. Un popor tehnologic prin vinele căruia curg atâtea feluri de sânge merită o civilizație care să-și recunoască adânc bogăție etnică și astfel să îi lumineze tunelurile prin care tranzitează. Elasticitatea românească e îndreptată împotriva dualității care o generează. Felurile rasisme ale neamului nostru sunt menite să ne ascundă esența noastră duală. Populism, tătucism, machism – tot atâtea expresii ale fricii de această dualitate – ca și multele altele: dedublarea în umbră și frică de umbră, hermafroditismul nostru mitic, îngemănarea sub ghinion și noroc; scutul liricii împotriva epicii istoriei (românul s-a născut poet, asta e sinecurea lui pe marginea hăului); teama de a nu fi lăsați la coadă – în ordine, de către romani, bizantini, istambulangii, vestici, moscoviți, natofoți, Eucrați –, spaima, datoria și plăcerea de a nu aparține altcuiva; răsă-plânsul de la urmă; veșnica noastră europsire. Ce n-ar face românul ca să-și ascundă dualitatea sa (pe care o adâncește ascunzând-o): el face gașcă ori mafie împotriva ei. Elitele ni se opun la fel acestei dualități și oferă și modele de comportament acelor vagi mase de care s-au separat pentru a se naște și pe care le ignoră pentru a supraviețui. La Judecata de Apoi, dacă vom fi întrebați ce-am făcut noi, românii, pe pământ, am putea prea bine să răspundem că am făcut excepție. Și așteptăm să fim decorați cu *Exceptia Nostra*.

Disperarea e sala de așteptare a miracolelor. Cu cât mizeria din sală e mai adâncă, cu-atât miracolele par mai pure – ori mai improbabile, cum ar spune vecinii mei, doar statistica-i o știință pentru dâșii inventată. Această așteptare – pasivă, parșivă și pasionată – e, vezi bine, nocivă, d'asemenea. Căci sperând într-una să scapi dintr-una de ce te strânge, ori

să-ți parchezi mașina-n baie sau să-ți agăți hamacul de cornul lunii, e o petrecere a timpului care îngheață starea de fapt într-una de drept. Vicios, tacticos, adictiv, fatalismul se legalizează; legea se face fire. Și această fire rupe, în neștire, lumea în bucăți. Pentru că sîntem duali; pentru ca românul să fie „și-și” – dual, imparțial și liberal – lumea lui trebuie musai să fie „fie-fie”. Fie Bănescu, fie Tăriceanu; fie George Călinescu, fie Eugen Lovinescu; fie Mache, fie Lache; fie el, fie (Fid)el. Pe vîrful unui ac nu-i loc pentru mai mult de unul promovată la inger.

De aceea – și de aceea, românul e parcă făcut pentru (e)migrație.

Aici onorabilul auditoriu poate zice: „stai oleacă: cum adică de aceea și de aceea? Ce-i povestea asta cu cratima dintre român și altceva?” Eei, eu cred că, românul luînd lumea în pieptul propriu, își devine stăpîn sclavului care este. Și că nu are drum de mijloc, că el reproduce, în fantasmale sale, subțierea sudamericană a mijlocului în reproducția societății românești, care scuză scopuri și funeste și benefice: acest mijlocel e tras printr-un inel din lanțul care ne gâtuie de ne mântuie; care îi trimite pe săraci să se îmbogățească altundeva; pe cei plecați – să pară luzări, morți sau mituri; pe cei rămași să se simtă părăsiți, dar vii prin ricoșeu; care face spiritul securist să ne apere de noi înșine – acel *Spiritus Securitatis* care ne-a luat și pielea de pe ego pentru a se erija în mediatorul general al societății (ca zeul iute pus în ceea ce se desparte de sine, cum ar fi spus Nichita Stănescu dacă n-ar fi spus-o deja), pentru a o conduce – încotro? Această izolare a extremelor, această civilizație de șoc, această tăiere a fi(r)ului în patru ca a lui Ioan Vodă cel Cumplit de Viteaz, ea însăși amenințând să devină extremă, este astăzi boala de a fi român.

Ca un aparté chiar de azi: cratima dintre român și italian, ori dintre român și spaniol, unește și desparte, cam în același timp, ce-i în stînga ei de ce îndrăznește să se așeze în dreapta-i. O săgeată dublă, în fapt arătînd către Spania or Italia, ea de asemenea țintește melancolic, înapoi, către România. Cultura română e invo(t)cată să îl atragă pe românul-apropie-spaniol să se întoarcă acasă în timpul celui de-al doilea mandat al lui Traian Bănescu. Un naționalism de serviciu și uzură ar putea fi invocat în acest scop (așa că nu e improbabil ca un Adrian Păunescu, de pildă – să devină Ministru al Culturii în următorul guvern al țării noastre mici, dar ospitaliere dezastrelor).

Așa că, dacă - *il romeno 'e mobile* (și o spun trist și direct în Maramureșul cel drept și părăsit de-ațiția acuma căpșunari), în timp ce depopularea a devenit activitate populară iar repopularea – program politic, mă întorc la relația dintre (e)migrație și exil.

Exilul exilat

Tradiția filosofică europeană e sedentară. Chiar cînd nu stă pe loc, la loc de bilă și claritate reproductivă, ori cu ochii încruntați de lumina acestui adevăr, filosofia e sedentară. Ea nu e doar făcută să-înțeleagă, ci și să dea de înțeles; ea, așadar, se face punte între prostie și emancipare și stă ca o piatră (filosofală?) căreia îi dă tîrcoale spectacolul șuvoaielor de apă, timp, eroare și orori. Statismul contra-spectacolului gîndirii stă în așteptare. Poate filosofia speră că va fi, odată, bînuită de înțelepciune, și ridicată pe vreun pedestal; și poate de aceea, statuară, se bănuiește că ar fi-nțeleaptă. Statismul acesta – precum statul de drept ori de fapt, precum statul la coadă, e fundamental. El ține gîndirea în picioare, dar în picioarele de lut ce împielitează gîndirea sedentară. O gîndire agrară, de

fapt, și nu vînătorească, aventuroasă ori nomadă. Esența agricolă a culturii. De aceea și printre altele, reflexul tipic al gândirii filosofice este să exileze exilul, să trimită emigrația la loc de emigrat (și poate de imigrat, dar asta nu o interesează), ori să-i dea mișcării un rol secund, impur, căci e trecător. Excepțiile sînt numărabile pe degetele de la o mîna ce pianotează pe apele timpului: Heraclit, Spinoza, Nietzsche, Benjamin și Deleuze. Al șaselea deget pare prea mic pentru a simți.

Statismul acesta, pe lîngă care voi trece repede, dîndu-i

ceea ce, fără s-o vrea, o merită, devine cronic în cazul științelor sociale: a antropologiei culturale, a sociologiei, a psihologiei sociale, a geografiei economice, a demografiei și a miriadelor de sub-încręgături: ale, deci, spiritului alunecat pe patinoarul subțire al științelor. Sfîntă știință! Fetiș al dezastrelor modernității! Statistică prin care adevărul se întrupează într-un alt fals ce se ascunde, dar e neputincios cînd vine vremea să iasă din ascunziș! Numere – pedestal al anxietăților noastre!

Literatura a rămas să poată povesti istoriile mobile ale oamenilor fără loc – fie fără loc deloc deloc, fie ale celor cu mai multe locuri, ca mai multe trupuri, dar nici unul în care să poată sălășlui pentru toată ardoarea vieții. Cine poate povesti mobilitatea unei vieți care nu se poate opri în sensul ei decît prin moarte?; ori sensul vieții care are nevoie de o anume cursivitate pentru a nu se dispersa excesiv în ceea ce este accidental? Poate că, doar, literatura. Cu siguranță – mitul.

Figura occidentală a exilului își găsește originea urgentă în povestea alungării Evei și a lui Adam din rai. Aceasta e civilizația vinovăției, cum ar numi-o urmașii lui Dodds: o civilizație nu platnică, ci una care e rea-platnică. Cel puțin așa o crede Nietzsche, criticul dinții al raiului. Sufletul biblic, creștinesc, dacă vreți, e creat spre-a fi nemuritor – că înainte, că după moartea trupului – pentru a îndura vinovăția cea dinții, pentru a avea infinitul ca termen de plată a datoriei celei mari a bizarei noastre specii. Infinitul face pledoaria datoriei noastre tradiționale și viitoare. Ea dă cursului timpului o coerență care este și cea a timpului plat prin identitatea momentelor sale.

Exilul dramatizează imposibilitatea întoarcerii, în expresiile triste ale lui Ovidiu trimise de la Pontul Euxin, ori în eminescianul „Astăzi, chiar de m-aș întoarce / A-nțelege n-o mai pot:/ Unde ești, copilărie,/ Cu pădurea ta, cu tot?” Întoarcerea melancolică, poate obsesivă, îl dedublează pe exilat, după chipul și asemănarea dublei întrebări „unde sînt?": pe de o parte, unde sînt zăpezile de altădată?, sau *ubi sunt?*; și, pe de alta, „unde sînt eu, cel care întrebă?”, sau *ubi sum?* Accentul cade pe spațiu, în al doilea înțeles al întrebării, dar în primul el cade pe timp, mai precis spus pe deșertul pe care

timpul ni-l lasă în urmă și ca urmă. Exilul, s-a spus, nu are loc în spațiu, ci în timp. Sîntem ruși de trecutul nostru, pe care încercăm să-l stăpînim prin violența memoriei, dar căruia îi sîntem supuși prin melancolie. Freud definea melancolia ca pe un doliu neîncheiat – o figură care face pereche cu teoria nietzscheeană a vinovăției ca datorie infinită. Dar, dincolo de această distincție abstractă între spațiu și timp, s-ar spune că exilul e o condiție integrală a experienței în care și solidaritatea și suspiciunea mutuală a spațiului și timpului se agravează și dramatizează. Trecutul exilatului e inaccesibil și prezent în inaccesibilitatea sa. Temporalitatea exilică e traumatică, iar gândirea lui Freud e impregnată de tipare rabinice. Viața exilatului e una de rătăcirii, rătăcirii prin spații mai mult sau mai puțin goale. Acolo unde Ulise își putea calcula inginereste întoarcerea – nostos-ul, acasă, Moise, figura biblică a rătăcirii, se întoarce pe Pămîntul Făgăduinței acuma preschimbat, supus legilor transformării care fac întoarcerea imposibilă. Exilatul biblic se întoarce în viitor, doar e preot și profet; eroului grec, însă, trecutul și viitorul i se întorc către sine intersectîndu-se într-un prezent calculabil.

Față de cele două moduri clasice ale întoarcerii de pe drumuri în culturile iudeo-elene, istoria celui pe care l-am numit „român” se raportează diferit. România nu e nici Ithaca, nici Pămîntul Făgăduinței. Nici la nord, nici la sud, nici în Ori-

ent, nici chiar în Occident, e, parcă, un centru, poate centrul absent al unei structuri geo-istorice și, cu siguranță, simbolice. La mijloc de rău și bun, e un loc de interferențe, un bazar de culturi și personalități multiple. Nouă, românilor, Facerea ne e Ieșirea, și Ieșirea – Facerea. Un spirit mai datat la jocuri vetuste, atît de serioase în ordinea culturii noastre, de la Eminescu, Hasdeu și Iorga pînă la spiritul noician al ființei, ar spune că, a fi român înseamnă a face naveta între Geneză și Exod, ori, altfel spus, între Facere și Ieșire. Eu prefer să spun că, în condițiile (e)migrației, structurile exilice devin secundare. Pentru (e)migrant, naveta e mai apropiată ca fel de a-ți petrece timpul, în timp ce tăieturile drastice ale exilului devin butaforia narcisică a teatrului psihic.

Pendulăm între provinciile imperiilor cărora nu le-am aparținut, încă, niciodată destul. Din Maramureșul izolat în Calabria ori în satele andaluze, migrația ori naveta se fac din provincie în provincie. Dacă România simbolică este un centru „la mijloc de rău și bun”, atunci pendularea (e)migrantului este între marginalii reale și un centru absent. România-i Roma mică, și dacă toate drumurile ar duce la ea, ele s-ar pierde în ceața ce stăpînește între real și inexistent.

Nu „unde sînt?” e întrebarea, ci „de unde pînă unde sînt?”

Carte românească de învățătură

Lavinia ARDELEAN

La București, în perioada 19-23 noiembrie a.c., s-a desfășurat cea de-a XV-a ediție a Târgului Internațional „GAUDEAMUS – Carte de învățătură”, organizat de Societatea Română de Radiodifuziune. Pe o suprafață de circa 14.000 m.p., aproape de suprafața maximă a Pavilionului Central Romexpo au expus producțiile proprii peste 400 de edituri românești și străine, agenții de difuzare, instituții de învățământ, asociații profesionale, firme multimedia ș.a.

Cu această ocazie, cei peste 100.000 de vizitatori au putut mângâia și cumpăra ultimele apariții editoriale, dar mai ales au putut participa la cele peste 400 de evenimente, organizate în mai multe spații special amenajate sau la standuri (lansări de carte, mese rotunde, dezbateri, colocvii, seminarii, întâlniri ș.a.). Evident că n-au lipsit, cum e și firesc la un târg, contactele între editori și distribuitori, edituri și autori, scriitori și traducători. Un spațiu generos și condiții tehnice foarte bune au constituit elementele ce au dat dinamică, suflu viu, interactivitate și excelență unei manifestări complexe ce a antrenat în bună măsură floarea intelectualității pentru care cartea constituie principalul vehicul de informare, comunicare, cunoaștere.

Târgul de carte, standurile cu cărți spre vânzare, bursa de contacte, transmisiunile radio și TV, dar și transmisia on-line realizată pentru a 8-a oară consecutiv cu sprijinul RCS&RDS, furnizorul oficial de Internet, au permis tuturor celor antrenați în acest mecanism de punere în circulație și în valoare a cărții o emulație demnă de o astfel de cauză nobilă. Vladimir Epstein, directorul executiv al Târgului „Gaudeamus” a mărturisit că bugetul avut la dispoziție a fost apropiat de cele asemănătoare unor astfel de evenimente din Occident.

Deschiderea festivă a beneficiat de prezența activă și responsabilă a ambasadorului Franței la București, Henri Paul, care a fost desemnat și președinte de onoare în prima zi a evenimentului. Pledoaria sa pentru stimularea vânzării de carte franceză în raport cu traducerile din franceză avea drept argument

chiar realitățile culturale românești interbelice, când se citeau masiv scriitori francezi și în limba franceză, nu numai în cea a plaiurilor mioritice.

Dintre lansările de carte (majoritatea în prezența autorilor) câteva au stârnit un mare interes, spațiile la dispoziție nefiind încăpătoare. Ne referim cu deosebire la cărțile promovate de editurile: Paralela 45, Rao, Polirom, Humanitas, Curtea Veche, Compania, Nemira, Corint Junior.

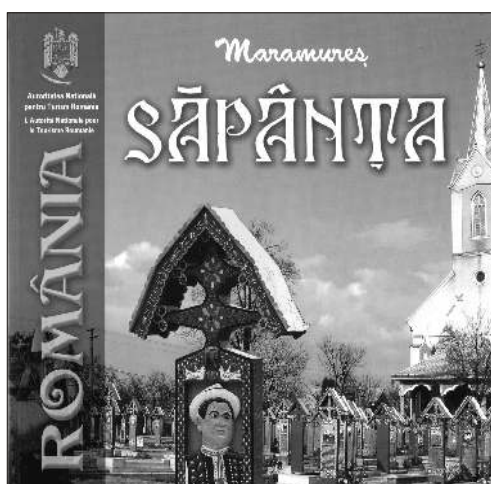
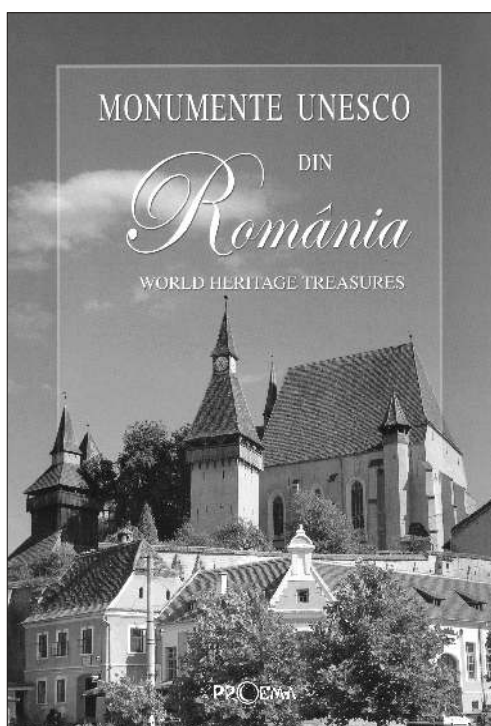
S-a distins, prin interesul stârnit, lansarea volumului *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu, lucrare de peste 1.500 de pagini, la care

autorul a trudit vreme de 25 de ani. Apărută la Editura Paralela 45 în condiții tipografice deosebite, cartea domnului Manolescu se constituie într-un reper major atât pentru o bună reflectare a celor „5 secole de literatură”, cât și pentru discuțiile ce le va suscita această „oglină literară”.

O altă carte ce a purtat amprenta lui Nicolae Manolescu (de această dată mult mai mică, fiind vorba de o scurtă prefață, mai mult un cuvânt de recomandare) a fost lucrarea *Monumente UNESCO din România* apărută la Editura Proema din Baia Mare. Din calitatea sa de ambasador al României la UNESCO, profesorul recomandă cu căldură un album de excepție, lansat cu bune și pertinente auspicii de către o editura mică, dar prestigioasă, care a mai scos pe piața cărții câteva lucrări de anvergură și

bună reprezentare. Ne referim la albumele *Săpânța*, publicat în tiraj mare, în 14 limbi de circulație internațională, și *Biserici de lemn din Maramureș*, cu ilustrații superbe și texte în română și engleză.

De remarcat că aceeași editură Proema (care a lansat într-o singură zi șase cărți) a adus la târg și primul volum *Asimetria durerii* – dintr-o serie de trei volume ce cuprind toate poeziile scrise în limba română de marele scriitor timocean Adam Puslojič, membru de onoare al Academiei Române, dar și minunata carte de relatări despre *Călătoria îngerului prin Nord*, semnată de poetul Gheorghe Pârja, amândoi buni prieteni ai lui Nichita Stănescu.

Aniversări 2009

Ana GRIGOR

IANUARIE

- 1 ian. – 70 ani de la apariția, la Iași, a revistei **Jurnalul literar** (01.01.1939);
- 1 ian. – 60 ani de la înființarea, la București, a **Institutului de Lingvistică**; primul director: Iorgu Iordan (01.01.1949);
- 4 ian. – 110 ani de la nașterea lui **Emil Petrovici**, lingvist și filolog, principalul autor al **Atlasului lingvistic român** (04.01.1899 - 1968);
- 5 ian. – 100 ani de la nașterea lui **Bazil Gruia**, poet (05.01.1909 - 1995);
- 5 ian. – 150 ani de la **alegerea**, de către Adunarea Electivă a Moldovei, **ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza** (05.01.1859);
- 5 ian. – 60 ani de la nașterea lui **Leo Butnaru**, scriitor (05.01.1949);
- 6 ian. – 175 ani de la nașterea lui **Alexandru Sihleanu**, poet (06.01.1834 - 1857);
- 9 ian. – 55 ani de la inaugurarea **Teatrului de Operă și Balet (Opera Română) din București** (09.01.1954);
- 10 ian. – 140 ani de la nașterea lui **Valeriu Braniște**, publicist, om politic, membru în Consiliul Dirigent al Transilvaniei (10.01.1869 - 1928);
- 10 ian. – 70 ani de la moartea **Haricleei Hartulari Darclée**, soprană (1860 - 10.01.1939);
- 10 ian. – 210 ani de la nașterea lui **Petrache Poenaru**, pedagog iluminist, inginer, matematician (10.01.1799 - 1875);
- 14 ian. – 190 ani de la nașterea lui **Dimitrie Bolintineanu**, poet (14.01.1819 - 1872);
- 14 ian. – 80 ani de la nașterea lui **Gheorghe Rădulescu-Gir**, sculptor (14.01.1929);
- 15 ian. – 90 ani de la nașterea lui **Boris Cazacu**, lingvist și filolog (15.01.1919);
- 15 ian. – 175 ani de la deschiderea, la București, a **Școlii de muzică vocală** (15.01.1834);
- 18 ian. – 10 ani de la moartea lui **Marian Papahagi**, istoric literar, director al Centrului Cultural Român de la Roma (1948 - 18.01.1999);
- 18 ian. – 130 ani de la premiera, la Teatrul Național din București, a piesei **O noapte furtunoasă sau Nr. 9** de **I. L. Caragiale** (18.01.1879);
- 19 ian. – 380 ani de la moartea lui **Anastasiu Crimca**, mitropolit, cărturar și miniaturist (1550 - 19.01.1629);
- 22 ian. – 140 ani de la nașterea lui **Demostene Russo**, istoric bizantinolog (22.01.1869 - 1938);
- 24 ian. – 150 ani de la **Unirea Principatelor Române** (24.01.1859);
- 24 ian. – 100 ani de la moartea lui **Iosif Gheorghian**, mitropolit ortodox; a compus muzică psaltică (1829 - 24.01.1909);
- 24 ian. – 100 ani de la moartea lui **Petre S. Aurelian**, economist, agronom, om politic (1833 - 24.01.1909);
- 24 ian. – 120 ani de la nașterea lui **Victor Eftimiu**, poet, dramaturg și scenarist (24.01.1889 - 1972);
- 24 ian. – 50 de ani de la reprezentarea, la Teatrul Național din Iași și la Teatrul Tineretului din București, cu prilejul sărbătoririi centenarului Unirii, a piesei **Povestea Unirii de Tudor Șoimaru** (24.01.1959);
- 27 ian. – 70 ani de la nașterea lui **Dan Sergiu Hanganu**, arhitect (27.01.1939);
- 28 ian. – 120 ani de la nașterea **Marthei Bibescu**, prozatoare (28.01.1889 - 1973);
- 31 ian. – 80 ani de la nașterea lui **Constantin Mateescu**, scriitor și publicist (31.01.1929);

FEBRUARIE

- 1 feb. – 75 ani de la nașterea lui **Nicolae Breban**, scriitor (01.02.1934);
- 2 feb. – 130 ani de la nașterea lui **Ion C. Vissarion**, scriitor (02.02.1879 - 1951);
- 2 feb. - 120 ani de la nașterea lui **Traian Săvulescu**, biolog, fondator al Școlii românești de fitopatologie (02.02.1889 - 1963);
- 2 feb. - 100 ani de la premiera piesei **Apus de soare** de **Barbu Ștefănescu Delavrancea** (02.02.1909);
- 2 feb. - 70 ani de la premiera, la New York, a **Suitei a III-a**, lucrare simfonică de **George Enescu** (02.02.1939);
- 2 feb. – 90 ani de la apariția, la Iași, a revistei săptămânale **Însemnări literare** (02.02.1919);
- 4 feb. – 200 ani de la nașterea lui **Vasile Cârlova**, poet (04.02.1809 - 1831);
- 4 feb. – 160 ani de la moartea lui **Costache Conachi**, poet (1777 - 04.02.1849);
- 4 feb. – 80 ani de la nașterea lui **Constantin Piliuță**, pictor (04.02.1929);

- 5 feb. – 150 ani de la moartea lui **Alecu Russo**, prozator și memorialist (1819 - 05.02.1859);
- 5 feb. – 70 ani de la moartea lui **Gheorghe Țițeica**, matematician (1873 - 05.02.1939);
- 7 feb. – 90 ani de la moartea lui **Gheorghe Pop de Băsești**, om politic, tribun al românilor ardeleni; a prezidat Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 (1835 – 07.02.1919);
- 8 feb. – 30 ani de la moartea lui **Alexandru Philippide**, poet (1900 – 08.02.1979);
- 10 feb. – 60 ani de la moartea lui **Octav Șuluțiu**, scriitor și critic literar (1909 – 10.02.1949);
- 12 feb. – 50 ani de la nașterea lui **Dan Puric**, actor și regizor (12.02.1959);
- 12 feb. – 30 ani de la moartea lui **Vasile G. Paleolog**, critic de artă (1891 – 12.02.1979);
- 15 feb. – 70 ani de la nașterea lui **Constantin Stoiciu**, scriitor, editor și scenarist (15.02.1939);
- 15 feb. – 175 ani de la nașterea lui **V. A. Urechia**, istoric și scriitor (15.02.1834 – 1901);
- 17 feb. – 90 ani de la nașterea lui **Alexei Stârcea**, compozitor (17.02.1919 – 1974);
- 18 feb. – 80 ani de la **prima transmisie de teatru radiofonic la Radiodifuziunea Română** (18.02.1929);
- 18 feb. – 50 ani de la moartea lui **Alfred Alessandrescu**, compozitor, dirijor, pianist și muzicolog (1893 - 18.02.1959);
- 23 feb. – 140 ani de la **întemeierea Partidului Național Român din Transilvania**, sub conducerea lui Ilie Măcelariu (23.02.1869);
- 25 feb. – 70 ani de la nașterea lui **Virgil Duda**, scriitor (25.02.1939);
- 27 feb. – 130 ani de la nașterea lui **Visarion Puiu**, cărturar, arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei, mitropolit misionar în Transnistria, cărmuitor al Eparhiei Ortodoxe Române din Europa Occidentală (27.02.1879 – 1964);
- 28 feb. – 160 ani de la inaugurarea, pe lângă Institutul de studii filosofice din Cernăuți, a **primei catedre de limba și literatura română în Bucovina**; cursul este ținut de Aron Pumnul (28 feb. 1849);
- 28 feb. – 255 ani de la nașterea lui **Gheorghe Șincai**, cărturar, reprezentant al Școlii Ardelene (28.02.1754 – 1816);

MARTIE

- 1 mar. – 125 ani de la premiera, la Teatrul Național din București, a operetei **Hatmanul Baltag**, pe un libret de I. L. Caragiale și I. Negruzzi (01.03.1884);
- 2 mar. – 80 ani de la nașterea lui **Constantin Blendea**, pictor (02.03.1929);
- 3 mar. – 80 ani de la nașterea lui **Teofil Părăian**, duhovnic ortodox (03.03.1929);
- 5 mar. – 100 ani de la nașterea lui **Alexandru Gregorian**, scriitor și publicist, primul director al secției române a postului de radio **Europa Liberă** (05.03.1909);
- 5 mar. – 90 ani de la decretul-lege privind adoptarea **calendarului gregorian**; ziua de 1 aprilie [stil vechi] devine 14 aprilie [stil nou] (05.03.1919);
- 6 mar. – 20 ani de la moartea lui **Vasile Netea**, istoric (1912 – 06.03.1989);
- 6 mar. – 70 ani de la moartea lui **Miron Cristea**, primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, președinte al Astrei; a pus bazele Institutului Biblic (1868 – 06.03.1939);
- 9 mar. – 80 ani de la moartea lui **Theodor Dimitrie Speranția**, scriitor și folclorist (1856 - 09.03.1929);
- 9 mar. – 150 ani de la nașterea lui **Alexandru Averescu**, mareșal, om politic și erou național (09.03.1859 - 1938);
- 10 mar. – 130 ani de la nașterea lui **Dumitru Caracostea**, critic și istoric literar (10.03.1879 – 1964);
- 12 mar. – 80 ani de la nașterea lui **Valeriu Cupcea**, actor și regizor (12.03.1929 – 1989);
- 14 mar. – 130 ani de la nașterea **Ceciliei Cuțescu-Storck**, pictoriță (14.03.1879 – 1969);
- 14 mar. – 90 ani de la nașterea **Alexandru Paleologu**, critic și istoric literar (14.03.1919 - 2005);
- 15 mar. – 90 ani de la moartea lui **Oprea Demetrescu**, compozitor și dirijor; a editat, în 1861, prima revistă muzicală în limba română, „Musicul Român” (1831 - 15.03.1919);
- 18 mar. – 100 ani de la nașterea lui **Barbu Brezianu**, istoric și critic de artă, scriitor, publicist și traducător (18.03.1909 - 2008);
- 18 mar. – 80 ani de la moartea **Elenei Odorica Sevastos**, folcloristă, scriitoare și publicistă (1864 – 18.03.1929);
- 18 mar. – 10 ani de la **înființarea Fundației pentru Știință și Artă** (18.03.1999);
- 20 mar. – 100 ani de la moartea lui **Alexandru Mocioni**, om politic, compozitor și animator cultural (1841 - 20.03.1909);
- 21 mar. – 60 ani de la nașterea lui **Tudor Chiriac**, compozitor (21.03.1949);
- 22 mar. – 125 ani de la premiera, la Teatrul Național din București, a piesei **Fântâna Blanduziei de Vasile Alecsandri** (22.03.1884);
- 25 mar. – 60 ani de la desfășurarea, la București, a **primei Conferințe pe țară a scriitorilor** (25.03.1949);
- 25 mar. – 160 ani de la **aparitia**, la Brașov, a publicației **Espatriatul**, editată de Cezar Bolliac (25.03.1849);

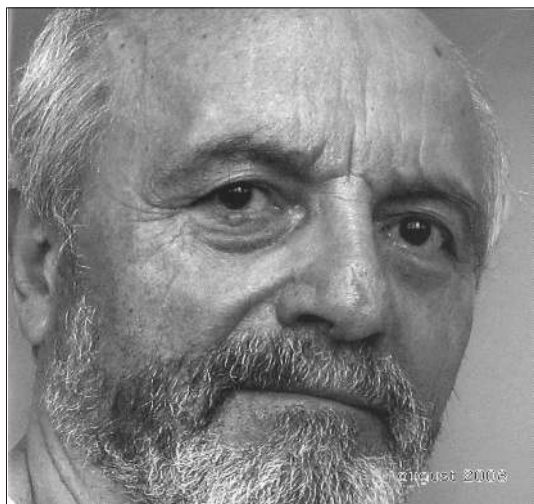
- 28 mar. – 160 ani de la nașterea lui **Dumitru Constantin Ollănescu-Ascanio**, scriitor (28.03.1849 – 1908);
- 29 mar. – 130 ani de la declararea, prin lege, ca instituție națională, a „Societății Literare Române”, care devine **Academia Română** (29.03.1879);
- 30 mar. – 80 ani de la nașterea **Magdei Ianculescu**, soprană (30.03.1929 – 1995);
- 31 mar. – 90 ani de la **apariția**, la București, a săptămânalului **Universul literar** (31.03.1919);

APRILIE

- 1 apr. – 140 ani de la întemeierea, la București, a **cercului literar** cu preocupări folclorice **Oriental** (01.04.1869);
- 1 apr. – 110 ani de la nașterea lui **Gheorghe Cardaș**, istoric literar, folclorist și bibliograf (01.04.1899 – 1983);
- 2 apr. – 170 ani de la apariția, la Iași, a revistei **Foaie sătească a Principatului Moldovei**; a apărut până la data de 24 iunie 1851 (02.04.1839);
- 3 apr. – 120 ani de la nașterea lui **Grigoraș Dinicu**, violonist și compozitor (03.04.1889 – 1949);
- 5 apr. – 125 ani de la nașterea lui **Ion Inculeț**, om politic, președinte al Sfatului Țării (05.04.1884 – 1940);
- 8 apr. – 170 ani de la nașterea lui **Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, primul rege al României** (08.04.1839 - 1914);
- 8 apr. – 110 ani de la nașterea lui **Adam Bălțatu**, pictor (08.04.1899 – 1979);
- 12 apr. – 110 ani de la nașterea lui **Tudor Teodorescu-Braniște**, scriitor și publicist (12.04.1899 – 1969);
- 13 apr. – 140 ani de la nașterea lui **Pompiliu Eliade**, istoric literar (13.04.1869 – 1914);
- 14 apr. – 125 ani de la apariția, la Sibiu, a publicației politice și culturale **Tribuna** (14.04.1884);
- 15 apr. – 110 ani de la apariția, la Botoșani, a revistei **Cugetarea** (15.04.1899);
- 16 apr. – 130 ani de la nașterea lui **Gala Galaction**, scriitor și teolog, traducător al Bibliei în limba română (16.04.1879 - 1961);
- 17 apr. – 140 ani de la nașterea lui **Ioan Popovici-Bănățeanu**, scriitor (17.04.1869 – 1893);
- 19 apr. – 90 ani de la apariția, la București, a revistei **Sburătorul** (19.04.1919);
- 23 apr. – 150 ani de la nașterea lui **Lazăr Șăineanu**, filolog, lingvist, lexicograf (23.04.1859 – 1934);
- 24 apr. – 90 ani de la nașterea lui **Mihu Dragomir**, poet (24.04.1919 – 1964);
- 28 apr. – 130 ani de la nașterea lui **Theodor Capidan**, lingvist (28.04.1879 – 1953);
- 30 apr. – 30 ani de la moartea lui **Pantelimon Halippa**, scriitor și om politic, militant pentru unirea Basarabiei cu România, director al revistei **Viața Basarabiei** (1883-30.04.1979).

Traian Moldovan la 70 de ani - portret al artistului toamna

Adelina ULICI

Fișă de autor

Sculptorul Traian Moldovan s-a născut la 23 august 1938, în localitatea Chidea, județul Cluj, din părinții Simion și Ana.

A absolvit cursurile Institutului de arte plastice „Ion Andreescu” din Cluj, clasa maestrului Romul Ladea, în 1965, când a și debutat expozițional cu portretul monumental al lui Ion Agârbiceanu.

După stabilirea la Baia Mare, în 1966, într-un interval de peste 40 de ani, Traian Moldovan este prezent, an de an, la peste 150 de manifestări expoziționale personale și colective, locale, naționale și internaționale (Bulgaria, Ungaria, Cehia, Olanda, Ucraina) și participă la numeroase tabere de sculptură și simpozioane.

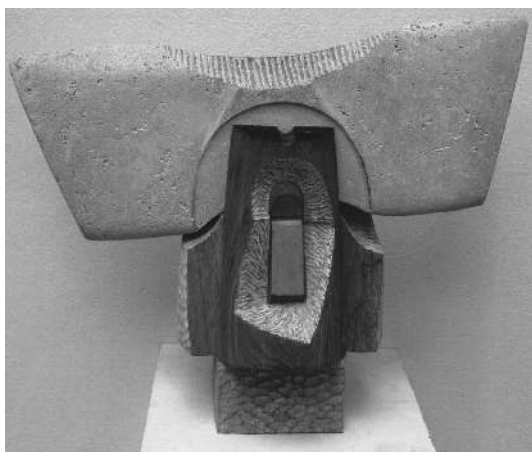
Dintre premiile și distincțiile care i-au fost acordate, menționăm: Marele Premiu pentru Arte Plastice (Baia Mare, 2004), Premiul special al juriului „Ovidiu Maitec” pentru sculptură (Arad, 2007) și Meritul cultural Clasa I – „Arte Plastice” (2004).

Ca semn de omagiu, în acest an aniversar, Primăria Baia Mare împreună cu Filiala UAPR, derulează proiectul „Promovarea artei băimărene – Traian Moldovan – 70”, care include participarea la tabăra internațională „Art Symposium” Vșeradice (Cehia), organizarea expozițiilor personale „Idee și întrupare” (Arad) și „Tentația volumului” (Baia Mare), precum și editarea elegantului album „Traian Moldovan – Sculptură”.

„Afiat clar fondului de gândire și trăire românească, sculptorul băimărean se adresează lumii și eternității cu suflul proaspăt al duhului curat, purtător de poezie, luminozitate, vigoare și demnitate. Formele sculptate au pregnanță și fermitate, dar și blândețe, duioșie, savoare, bucurând în egală măsură privirea, gândul și sufletul prin puritatea și noblețea fluxului uman vehiculat în autentic limbaj postmodern.” (prof. dr. Negoită Lăptoiu)

Aniversările au devenit, prin tradiție, prilej de retrospectivă și bilanț, luare în stăpânire a timpului, prin marcarea lui culturală. În cazul de față, punem un semn de reper, în așteptarea operelor viitoare, pentru că artistul Traian Moldovan își străbate toamna rodnică cu seninătate, blândețe și deplină vigoare artistică creatoare.

Pe chipul sculptorului se răsfînge lumina lăuntrică și urma unui zâmbet perpetuu, înțelept și îngăduitor, zăbovind la colțurile ochilor ageri și pătrunzători.

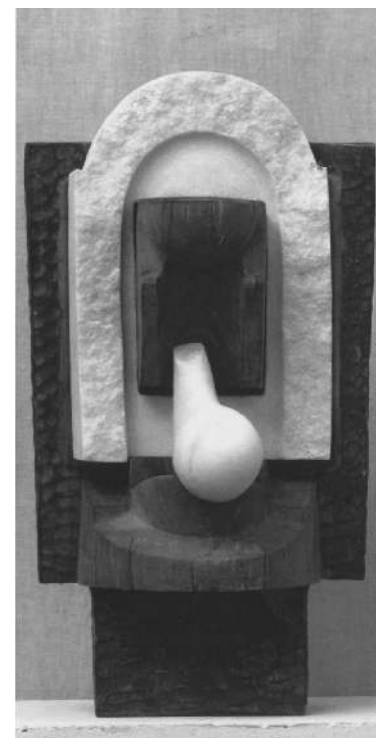

Cumpăna vremurilor

Traian Moldovan are o privire aparte, care măsoară oamenii și lucrurile, căutând spre interior, vizând esențele – deformație profesională a celui deprins să intuiască în fragmentul de rocă sâmburele operei de artă, înțelepciune șlefuită în „colocviile pietrei”, în orele de ritual și asceză, de trudă și meditație, veritabile drumuri spre desăvârșire, și, în același timp, reflex moștenit din străvechile-i rădăcini de țaran ardelean.

Opera lui Traian Moldovan se constituie într-o continuă și profundă meditație asupra lumii. Puritatea formelor exprimă forță, echilibru, limpezime, claritatea gândului decantat în esențe, dar și delicatețe, modestie și sfială în fața marilor ei adevăruri.

Fascinația trecerii îi dă artistului uluitoarea îndrăzneală de a surprinde apa, izvorul și curgerea, de a da fluiditate rocii, gest cu

Semn pentru lacrimă

valențe demiurgice, piatra - sursă primară a apei, curgere și încremenire în același timp: *Izvor, Fluid, Însemn pentru fluid, Petrecere, Curgere*. Iar curgerea apei ilustrează trecerea timpului: *Totul curge, Eterna trecere, Panta rhei*. Și pentru că asta încă nu îi este îndeajuns, împinge mai departe granițele cu *Izvorul visului*.

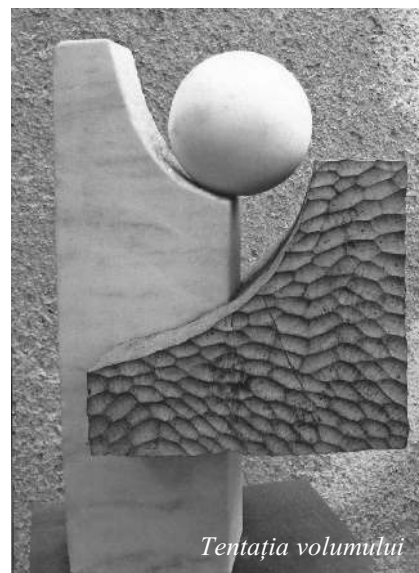
El transpune în piatră, marmură, gips, lemn sau în combinații sugestive de materiale, noțiuni dintre cele mai abstracte, face lumea ideilor vizibilă, gă-sind exprimări plastice adecvate pentru curgerea timpului, pentru lumină, pentru echilibru, pentru interogațiile asupra destinului omenesc. Artistul pre-sară lumea cu semne: *Însemn pentru rugă, Însemn pentru lacrimă, Însemn pentru jertfă* și o ține în echilibru: *Cumpăna, Cumpăna vremilor, Cumpăna timpului, Cumpăna apelor, Cumpăna cerului*, făcând trimitere la straturi arhaice, la rădăcini și la religiozitatea

Umbră

filtrată prin acestea: *Lumină – Altar, Lumină interioară, Rugă – Altar, Altar, Trepte - Altar, Loc pentru reculegere, Altar ofrandă*. Cu înaltă măiestrie și rafinată discreție, sculptorul își omagiază rădăcinile în tot ceea ce întreprinde: *Piatra de hotar* are caracteristicile sacre ale Altarelor și lumea este ținută în echilibru de cumpenele fântânilor. Nu lipsește din opera sa istoria, ca sursă de inspirație în realizarea unor memorabile portrete: Deceneu, Decebal, In memoriam 1784, Bălcescu, Gheorghe Șincai, Mihai Eminescu...

Traian Moldovan este stăpânul unui univers artistic unitar și complex, cu rădăcini robuste, care oferă o posibilă variantă de ordonare a lumii, conferindu-i echilibru în permanenta curgere. Îngemănarea gândului cu piatra scoate în evidență unitatea în diversitate, scânteia care le leagă pe toate, sufletul lumii, locul privilegiat al eliberării de materie prin rugă. Opera lui poate fi bine definită prin titlurile metaforice ale sculpturilor sale: *Mesaj printr-o oglindă magică, Fereastră deschisă, Tentația volumului, Urmă în timp imaginar*.

Tentația volumului

O sută de ani de la nașterea pictorului Niculiță Pop

Mărturisiri de la strănepoata artistului, lector univ. dr. Ramona Novicov, critic de artă

Iosif POPA

Primăria municipiului Beiuș, mai exact primarul acestuia, economistul Silviu Odovasian, a avut laudabila inițiativă de a organiza împreună cu secția din localitate a Muzeului Țării Crișurilor, o suită de manifestări memoriale dedicată împlinirii a o sută de ani de la nașterea pictorului și profesorului bihorean **Niculiță Pop**. Au fost prezenți oameni de cultură, cunoscuți și foști elevi ai artistului.

Periplul omagial a început la Cimitirul din Deal, lângă mormântul unde își doarme somnul de veci sâr-bătoritul. În acest loc s-a desfășurat o slujbă ecumenică, au fost depuse coroane și jerbe de flori, iar portretul său înălțat pe o troiță, a strălucit printre cele o sută de lu-

mânări care au împrejmuit mormântul. În această ambianță au rostit cuvinte elogioase primarul localității, ca de altfel și prof. Ioan Dărăbăneanu, unul din foștii săi elevi.

Manifestările au continuat apoi la Cercul Militar din Beiuș, unde domnul Simion Suci, cunoscut cineast amator, a proiectat un film documentar, de la vernisajul expoziției de lucrări ale lui Niculiță Pop, organizată la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca, film care, în trecut fie spus, ne amintește și despre numeroase alte personalități ale artei plastice românești, prezentate la momentul înfățișat, dar care nici ei, din păcate, nu mai sunt printre noi. Tot aici actorul Emil Saiciu a recitat poezii de Radu

Gyr, contemporan cu pictorul, și care a trăit pe aceste meleaguri, iar solista Carmen Vasile a interpretat doine, moment ce a contribuit la crearea unei ambianțe solemne.

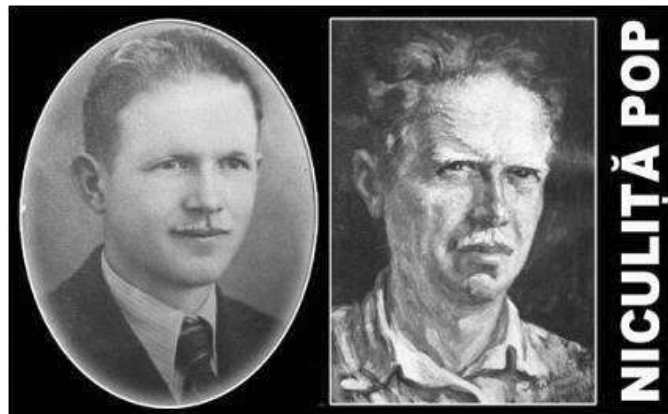
Succint curriculum

Pictorul s-a născut la 26 mai 1907, la Beiuș. A fost un elev eminent al Școlii de Belle Arte din Cluj, finalizând ultimul an de studiu la București, crescând valoros sub îndrumarea unor profesori iluștri ai vremii, relevându-se unul din talentele deosebite ale generației sale. Din păcate, al doilea război mondial l-a rupt de lumea creației artistice purtându-l în vâltoarea urii și a crimei pe fronturile de război.

Rănit la Harcov și apoi luat prizonier, se întoarce acasă marcat de drama vieții acelor timpuri, pentru a petrece, ca o și mai mare ironie a sorții încă 16 ani de temniță grea la Gherla¹, urmați de un domiciliu forțat în Bărăgan, datorită politicii guvernelor de atunci care recurgeau la metode drastice de „școlire” a intelectualilor incozozi.

Ispășindu-și pedeapsa pentru vina de a gândi, se întoarce acasă la Beiuș, unde din mila nu știm cui, primește o slujbă de muncitor necalificat la fabrica de mobilă. Privitor la această perioadă, strănepoata Ramona Novicov spune: „Și-a asumat tot acest destin cu o lumină interioară și cu seninătate extraordinară, a pictat toată viața moșilor, iar întors în Apuseni, a pictat Beiușul, oamenii locului, dovedind această moralitate sensibilă, rămânând un reper de lumină și demnitate intelectuală și morală...”.

Cetățenii și Primăria Beiuș i-au recunoscut această verticalitate, aceste nedreptăți inumane care i-au însoțit cursul vieții, și i-au acordat titlul de Cetățean de onoare al urbei, iar alături de soția sa, și ea profesoară, Beiușul a avut prin această familie reprezentanți de excepție. Ca și confesiune, era greco-catolic, a rămas loial acestei religii, însă Niculiță Pop era prieten cu orice om bun din lumea aceasta, tratând oamenii cu generozitate și blândețe, ca o reacție inversă a vicisitudinilor cu care el a fost întâmpinat de către alții. Așa că nu este de mirare că

manifestarea de suflet din zilele acestea a fost plină de o frumusețe rară a sincerității cu care a fost comemorat, deoarece din viața lui întunecată asemeni aurului negru, a știut să-și ridice flacăra luminii peste timpul prezent ca să dăinuie în eternitatea memorială a acestui neam și a acestor locuri și pentru ca urmașa sa, strănepoata lui, să afirme cu mândrie „că amintirea vieții lui lasă o dâră luminoasă”.

Opera

Lucrările lui Niculiță Pop sunt disperate, o bună parte a acestora au fost donate Muzeului din Beiuș, apoi o altă parte se află în casa memorială, în grija nepoatei V. Novicov, dar și foarte multe lucrări la colecționari particulari. A lucrat foarte mult în ulei, temele predilecte fiind viața moșilor și în special ciubărarii din Apuseni, însă în altele a ilustrat atmosfera vremii de la Beiuș. Interlocutoarea noastră, de altfel specialist în materie, amintea că „viziunea lui era monumentală, de mare finețe, nu intra în detalii, realiza forme aspre, dure, fără dulcegării și care să exprime viața aspră a țăranilor și a meșteșugarilor folosind multe culori ale pământului, avea un cult pentru ceea ce era normal și firesc în existența noastră”.

Se dorește după câte am aflat, editarea unui album consistent și o monografie a acestui om de cultură, dar și organizarea în perspectivă a unei expoziții cuprinzătoare care să fie reprezentativă pentru creația sa.

Casă țărănească

¹ Semnatarul acestor rânduri își amintește cu mare plăcere de pictorul beiușean Niculiță Pop, realizând cu acesta mai multe reportaje de radio și televiziune, asumându-și riscul de a fi învinuit ulterior de către mai marii „partidului” că a popularizat un fost pușcăriaș.

Revista presei: mass-media despre români

august-noiembrie 2008

Lavinia ARDELEAN
Simona DUMUȚA

Limba română, pe cale de dispariție în Moldova / Cristina Dobreanu

România liberă, 6 august 2008, www.romanialibera.ro

În Republica Moldova, numărul celor care preferă să învețe mai degrabă limba rusă decât româna crește alarmant, potrivit ultimului sondaj Gallup făcut pe această temă în statele ex-sovietice. Astfel, într-un sigur an, numărul celor care optează pentru rusă în locul limbii materne a crescut cu aproape 15 procente. Explicațiile pentru amploarea pe care o ia limba rusă în Republica Moldova pornesc de la faptul că aceasta a devenit o necesitate în viața de zi cu zi din cauza politicii de rusificare.

Limba rusă câștigă teren în fața limbii române în Republica Moldova, arată un sondaj Gallup dat publicității recent. Cu toate că numărul vorbitorilor de limbă rusă a scăzut după destrămarea Uniunii Sovietice, potrivit anchetei sociologice, numărul românilor de peste Prut care preferă să învețe mai degrabă limba rusă decât româna înregistrează una dintre cele mai mari creșteri în rândul populațiilor țărilor spațiului ex-sovietic. Astfel, dacă în 2006 numai 27% din basarabeni socoteau învățarea limbii ruse mai importantă, în 2007 numărul acestora a crescut ridicându-se la 39% în totalul populației.

Românii au contribuit la dezvoltarea orașelor spaniole / Laura Chiva

Adevărul, 6 august 2008, www.adevarul.ro

În ultimii cinci ani, imigranții din Spania au contribuit la extinderea multor orașe și municipii, conform Anuarului Economic Spaniol din 2008, realizat de grupul „La Caixa”. Conform acestei publicații, care analizează evoluția populației spaniole între 2002 și 2007, 19 dintre cele 32 de orașe, a căror dezvoltare a fost înlesnită de imigranți, se află pe Coasta Mediterană, patru pe coasta atlantică și restul - în interiorul peninsulei. Însă, orașele care au înregistrat cea mai mare creștere a numărului de imigranți, în special români, au fost cele de la periferia Madridului. Rivas-Vaciamadrid este localitatea în care populația a crescut cu 66,6% în ultimii cinci ani (aproximativ 10.000 de români din totalul populației de 59.298), iar în Valdemoro, populația s-a mărit cu 55,7% (aproape 5.000 dintre cei 49.132 de locuitori sunt români). Localitățile Las Rozas, Parla, Majadahonda și San Sebastian de los Reyes, din Comunitatea Madrid, au avut creșteri mai puțin semnificative. Benalmadena, provincia Malaga este unul dintre municipiile în care creșterea numărului populației a fost foarte importantă (cu 43,3% mai mulți locuitori) ca și orașele Roquetas de Mar (39,9%) și El Ejido (36,9%), din provincia Almeria.

Un originar din România coordonează transportul public din New York

Romanian Global News, 6 august 2008, www.rgnpress.ro

Michael Horodniceanu, expert în transporturi publice, a fost numit recent președinte al „Capital Construction Company” din New York, instituția care conduce sistemul de

transporturi publice în metropolă, a anunțat Autoritatea pentru Transport Metropolitan newyorkez (MTA), informează Prompt Media, preluat de Romanian Global News. [...] Dr. Horodniceanu – născut în România, de unde a plecat în Israel înainte de a ajunge în Statele Unite – a fost președintele consiliului de conducere al Grupului american Urbitran între 1980-1986 și din 1990 până în iulie 2008. Grupul Urbitran a fost inițial o firmă newyorkeză specializată în probleme de inginerie. Sub conducerea lui Horodniceanu, ea și-a extins activitatea de la o companie cu 70 angajați și o cifră de afaceri de 6,5 milioane dolari în 1990, a ajuns la un personal multidisciplinar de 200 persoane și venituri anuale care depășesc 36 milioane dolari.

Între 1986 și 1990, Horodniceanu a funcționat ca împuternicit al orașului New York pentru supravegherea programului de construcții și conducere a celui mai mare sistem de parcare din USA cu mai mult de 75.000 spații de parcare, în valoare de patru miliarde dolari.

Un ierarh ortodox, declarat erou al evreilor / Mirela Corlățan

Cotidianul, 6 august 2008, www.cotidianul.ro

Mitropolitul Bucovinei din perioada 1940-1945, ÎPS Tit Simețea, va fi al 56-lea român care va fi onorat de statul Israel cu titlul de „Drept între Popoare” pe baza unui dosar ce se află acum pentru analiză la Autoritatea Martirilor Holocaustului și a Comemorării Eroilor „Yad Vashem” de la Ierusalim. Meritul mitropolitului de la Cernăuți, susținut de mai mulți supraviețuitori evrei, este acela de a-și fi folosit influența și chiar riscat poziția și libertatea pentru a salva mai multe persoane în perioada Holocaustului. Independent de dosarul de la Yad Vashem, Centrul de Istorie a Evreilor din cadrul Federației Comunităților Evreiești din România a descoperit recent documente de arhivă care întăresc imaginea de „salvator” a ÎPS Tit Simețea.

400 de artiști populari români din țară și din jurul granițelor la Festivalul Național al Tradițiilor Populare

Institutul Cultural Român, www.icr.ro

Timp de șase zile, aproape 400 de artiști populari români din țară și din jurul granițelor și-au demonstrat măiestria la unul dintre cele mai importante festivaluri ale tradițiilor populare organizat în România.

În perioada 4 - 10 august 2008 s-a desfășurat la Sibiu cea de-a șaptea ediție a Festivalului Național al Tradițiilor Populare, eveniment organizat de Institutul Cultural Român, prin Direcția Români din Afara Țării, în parteneriat cu Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu și cu sprijinul Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, Ministerului Culturii și Cultelor și al Consiliului Județean Sibiu.

La ediția din acest an au participat reprezentanți autentici ai tradițiilor populare din comunitățile românești din jurul granițelor: Corul „Dragoș-Vodă” și Ansamblul „Mugurelul” din zona Cernăuți, Ucraina, Ansamblul folcloric „Do-

brudja” – tineret din Silistra, Bulgaria, Ansamblul folcloric „Branislav Nușit” din Șarbanovaci, Serbia, precum și din județele Mureș, Galați și Ialomița.

Aripi spre cer – expoziție românească la Lisabona

Romanian Global News, 11 august 2008,
www.rgnpress.ro

Lisabona va inaugura, marți, 12 august, expoziția itinerantă de icoane și fresce ortodoxe intitulată „Aripi spre Cer”, în cel de-al treilea spațiu cultural ales la Lisabona. După succesul obținut în precedentele locații, Biblioteca Ope- raria Oeirense și Muzeul Național de Arheologie, expoziția, însoțită de ateliere de creație ale artiștilor plastici Ioan și Camelia Popa, va putea fi vizitată în catedrala centrală din capitala portugheză, Se de Lisboa. Această expoziție va constitui o ocazie excelentă de a marca o prezență artistică românească, oferind publicului portughez, dar și turiștilor din perioada estivală (spațiile expoziționale aflându-se în importante puncte turistice) posibilitatea unei cunoașteri aprofundate a acestui domeniu specific al artei sacre din Europa răsăriteană. În plus, lucrările expuse, de o calitate artistică indubitabilă, vor constitui premisele unui dialog intercultural în spiritul unei profunde comuniuni artistice.

Ioan și Camelia Popa, specializați în arta monumentală religioasă, sunt absolvenți ai Facultății de Arte Decorative și Design a Universității de Artă Nicolae Grigorescu din București, cu expoziții personale și de grup încă din 1994, atât în țară cât și în Italia, Franța, Serbia. Dintre lucrările lor cele mai semnificative menționăm Biserica Spitalului de Copii Grigore Alexandrescu (2006-2007), Biserica Parohială Aiud – scena timpan exterior (2004), Iconostasul Bisericii Parohiale Costești (Gorj - 2001), Biserica Parohială Lunca Ampoiței (Alba-1998/99), Iconostasul Mitropoliei Ortodoxe Romane pentru Germania și Europa Centrală, Nurnberg, Germania (2001), Altarul Paraclisului Bisericii Sf. Napa și Catedrala Sf. Napa, din Limassol, Cipru (2003 și 2005), Baptiserul Bisericii Parohiale Santa Maria dell'Immacolata Monte S. Angelo (2002), Baptiserul Bisericii Parohiale Santa Maria del Carmine și Baptiserul Bisericii Parohiale San Giuseppe din Manfredonia, (2002), Capela Sanctuariului San Michele sul Gargano, Monte S. Angelo – Foggia, (2003), Baptiserul Bisericii Parohiale Spirito Santo, Manfredonia, Bari (2004), Altarul Bisericii Parohiale SS. Crocifisso, Barleta, Bari (2005-2006), Altarul Bisericii Parohiale SS. Redemptore, Manfredonia, Italia (2006).

Românii din străinătate nu înțeleg votul uninominal

Informația zilei, 11 august 2008,
www.informatia-zilei.ro

Asociația Românilor din Italia va începe strângerea de semnături pentru modificarea legii votului uninominal. Românii din Italia, care nu înțeleg votul uninominal, susțin că noua lege le permite să voteze numai celor cu domiciliul în străinătate aflați pe listele electorale. Ei solicită ca legea să menționeze și posibilitatea de vot prin corespondență pentru toți românii rezidenți în străinătate. Subiectul a fost discutat și cu președintele Traian Băsescu, în timpul vizitei acestuia la Roma. Românii din Italia speră ca inițiativa lor să fie susținută de ONG-uri și de alte asociații ale românilor din străinătate.

Basarabia și românii din jurul României ar putea avea reprezentanți în Parlamentul de la București

Romanian Global News, 13 august 2008,
www.rgnpress.ro

Clasa politică de la București caută deja candidați pentru colegiul 2 uninominal, desemnat pentru românii din

spațiul extracomunitar. Colegiul este format din țările europene care nu fac parte din UE (Basarabia, Ucraina, Rusia, Serbia). Pentru prima dată în istoria democrației românești, românii din afara frontierelor va avea reprezentanți în Parlament. Este vorba de alegerea a patru deputați și doi senatori pentru 6 milioane de români care trăiesc în afara granițelor.

Album românesc la Vidin / G.D.

Ziua, 13 august 2008, www.ziua.ro

Volumul „Românii din jurul României în imagini”, realizat de profesorul Vasile Șoimaru a fost lansat duminică (10 aug. n.r.) printre românii din Bulgaria, la Vidin. Lansarea a fost organizată de Uniunea Tinerilor Etnici Români din Bulgaria „AVE” și de Centrul Cultural Român din Vidin. Volumul lansat la sud de Dunăre conține imagini ale românilor care trăiesc în afara României realizate de profesorul de la Academia de Științe Economice din Chișinău Vasile Șoimaru, în cursul, călătoriilor prin satele românești din Caucaz până în Istria. Albumul fotografic a fost realizat cu mijloace proprii, fără ajutorul instituțiilor dedicate sprijinirii românilor din afara granițelor.

70 de băimăreni la cel mai mare festival al tineretului din Europa / Anca Goja

Graiul Maramureșului, 13 august 2008, www.graiul.ro

70 de tineri băimăreni au participat, în perioada 3-9 august, la ediția a doua a celui mai mare festival pentru tineret din Europa, organizat de YMCA Europe și intitulat “Real Life”. La fel ca prima ediție, organizată în anul 2003, și aceasta a avut loc în Praga, capitala Republicii Cehe, unde s-au reunit 7.500 de tineri din toată lumea (Europa, Africa, SUA, Canada, Mexic și Brazilia), dintre care 500 din România, țara noastră fiind a doua, după Norvegia, ca număr de participanți. [...] „Standul României a fost unul dintre cele mai vizitate” povestește Alina Pop, președintele YMCA Baia Mare.

Băimărean, profesor în China / Nicolae Terentus

Gazeta de Maramureș, 18 august 2008,
www.gazetademaramures.ro

Cosmin Andron este un băimărean super calificat, cu masterate și doctorate, stabilit în îndepărtata Chină. A vizitat jumătate din globul pământesc. Este însetat de cunoaștere, știe mai multe limbi de circulație internațională, dar nu îi place mâncarea chinezească. Un dascăl ce predă pe meridianele lumii și duce cumințenia maramureșeană pe unde îl poartă dorul cunoașterii.

Născut în Baia Mare, în 1976. A făcut Liceul în municipiul de pe Săsar și studii universitare la UBB Cluj-Napoca, facultatea de Filosofie. Masterat la UBB și doctorat în Londra. După mai mulți ani de predat la o universitate engleză se stabilește, în 2004, în China, unde predă la o școală internațională.

„Din 2004, am predat la o Universitate, catedră internațională, din Shanghai, după care m-am mutat la o școală Internațională în zona Hong-Kong. [...] A fost o oportunitate de a lucra într-o țară în care totul se mișcă, aflată într-o creștere socio-economică formidabilă. Am fost oarecum obosit de Europa, de Anglia, și mi-am dorit ceva nou. S-a ivit această provocare, în urmă cu patru ani.”

Copiii din dreapta Tisei își petrec vacanța de vară în România / Ioan J. Popescu

Informația zilei, 22 august 2008,
www.informatia-zilei.ro

Prin efortul Asociației „Dacia” din Apșa de Jos, Ucraina, copiii din dreapta Tisei și-au petrecut vacanța la malul Mării Negre, la Sulina, Năvodari și Eforie Sud. „Consider că

este foarte important ca pentru păstrarea identității copiii noștri să cunoască România, și pentru asta niciun efort nu este prea mare”, a spus dr. Ioan Mihai Botoș, președintele asociației. „Luna trecută, patru studenți au fost în Deltă, la Sulina, unde au avut fericita ocazie de a se întâlni cu președintele Traian Băsescu. Bucuria lor a fost mare, mai ales că unul dintre ei a sunat acasă pe telefonul mobil, iar președintele a avut bunăvoința de a-i saluta părinții. O altă grupă de 40 de elevi au fost la Năvodari, iar în această săptămână am dus 35 de copii la Eforie Sud.” Din câte am aflat de la dr. Ioan M. Botoș, pe lângă organizarea vacanței copiilor, în aceste luni de vară Asociația „Dacia” a avut o activitate bogată, de strângere a relațiilor cu organizațiile din țara mamă. Recent, la invitația Asociației „Morărița”, un grup de 67 persoane au fost la Oradea și Băile Felix și au vizitat obiective turistice din Bihor. Experiențele trăite și aventurile copiilor vor povesti chiar ei în următorul număr al revistei „Apșa”, gazeta regională social-politică și culturală publicată de Uniunea Regională a Românilor din Transcarpatia „Dacia”, al cărui redactor șef este același dr. Ioan Mihai Botoș.

Interviu de 5 minute/ Presa și ce îi presează pe românii din Transcarpatia / Florentin Năsui

Graiuul Maramureșului, 25 august 2008, www.graiuul.ro

În ce privește presa românească în Transcarpatia, pentru noi românii care am fondat publicațiile în limba română și care ne luptăm pentru păstrarea lor scopul principal a fost acela de a renaște românismul, istoria și tradiția noastră, de păstrare și cultivare a limbii, fără a folosi critica nici la nivel româno-român, dar nici la nivel româno-ucrainean, care am prevăzut că nu va aduce nici un folos neamului. Periodicul Apșa a ajuns la numărul 50, adică 50 de mii de exemplare care s-au distribuit gratuit, care au costat 12 mii dolari. De la primul număr, din 2001 și pînă acum, Apșa a jucat un rol important în renașterea românismului, a ideii de a fi român și, cu atît mai mult, ne-a ajutat la mai buna noastră cunoaștere prin popularizarea activităților noastre culturale. Chiar dacă are doar 4 pagini, Apșa s-a răspîndit nu numai printre românii din Ucraina, dar ajuns și în România sau alte țări din lume, unde locuiesc români. (Ion M. Botoș, președinte al Uniunii Regionale a Românilor din Transcarpatia „Dacia”)

Limba română, văzută ca o cenușăreasă în Republica Moldova / M. N.

Ziua, 28 august 2008, www.ziua.ro

Intellectualitatea din Republica Moldova condamnă, în mare parte, minimalizarea rolului limbii române peste Prut și nerecunoașterea de către autorități a denumirii corecte a limbii nici după aproape 20 de ani de la declararea limbii române drept limba oficială în Republica Moldova, la 31 august 1989.

În Republica Moldova, limba română este astăzi aceeași cenușăreasă care a fost de-a lungul anilor, deoarece este nerecunoscută de putere și plînsă de cei de jos, a declarat pentru Agerpres academicianul Dumitru Matcovschi, scriitor, unul din liderii Mișcării de Eliberare Națională din Republica Moldova de la finele secolului trecut.

Situația nu s-a schimbat față de 1989-1991, perioada în care Republica Moldova mai era parte componentă a fostei URSS: aceleași persoane, pentru care declararea independenței Republicii Moldova a constituit „o zi neagră”, sunt la putere; limba română este minimalizată, iar susținătorii ei marginalizați și au de câștigat doar profitorii, a declarat Matcovschi.

„Unicul lucru pe care-l putem face este lupta, ori lupta a fost întotdeauna frumoasă”, a menționat el. Și președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Mihai Cimpoi,

acuză marginalizarea limbii române peste Prut. Limba rusă încă a rămas foarte influentă în anumite sfere și doar în instituțiile de învățămînt superior limba română a ocupat locul cuvenit. „Dacă intrăm în Europa, trebuie să intrăm cu limba română pusă la punct”, spune Cimpoi.

Crucea de bronz pentru o educatoare româncă

Romanian Global News, 31 august 2008, www.rgnpress.ro

Ministerul Învățămîntului și Culturii Maghiare a premiat recent mai mulți oameni de artă, cultură și învățămînt din Ungaria. Dr. Hiller Istvan, ministrul învățămîntului și culturii maghiare, însărcinat de președintele Ungariei, dr. Solyom Laszlo, a înmănat distincțiile, printre premiați numărându-se și Cornelia Taga, directoarea la pensie a grădiniței românești din Jula. Potrivit corespondentului Romanian Global News, aceasta a fost distinsă cu crucea de bronz a Republicii Ungare, drept recunoștință pentru activitatea și munca sa pedagogică depusă de-a lungul a aproape patru decenii.

De Ziua Limbii a fost furat tricolorul / Mariana Rață

Jurnal de Chișinău, 2 septembrie 2008, www.jurnal.md

Singurul tricolor românesc expus duminică în Piața Marii Adunări Naționale (PMAN) unde se sărbătorea Ziua Limbii Române a fost confiscat de polițiști îmbrăcați în civil, iar unul dintre tinerii care au încercat să se opună acestui sechestru a fost reținut, ținut în arest până ieri dimineață, iar apoi dus în fața instanței de judecată.

Deși incidentul de duminică s-a produs sub privirile a zeci de persoane venite în PMAN să sărbătorească Ziua Limbii, Vasile Olaru, șef-adjunct al Direcției Ordine Publică din cadrul Comisariatului General de Poliție, martor și el al incidentului, afirmă că nu știe nimic despre dispariția misterioasă a tricolorului.

Moldova, pe agenda Consiliului European din octombrie / Romulus Georgescu

Evenimentul zilei, 3 septembrie 2008, www.evz.ro

„Consiliul European din luna octombrie va avea pe ordinea de zi și un punct distinct referitor la problematica Republicii Moldova”, a anunțat luni seara, (1 sept., n.r.) la Bruxelles, președintele Traian Băsescu.

El a susținut că a obținut această promisiune chiar de la Nicolas Sarkozy, președintele în exercițiu al Uniunii Europene (UE). Șeful statului a făcut aceste declarații într-o conferință de presă, în care a prezentat concluziile Consiliului European extraordinar dedicat Georgiei.

Traian Băsescu consideră că revine părții române responsabilitatea ca, în următoarea perioadă, să analizeze aspirațiile Republicii Moldova.

Președintele a explicat și modul în care România va pregăti reuniunea de luna viitoare. „Sarcina noastră în perioada următoare este să discutăm cu Chișinăul, să vedem care sunt aspirațiile lor de la o dezbatere pe tema Moldovei, în Consiliul European”, a explicat șeful statului.

El a precizat că va încerca să vorbească pe această temă și cu omologul său moldovean, Vladimir Voronin. „A fost o presiune românească și un ideal aproape la fiecare Consiliu de când am devenit membri ai UE. Indiferent de temă revenim la Moldova”, a reamintit Băsescu. „Noi avem obligația să ne continuăm pionieratul, mai ales că suntem țara care susține de doi ani ca Moldova să fie încadrată în pachetul Balcanii de Vest, deși are altă poziție geografică, să nu fie abandonată pentru o eventuală integrare cu Ucraina”, a explicat șeful statului.

Preot român, prigonit de sârbi / Florian Bichir, Georgeta Petrovici

Evenimentul zilei, 5 septembrie 2008, www.evz.ro

Preotul Boian Alexandrovici, primul preot român din Valea Timocului (Serbia) care a avut curajul să construiască o biserică ortodoxă română și să slujească în limba sa maternă, este prigonit de autoritățile bisericești din țara vecină. Tribunalul bisericesc al Episcopiei Ortodoxe Sârbe de Timoc de la Zăiceri a formulat pe numele lui, pe 26 august 2008, cinci capete de acuzare pe baza cărora a cerut Bisericii Ortodoxe Sârbe caterisirea lui din treapta preoției. Potrivit actului, sentința de excomunicare a preotului român respectă „sfintele canoane, precum și art. 17 din regulile penale ale Bisericii Ortodoxe Sârbe”.

„Caterisirea din treapta preoției”, după cum se arată în sentință, vine, după cum susține procurorul bisericesc al Eparhiei de Timoc, prototereu stavrofor Borivoie Radoicici, ca urmare a faptului că preotul declarat român Boian Alexandrovici ar fi săvârșit cinci „infracțiuni”, între care aceea de fi oficiat slujbe în limba sa maternă.

În Ungaria a fost inaugurată o școală românească

www.ziare.com, 5 septembrie 2008

O școală românească în care vor învăța aproximativ 100 de copii a fost inaugurată în localitatea Batanya din sud-estul Ungariei, în apropierea graniței cu România.

La festivitatea de inaugurare au participat reprezentanți ai Ministerelor Educației din România și Ungaria, ai Autogovernării pe țară a românilor din Ungaria, ai Ambasadei României și autorităților locale. Școala va primi fonduri în valoare de 100.000 de euro, suportați din bugetul aprobat Ministerului Educației pentru achiziționarea echipamentelor de logistică necesare.

Aproximativ 100 de copii vor frecventa cursurile acestei unități de învățământ în anul școlar 2008-2009.

Desenu' care stresează poliția și justiția din R. Moldova

Ziarul de gardă, 6 septembrie 2008, www.garda.com.md

Patru tineri din Chișinău au fost reținuți de poliție, sâmbătă, 23 august 2008 și ținute închiși în condiții inumane timp de două zile, pentru că intenționau să imprime harta României Mari cu hotarele ei din perioada interbelică. Fără apă, mâncare și în lipsa unei unități sanitare, aceștia au fost reținuți până luni, 25 august 2008, atunci când au fost escortați la Judecătoria Buiucani, unde au fost amendați cu câte 20 lei fiecare, pentru „huliganism”.

Românii din afara granițelor țării (coordonate istorice și naționale în cadrul european)

de Iulian Pruteanu - Isăcescu, Mircea Cristian Ghenghea - editori ai volumului / prof. univ. dr. Gheorghe Pop

Graiul Maramureșului, 7 septembrie 2008, www.graiul.ro

„Nu există un stat în Europa orientală, nu există o țară de la Adriatică la Marea Neagră care să nu cuprindă bucăți din naționalitatea noastră” - Mihai Eminescu.

De la acest citat pornește Gheorghe Zbucă în „Postfața” la volumul cu titlul de mai sus, arătând că astăzi peste hotarele țării trăiesc aproximativ 13 milioane de români, numărul fiind în creștere după intrarea României în U.E., dar că este dător de speranță faptul păstrării identității naționale, a limbii și a tradițiilor patriei de origine de către marea lor majoritate.

Lăudabilă este promovarea unor acțiuni pe această temă de către iubitori ai neamului românesc de acasă și din

lume, care, după 1989, au reluat activitatea unor organizații și asociații mai vechi: „Liga Culturală” pentru unitatea românilor de pretutindeni; „ASTRA” sau, mai noi: „Fundatia națională pentru românii de pretutindeni”, „Fundatia culturală științifică română”.

Pelerinaj la sanctuarul marian de la Walsingham (Anglia) / pr. Robert Mățău

www.ercis.ro, 8 septembrie 2008

În ziua de 7 septembrie 2008, a avut loc pelerinajul anual al comunităților etnice din Londra, de fapt ediția a doua, la sanctuarul marian de la Walsingham, pelerinaj organizat de Dieceza romano-catolică de Westminster. [...] Printre aceștia, anul acesta pentru a doua oară, s-a aflat și un grup de pelerini români din cadrul comunității românești din Anglia. În jur de 53 de credincioși împreună cu pr. Robert Mățău, capelanul român din Londra, au participat la pelerinajul anual al comunităților etnice din Londra la Walsingham.

Un proiect european vine în sprijinul românilor și ucrainenilor. Pași importanți pentru trecerea frontierei cu Ucraina pe Valea Ruscovei / Vasile Popovici

Graiul Maramureșului, 8 septembrie 2008, www.graiul.ro

Primăria comunei Poienile de sub Munte a demarat proiectul „CALEA POIENILOR - Cooperare transfrontalieră pentru deschiderea unui punct de trecere a frontierei pe Valea Ruscovei”, finanțat de Uniunea Europeană și de Guvernul României prin Programul de Vecinătate România-Ucraina 2004-2006, Cod perseus RO 2006/018-449.01.01.15. Acest proiect are ca arie de desfășurare comunele din micro-regiunea Valea Ruscovei (Ruscova, Repedea și Poienile de sub Munte din județul Maramureș) și zona vecină din Ucraina (localitatea Zelene, raionul Verhovena, regiunea Ivan Frankivsk din Ucraina). Parteneri în cadrul proiectului sunt consiliile locale din Repedea, Ruscova și Poienile de sub Munte, Asociația „Ivan Krevan” din Repedea, Fundația Pro Vișeu, toate din România respectiv, Consiliul Local Zelene și Consiliul Raional Verhovena din Ucraina. Valoarea proiectului este de 100.280 euro, din care 83.280 euro reprezintă finanțarea Uniunii Europene și a Guvernului României, iar 17.000 euro reprezintă cofinanțarea consiliilor locale Repedea, Ruscova și Poienile de sub Munte.

Se adună cărți pentru românii din Slatina-Ucraina / Anca Dindiligan

Informația zilei, 8 septembrie 2008, www.informatia-zilei.ro

Clubul Rotary din Sighet a demarat o campanie în acest sens.

La solicitarea comunității române din localitatea ucraineană Slatina, recent, Clubul Rotary din Sighetu Marmației a demarat o campanie pentru strângerea de cărți în limba română. Scopul campaniei este acela de a înființa o bibliotecă în limba română, dincolo de Tisa. Reprezentanții Inspectoratului Școlar Județean Maramureș spun că se vor implica și ei în această campanie, iar băimărenii dornici să ajute comunitatea de români de peste Tisa pot dona cărți în limba română. Campaniei de strângere de carte i s-a alăturat și site-ul sighet-online.ro, care se va ocupa de donațiile din localitate. Cărțile sunt strânse la sediul Băncii de Credit Tisa.

Pădurea din Negotin /Gheorghe Pârja

Graiul Maramureșului, 11 septembrie 2008, www.graiul.ro

Negotin este un oraș din Estul Serbiei (estul Serbiei

Centrale), districtul Bor, situat în apropiere de colțul celor trei frontiere, Serbia, România și Bulgaria. Are mai puțin de douăzeci de mii de locuitori. În Negotin trăiește o importantă comunitate de români timoceni. [...] Români din Valea Timocului, pe care i-am cunoscut, nu au uitat că prin vreme au avut dârzenie, dar și porții serioase de resemnare. În pădurea de la Negotin stătea parcă refugiat destinul unor români despre care știm atât de puțin.

Pentru a câștiga un ban cinstit într-o țară străină românii preferă Italia și Spania / Dorin Ștef

Glasul Maramureșului, 11 septembrie 2008, www.glasulmaramuresului.ro

Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD) a prezentat raportul „Perspectivele migrației internaționale în 2008” care examinează tendințele și problemele apărute pe piața muncii. Conform raportului, fenomenul migrației din și în România a fost influențat semnificativ de aderarea țării la Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007.

La fel ca în alte țări cu o emigrație semnificativă, cifrele oficiale din România subvaluează puternic numărul celor care părăsesc țara. Principalele state în care au emigrat românii în 2006 și în 2007 au fost Italia și Spania. Numărul românilor care au plecat să lucreze cu permis de muncă în Spania, în perioadă 31 decembrie 2006 – 31 decembrie 2007, a fost de 393.000, cifră care reprezintă aproape o triplare a numărului muncitorilor români prezenți în Peninsula Iberică. În aceste condiții, România a devenit cea mai importantă țară de origine a imigrației din Spania. Pentru Italia, datele indică o dublare a numărului de români rezidenți în 2007 (în 2006 au fost 340.000 de români care munceau legal în Peninsula Italică).

Sumele de bani expediate de emigranți în România au continuat să crească în ultimii ani. În 2006 au fost expediate în România aproximativ 5,3 miliarde de euro, cu peste cinci la sută mai mult decât Produsul Intern Brut al României și în creștere cu 40% față de 2005.

Pe de altă parte, fluxul de străini în România rămâne modest, în pofida unei aparente creșteri a accesului în țara noastră. Numărul total al străinilor cu permis valid de muncă s-a ridicat la 54.000 în 2006, ceea ce reprezintă doar 0,2% din totalul populației.

Este o creștere ușoară, de 8% comparativ cu 2005. Oricum, numărul persoanelor cu permis permanent de muncă a crescut cu peste 50%. Principalele state care furnizează României forță de muncă sunt Moldova (11.400), Turcia (6.300) și China (500), care au înregistrat o creștere cuprinsă între 10 și 19%, în 2006.

Religie și națiune în sec. XXI - Congres Internațional Renovabis 8 / 102

www.bru.ro, 12 septembrie 2008

În perioada 4-6 septembrie 2008, a avut loc la Freising, Germania, cel de-al XII-lea Congres Internațional Renovabis, cu tema „Rupturi în Europa. Religie și națiune în secolul XXI”, întâlnire la care au luat parte peste 200 de participanți din mai multe țări ale Europei. Scopul congresului a fost realizarea unui schimb de idei, atât la nivel teologic - la nivelul clericilor, cât și la nivelul social al problemelor laicilor, cu privire la transformările care au loc în Europa centrală și de sud-est, cu ocazia intrărilor în Uniunea Europeană. Una dintre cele mai numeroase delegații a fost cea din România, fiind formată din greco-catolici dar și romano-catolici. Au fost prezenți: PS Florentin Crihălmeanu, Episcop de Cluj-Gherla, PS Petru Gherghel, Episcop de Iași, PS Vasile Bizău, Episcop auxiliar, din Blaj, pr. Nicolae Anușcă, director general al Organizației Caritas Mitropolitan Blaj, Cristi Te-

glaș, econom al Eparhiei de Cluj-Gherla, pr. Andraș Marton de la Caritas Alba-Iulia ș.a. „Tema acestui Congres”, a arătat PS Florentin la întoarcerea în țară, „a fost foarte incitantă, tocmai pentru că relația dintre religie și națiune a cauzat multe conflicte în istoria Europei, în timpul sec. XIX, respectiv XX. De aceea, aceste conflicte constituie încă un subiect de discuție, atât din punct de vedere teologic, cât și din punct de vedere istoric, ceea ce face ca, actualmente, în diferitele părți ale Europei, să apară grupări care interpretează în mod diferit anumite probleme istorice. Sigur că extinderea Uniunii Europene în aceste zone, face ca aceste probleme să devină și probleme europene. De aceea, Uniunea Europeană și mai cu seamă membri mai vechi ai Uniunii Europene se preocupă cum ar putea să se rezolve aceste probleme atunci când ele îmbracă un caracter conflictual și care sunt modelele care ar putea fi oferite pentru ca, în același timp, să nu se piardă identitatea acestor națiuni, respectiv, limbaj, cultură, religie și alte caracteristici, dar totodată, să se învețe reconcilierea și conviețuirea pașnică pentru anii care urmează.”

Despre studenții basarabeni, cu unul de-al lor: Tudor Cojocaru - student la Sociologie, Universitatea București / Ion Longin Popescu

Formula As, 13 septembrie 2008, www.formula-as.ro

„Cea mai importantă este recunoașterea cetățeniei române. Se pare că avem vești bune în această direcție, absolvenții basarabeni urmând, potrivit declarației recente a președintelui Băsescu, să primească cetățenia la cerere. Prin această recunoaștere, s-ar rezolva multe situații dramatice. În timp ce cetățenia rusă se obține, în R. Moldova, în circa un an, în România trec cinci-șase ani până primești un răspuns. Sunt asociații importante ale basarabenilor, care nu primesc răspuns cu anii la petițiile trimise autorităților statului român. Și atunci, ce face absolventul basarabean? Se întoarce la Chișinău, așa cum a promis la începutul studiilor, să se angajeze la companiile de acolo, inclusiv la cele rusești. Din câte știu, alte cerințe întemeiate ale studenților basarabeni sunt următoarele: mai multe locuri la masterat, cămine mai bune, bursa mai mare (mărirea anunțat recent e binevenită, chiar dacă tot insuficientă rămâne). Cred că situația noastră ar trebui disecată și studiată de reprezentanții statului român din toate perspectivele; altminteri, degeaba elaborează programe și proiecte de integrare, fără o cunoaștere corectă a realității. Numai studenții știu cel mai bine ce se întâmplă cu ei.” (Tudor Cojocaru)

S-a reînființat lectoratul de limbă, cultură și civilizație română la Viena

Romanian Global News, 15 septembrie 2008, www.rgnpress.ro

Lectoratul de limbă, cultură și civilizație română din cadrul Institutului de Romanistică al Universității din Viena a fost reînființat prin semnarea, recent, la Viena, a Protocolului de cooperare în domeniul învățământului universitar și al culturii între Institutul Limbii Române și Institutul de Romanistică al Universității Viena.

Expoziție Marinel Ștefănescu, în Italia / Violeta P. Popescu

România liberă, 15 septembrie 2008, www.romanalibera.ro

În fiecare an, în luna septembrie, localitatea Cesano Boscone, de lângă Milano, găzduiește un mare eveniment tradițional, cultural și artistic, care reunește peste un milion de persoane. Manifestarea, desfășurată în acest an sub genericul „La rădăcinile speranței”, este organizată de auto-

ritățile locale italiene și se întinde pe parcursul a două săptămâni, cuprinzând o paletă largă de evenimente aflate sub semnul păstrării tradiției, istoriei și elementelor populare. Pentru prima oară la această amplă sărbătoare „Festapatronale”, organizatorii au invitat, pe lângă o regiune italiană – în acest an regiunea Lazio-, și o țară europeană, România, să fie prezentă cu specificul și valorile ei la eveniment. „România – afirmă organizatorii în pliantul de prezentare – este o țară puternică, numele ei face referință la capitala Italiei, Roma, iar poporul român este foarte apropiat de cel italian prin tradiții, valori, mod de comunicare.” Pe lângă multe elemente care definesc specificul românesc (prezența ansamblului folcloric Crișana, expoziție de costume tradiționale românești, prezența credincioșilor de confesiune ortodoxă în cadrul liturghiei ecumenice), România este prezentă cu o expoziție de pictură de excepție, aparținând artistului român Marinel Ștefănescu.

Corespondență din Canada. Carte și pictură la Montreal / Antoaneta Turda

Graiul Maramureșului, 15 septembrie 2008, www.graiul.ro

Duminică 7 septembrie, a.c., cu o zi înainte de marea sărbătoare închinată Sfintei Fecioare Maria, zi în care este serbat și Hramul Bisericii Greco-catolice Sfântamariamică din Montreal, a avut loc, în acest sfânt lăcaș, un dublu eveniment: lansarea cărții scriitoarei canadiene de origine română, Mia Pădurean - *Un actor pentru eternitate: Gheorghe Dinică, apărută în iunie a.c. la Editura Limes din Cluj-Napoca* precum și vernisajul unei expoziții de icoane pe sticlă, realizate de Ileana Meșter, profesoară pensionară care, înainte de a se stabili în Canada, a îndrumat aici, în Baia Mare, generații întregi de elevi, pe miraculosul drum al artei, artă pe care, așa cum a demonstrat-o și acum, când și-a prezentat lucrările cu ajutorul propriilor poezii, a slujit-o în toate formele care i-au stat la îndemână, grație înzestrărilor dăruite de Bunul Dumnezeu.

Atentat la limba română / Ioana Lucăcel

Gazeta de Maramureș, 15 septembrie 2008, www.gazetademaramures.ro

În câțiva ani, cărțile de limba română ar putea deveni obiect de muzeu în Ucraina, iar comunitatea românească... amintire. Guvernul, așa-zis european, de la Kiev a dispus măsuri dure de limitare a drepturilor minorităților, fără precedent în ultimele decenii. Din cauza unei dispoziții ministeriale, limba română va dispărea complet din școli până în 2012. În ciuda protestelor vehemente ale liderilor comunității de români din Ucraina, oficialii români nu au avut nicio reacție.

După desființarea școlilor românești sau transformarea lor în școli mixte, guvernării ucrainenii atentează, la propriu, la identitatea națională a românilor și la limba română. Printr-un act normativ intrat în vigoare în luna mai și aplicat de la începutul acestui an școlar (1 septembrie), obiectele cu predare în limba maternă vor fi înlocuite treptat, până în 2011, cu obiecte cu predare în limba ucraineană. Practic, în 3-4 ani, copiii românilor din Ucraina vor vorbi, chiar și la educație fizică, în limba ucraineană. Ordinul ministrului învățământului, Ivan Vacarciuk, denumit sugestiv „Ordinul cu privire la întărirea programului privind îmbunătățirea studierii limbii ucrainene în școlile de cultură generală cu predare în limba minorităților naționale pe anii 2008-2011”, sfiidează Constituția Ucrainei și toate documentele internaționale ratificate și de țara vecină, cu privire la drepturile

omului. Măsura discriminatorie a generat un val de proteste din partea tuturor minorităților din Ucraina.

Ansamblul Transilvania i-a învățat pe unguri să danseze moroșenește / Adrian Mândru

Informația zilei, 24 septembrie 2008, www.informatia-zilei.ro

Reprezentanții Consiliului Județean au participat la acțiunile din proiectul “Folkdancenet” din Ungaria.

În perioada 18-21 septembrie 2008, reprezentanții Consiliului Județean Maramureș au participat la mai multe evenimente care s-au desfășurat în județul înfrățit Jasz-Nagykun-Szolnok. Acestea sunt incluse în cadrul proiectului european „Folkdancenet” (Rețea tematică a ansamblurilor folclorice europene).

Maramureșul este partener în cadrul acestui proiect alături de șapte regiuni europene: Asti (Italia), Dordogne (Franța), Durham (Marea Britanie), Harghita (România), Szolnok (Ungaria), Somme (Franța) și Tarnow (Polonia). Este vorba despre un proiect finanțat de Comisia Europeană prin Programul European Citizenship (Rețea tematică europeană), care a fost ales ca programul reprezentativ la nivel național în cadrul Anului European al Dialogului Intercultural 2008. Folkdancenet este o rețea multinațională de grupuri, asociații și instituții din domeniul culturii tradiționale susținută de autoritățile județene care promovează valorile culturii tradiționale prin dans și muzică populară și atragerea tinerilor înspre ceea ce reprezintă cultură autentică. Rețeaua va funcționa prin dezvoltarea unor proiecte și inițiative comune între cei opt parteneri, susținută de comunicarea intensă ce se va derula și pe forumul website-ului dedicat proiectului, www.folkdancenet.eu.

PS Iustin Sigheteanul va sfinți o biserică românească în California

Informația zilei, 26 septembrie 2008, www.informatia-zilei.ro

Prea Sfințitul Iustin Sigheteanul, arhiepiscopul vicar al Episcopiei Ortodoxe Maramureșului și Sătmarului, a plecat de ieri în Statele Unite ale Americii. Episcopul Maramureșului și Sătmarului a fost invitat să târnosească o biserică românească construită din temelii, care poartă hramul „Înălțarea Sf. Cruci”, din localitatea San Jose, California. Prea Sfințitul Iustin Sigheteanul va sta o lună în SUA, perioadă în care va face vizite și va oficia la mai multe lăcașe de cult. De asemenea, se va întâlni cu ÎPS Nicolae Condrea, arhiepiscopul ortodox pentru America și Canada, cu sediul la Chicago. Cu această ocazie va oficia Sfânta Liturghie Arhierască pentru credincioșii ortodocși de pe aceste meleaguri îndepărtate.

Copiii românilor din Ungaria nu mai vorbesc românește nici măcar în familie

Jurnalul național, 28 septembrie 2008, www.jurnalul.ro

Comunitatea românilor din Ungaria are câteva mii de oameni, cei mai mulți fiind stabiliți în orașul Gyula, iar reprezentanții bisericii și ai Autogovernării românești pe țară fac eforturi pentru păstrarea identității, în condițiile în care copiii de aici nu mai vorbesc românește nici în familie.

Orașul Gyula, situat în sudul Ungariei, la câțiva kilometri de granița cu județul Arad, este considerat principalul centru al comunității etnicilor minoritari români din Ungaria, în localitate avându-și sediile cele mai importante instituții și asociații ale acestei comunități: Autogovernarea pe țară a românilor din Ungaria, Uniunea Culturală a Românilor, Centrul de Documentare și Informare a Românilor, Institutul Cul-

tural al Românilor, precum și alte fundații și asociații reprezentative.

Tot în Gyula se află și singura instituție de învățământ cu predare în limba română la nivel liceal din Ungaria - Liceul „Nicolae Bălcescu”, dar și cele mai importante publicații de limbă română: săptămânalul „Foia românească” și publicația lunară „Cronica”. [...] Întreaga minoritate românească din Ungaria pare să-și uite limba, deoarece copiii nu mai vorbesc românește nici măcar în familie, mai ales că acestea, de obicei, sunt mixte. Astfel, școala este singurul loc unde aceștia pot dobândi măcar cunoștințe minime de limbă maternă. Însă nici situația școlilor românești de acolo nu este printre cele mai fericite, instituțiile confruntându-se cu probleme financiare și fiind de multe ori în pericol de desființare sau comasare. [...] Pericolul pierderii identității amenință întreaga comunitate de români din Ungaria, singura cale de păstrare a tradițiilor și limbii române vii fiind, în opinia reprezentanților românilor de aici, păstrarea bisericilor și școlilor românești.

17 scriitori români publică în limba italiană / Elena Halcu

Adevărul, 3 octombrie 2008, www.adevarul.ro

În Italia există 325 de scriitori străini care publică în limba italiană, pentru un total de 83 de naționalități. România se numără printre țările cu cei mai mulți reprezentanți - 17 scriitori.

Aceste date au fost aduse la cunoștința publicului de către „Banca de date a scriitorilor imigranți în limba italiană” (BASLI). Genul cel mai promovat de imigranți este poezia, cu 348 de publicații. Urmează povestirile, cu 307 publicații și romanul, cu 98 de opere.

Preasfințitul Macarie, Episcopul Europei de Nord, a slujit Dumnezeiasca Liturghie la Goteborg, Suedia

Romanian Global News, 6 octombrie 2008, www.rgnpress.ro

În Duminica a 19-a după Rusalii, Preasfințitul Părinte Macarie Drăgoi, Episcopul Europei de Nord, a slujit Dumnezeiasca Liturghie în biserica Parohiei Ortodoxe Române „Pogorârea Sfântului Duh” din Goteborg, Suedia, informează serviciul de presă al Patriarhiei, preluat de Romanian Global News. Locașul a fost târnosit la 6 decembrie 1992 de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, pe atunci Mitropolitul Moldovei și Bucovinei.

La Goteborg s-a organizat o manifestare similară cu cea de la Malmo de duminica trecută, sărbătorindu-se cele două evenimente semnificative ale acestui an: împlinirea a 500 de ani de la tipărirea primei cărți pe pământul românesc, Liturghierul, apărut la Târgoviște în anul 1508 și 320 de ani de la tipărirea primei ediții integrale în limba română a Sfintei Scripturi-Biblia, apărută la București, în tipografia Mitropoliei, în anul 1688.

Preasfințitul Macarie a vorbit despre însemnătatea deosebită a acestor momente fundamentale pentru istoria, cultura și spiritualitatea neamului nostru și despre legătura profundă dintre Sfânta Scriptură și Sfânta Liturghie, arătând credincioșilor prezenți, ediția de lux a Liturghierului lui Macarie din 1508, retipărit anul acesta de către Înaltpreasfințitul Nifon la Targoviste, după formatul original, precum și ediția Bibliei din 1688, retipărită în ediție jubiliară în anul 1988, la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din București.

Datorită faptului că în aceste zile s-au împlinit 15 ani de la mutarea la cele veșnice a Părintelui Dumitru Stăniloae

s-a săvârșit și o slujbă de pomenire și s-a evocat în câteva cuvinte chipul luminos și blând al Părintelui Dumitru, precum și contribuția sa adusă la înnoirea teologiei ortodoxe.

„Hola, soy Rumano!” / El Pais

Gazeta de Maramureș, 6 octombrie 2008, www.gazetademaramures.ro

Guvernul României a lansat o campanie menită să amelioreze imaginea celor peste 700.000 de imigranți români din Spania în care sunt subliniate similitudinile lor cu spaniolii și se face un paralelism cu diaspora spaniolă din Europa în anii '60, plecată în căutarea unui loc de muncă.

Sloganul campaniei - „Bună, sunt român. Împreună facem echipă bună”, - prezintă unele aspecte împărtășite de cetățenii României și Spaniei, precum rădăcinile latine, istoria și zona geografică. Guvernul a lansat campania la posturile de radio, televiziune și ziare. Prin această inițiativă se dorește să se înlăture imaginea delincvenților care îi afectează pe cei 728.000 de români stabiliți în Spania, notează ziarul El Pais, citat de Agerpres.

Un român – profesor universitar și cercetător, la 34 de ani / Alina Bădălan Turcitu

Gândul, 7 octombrie 2008, www.gandul.info

Medicul Mihai Moldovan a fost recrutat în laboratoarele din Copenhaga, din anul II de facultate. În România, face cercetări în „neuroprotecție”, în Danemarca se ocupă de nervii periferici. Bucureșteanul încearcă să ajute omenirea din laborator, printre șoareci, șobolani sau stimuloare de nervi. Era aproape un puști, când un celebru profesor danez l-a remarcat și a ținut morțiș să-l ia în grupul lui de cercetare. Acum, după aproape 14 ani de cercetări înalte la Copenhaga, Mihai are propria lui echipă de „gulere albe”. Țara încă n-a părăsit-o de tot. Aici cercetează ischemia cerebrală, în Danemarca - nervii periferici.

Laureat Nobel - George Emil Palade a încetat din viață / Mihaela Matachita

Jurnalul național, 9 octombrie 2008, www.jurnalul.ro

Singurul român laureat al Premiului Nobel pentru Fiziologie și Medicină, George Emil Palade, medic și om de știință american, a decedat, ieri, (8 oct. n.r.) la San Diego (SUA), la vârsta de 96 de ani.

În 1974, i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Fiziologie și Medicină, pe care l-a împărțit cu Albert Claude și Christian de Duve. Cel mai important element al cercetărilor sale a fost explicația mecanismului celular al producției de proteine, punând în evidență particule bogate în ARN la nivelul cărora se realizează biosinteza proteinelor, numite ribozomi sau „corpusculii lui Palade”. S-a născut la Iași, în 1912, într-o familie de profesori, mediul familial influențându-i formația intelectuală. În 1940 a absolvit Facultatea de Medicină din București. În 1946 s-a căsătorit cu Irina Malaxa, fiica industriașului Nicolae Malaxa, și a plecat cu soția în Statele Unite, pentru studii postdoctorale. A fost cercetător la New York University, în 1973 a început să predea biologia celulară la Universitatea Yale. În SUA, a fost membru al Academiei Americane de Științe și al celei de Arte și Științe, primind Medalia Națională pentru Știință în 1986. A fost ales membru de onoare al Academiei Române, iar în 2007 i-a fost acordat Ordinul Steaua României în rang de Colan.

Românii din Birmingham au acum o biserică ortodoxă / Cristina Irimie, Laurențiu Ungureanu

Român în UK – publicație lunară pentru românii din Marea Britanie, 13 octombrie 2008, www.romaninuk.net
Duminică, 12 octombrie 2008, la Birmingham a avut

loc un eveniment cu adânci rezonanțe pentru românii din Marea Britanie, dar mai ales pentru cei din zona Birmingham și împrejurimi. Și anume, oficializarea noii parohii ortodoxe „Sfântul Apostol Andrei” din Birmingham. Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Iosif l-a hirotonit ca preot pe părintele diacon Răzvan Mihai Novacovschi, care a fost numit preot paroh. La emoționanta slujbă oficiată de IPS Iosif au participat mulți români, unii veniți de la mari depărtări. Au fost prezenți, de asemenea, ambasadorul României la Londra, dl. Ion Jinga precum și reprezentanți ai presei de limba română din UK. După încheierea slujbei a urmat o agapă tradițională românească în timpul căreia IPS Iosif și ambasadorul Ion Jinga s-au întreținut cu românii participanți la manifestare. Atât mitropolitul Iosif cât și ambasadorul Jinga și-au exprimat bucuria că după numai o lună de la înființarea parohiei din Nottingham, iată, se mai înființează o parohie ortodoxă românească în Marea Britanie. Noua biserică ortodoxă „Sfântul Apostol Andrei” va funcționa la Saint Francis Hall din incinta campusului universitar din Birmingham, într-un spațiu pus la dispoziție de autoritățile locale.

Românii din nord-estul Serbiei, dezorientați de decizia de la Strasbourg / Florian Copcea

Romanian Global News, 14 octombrie 2008, www.rgnpress.ro

Liderii românilor din Serbia de răsărit continuă să fie confuzi în ceea ce privește decizia Adunării Parlamentare a Consiliului Europei de a numi minoritatea etnică română din sudul Dunării, Timoc și Morava „vlahi și români”. Președintele Comitetului Drepturilor Omului din Negotin, director al Federației Românilor din Serbia, Dusan Parvulovici, a declarat, sâmbătă, că firească ar fi fost ca europarlamentarii să recunoască faptul ca termenul „vlah” este sinonim cu denumirea de român, „dar, din păcate, din cauza absenței reprezentanților României, acest lucru nu a fost posibil, motiv pentru care s-a legiferat sintagma „vlahi și români”.

„La 1 octombrie, la Strasbourg, s-a discutat Raportul lui Jurgen Herrmann, care rezuma principalele probleme ale comunității românești din Timoc și celelalte provincii românești istorice. Acesta inventaria punctual toate chestiunile noastre și recomanda autorităților sârbești să întreprindă măsurile necesare pentru asigurarea vlahilor/românilor care trăiesc în Serbia de est accesul la educație, mass-media și administrație publică în limba lor maternă și să li se permită oficierea serviciului religios în această limbă”, a precizat Parvulovici.

Demersul europarlamentarului german, Jurgen Herrmann, a avut la bază intervențiile lui Vlad Cubreacov, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, care a tras primul semnal de alarmă asupra chestiunii timocene, a abuzurilor autorităților laice și bisericești, a prigoanei la care au fost supuși o parte dintre românii din Serbia de nord-est.

„Strategia autorităților administrative și bisericești sârbe de promovare a unei identități vlah prin intermediul recensămintelor falsificate și a unor studii de istorie cosmetizate politic au făcut ca în această parte a Serbiei să apară dispute dintre cele mai controversate”, a afirmat Parvulovici.

În opinia acestuia, „odiseea” bisericii de la Malainița, zidită după 170 de ani de când bisericile și mănăstirile românilor din Timoc au fost confiscate, atacurile mârșave ale reprezentanților unor autorități la adresa lui și a familiei în scopul de a-l intimida personal pentru a renunța la lupta pentru emancipare și promovare a drepturilor românilor constituie o dovadă clară că politicienii nu sunt interesați de destinul comunității minorității române, motiv pentru care au inventat minoritatea și limba vlahă.

Marius Daniel Popescu este noul laureat al Premiului pentru literatură al cantonului Vaud / Adrian Rachieru

Casa Românilor – portalul românilor din Elveția, 14 octombrie 2008, www.casa-romanilor.ch

Marius Daniel Popescu, scriitor român stabilit la Lausanne, e noul laureat al Premiului 2008 pentru literatură al cantonului de Vaud. Premiul este dotat cu suma de 15.000 franci și este acordat în fiecare an unei personalități artistice ce strălucește dincolo de frontierele cantonale. În acest an premiul a fost decernat de Anne-Catherine Lyon, ministrul culturii, în 6 octombrie în cadrul unei ceremonii ce s-a desfășurat la Palatul Rumine din Lausanne. Marius Daniel Popescu este născut la Craiova în 1963. Stabilit în Lausanne din 1990, își câștigă existența ca poet, prozator și șofer de autobuz pe transportul local. Este căsătorit cu pictorița Marie-José Imsand și are doi copii. În palmaresul său: Premiul Rilke în 2006 pentru volumul de versuri „Arrets déplacés”, iar în 2007 Premiul Robert Walser cu romanul autobiografic „La symphonie du loup”.

O româncă a fost selecționată între primii șase cercetători ai Collegium de Lyon

Ziua, 19 octombrie, www.ziua.ro

Collegium de Lyon găzduiește, începând cu acest an, cercetători de elită în domeniul științelor umane și sociale din întreaga lume. Misiunea acestui centru de cercetare unic și ambițios este aceea de a crea o comunitate științifică de excelență, prin favorizarea schimburilor interdisciplinare și interculturale, dezvoltarea unor reflecții transversale și lansarea unor cercetări de pionierat. Româncă Ioana Chitoran a fost deja selecționată pentru a face parte din primul grup de șase cercetători care va lucra astfel în Franța în condiții excepționale și gratuite, pe tema „dinamicii grupurilor consonantice în două limbi caucaziene”.

Studiile făcute în România vor fi echivalate în Ungaria

Realitatea.net, 22 octombrie 2008, www.realitatea.net

Guvernele României și Ungariei au semnat marți, la Szeged, o declarație prin care recomandă autorităților responsabile cu echivalarea studiilor să recunoască automat perioadele de studii efectuate în statul vecin și să asigure elevului sau studentului continuarea acestora în anul imediat următor. Diplomele, certificatele de studii și titlurile științifice acordate de instituții de învățământ acreditate în România și în Ungaria vor fi recunoscute reciproc ca urmare a transpunerii în legislația națională, de către ambele state, a Directivei Parlamentului European privind recunoașterea calificărilor profesionale. Tot marți, cele două guverne au convenit ca ministerele Muncii din ambele țări să elaboreze un ghid bilingv pentru muncitorii români din Ungaria și cei maghiari din România. Documentul va cuprinde informații cu privire la condițiile de muncă, regulile de intrare în țară și șederea străinilor, recunoașterea diplomelor și calificărilor, drepturi de asigurări și asistență socială.

Pr. Dumitrache Veriga, parohul bisericii ortodoxe „Sotir” din Korcea, Albania / Claudiu Târziu

Formula As, 25 octombrie 2008, www.formula-as.ro

„- Noi am știut dintotdeauna că suntem frați cu românii. Și asta am început să o afirmăm răspicat după comunism. Mai târziu, a prins glas și putere o ramură a aromânilor grecizați din interes. Au fost cumpărați cu bani mulți, ca să spună că sunt greci. Grecii știu ca aromânii sunt mulți și în Albania, și în Macedonia - suntem vreo patru milioane în

Balcani - și se gândesc că, dacă îi vor convinge pe aromâni să spună că sunt greci, se vor putea extinde ca influență, poate și teritorial. Deja, Grecia are un puternic cuvânt de spus în zonă.” (pr. Dumitrache Veriga)

Spania – Imigranții români, puțin afectați de criză / Doina Ferent

Glasul Maramureșului, 3 noiembrie 2008,
www.glasulmaramuresului.ro

Numărul românilor din capitala Spaniei s-a dublat în ultimii trei ani, iar în primele luni ale anului procentul lor a crescut simțitor, a declarat Don Javier Fernandez-Lasqueti, consilier pe probleme de imigrație al Regiunii Autonome Madrid. Între comunitățile imigranților, românii sunt pe primul loc cu cele 200.112 persoane înregistrate oficial în Madrid, adică 18,43% din totalul imigranților. Pe urmă, dacă în ultimele luni unii dintre ei au plecat în țară, am avut surpriza să constatăm că după un timp mulți au revenit în Madrid, a continuat oficialul spaniol. Dincolo de statistici, el a prezentat și interesante constatări constatari pe seama Noilor Madrileni, cum sunt numiți aici imigranții stabiliți în capitala Spaniei. „Ne mândrim că Madridul a fost o opțiune pentru imigranții români, deși azi Spania, ca și alte state vest-europene, trece printr-o criză grea”, a continuat Don Javier Fernandez-Lasqueti, care a subliniat că organismul pe care îl reprezintă dorește ca „Noii Madrileni să se simtă acasă aici, la fel ca și madrileni”.

La Chișinău va fi înălțată o biserică în memoria deportaților din Basarabia

Romanian Global News, 4 noiembrie 2008,
www.rgnpress.ro

Victimele deportărilor staliniste din Republica Moldova vor avea, pentru prima dată, o biserică în memoria lor. La Chișinău a fost sfințit paraclisul Bisericii Deportaților cu Hramul Tuturor Sfinților, scrie FLUX, preluat de Romanian Global News. Oficierea serviciului divin a fost efectuată de către un sobor de preoți din cadrul Mitropoliei Basarabiei, în frunte cu Protopopul de Chișinău, părintele Ioan Barbău. Deși paraclisul Bisericii a fost deja construit, biserica propriu-zisă urmează a fi ridicată doar atunci când vor fi identificate surse financiare. [...] De asemenea, preotul Ion Baltag a declarat că o biserică în cinstea victimelor deportărilor staliniste este o premieră nu doar pentru Republica Moldova, ci și pentru țările din întregul spațiu ex-sovietic.

Mite Kostov Papuli – „De la 1913, de când turcul fu alungat din Macedonia, aromânii rămăseră ca puii fără cloce” / Ion Longin Popescu

Formula As, 8 noiembrie 2008, www.formula-as.ro

După vizita la Veria și la Metsovo (Aminciu), la aromânii din Pind, echipa de reporteri a revistei „Formula AS” s-a oprit la Ohrid, oraș situat pe malul lacului cu același nume, din sudul Republicii Macedonia. Numit cândva „Marea Aromânilor”, lacul Ohrid și împrejurimile sale sunt, din păcate, prea puțin cunoscute în România, deși zona este magnifică, iar macedonenii îi iubesc pe români. Nu-i de mirare. La temelii Ohridului, ca și ale întregii Macedonii, ale Bulgariei, Albaniei și ale nordului Greciei, se află „os și sânge” aromânesc, frații noștri de neam și limbă. Cu excepția perioadei otomane (sfârșitul sec. XV - începutul sec. XX), vremurile au fost însă vitrege pentru aromâni, astfel că în zilele noastre îi găsim împrăștiați în șase țări: Grecia, Serbia, Macedonia, Al-

bania, Bulgaria și România. Alcătuiind ramura sudică a popoului român, având aceeași etnogeneză cu daco-romanii, aromânii sunt considerați de istoricul sârb Dusan Popovici „ctitorii Balcanilor moderni și ai Europei Centrale Moderne”.

„De la 1913, de când turcul fu alungat din Macedonia, aromânii rămăseră ca puii fără cloce (cloșcă). Macedonia istorică fu împărțită între statele vecine, iar aromânii se trăziră în Grecia, Albania, Bulgaria, Serbia (la 1918) și una parte tu (în) România. După această distrugere a Macedoniei, gata: să-nchisără școalele, să-nchisără bisericele, să-nchisără tut ce-aveam tu Balcani.” (Mite Kostov Papuli, președintele Partidului Aromânilor din Republica Macedonia)

Serată literară cu lansare de carte la Liceul „Bălcescu” din Jula

Romanian Global News, 23 noiembrie 2008,
www.rgnpress.ro

Editura Szarvaspress a publicat de curând volumul „Literatura română pentru copii și tineret. Scrieri românești din Ungaria. Studi”i, vol. I, semnat de prof. Lucreția Șipoș Fluieraș, șefa catedrei de limba română a Facultății Pedagogice „Tessedik Samuel” din Szarvas. După ce a fost lansat la Batania, Szarvas și la Cluj, joi, 13 noiembrie, volumul de studii a fost prezentat și la Centrul Cultural Românesc din Jula. După o amplă prezentare a cărții, făcută de Maria Gurzău Czeglédi, directoarea Liceului „Bălcescu”, elevii i-au invitat pe cei prezenți la un montaj literar din poeziile și proza scriitorilor și poezilor români din Ungaria.

1 Decembrie la Alba-Iulia / Rareș Iordache

Cluj Online, 1 decembrie 2008, www.clon.ro

Alba-Iulia. Sărbătoarea de 1 Decembrie a strâns în orașul Unirii români din toate colțurile țării. Anul acesta a fost cea de-a 90-a aniversare a evenimentului. Cei care au venit mai de dimineață la Alba-Iulia au putut lua parte la dezvelirea busturilor regelui Ferdinand și al reginei Maria. Nu acest lucru a atras mai curând privirile celor strânși, cât grupul de câteva zeci de tineri care au venit echipați cu steaguri ale României și care au început să scandeze: „Basarabia e pământ românesc!”. După aceasta grupul s-a urcat pe o movilă și a început să intoneze imnul și să afișeze câteva banere cu mesaje naționaliste. Ulterior a avut loc desfășurarea paradei militare, urmată de parada porturilor populare, tipice pentru zona județului Alba și pentru alte zone care au venit la eveniment. De asemenea, trei avioane de tip MIG și trei elicoptere au survolat zona sub ochii mirați ai privitorilor. Parada porturilor populare a pornit pe fundalul cântecelor lui Nicolae Furdui Iancu, Ioan Bocșa și Ionuț Fulea, la fel ca și anul trecut.

Circa 700 de persoane au dansat ieri, 1 decembrie, Hora Unirii în centrul Chișinăului

Romanian Global News, 2 decembrie 2008,
www.rgnpress.ro

Reprezentanții mai multor partide politice s-au adunat ieri, 1 decembrie, în Scuarul Teatrului Național de Operă și Balet din Chișinău pentru a sărbători aniversarea a 90 de ani de la Marea Unire. Evenimentul, organizat de către Organizația de Tineret a Partidului Liberal începând cu ora 16.00, a adunat în Scuarul Teatrului Național de Operă și Balet circa 700 de persoane, care au venit să danseze Hora Unirii, transmite Unimedia, preluată de Romanian Global News.

Am primit la redacție pentru Biblioteca „Familia română”

Ioana DRAGOTĂ

Silvia Caba-Ghivireac, poetă, Herța (Ucraina), ne trimite o foarte frumoasă carte de poezii pentru copii, *La bunicuța*, pe care a publicat-o la Zoloty Lytavry din Cernăuți, în 2007, în *Biblioteca revistei Făgurel*. Versurile pline de grație și farmec, evocă vârsta copilăriei, „un pururi paradis”, și au, în același timp, un puternic conținut educativ: *Ocroțiți acest frumos pământ, Bunătatea, Florile, Mirul îndurării, Cuvântul*. Ilustrațiile pline de viață ale Doinei Bojescu completează fericit versurile, rezultând un întreg armonios.

Ion M. Botoș, președintele Uniunii Regionale a Românilor din Transcarpatia „Dacia”, cu ocazia vizitelor făcute la redacția noastră, ne-a adus pentru completarea colecției ziarului *Apșa*, al cărui redactor șef este, numerele 5-9 (mai-septembrie) din 2008. Cu o apariție lunară, publicația cuprinde ample și impresionante articole cu caracter istoric, alături de articole dedicate problemelor de actualitate: *Situația apșenilor în timpul dominației cehoslovace și maghiare (anii 1920-1939) - Apșa de Mijloc; 4 august [1947] - zi de doliu la Apșa de Jos; 76 de ani în urmă...; Atentat la limba română*. Presa locală este prezentată în articolele *Trecutul, prezentul, posibilul și viitorul „Maramureșenilor”* de Ion Huzău, redactor șef și *Publicație școlară [Vatra strămoșească]* de Nuțu Laurențiu Pop, redactor. Un loc aparte îl ocupă prezentarea numeroaselor acțiuni întreprinse de URRdT „Dacia”.

Tot prin intermediul domnului Ion M. Botoș, am intrat în posesia colecției ziarului *Concordia*: săptămânal cultural, social-politic și economic în limba română, Cernăuți, redactor șef Simion Gociu, redactor șef adjunct Tudor Andrieș, numerele din iunie – noiembrie 2008. Articolele publicate sunt grupate tematic sub rubricile ale căror titluri vorbesc de la sine: *Priorități, La izvoare, Morala creștină, Problemele neamului, Sud-vest, Orizonturi, Monografii, Literatură, Tineretul, Prichindel, Panorama, Telesăptămâna, Week-end*. Printre colaboratori se remarcă Ilie Gavanos, prezent în fiecare număr al ziarului cu contribuții consistente. Aspectul cultural este predominant. Sunt realizate numeroase portrete ale unor personalități bucovinene, sunt prezentate monografic localități românești. Un loc aparte își găsesc cronicile sud basarabene, dar nu sunt uitați nici românii timoceni. Se remarcă, de asemenea, consistentele pagini ale rubricii *Morala creștină*. Literatura, la rândul ei, se bucură de o bună reprezentare. Printre problemele cele mai abordate în numerele văzute este cea a limbii române în școli.

Nuțu Laurențiu Pop, matematician și poet din Apșa de Mijloc, ne donează exemplarul cu dedicația autografă: „Această carte o donez pentru biblioteca românilor de pretutindeni care se află la Baia Mare în incinta Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din volumul său de versuri *Transform în minte Pietrele-n almeze...*, apărut la Apșa de Mijloc în 2007. Cunoscut nouă din paginile ziarelor *Concordia, Apșa* și *Maramureșenii*, cu care a colaborat, matematicianul Nuțu Laurențiu Pop vine să ilustreze încă o dată că științele exacte pot face casă bună cu lirismul. Poeziile sunt grupate în mai multe secțiuni tematice: de dragoste, pasteluri, de meditație filosofică și patriotice. Apariția acestui volum de versuri poate fi considerată încă o izbândă în lupta pentru păstrarea locuitorilor din dreapta Tisei în matca limbii române.

Ion Huzău, mult încercatul redactor șef al publicației *Maramureșenii*: săptămânal social-politic, economic și cultural pentru românii din Transcarpatia, apărut la Slatina, ne-a pus la dispoziție numerele 31-32 și 33-34-35 din septembrie, respectiv octombrie 2008, care se adaugă numerelor din 22-23 din iunie, 24-25-26 din iulie și 29-30 din august, primite anterior. Privind doar numerotarea grăitoare a acestei publicații ne putem face o imagine despre „sprijinul” de care se bucură din partea autorităților. Detalii despre situația materială a ziarului sunt cuprinse pe larg în articolul *O campanie combinată?*, semnat de redactorul șef, care asigură cea mai mare parte a articolelor publicate. Publicația se dovedește a fi o oglindă fidelă a evenimentelor din zonă, cu o bună notă de justificat patriotism local și nu numai. Printre personalitățile și evenimentele prezentate se numără: Dumitru Olaru, distins de Rada regională Transcarpatia pentru merite deosebite în dezvoltarea Ținutului Transcarpatic (*Oameni decorați*), cadre didactice cu activitate remarcabilă (*De ziua învățătorului*), Gheorghe Moiş, născut la Biserica Albă, actualmente trăitor în Portugalia, personalitate culturală marcantă a locurilor (*Gheorghe Moiş la 60 de ani*), matematicianul Dumitru Şiman, originar din Apșa de Mijloc, stabilit la Chişinău (*Un maramureşean demn de urmat*), medicul Vasile Borca din Apșa de Jos (*Medicii nu „pleacă” la pensie*), inginerul Vasile Codre din Apșa de Jos (*„Inginerul cadastral”*), întreprinzătorul Vasile Vlad din Apșa de Jos (*La „Manta”...*) Simion Gociu și Nuțu L. Pop (*Doi poeți*), sportivi din zonă cu rezultate deosebite (*Nu duceam lipsă de talente*) ș.a., 230 de ani de la apariția primei școli pe teritoriul Oanei Slatina (*O firească sărbătoare*), 55 de ani de la înființarea echipei de fotbal din

Apșa de Jos (55 de ani de la „naștere”...), vizite la Cernăuți și Negrești Oaș (La prieteni în vizită..., La Negrești, de ziua orașului), Vizita istoricilor români în dreapta Tisei... Date social-economice și culturale despre localitățile din zonă conțin articolele: *Lacurile Sărate* – redarea în circuitul turistic, *Programul de cooperare transfrontalieră România – Ucraina 2004-2006*, *Roadele proiectelor – proiectul „De la surse la resurse”*, *Centrul vechi se reînnoiește* – la Slatina, *Turismul rural, prezent și viitor* etc. Nu lipsesc articolele dedicate marilor sărbători creștine, iar în paginile ziarului își găsesc locul, fără părtinire, informații legate de toate cultele și confesiunile religioase din zonă: *Martorii lui Iehova* – congresul de district de la Apșa de Jos, sfințirea bisericii greco-catolice din Slatina și *La Hram...* – despre biserica ortodoxă din centrul Slatinei, ctitorie a lui Victor Vlad.

Vadim Bacinschi, Odesa (Ucraina), coordonatorul seriei *Basarabia de Jos: istorie și actualitate*, prin care se dorește o dreaptă și firească restituire istorică, ne-a trimis prima lucrare apărută în această serie: **Pe valul împăratului Traian** (Cernăuți, Zoloty Lytavry, 2005). Cu o bună selecție a materialelor, călăuzită de intenția nobilă de a completa golul indus în studierea istoriei de vremurile ostile, lucrarea este destinată să-și ocupe locul binemeritat „în bibliotecile sătești și cele școlare, în casele confrăților sud-basarabeni, la care ținem atât de mult.”

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, împreună cu Asociația culturală „Familia română” au sprijinit și realizat, în acest an, editarea celui de-al doilea volum al seriei: *Clopotele de la Iași se aud la Catlabuga*.

Traian Trifu Căta, redactor șef și responsabil al revistei *Familia*, publicație editată de Biserica Ortodoxă Română din Vladimirovaț – Petrovasâla, Serbia, ne trimite fișierele cu numerele 1-2 (ianuarie-aprilie) și 3-4 (mai-iulie) 2008 ale revistei. Cu aceeași ținută tipografică de excepție cu care ne-a obișnuit, revista „Familia” are, în acest an, un aspect și mai sărbătoresc, deoarece se împlinesc 200 de ani de la înființarea localității Petrovasâla. Evenimentul este bogat reprezentat prin descrierea numeroaselor manifestări dedicate lui și prin evocările de istorie locală, semnalăm și o foarte interesantă hartă, *Dezvoltarea structurii etnice în Banat 1930-1931*. Putem lua cunoștință de *Imnul petrovicencilor*, compus de Traian Trifu Căta, pentru această ocazie. Totodată,

neobositul redactor șef a găsit resursele să pregătească pentru tipar, împreună cu Ioan Traia, lucrarea sugestiv intitulată *Petrovasâla întoarcere la începuturi*.

Asociația culturală și revista „Familia română” transmit calde urări de sănătate și prosperitate întregii comunități din Petrovasâla. La mulți ani, tuturor petrovicencilor!

Dimitrie Poptămaș, directorul Bibliotecii Județene Mureș, ne-a oferit Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni, alcătuit de Dumitru Covalciuc, **Țara fagilor** (XVII), apărut sub egida Societății culturale „Arboroasa”, Cernăuți, îngrijit și tipărit sub auspiciile Fundației culturale „Vasile Netea” din Târgu Mureș, președinte Dimitrie Poptămaș, care este și lectorul almanahului. Acest volum consistent (309 p.), conține un material bogat, grupat în rubricile: *File de istorie*, *Lirică bucovineană din timpul războiului*, *Târgumureșeni în capitala Bucovinei*, *Destine preoțești*, *Sociolingvistică*, *Golgota neamului românesc*, *Personalități bucovinene*, *La românii de pe Nipru*, *Mărturisiri*, *Din creația cititorilor almanahului*, *Folclor bucovinean*. De la un capăt la altul, almanahul se constituie într-o mărturisire de dragoste pentru Bucovina, pentru neamul românesc de acolo, istoria și valorile lui culturale. Colaborarea între cele două asociații culturale românești din Cernăuți și Târgu Mureș se dovedește încă o dată a fi admirabilă și pilduitoare.

Prof. univ. dr. **Ana Olos**, Universitatea de Nord Baia Mare, a donat pentru Biblioteca „Familia română” câteva lucrări din biblioteca proprie. Menționăm: *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, an X-XV, 1917-1923*. *Curtea domnească din Argeș*; Dan Simonescu și Gheorghe Buluță, *Pagini din istoria cărții românești*; *Cibiunum : studii și materiale privind muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului, 1967-1968*; *Die Nordische Welt, 1937* și exemplare din colecțiile revistelor *Familia* și *Convorbiri literare*.

Natalia Lazăr, director Casa de Cultură Negrești-Oaș, ne oferă *Reînvierea* : supliment periodic al revistei *Țara Oașului*, an 2, nr. 3 (6), număr dedicat Marii Uniri. Din cuprins: *1 Decembrie 1918 – Sărbătoarea românilor*, *Români ce n-au aparținut niciodată României* și *Acord istoric de cooperare Satu Mare – Transcarpatia*, acord de colaborare economică, comercială, tehnico-științifică și culturală între cele două regiuni, semnat în data de 2 octombrie 2008.

Cuprins

Asociația culturală „Familia română”	5
90 DE ANI DE LA MAREA UNIRE	
Marea Unire oglindită în presa vremii / Selecție făcută de Simona DUMUȚA și Ștefan SELEK	6
Activitatea desfășurată de preotul Vasile Lucaciu în America în scopul realizării Marii Unități Naționale / Prof. Mircea BOTIȘ, Pr. stavrofor Radu BOTIȘ	11
Maramureș – mândria și durerea noastră; „Întregirea” Maramureșului / Teresia BOLCHIȘ-TĂTARU. 14	
Sărbătorirea Unirii în dreapta Tisei / Ana MUNTEAN	19
Ziua Națională a României sărbătorită la Viena de către Asociația „Cercul Cultural Româno-Austriac UNIREA” / Ioan GODJA	20
FILE DE ISTORIE	
Naționalizarea învățământului în Basarabia în 1917 / Ion NEGREI	22
ASTRA în Basarabia interbelică / Nina NEGRU	26
Problematika limbii române literare în Revista TRANSILVANIA / dr. Teodor ARDELEAN	30
Vasile Blidaru, un luptător din rezistența anticomunistă intrat în legendă / Ștefan BELLU	33
CUNUNA DE AUR A ROMÂNIEI	
Fenomenul „strangulării presei” în Republica Moldova și conotațiile sale / Maria DIMINETȚ	35
Cronicile sudului: mileniul trei Sudul Basarabiei (regiunea Odesa) - pământ uitat de oameni și de Dumnezeu... / Vadim BACINSCHI	40
La românii din regiunea Odesa / Ion M. BOTOȘ	43
Basarabia de Jos: istorie și actualitate / Ana GRIGOR	47
O călătorie de suflet / Diana IONESCU	49
Ziua limbii române	51
O zi cu Grigore Vieru / Ioana DRAGOTĂ	53
Petru Cârdu, scriitor român din Serbia, premiat la Zilele Culturale Poesis / Simona DUMUȚA	55
Cu epigramele peste Prut / Adelina ULICI	56
„Noi vlahi, nu greci!” / Simona GABOR	58
Cu 80 de tablouri la capătul lumii / Ștefan SELEK	60
ACTUALITATEA ROMÂNEASCĂ	
Părintele Dumitru Stăniloae – Teologul (1903-1993) 105 ani de la nașterea sa pământească și 15 ani de la nașterea sa în ceruri / Drd. Stelian GOMBOȘ	61
Reașezarea etapelor în Bibliografia retrospectivă a României / Conf. univ. dr. Constantin MĂLINAȘ	63
Biografia este un gen literar care nu se bucură de atenția literatului român / Daniela SITAR-TĂUT	68
„La Sydney inima-mi bate, scrie și gândește tot românește” / Maria-Diana POPESCU	70
Schiță pentru un portret: Teresia Bolchiș-Tătaru / Antoaneta TURDA	73
(e)migrație fără exil / Călin-Andrei MIHĂILESCU	75
Carte românească de învățătură / Laviniu ARDELEAN	78
Aniversări 2009 / Ana GRIGOR	79
Traian Moldovan la 70 de ani - portret al artistului toamna / Adelina ULICI	82
O sută de ani de la nașterea pictorului Niculiță Pop / Iosif POPA	83
Revista presei: mass-media despre români / Laviniu ARDELEAN, Simona DUMUȚA	85
Am primit la redacție / Ioana DRAGOTĂ	94

Colindători la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare (corul bărbătesc din Finteușul Mare, elevii Liceului „Lucian Blaga” din Tiraspol, corul Facultății de Teologie Baia Mare)

La Mulți Ani!
2009

